This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

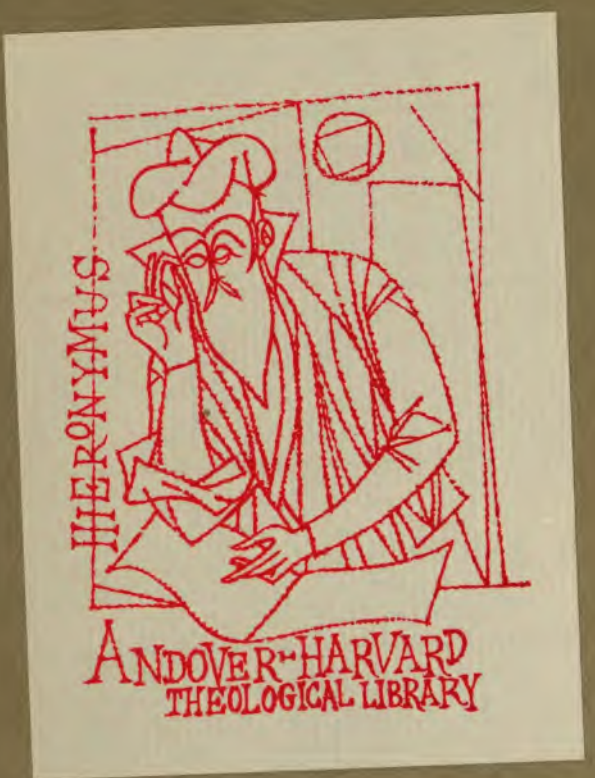
HIERONYMUS
ANDOVER-HARVARD
THEOLOGICAL LIBRARY

LELKI PÁSZTORI.

GONDVISELÉS.

KÉSZÍTETTE, 'S KIADTA

TÓTH FERENTZ

A' Reformatusok' Pápai Collegiumában; Theologiát, és az azzal öszvekötött Papi Tudományokat tanító

PROFESSORA

A' LELKI PÁSZTORI THEOLOGIÁNAK

II. DARABJA.

Ot. II. 1663.

GYÖRBEN,

ÖZVEGY STREIBIGNÉ BETÜIVEL.

1 8 0 6.

APPROBATIO.

Eximium istud, et pro formandis probis ac prudentibus animarum Curatoribus ſumme necessarium opus, quod Titulum gerit: *Lelki Páſztori Gondviselés* — quum nec Legibus Patriis, nec Dogmatibus H. Confessionis adversetur: cum insigni boni publici emolumento imprimi posse censeo.

Papæ 12. Apr. 1806.

Sigismundus Owsald, I. Collegii Reformatorum Papensis Inſpector, et Superintendentialis Librorum Censor. mp.

Egregium isthoc, ac diu a Popularibus nostris desideratum Opus, quod inſcribitur: LELKI PÁSZTORI GONDVISELÉS, cum et dispositioni Articulorum novellarium Diætalium haud repugnet, et dogmatibus Helveticæ Confessionis consonet: imprimatur.

Papæ d. 20. Aprilis 1806.

Stephanus Márton, V. D. Miniſter, Philosophiæ et Matheseos Professor, Superintendentialisque Librorum Censor. mpr.

808
T717le
1806

TEKINTETES,

NEMES, NEMZETES, ÉS VITÉZLŐ

PÉLI NAGY ANDRÁS

URNAK,

TÖBB TEKINTETES NEMES VÁRMEGYÉK'

NAGY ÉRDEMŰ TÁBLA-BIRÁJÁNAK,

A' HELVETZIAI VALLÁSTÉTELT TARTÓ

TUL A' DUNAI

VENERABILIS SUPERINTENDENTZIA'

FŐ-FŐ ASSESSORÁNAK,

ALÁZATOS TISZTTELETEL

AJÁNLJA.

AZ IRÓ

TEKINTETES ÚR!

Minthogy egyedűl tsak azoknak lehet egyenes jusal, 's hizelkedés nélkűl a' Vallást, és annak Szolgainak kötelességeit tanító Könyveket ajánlani, a' kik valamint magát a' Vallást, úgy annak Tanítóit is tiszteletben, 's érdemlett betsűletben tartják: reménylen, megfog nekem a' TEKINTETES ÚR abbeli bátorságomért engedni, hogy ezen Könyvetskémet, melly a' Vallás' Szolgainak öszvesuminált kötelességeit foglalja magában, a'TEKINTETES ÚR' Neve alatt botsátom vilag eleibe. Én ugyan is midőn ezt tselekszem, tsak azon közönséges Háládatosságnak 's Tiszteletnek vagyok Tolmátsa, mellyel az ezen Venerabilis Superintendentziában lakó, 's a' TEKINTE-

TES URnak esmeretségében jutott Egyházi Szolgák a' TEKINTETES UR eránt viseltetnek. A' TEKINTETES UR ugyan is miólta tsak az Ekkle'siai Kórmány körűl forgolódik, közönséges helyeken is, de magánosan is elég próbák által megbizonyította már azt, hogy azok közűl az Oſzlop Embereink közűl való, kik az Egyházi Szolgákat, mint az Isten' beſzéde' sáfárit, -- az emberi nemzet' nevelőit, -- 's a' Vallásbeli megvilágosodásnak, és jó erköltsöknek terjeſztőit illendő betsületben tartják, 's másokkal is abban tartatni kívánják. Ezen jóindúlatjáért a' TEKINTETES URnak, mikor a' Vallás' Szolgai is a' TEKINTETES UR betses Személyének há-

láadáſsal adóznak méltóztaſsa ezt azoktól úgy venni, mint a' mit nekik a' Köteleſség 's a' Vallás eránt való ſzeretet patantsol.

De más réſzről, ezen Pápán lévő Reformátum Collegium is mellyſokkal tartózik a' TEKINTETES ÚRnak, azt mind mi Tanítók, mind Tanítványink, kíkhez a' TEKINTETES ÚR különös Patrociniumınal viseltetik, érezzük, és tudjuk. Méltóztaſsa tehát a' TEKINTETES ÚR ezt a' Tiſzteletet, mellyet ezen Könyvetskémnek a' TEKINTETES ÚRnak való ajánlásával akartam kifejezni, én tőlem, úgy is mint Egyházi Szolgától, úgy is, mint ezen Reformatum Collegiumban azoknak Tanítjától elfogadni, kiket én a' Ve-

nerabilis Superintendentzia' akaratjából azon Szent Hivatalra kéſzítek, mellyet a' TEKINTETES ÚR Abdiási kegyeſséggel ſzeret, betsül, és illendő figyelmeteſségben tart. -- A' Felséges Isten tartsa-meg a' TEKINTETES URat hoſzſzú időkig, és jó egéſzségben, hogy az Anyaſzentegyház' terhét, továbbra is Szent Vallásunknak diſzére, 's Ekklé'siáinknak boldogitásokra, nagy előmenetellel viselheſse, tiſzta ſzivből ohajtja

A' TEKINTETES URNAK

Pápán 1806-dik eſzt. Aprilis 12-dik napján.

alázatos ſzolgája
Tóth Ferentz
Theol. tanító Professor mk.

ELŐLJÁRÓ BESZÉD.

Az általam kéſzitett, 's az 1802-dik eſztendőben Magyar nyelven világ eleiben is botsátott *Homiletikát*, melly az úgy nevezett *Theologia Pastoralisnak* első Darabja, a' Nagytiſzteletű Egyházi Rend különös jóindúlattal venni meltóztatván, arra érzettem magamat ſerkentetettnek lenni, hogy ennek hátra lévő Darabjait is, mellyek a' *Lelki Páſztori Gondviselés*, és *Liturgica*, ugyan Magyar nyelven közöljem a' tudományokat ſzerető, 's Nemzeti nyelvünk' literáturájában gyönyörködő Publicummal. A' minthogy ez úttal a' *Lelki Páſztori Gondviselést (Cura Pastoralis)* melly a' Páſztori Theologiának második Darabja, minekutánna törvényes Censorok által megvi'sgáltatott vólna, bátorkodom is az érdemes Közönségnek által adni, 's ajánlani. Ambár pedig önként megesmeremis, hogy a' Predikátori Szent Hivatalban régtől fogva forgolódó, sok tapaſztalású, és tanátsal tellyes Lelki-Tanítók, magokra nézve ezen Munkámban előttök esmeretlen dolgot nem

nerabilis Superintende
jából azon Szent Hivat
mellyet a' TEKINTET
si kegyeſséggel ſzeret,
lendő figyelmeteſségb
Felséges Isten tartsa-
TETÉS URat hoſzſzú
egéſzségben, hogy az
ház'terhét, továbbra
sunknak diſzére, 's
boldogitásokra, n
viselheſse, tiſzta ſ

A' TEKINTET

p[illegible] 1806-dik
dik napj

kal a' köteleſségekkel
minden Lelki Páſztor,
fogva kötelezi magát.
ket gondolóra vevén
kátori hivatalra alkal-
abba, a' mi maga már
Hivatalra nézve; —
natosoknak érzik ma-
is előre megesmerked-
kodáſsal kéſzülnek az
os Hivátaljokra. — —
Újj Lelki Tanítók pe-
leſségeiket tanúlhatják
l, hanem azokat az Okos-
l vett Régulákatis, mel-
pületesen, és okosan va-
oltetik, sőt aztis, hogy a'
miképpen kelljen háſznát
a' nehezebb matériákban a'
al öſzvekötni igyekeztem.

a' Vallás' Szolgainak *Ótsárlói*
elki Páſztór mint *Vallás' ta-*
nevelő mindent elkövet, tsak
bizatott nép a' vallásbeli esmé-
osittaſsék, és a' jó erköltsökben
's nemesitteſsék; — de különö-
ra nézve úgy intereſsálja ma-
emberi nemzet' boldogsága'
hogy a' gyermekek', és ifjú-
ő veſzen legnagyobb réſzt; —
látja, hogy a' Lelki Tar

fognak találni: reményiem mindazáltal, hogy a' kik ezek közűl, legalább a' Magyar nyelv eránt való Hazafiúi köteleſségből ezt, az elolvasásra méltónak ítéléndik, annyit megvallanak, hogy ebben azok a' Regulák nagy réſzént feltaláltatnak, a' mellyekre ők is figyelmezvén Szent Hivataljokat úgy vitték, hogy Halgatóiknak ſzeretetét, 's bizodalmát, mindeneknek pedig közönséges tiſzteletét, sőt a' maradéknakis rólok való háládatos megemlékézését megnyerték. — Más réſzről pedig bátorkodok magamnak azzal hizelkedni; hogy ezen tsekélly Munkám nem fog minden haſzon nélkűl való lenni avagy tsak az Egyházi Hivatalra *kéſzülő* tanúló Ifjakra, és az ezen Hivatalban már ugyan beállott, de a' Predikátóri sokféle, és terhes foglalatoſságokban még tapaſztalatlan *Újj* Lelki-Tanítókra, — valamint azokra nézveis, a' kik az Egyházi Hivatalt könnyünek, és éppen nem olly' fontosnak tartván mint a' millyen az valósággal, azt ennél fogva attól a' tiſztelettől, mellyre az érdemes, igazságtalanúl megfoſztják.

Nevezetesen a' Predikátorságra kéſzűlők egyebek közt ebből a' Könyvetskéből esmerkedhetnek megelőre azon Hivatalnak rendeltetésével, tzéljával, 's fontoſságával, — az Egyházi Szolgákban megkívántató Lelki és Testi minéműségekkel, — azokkal a' Tudományokkal, mellyekben a' Vallás' tanítóinak jártasoknak kell lenni, — nem külömben azzal a' móddal mellynél fogva lehet az Egyházi hivatalban

beállani, — utóljára azokkal a' kötelességekkel mellyeknek telyesítésére minden Lelki Pásztor, Hivatalának természeténél' fogva kötelezi magát. Minekokáért, a' kik ezeket gondolóra vevén látják, hogy ők a' Predikátori hivatalra alkalmatlanok nemis lépnek bé abba, a' mi maga már nagy haszon az Egyházi Hivatalra nézve; — azok pedig, a' kik alkalmatosoknak érzik magokat, 's kötelességeikkelis előre megesmerkedtek, megkettöztetett iparkodással készűlnek az ő jövendőbeli igen fontos Hivátaljokra. — — A' már Hivatalban lévő *Újj Lelki Tanítók* pedig nem tsak az ő kötelességeiket tanúlhatják megezen Könyvetskéből, hanem azokat az Okosságból és Tapasztalásból vett Régulákatis, mellyek szerént azoknak' épületesen, és okosan való gyakorlások eszközöltetik, sőt aztis, hogy a' feltett régulláknak, miképpen kelljen hásznát venni; mert kivált a' nehezebb matériákban a' *Theoriát* a' *Praxissal* öszvekötni igyekeztem.

Mikor pedig a' Vallás' Szolgainak *Ótsárlói* látják, hogy a' Lelki Pásztór mint *Vallás' tanitó, és erköltsi nevelő* mindent elkövet, tsak hogy az ő reá bizatott nép a' vallásbeli esmeretekben világosittassék, és a' jó erköltsökben pallérostassék, 's nemesittessék; — de különösenis az Oskolákra nézve úgy interessálja magát a' Status', és emberi nemzet' boldogsága' elősegéllésében, hogy a' gyermekek', és ifjúság' nevelésében, ő veszen legnagyobb részt; — utóljára, midőn látja, hogy a' Lelki Tanító

egyenként is kinek kinek az ő Ekklé'siájában Tanátsadója és Vígaſztalója, — hogy ő az egésségeseket, a' Familiákat, 's Házastársakat, még a' magok házaiknális felkeresi, hogy azokat az ő köteleſségeikre emlékeztesse, — a' Betegek, haldoklók, fogjok; halálra ſententziáztattak, Lelki haborút ſzenvedők, 's világi ſzerentsétlenségekkel küſzködök 's a' t: pedig úgy nézik ötet, mint a' kihez az ő ſzomorú környül állásaikban fojamodhatnak, sőt a' kitől magok eránt bizonyos köteleſségeknek téllyesítésétis várhatják: mindezeknek meggondolásánál fogva felindítatnak az Egyházi Hivatal' fontoſságának, és ſok teréhvel járó nehéz vóltának megesmerésére, 's ezek által a' Lelki Tanítóknak illendő tiſzteletetben való tartására 's betsülésére.

Ezek közül már akármellyiket érem el ezen tsekély Munkám által, iparkodásom eléggé megleſzſz jutalmaztatva; — abban pedig ha Nemzeti Magyar Nyelvünknek pallerozására 's kiſzélefitésére ezzelis valamit tehettem, és Tanítványimnak, kik a' Predikátori Hivatalra kéſzülnek haſznokra lehettém, legfőbb, és minden napi gyönyörűségemet fogom találni. Irtam Pápán 1806dik eſztendőben Aprilis 12-dik napján.

Tóth Ferentz. mk.

A' KÖNYV RAJZOLATJA.

ELSŐ SZAKASZ.

A' Predikátorságra menendőknek az ő Hivataljokba lejendő Beállások *előtt* való köteleſségekről.

I. RÉSZ. A' Predikátori Hivatal' tzéljáról, 's arra való kedvről.

II. RÉSZ. A' Predikátorban megkívántató Minéműségekről 's Tudományokról.

III. RÉSZ. A' Predikátori Hivatalba való beállás' módjáról. — a) Meghivattatás *Vocatio.* b) Megvi'sgáltatás *Censura.* c) Hivatalba való beállítás *(Ordinatio).* d) Felſzenteles 's a' t.

MÁSODIK SZAKASZ.

A' már Hivatalban levő Egyházi Szolgáknak, kötelességeikről, 's az azok körül való gondos magaviseletről.

I. RÉSZ. Közönséges Régulák, mellyekre az Ekklé'siában való beálláskor kell figyelmezni.

II. RÉSZ. A' Kathedrai és Liturgiai foglalatosságokról, — a' Lelki Pásztor, tudományos állapotjáról. — a) Tanúlásról. b) Könyvszerzésről.

III. RÉSZ. Az Egyházi Szolga'; *magános életéről*, vagy a' maga Házáról 's Familiájáról való gondoskodásról: — a) Mint Nőtelennek. b) Mint Házasulónak. c) Mint Atyának. d) Mint Nevelőnek. e) Mint Házi gazdának állapotjáról.

IV. RÉSZ. Az Egyházi Szolgának *közönséges* vagy *külső* életéről. — a) A' Halgatóinak Társaságokban, 's Mulatságokban való megjelenésről.

b) Collegájával. c) Káplánjával. d) Oskola Mesterel való társalkodásról.

V. RÉSZ. A' Lelkek *Közönséges Gondviseléséről (Cura animarum generalis)*. a) A' Halgatóknak Házaiknál való meglátogatása. b) A' Gyermekek' tanítására, 's nevelésére való vígyázat. c) Jó Könyveknek terjeſztése. d) Jó Rendnek feltarsáta 's a' t.

VI. RÉSZ. A' Különös Lélek Gondról *(Cura animarum ſpecialis)*.

I. Tzikkely. Azokkal való bánásról, kik a' *Vallásra* nézve különösen viselik magokat. — a) Vallás tsúfolóval. b) Kétségeskedővel. c) Separátistával. d) Fanatikuſsal. e) Vallás változtatóval, mint kell bánni?

II. Tzikkely. A' *Szenvedők* eránt való magaviseletről. — a) Világi ſzerentsétlenségekkel küſzkődőkkel. — b) Lélekbeli ſzorongattatások 's kisértetek közt lévőkkel. c) Betegekkel. d) Haldoklókkal 's a' t. való bánás' módjáról.

III. Tzikkely. A' kisebb és nagyobb *Vétkekben* estek körül való okos magaviseletről. a) A' Haragot tartóknak. b) Familiáknak. c) Házas társaknak Öszvebékéltetésekről. d) Tzégéres bűnösökről. e) Raboknak meglátogatásáról. f) Kisententziáztattakkal való bánásról.

VII. RÉSZ. Az Egyházi Fenyitékről 's annak gyakorlásáról.

VIII. RÉSZ. Az Egyházi Szolgák' fizetéséről, 's gazdaságos állapotjokról.

LELKI PÁSZTORI GONDVISELÉS.

BÉVEZETÉS.

1. §.

A' Lelki Pásztori Gondviselésről való Megfogás, — rajzolatja ezen Tudománynak.

Az Egyházi-Szolgát nem csak úgy kell nézni, mint Predikátort (a) a' ki a' népet a' közönséges Isteni tiszteletˈ helyén tanítni, és a' Szent Sákramentomokat kiszolgáltatni köteles; hanem úgyis, mint az ő Halgatóinak külső társaságában forgolódó közönséges Személyt, — mint eggyenként az Ekklé'siában mindeneknek, egészségeseknek, betegeknek, és akármi állapotban lévőknek köz Tanátsadóját, Attyát, Vigasztalóját, az erköltsi jóságban 's kegyességben Példaadóját, — az Ekklé'sia' javainak Gondviselőjét, — az Oskoláknak, és az Ifjúság' neveltetése' módjának fő igazgatóját, — az Ekklé'siai Felsőség' rendeléseinek Végrehajtóját, és az Ekklé'siai

Fenyitéknek kiſzolgáltatóját. Minekokáért, hogy az ő ſokféle foglalatoſságokkal megterhelt Hivatalát, okoſsan, épületesen, a' Nép' megelégedésével 's a' Felsőségnekis helybenhagyásával viheſse, — és hogy ennél fogva az ő élete tsendes és boldog leheſsen, — 's az ő Halgatóinak bizodalmát, és tiſzteletét ne tsak megnyerheſse, hanem megis tarthaſsa: ſzükség néki jó előre bizonyos regulákkal megesmerkedni, mellyek az úgy nevezett *Cura* vagy *Prudentia Pastoralis*ban, mellyet magyarúl *Lelki Páſztori Gondnak*, vagy *Gondviselésnek* nevezhetni, foglaltatnak-bé. — Ezen a' *Lelki Páſztori Gondviselelésen* pedig olly tudományt értünk, mellyben azok az eſzközök adattatnak-elő, a' mellyeknél fogva lehet, a' Kereſztyén Vallás' hirdetésének, mind a' tudományra, mind a' kegyeſségre, mind a' jó rendtartásra, közönségeſenis, de különösen és eggyenkéntis kirekire nézve legnagyobb foganatját reményleni.

Mivel pedig a' Lelki Páſztori Hivatalt tsak azok vihetik, idővel okosan és épületesen, a' kik előre magokban ſzorgalmatosan meghányták vetették, hogy miben áll ez a' Hivatal, — és alkalmatosoké ők minden tekintetben arra: innen a' Lelki Páſztori Gondviselés, *elsőſzöris* a' *Predikátorokká lejendőket* téſzi a' maga értekezése' tárgyáúl, megtanítván ezeket arra, hogy mitsoda minéműségek kívántatnak-meg a' Lelki Tanítókban, — mitsoda Tudományokban kell nékik jártasoknak lenni, és az Ekklé'siában való törvényes bemehetésre 's beállittatásra nézve, valamint az ezt megelőző Tractualis és Superintendentialis megvisgáltatásokban, hogy viseljék magokat, 's mik ekkor az ő köteleſségeik; — *annakutánna* pedig úgy véſzi a' Lelki Páſztori Gondviselés a' Lelki Tanítót, mint *már valóságos Egyházi Szolgát*, 's így elkezdvén az ő Ek-

kié'siában való beállításán, végig hordozza ötet az ő külömbkülömbféle közönséges és magános-Házi, és Halgatóit azoknak külömbkülömbféle állapotjok ſzerént illető foglalatoſságin, és azon regulákkal megesmerteti, mellyekre figyelmezvén Halgatóinak Lelkek' idveſségét még magános helyekenis munkálódja. — Fundáltatik pedig ezen Tudománynak ekképpen való eloſztása Pál Apostolnak az Egyházi Szolgákhoz tett ezen Intésén: *Viseljetek gondot ti magatokról — és a' nyájról, mellyen a' Szent Lélek titeket vigyázókká tett Tsel.* 20, 28. az-az, arra legyen *elſőször* gondotok, hogy ti alkalmatos, igaz tudományú, és jó erkölcsű Tanítók leheſsetek, — és *másodſzor*, hogy a' Halgatók ti általatok az igaz tudományban haſzonnal tanittaſsanak, abban megtartaſsanak 's a' kereſztyéni kegyeſségben neveltetſsenek és megerősitteſsenek. Amaz *első Részt*, mellyben az adatik elő, hogy a' Predikátorságra ſzándékozó ember, az Egyházi ſzolgálatra való készületében, miről viseljen gondot, nevezik: *Elementaris Cura Paſtoralis*, vagy *Elementaris Lelki Pásztori Gondviselésnek*; — ezt pedig, mellyben azok a' regulák adatnak elő, mellyekre néki, mint már Predikátornak gondjának kell lenni, hogy Halgatóinak Lelkek' Idveſségét a' Templomon kívül való oktatási, magános helyeken való tanítása, társalkodása, és példaadása általis munkálódhaſsa, nevezik: *Specialis* vagy *Applicata Cura Paſtoralisnak Különös*, vagy *Alkalmaztatott Lelki Pásztori Gondviselésnek*.

a) *Jegyzés.* A' Lelki-Tanítóknak közönséges Titulusok ez: *Predikátor, Iſten' beſzéde' birdetője*, a' mellyet ők, nem magok adtak magoknak, hanem az Apoſtolok, a' kik, valamint magokat Predikátoroknak nevezték, úgy az

általok kirendelt Tanítóktólis azt kívánták, hogy Predikátorok legyenek. Ha tehát ez a' Titulus *Predikátor* Görögül κηρυξ a' Bibliában azoknak adatik, kik az Evangyéliomot hirdetik, és a' Keresztyén Vallást tanítják; mi pedig, mint, tanítói tekintetben az Apostolok' Succesori, és Hivatalunknak terméſzete ſzerént az Evangyéliom' hirdetői, vagy a' Keresztyén Vallás' Tanítói vagyunk; ha ezen fellyül a' Keresztyén Vallás' Tanítói éppen ezen Predikátori Titulus álta különböztetnekmeg a' Pogány és 'Sidó Papoktól, úgymint a' kiknek nem a' Vallásbeli tzeremóniáknak tsupa végbevitele a' kötelességek, mint voltak azoké, hanem a' Krisztus' Tudományának élő nyelvel való hirdetése, és az Erköltsiségnek a' keresztyén Vallás' predikállása által való jobbítása 's nemesítése: látni való, hogy a' Predikátori Titulus igen méltóságos, és illendő Tituluſsa a' Keresztyén Vallás' Tanitóinak. -- Hogy pedig az Apostolok magokat Predikátoroknak nevezték, bizonyos 1. Tim. 2. 7. *Én*, úgymond Pál Apostol, *rendeltettem a' Krisztusnak* (Keresztyén Vallásnak) *Predikátorává*. 2 Tim. 1. 11. *Én lettem az Evangyéliomnak Predikátora* (κηρυξ.) Maga az Ur Jézusis ezt teſzi kötelességekül az Apostoloknak: *El menvén, e' ſzéles Világra, predikálljátok* (κηρυξατε:) *az Evangyéliomot.* -- *Mark.* 16. 15; azt pedig tudjuk, hogy minden hivatalbeli Személlyeket az ő kötelességek és foglalatoſságoknál fogva ſzoktunk titulálni: következésképpen maga a' Krisztus Predikatori Tituluſsal illette a' Keresztyén Vallás' Tanítóit. -- Az Apostolok, az ő általok kirendelt Tanítóknakis a' Prédikátori foglalatoſságot teſzik kötelességekül. 2. *Tim.* 4, 2. *Predikálljad az Igét.* 1. Kór. 2, 4. Látni való tehát, hogy eredeti és Bibliai Tituluſsa a' Keresztyén Tanítóknak a' Predikátori Nevezet (*Miniſter Verbi Divini*, nem pedig *Prædicantius.*) --- Illyen Titulusunk még ezis: *Lelki Pásztor -- Lelki Tanító -- Egyházi Szolga*, mellyek hasonlóképpen a' Bibliában találtatnak

meg. 1. Kór. 12, 28. *Éfés.* 4, 11. 1 *Kór.* 3, 9. — Leg közönségeſsebb Titulusunk pedig ez: *Pap*; de a' melly nevezettel a' Kereſztyén Lelki Tanítók ſohol az Ujj Teſtamentomban nem neveztetnek, mivel ott vagy a' Pogány Papok neveztetnek Papoknak, *Tsel.* 14, 13. vagy a' 'Sidók' Papjai, *Mát.* 8, 4. — 12, 4. *Tsel.* 5, 24. vagy maga az Ur Jézus Kriſztus, öſzvehasonlíttatván Pál Apostol által a' 'Sidó Fő-Papokkal, -- és utoljára, eggyenként minden Kereſztyénekis az ő tiſzta és ſzent életekért 's könyörgésbeli áldozatjaikért, mellyeket magok teſznek az Istennek, *Papoknak* neveztettek. *Jel.* 1, 6. — 5, 10. — 20, 6. 1. *Pét.* 2, 5, 9. A' Papság hát köz minden Kereſztyénekkel, de a' Predikátorság nem köz. A' Predikátori titulusunk Biblián, de a' Papi csak a' Nép' beſzédbeli ſzokáſán épült.

Lásd: *A' Helvétziai Vallástételnek* 18-dik *Réſzét.* §. VIII.

II. §.

Fő Principiuma ezen Tudománynak, — 's a' Norma, mellyhez magát kell a' Lelki Tanítónak alkalmaztatni.

Minthogy a' Lelki Tánítónak közönséges, és magános tanításai, intései és tanátsadásai úgy leſznek foganatosok, ha őtet a' Halgatói ſzeretik: látni való, hogy a' Lelki Páſztori Gondviselésnek, mint Tudománynak fő principiumául ezt lehet tenni: *igyekezz minden Predikátori foglalatoſságidban úgy viselni magadat, hogy halgatóidnak ſzeretetét, tiſzteletét és bizodalmát megnyerheſsed.* — Az a' Sinormérték pedig, mellyhez a' L. Tanítónak az ő hivatalának egéſz kiterjedésében magát alkalmaztatni kell, az Iſten' 's Emberek' Törvénnye, mellynek kútfejei a' Biblia, az Okoſság, az Ekklé'siai Canonok 's Polgári Törvények.

III. §.

A' Lelki Pásztori Gondviselésről tanító jobb Könyvek.

A' Lelki Pásztori Gondviselésről, annak egész kiterjedésében tanító jobb Könyvek ezek:

Oliveri Bowles, Pastor Evangelicus Genevæ 1667.

Deylingii Institutiones prudentiæ Pastoralis, editio 3tia. 1768.

Joh. Georg. Rosenmüller Pastoral-Anweisung. Lipsiæ 1788.

Joh. Georg. Rosenmüller ausführlichere Anleitung für angehende Geistliche zur weisen, und gewissenhaften Verwaltung ihres Amts. Lipsiæ 1792.

Paul Fr. Achat. Nitsch Anweisung zur Pastoral-Klugheit. Lips. 1791.

Joh. Gr. Krünitz, der Landpfarrer als Gelehrter, Seelsorger, Glied des allgemeinen Staatskörpers, Landwirth, und Hausvater betrachtet. Berlin 1794.

Aug. Herm. Niemeyer, von den Pflichten und Verhältnissen des Predigers gegen seine Gemeine. Halle 1800.

Journal für Prediger.

Hiv Lelki Pásztor, fordította Németi Sámuel. Posonyba 1788.

Osterwáld Papi Szent Hivatal — forditattott Gombási István által.

ELSŐ SZAKASZ.

A' Predikátorságra menendőknek az ő Hivatal-jokban lejendő Beállások előtt való Kötelességekről, és azok körül való gondos, és ősszes magokviseletekről.

I. RÉSZ.

A' Predikátori Hivatalnak választásában mire kell főképpen gondjoknak lenni, az arra szándékozó Személlyeknek.

IV. §.

A' Predikátori Hivatalnak Tzélja:

A' Predikátori Hivatal, ha annak valaki Lelki esmérete szerént meg akar felelni, nem olly könnyű, mint azt sokan gondolják, és az ahoz nem értők beszéllik: minekokáért annak, a' ki ezen fontos Hivatalra akarja magát adni, mindeneknek előtte gondolóra kell venni, hogy, mi a' *Predikátori Hivatalnak tzélja*, és *rendeltetése*, különben sem az ő Választása okos nem lehet, — sem az ezen Hivatalra való készületet úgy nem teheti, mint kellene, idővel pedig az ő Hivatala mind magának, mind másoknak terhekre lessz. — *Tzélja* hát és *Rendeltetése* a'

Predikátori Hivatalnak az, hogy: a' Lelki Tanítók által a' Kereſztyén Vallás hirdetteſsék, terjeſzteſsék, és fentartaſsék, az Erköltsök ő általok, mint Tanítók, Példaadók, és Ekklé'siai fenyitéket gyakorlók által jobbittaſsanak, és nemesitteſsenek, — a' Szent Sákramentomok kiſzolgáltaſsanak, és a' közönséges Isteni tiſztelétben való fő foglalatoſságot ők vigyék, a' Világi nyomorúságok, betegségek, és más ſzerentsétlenségekkel küſzködők ő bennek találhaſsák Vigaſztalójokat és bátorítójokat: végezetre, hogy a' Kereſztyén Vallásnak ő általok való tanítása által kinekkinek eggyenkéntis ugyan, de közönségeſsenis az egéſz Társaság' tagjainak világi és jövendőbeli boldogságok elősegitteſsék. A' ki látja, hogy ezen Nemes tzéloknak megfelelhet, az válaſzthatja magának a' Predikátori Hivatalt.

V. §.

A' Predikátori Hivatalra ſzándékozóban megkell lenni az arra való Kedvnek.

Megesmerkedvén a' Predikátori Hivatalnak tzéljával, ſzükség abbanis az ezen Hivatalt válaſztónak magát megvi'sgálni, ha vané néki azon Hivatalra *terméſzeti Hajlandósága vagy kedve*. Mert valamint más Hivatalokbanis azok a' legjobb Hivatalt viselők, a' kik hivataljokat ſzeretik: úgy tsak a' leſſz a' jó Predikátor, a' ki magában erre a' Hivatalra különös hajlandóságot érez. Rakja hát a' Predikátorrá lenni akaró Személy maga elébe azokat a' nehézségeket, a' mellyek a' Predikátori Hivataltól elválhatatlanok, minémüek az erre tejendő költséges, és ſok ideig való tanulásbeli kéſzület, — a' jó Ekklé'siára nézve való bizonytalanság, —

a' külömbkülömbféle indúlatú, rangú, állapotú, 's tehetségű emberekkel való bánás — azoknak kedves bűneik és tévelygéseik ellen való hartzolás, — a' legtudatlanabb embertől való latoltatás, — a' nép' itéletétől való függés, — és az által az Ekklé'siából való kitétetés, — tsekély fizetéſsel való megelégedés, — bennülés, — tanulás, 's a't. és ha mind ezek 's ezekhez hasonló nehezségekenis győzedelmeskedni tud akkor hiteſse-el magával, hogy ő okoſsan válaſztotta magának a' Predikátori Hivatalt. — Ellenben a' Predikátori Hivatalnak örökös gyalázati leſznek azok, a' kik tsak azért lettek Predikátorokká, mert a' Szüléik akarták, nékik pedig arra ſoha ſemmi kedvek nem volt. — Azokról ſem lehet másképpen itélni, a' kik azért lettek Predikátorokká, mert egyebekké nem lehettek, — a' kik azt gondolják, hogy ezen Hivatalban könnyen lehet élni, 's holtig való kenyeret találnak ebben. Kár, hogy az illyenek ezt az igen nehéz Hivatalt tartják legkönnyebbnek; mert idővel ők panaſzolkodnak ennek nehéz voltán legtöbbet.

II. RÉSZ.

A' Predikátorban mégkivántató Minémüségekről, és Tudományokról.

VI. §.

Mitsoda Testi és Lélekbeli minémüségeknek kell meglenni a' Predikátorságra vágyó Személyben?

Még abból, hogy valaki tudja valamelly Hivatalnak Tzélját, 's vanis rá kedve, nem

következik, hogy már arra alkalmatosis-e minekokáért csak akkor válaſzthatja magának a' Predikátori Hivatalt akárkiis, ha minden kedvezés nélkül megvi'sgálja magát, ha meg vagynaké benne azok a' testi és lelki minéműségek, mellyeknek a' Predikátorban ſzükségesképpen meg kell lenni. Nevezetesen:

a) *Testére nézve* vi'sgálja-meg, ha ép, egéſzséges, erős és egyenes testel biré? — a' mejje, és belső réſzei egéſzségeseké? — beſzédbeli hangja tiſzta, kellemetes, hangos, érthetőé? a' ſzemei győzhetikė veſzedelem nélkül az éjtſzakai gyertya világnál való munkát, és nintsé valami jobbithatatlan hiba a' nyelvébe, és valami örökös nyavalya a' testében? Mó'ses ugyan világoſsan megmondotta, hogy ha mindjárt az Áron Pap' familiájából való voltis valaki, de ha valami testbeli fogyatkozás találtatott benne, már az Pappá nem lehetett. 3. Mo's. 21, 17. A' Sidók 142. illyen hibákat ſzámláltak elő. — Az Ujj Testamentombanis vigyázott erre eleitől fogva az Ekké'siai Felsőség, hogy valami éktelen és nyavalyákkal tellyes testű ember Egyházi Szolgává ne lehesſen, mivel bizonyos, hogy az illyenek, nem alkalmatosok hivataljoknak tökéletesſen való fojtatására, — tekintetekbőlis ſok elvéſz, söt a' Vallást tsúfoló, de ſokſzor a' megboſſzonkodott halgatóis a' terméſzeti testi hibáknál fogva űz tsúfot, ámbár ezt bolondúl tselekeſzi, a' legbetsületesebb emberbőlis. — Mindazáltal holmi tsekély testbeli hibáért az Ekklé'sia ſenkit a' Predikátorságtól el nem tilt, kivált mikor valaki olly talentumokkal 's tudománnyal bir, mellyek által azon testi hijánoſság bövön kipótoltatik. — *Præſtat Miniſtrum alterutro carere oculo, quam Eccleſiam idoneo Miniſtro.*

b) *Lelkére nézve* birni kell a' Predikátornak természeti jó éſſzel, kipallétozott értelemmel, általható itélettétellel, könnyü és gyakorlott emlékeztető tehetséggel, eleven képzelődéſsel és elméſséggel, beſzédbeli bátorsággal, felemelkedett, és magának mindég jelenlévő elmével. A' melly embernek kiváltképpen az Itélettétele gyenge, annak jobb leſſz más Hivatalt válaſztani, a' hol t. i. ennek kevesebb haſznát véſzi,

VII. §.

Mitsoda Tudományok ſzükségesek elmulhatatlanúl a' Predikátori Hivatalra, mellyekben a' Tanítónak jártasnak kell lenni?

A' Testi és Lélekbeli jó minémüségek mellett *tudniis kell* a' Predikátornak; mert hogy nevezheti magát Szent Irás' magyarázójának, — mások' tanítójának, — Tudósok' rendéből valónak, — söt hogy oltalmazhatja a' Kereſztyén Vallást az azt tsúfolók és ſcepticusok ellen, ha ő tudatlan, és ahoz, a' minek tanítója, nem ért. Maga az Ur Jézus tanulta az Irásokat; mert *nevekedett a' böltseſséghen.* Az Apostolokatis három eſztendeig tanította, — de a' Szent Lelketis abból az okból küldötte el, hogy a' *tanítsa megőket minden igazságra*, — az ifjú Timotheusrólis emlittetik, hogy jó előre *tanulta az Irasokat.* 1. Tim. 4, 6. 2. Tim. 3, 15. mind ezekkel az adatik értésünkre, hogy a' Kriſztus, képében járó mai Tanítóknakis azon kell lenni, hogy az Isteni dolgokban tudósok legyenek, különben az illyenekenis bételik az, a' mit Pál Apostol mond a' maga idejebéli tudatlan Tanítókról, hogy *ezek a' Törvénynek Doktóri karván lenni, nem értik, ſem a' mellyeket ſzol-*

lanak, ſem a' mellyeket beſzéddel erősítenek. 1. Tim. 4, 7. — Egyátaljában ſzükséges tehát, hogy a' következendő Tudományokban, ha tsak középſzerűenis, jártas legyen a' Lelki Tanító:

1) A' *Theologiában*, még pedig annak mind Theoretica, mind Practica részeiben; mert annak, a' ki a' Vallást másnak fundamentomoſsan akarja tanítani, fundamentomoſsan kell azt magának érteni, és tudni.

2) Az *Exegeſisben* vagy a' Szent Irás' értésében és magyarázásában, a' mellyre főképpen a' Sidó, Görög, és Deák nyelveknek tudása, és a' Hermenevtika reguláknak, a' Vallási Regiségeknek 's Utazóknak esmérete kívántatik-meg. Igy teſzünk arrais ſzert, hogy a' Szent Irás' ſzavai és kifejezései nálunk megragadnak, és abból egéſz darabokat tudunk, a' mellynek pedig a' tanításban, valamint egyéb esetekbenis, nagy haſzna van.

3) *Az Ekklé'sia' és Vallás' historiájában*, mert e' nélkül a' Kereſztyén Vallás' terjedéséről 's állapotjáról, az Ekklé'sia' történeteiről Bibliabeli ſokféle dolgokról, régi ſzokásokról, ſemmit fundamentomoſsan nem tudhatni, ſem a' Theologusok' vélekedéseit a' Vallástól meg nem tudhatni külömböztetni.

4) *A' Lelki Paſztori Theologiában* (Theologia Paſtoralis) mellynek e' három réſzei vagynak: *Homiletika*, — *Prudentia* — vagy *Cura Paſtoralis*, Lelki Páſztori Gendviselés, — és *Liturgika*. Az elsőnek tudása nélkül Prediká-tziót nem lehet irni, holott ez fő foglalatoſsága a' Lelki Tanítónak, — a' második nélkül Halgatóival, azoknak külömbkülömbféle állapotjokban nem tud bánni, — az utolsó nélkül a' Vallásbeli tzeremóniákra nézve leſsz tudatlan.

5) *A' Philoſophiában*, mert a' Terméſzeti Vallás, egy réſze a' kijelentett Vallásnak, —

de még azértis, mert a' Sziv' és Emberek' esméretére, a' mire pedig a' Lelki Páſztornak egyátaljában ſzüksége van, tsak a' juthat-el, a' ki a' Lélekről, és az Emberről való Tudományban (*Psychologia, – Anthropologia*) jártas: ezek a' Tudományok pedig eggyül eggyig a' Philoſophia' karikájába tartoznak, — utoljára azértis, mert a' Philoſophus Theologusból alkalmatoſſabb oltalmazója telik-ki a' Vallásnak, 's így töltetik-bé a' Szent Pál' kívánsága: *Szükség a' Püspököknek ollyanoknak lenni, a' kik meggyőzheſsék az ellenkezőket.* Tit. 1, 9.

6) *Az Ékeſsenſzóllás' meſterségébenis* otthon legyen. Tudjuk, hogy a' bűnös Ember, a' kivel van ſzüntelen a' Predikátornak dolga, igen mesterséges ember: azt hát az ő ſarkából tsak ſzóval akarni kimozdítani, mert erőſzak a' mi kezünkben nints, nem leg utolsó munka, minekokáért ſzükség, hogy a' Tanító' beſzédje az Ékeſsenſzóllás meſterségével kipallérozta-tott légyen.

Lásd: *Plank Einleitung in die Theologiſchen Wiſſenſchaften.* 1. Tom. old. 166.

Nöſselt Anweiſung zur Bildung angehender Theologen. 1. Tom. old. 95.

Journal für Prediger. Tom. 5. old. 51. és 158.

VIII. §.

A' Falusi Predikátoroknak a' Gazdaſági és Orvosi Tudományokra való magok készítésétis javasolják némellyek. — Helyeſsené?

Sokan még ezeken kívül aztis kivánják, hogy különöſsen a' Falusi Preditátorok, a' Gazdaſági és Orvosi Tudománytis fundamentomos-

ſan értsék. Az *elsőt* azert, mert Faluhelyen, hol minden gazdálkodik, a' tsekély fizetés mellett a' Tanítóis ezzel ſegithet magán, — az ő halgatóitis megtanithatná bizonyos gazdasági haſznos találmányokra, mellyeknél fogva a' Status boldogittatnék; — a' tudatlan nép pedig látván, hogy az ő Tanítója még az ő mesterségéhezis jól ért, nem itélne ekképpen: Hogy' volna tudós ember a' mi Predikátorunk, mikor azt ſem tudja, a' mit a' paraſzt embernek a' fiais tud? — Az Orvosi Tudománynak pedig tanulását azért kivánják-meg a' Falusi Predikátoroktól, hogy ottis lennének Orvosok, kik a' betegeket, a' kik a' Városokra Doktorért nem küldhetnek, meggyógyithatnák, 's a' veſzedelembenlévőkön minél elébb ſegithetnének. A' mi

I.) A' *Gazdaság' tudását illeti:* Ezt tanulhatja a' Predikátorrá lejendő Személy, tsak hogy a' maga hivatalára egyeneſsen tartozó Tudományoknak tökéleteſsebben való megtanulásában, a' mitől pedig lehet félni, ne hátráltaſsék. De külömbenis, az itt a' Kérdés, hogy honnan tudja azt már az oskolában a' Canditatus, hogy a' falusi Predikátor leſsz, és nem Városi? Ha Városi talál lenni, ott a' Gazdálkodás Tudásnak haſznát nem veheti, mert azt tsak a' falusi, és ottis a' Hypotheſis ſzerént, tsak a' tsekély fizetésen nyomorgóknak kell tanulni. — De ha tudná előre, a' még veſzedelmeſsebb lenne: mert azon Tudományt egéſz kiterjedésében tanulná az ember; félő pedig, hogy valaki azt a nagy Theoriát, mellyet fejében vett, négy, öt mérős földön nem reálizálhatja, — valamint attólis lehet tartani, hogy az illyenek a' Gazdasági Tudományt felettébb megizelítvén, azt a' magok hivatalok' elmellözésével gyakorolnák; mert két Urnak ugyan ſzolgálni nem lehet, mivel, a'

mint a' Jézus ſzólt: *Valaki az ő kezét az eke' ſzarvára veti, és azokra néz, a' mellyek ő utánna vagynak, nem alkalmatos az Istennek országára*, azaz, a' ki egéſz Szívét Lelkét nem adja a' Hivatalára, hanem azt, tsak olly immel ámmal fójtatja, mint a' Szántást az olly Szántó, a' ki nem előre, hanem hátra nézeget, az illy' nem méltó, hogy a' K. Vallás' Tanítója legyen. Egyéb aránt mitsoda Regulákat kell a' Gazdálkodásban megtartani, oda alább adatik-elő. — A' mi pedig:

II.) *Az Orvosi Tudománynak tanulását illeti*, az ellen még többet lehet mondani. Ugyan is, ha a' Predikátor úgy kéſzíti magát, hogy egyſzersmind a' Doktorságotis viſzi, bizonyos, hogy az ő élete tsendes és boldog nem lehet: mert nem úgy vané, hogy a' Szülék és Atyafiak ſokſzor az ő kedveseik' halálának okáúl a' Doktort teſzik, és azt, jóllehet méltatlanúl gyűlölikis: melly ſok nyughatatlankodást kellene hát a' Lelki Tanítónak ſzenvedni, mikor a' Halgatók éreztetnék véle, hogy őtet úgy nézik, mint némellyek' halálának az okát. — Ezen kívül, a' Doktornak, hogy a' betegnek bizodalmát megnyerhelſe, ottanottan, bizonyos fortélyokkal kell élni. Ő ſokſzor a' beteggel eggyütt hiſz boſzorkányokat 's a' t. Az illy' fortélyoskodások pedig a' Lelki Tanítóhoz azért nem illenek mivel az ő ſzájából mindég igazat kíván hallani a' nép, 's kötelelſségeis a' Tévelygések és a' Babona ellen tanítani. — De azis megeshetne könnyen, hogy a' Predikátor Doktor az ő Predikátori Tekintetét Halgatói előtt elveſztené; mert falu helyen a' Tsordások, 's a' t. a' legközönségeſsebb Doktorok, ezeknek helyét töltvén ottanottan bé a' gyógyító Lelki Páſztor, és a' Kuru'solásban ezekhez hasonlittatván, néha pedig a' megtörténhető ſzerentsétlen gyógyításnál fogva ezek-

nélis kevesebbre betsültetvén, az ő Tekintetén az által igen nagy ſeb ejtetnék; mitsoda pedig a' Lelki Tanító Tekintet nélkül. — De hijjábais tudná a' Lelki Tanító az Orvosi mesterséget; mert ötet a' halgatója nem hívatná, mivel azt éppen nem akarja, hogy az ő feslett életének következéseit az ő Lelki Tanítója tudja, — és a' ſzemérmes köz rendű Aſſzony inkább megmutatja az ő mejjét, vagy testének akármelly réſzét valami ámító Javosnak, mint a' Predikátorának. Ha hát maga a' halgató nem kap a' Predikátornak orvosi mesterségén, és egyeneſsen meg nem vallván nyavalyáját, nemis lehet ötet jól gyógyítani; látni való, hogy az Orvosi mesterség' tanulása kimaradhat a' Predikátori Tudományok közül. — De nintsis annál viſſzafordultabb dolog, mint azoktól kívánni-meg az Orvosi Tudománynak oskolákban való tanulását, a' kiknek legtsekéllyebb fizetések leſſz idővel. — Valamint azt ſem lehet tagadni, hogy a' fellyebb elöſzámlált ſok, és nehéz Predikátori Tudományok' megtanulása mellett lehetetlenség a' Doktorságotis megtanulni, mert ez maga eggy embernek elég dolgot ád, a' honnan kevésis a' jó Doktor, noha minden idejét tsak arra az egy mesterségre adja. — Mostis alig van a' ſzegényebb Ekkle'siában a' Predikátornak ideje arra, hogy az ő Predikátori foglalatoſságit viheſse; mert ha élelme után nem jár fizetéséből el-nem élhet; hát ha még a' Doktorságotis kellenne vinni, mi lenne a' Predikátori Hivatalból? A' Törvénytudóknak és másoknak nem kötnek ujjabbujjabb Tudományt és Hivatalt a' nyakokban: minek kell hát tsupán tsak a' Lelki Páſztorokra tenni olly' Tudományt és Hivatalt, melly magábanis elég tereh. — Tsak hadd tanulják hát a' Predikátorságra

ságra menendők a' fellyebb előszámlált Tudományokat; a' Gazdaságból és Doktorságból pedig a' kézen forgó könyvekből tsak annyit tanuljanak meg, hogy mind magokon segithessenek, mind másoknak kevés segittséggel és tanátsadással használhassanak.

Lásd: *Krunitz Landpfarrer*, old. 30. – 55.
Nitsch Pastoral-Klugheit, 175. – 178. old.

IX. §.

Jó Erköltsi Tulajdonságokkal megékesittetett légyen a' Predikátorrá lejendő Személy.

A' szép Tudomány mellé, szép erköltsök illenek, — mert ezek nélkül a' legnagyobb Tudósbanis a' tudomány betstelen. A' Predikátornakis tehát Tudósnak, de egyszersmind kegyes, és jó erköltsi minéműségekkel ékeskedőnek kell lenni. Ezt kívánja Pál Apostol: Tit. 1, 9. *Szükség a' Püspöknek (K. Vallás' Tanítójának) fedhetetlennek lenni, nem vakmerőnek a' maga értelmében, nem haragosnak és részegesnek, nem veszekedőnek, nem undok nyereség kívánónak, hanem a' jóknak szeretőjének, mértékletesnek, igaznak, szentnek, maga megtartoztatónak.* Így 1. *Tim.* 3, 2 — 9. 2. *Tim.* 2, 24. A' melly Predikátor erköltstelen, a' nem épit, sem, az ő Ekklé'siájának nem Tüköre 1. Pet. 5, 3. Tit. 3, 17. 's a' K. Vallásnak, mellyet tanitana, nem terjesztője, mert az erköltstelen Predikátor a' kegyes és jó embereket elidegeníti az Ekklé'siától 's a' Szent Gyülekezet' gyakorlásától. A' rosz hajlandósággal bírókat pedig az ő példájával vétkes indulatjokban megerősíti, sőt a' roszra ösztönözi, mivel úgy gondolkodik az

illy ember, hogy ha vétek volna az, a' mit ő tselekeſzik, nem mivelné azt a' Pap: minél fogva nemis leſſz az illyen állandó akarmelly Ekklé'siábanis, ſem boldog az ő életében. — Ki hinné-el ennek ſzájából, hogy *a' K. Vallás haſznos a' kegyeſségre*, mikor az ö életén a' ſemmi jobbítást nem tett? Akarmelly hivatalban ſem veſzik-be a' roſſz embert; ſokkal inkább a' Tanítók közt az erköltsteleneknek nints helyek. —

Lásd: *Henke Eusebia über die Nothwendigkeit der moraliſchen Verbeſſerung des Predigerſtandes — I-ső. darab. — Rambachs Abbildung eines Evangeliſchen Lehrers, nach Pauli Vorſchrift und Exempel. Journal f. Pred. Tom. 2. old. 129. — Helvetiai Vallástétel XVIII. Réſz.*

III. RÉSZ.

A' Predikátori Hivatalban való Beállás' módjáról, 's az ekkori gondos magaviseletről.

X. §.

Hogy állittatik-bé az ujj Predikátor a' Predikátori Hivatalba?

Bár alkalmatos legyenis valaki a' Predikátori Hivatalra, meglévén benne a' fellyebb kitett minéműségek: mindazáltal tsak úgy lehet rendes Lelki Páſztorrá, ha azon Hivatalba annak módja ſzerént másoktól beállíttatik. Ez a' Beállítás pedig nálunk *közönségesebben* így megy végben. Az egéſz Ekklé'sia, vagy annak nevében a' Presbyterium kinevez bizonyos Személlyt, a' ki által kíván tanittatni, és min-

den Egyházi foglalatoſságokat vitetni; azt az Ekklé'siai felsőségnek, nevezeteſsen a' Seniornak bejelenti, és annak 's a' Tractusnak megeggyezésével Meghivja, a' ki látván a' Seniornak irásban kitett *megeggyezését (consensus, concessa)* ha elfogadja az Ekklé'siától való Meghivattatást *(Vocatio)*, a' Tractuale Conſistorium eleibe állittatik *(Præsentatio)*, a' hol a' Papi Tudományokból ſzoroſsan megvi'sgáltatik, 's a' megesvén *Exmittáltatik*, vagy a' közönséges tanításra és Sakramentomok' kiſzolgáltatására alkalmatosnak lenni megesmértetik; 's Hivatalának hűségeſsen való fojtatására felesküdtetvén, *Ordinaltatik*, azaz a' Lelki-Tanitók' rendébe áltáltetetik, és abból valónak lenni kijelentetik 's az Ekklé'siába, mellybe meghivattatott, közönséges Lelki-Tanítóúl beállíttatik, melly által a' nép' Meghivása megerősittetik, a' Meghivattatott Személynek pedig ſolenniter juss adatik a' Predikátori foglalatoſságoknak gyakorolhatására. Végre a' Superintendentiális Gyülésenis mind Tudománnyára, mind Erköltsére nézve újra és ſzoroſsan megvi'sgáltatik, és *Kéznek reá való vetésével* a' Püspök által felſzenteltetik *(Consecratio)*, azaz Juſs — adatik néki nem tsak azon eggy Ekklé'siában, mellyben a' Senior által exmittáltatott, és ordináltatott, hanem minden más Ekklé'siákbanis, ha hivatala' esik, a' tanithatásra, Sákramentomok' kiſzolgáltatására, az Ekklé'siai fenyitéknek gyakorlására, és a' Lelki-Tanítói Rendet illető mindenféle privilégiumokhoz, végezetre az által az ő Lelki-Tanítói Rendbe való bélépése rendes úton módon véghez mentnek jelentetik-ki: nem külömben az Ekklé'siának válaſztása, meghivása, a' Tractusnak és Seniornak Exmiſsiója és Ordinatiója helybe hagyattatik 's megerösit-

tetik. — Az *Ordinatió* tehát a' Válaſztást és Meghivást erősíti-meg, a' *Consecratio* pedig a' Válaſztást, Meghivást, és Ordinatiót, Törvényesnek lenni bizonyitja-meg.

XI. §.

A' Meghivattatásról (Vocatio), annak ſzükséges voltáról.

Mikor valamelly Predikátorrá lejendő, vagy már Predikátori Hivatalban lévő, de változni akaró Személynek, ez vagy amaz Ekklé'siában lévő üres Predikátori Hivatal az Ekklé'sia' Válaſztásából, és az által, de mindég a' Seniornak és Tractusnak, azon esetben pedig ha eggyik Superintendentiából a' másikba megy, a' Püspöknek megeggyezésével ajánltatik, e' neveztetik *Meghivattatásnak* — Az ekképpen végbement Meghivás ſzükséges: mert különben ſok rendeletlenség esne az Ekké'siában, a' hol pedig mindennek jó rendel kell menni. Az Apostoli Ekklé'siában, és azutánis a' volt a' ſzokás, hogy tsak a' lehetett Lelki-Tánító, a' kit az ezen hivatalra kiválaſztott, a' mellyből a' Kiválaſztásnak és Meghivásnak ſzükségeſsége következik: De az Ekklé'sia' boldogságais azt kívánja, hogy tsak olly' emberre bizattaſsék' a' közönséges Tanítói hivatal ő közötte, a' kit ő és az Ekklé'siai Felsőség ollyannak itél, hogy azt viselheti: valamint azt ſem lehet tagadni, hogy az egéſz Ekklé'sia jobban engedi magát az által igazgattatni, és az erköltstelenségről megfeddettetni, a' kit maga válaſzt és hiv magának, mint az által, a' ki erővel tsak maga oktából, és az Ekklé'sia' ellenére lenne annak Tanítójává. Innen van, hogy Pál Apostól többnyíre az ő Leveleit annak emlité-

sével kezdi, hogy ő az *Apostolságra hivattatott*, hogy ő *hivatalos Szolga.* — Magára a' Tanítóra nézveis haſznosabb, ha ő Meghivattatásnál fogva megybe az Ekklé'siába, mert tudván, hogy az Ekklé'sia önként, akar az ő ſzólgálatjával élni, nagyobb haſzonnal és bátorsággal tanít. Kivált mikor az Ekklé'siai Törvények-is tiltják válamelly Ekklé'siában annak és az Ekklé'siai Felsőség' eggyezése nélkül való bémenést; bizonyosan ennek megrontása büntetés nélkül nem maradhat. — Utoljára, a' Szent Irás olly' nevekkel nevezi a' Lelki-Tanítókat mellyek, a' Meghivattatás' ſzükséges voltát feltéſzik: p. o. ezek *Páſztorok*, *Sáfárok* — Isten' Szőllőjében *munkások*: de mint a' Páſztor úgy veheti kezéhez a' nyáját ha a' nyáj' gazdái ötet arra meghivják, és a' Sáfár 's a' munkásis tsak a' tulajdonos' tudtával sáfárkodhatik annak javaiból, és munkállódhatik az ő Szőllőjében: így nem ſzabad a' Meghivattatás nélkül válamelly Ekklé'siának Kathedráját elfoglalni.

Lásd: *Helvetiai Vallásttéel* 115, 116. *old. XVIII. Réſz.*

XII. §.

A' Meghivattatás' Nemeiről, — Valyon a' mai Tanítók' Meghivatása eſzközetlen, Isteni, és Belsőé, — vagy pedig tsupán tsak Eſzközlött, Emberi és Külső?

A' Predikátori Hivatalra való Meghivást *Belsőre*, *Istenre*, *Eſzközetlenre*, — (Interna, Divina, — Immediata) és *külsőre*, *emberire*, *'s Eſzközlöttre* (externa, humana, mediata) ſzokták feloſztani, 's azt tartják, hogy a' kiknek illyen Meghivattatásaik nintsenek, Predikáto-

rokká nem lehetnek. Hogy valaki elne ijjedjék a' Predikátori Hivataltól, ha olly' értelemben nem érzi ezeket magában, mint némellyek akarják; illő hogy ezekről a' Predikátorrá lejendőnek jó Megfogása legyen. Sokan kívált a' régiek a' *Belső-hivattatáson* az Istennek abbeli munkáját értik, melly ſzerént a' Lelki Tanítók tsak valami titkos ſugallás és ſzivbe érezhető Megintés után határozhatják magokat a' Predikátori Hivatalra. Ide megy-ki az *Isteni* és *Eſzközetlen* Meghivattatásis, mikor tudniillik az Isten maga, — eſzközetlenül, — a' megilletés, vagy más tsudállatos mód által hivott valakit a' maga akaratja' hirdetésére. — Az *Emberi*, *Külső* és *Eſzközlött* Meghivattatás pedig az, mikor az Ekklé'sia a' Seniornak és Tractusnak némelly esetben pedig a' Püspöknekis eggyezésével, valakinek a' maga taníttatását, eggy ſzóval a' Predikátori Hivatalnak fojtatását ajánlja, és arra való maga meghatározását kéri. A' már a' Kérdés, hogy: *Valyon a' mai Lelki Tanítók Isteni, Belső, és Eſzközetlen hivattatáſsal hivattatnake, vagy tsak, Külső, Emberi, és Eſzközlött a' mi Meghivattatásunk?* Mi azt tagadjuk, hogy valami tsudállatos 's rendkívül való Meghivattatáſsal hihivattatnának a' mai L. Tanítók; mert

1) Eſzközetlen Belső és Isteni hivatallal tsak a' tulajdonképpen való Próféták, és Apoſtolok hivattattak; ő rajtokon kívül ſoha többé ſenki ezzel nem ditsekedhetik: úgy de a' mai Tanítók ſe nem Próféták, ſe nem Apostolok, tulajdonképpen való értelemben.

2) Magok az Apostolok Emberi Meghivást hoztak be az Ekklé'siában, magára bizván az Ekklé'siára, hogy azt válaſſza, és hivja magának Tanítóúl, a' kit arra alkalmatosnak itél. Ők ugyánis az általok fundált Ekklé'siában Tanítókat állítván-be, nem várják azoknak az égből

valo Eſzközetlen hivattatásokat, hanem a' Gyülekezet' Válaſztásában megnyugodván azokat Tanítókul kirendelték: *Válaſſzatok* (úgymond az Apostolok a' Jéru'sálemi Gyülekezetnek) *közület.k hét Férjfiakat, kiknek jó tanubizonyságaik legyenek, kikre bizzuk e' dolgot* Tsel. 6. *Tsel.* 14, 23. — Pál Apostol pedig Titusnak meghagyja, hogy mitsoda minéműségekre nézzen a' Lelki-Tanító' kiválaſztásában, és kirendelésében *Tit.* 1, 5 — 16. 2. Tim. 2, 2. — És így az Isteni tulajdonképpen való Meghivásnak az Emberi állott helyébe, 's tsak *annyiba lehet* a' mai Tanítóknak Meghivattatásokat Isteninek mondani, a' mennyiben ezen Hivatalban való Meghivattatásis az *Istennek igazgatásából esik*, és olly' hivatalra hivattatik valaki, melly *Isteni rendelésből állfel*, 's azon kedvet 's *tehettséget*, a' mellyel ő bir, az *Istennek köſzönheti.* — Ezt a' kifejezéstis *Belső* Meghivattatás, tsak úgy lehet meghagyni a' mai Tanítókra nézve, ha ezen azt a' *belső hajlandóságot* értjük, mellynél fogva valaki inkább erre, mint más Hivatalra való vonattatást, és olly' kéſzséget 's kedvet érez magában, mellynél fogva Hivatalát jó Lelki esmérettel 's haſznoſsan fogja fojtatni. Valamint hát Pál Apostol a' felső hatalmaſságot *Isten' rendelésének* mondja *Rom.* 13: 1, 2. Péter pedig 1. *Pét.* 2, 13. *Emberi rendelésnek*, azaz, az Isten' rendelése az, hogy felső hatalmaſság légyen, de az Emberek válaſztnak-ki arra bizonyos ſzemélyeket: Így van ittis a' dolog: Ez a' Kánon itt mindent kimerít: *Conſtitutio Miniſterii eſt divina, Vocatio ad id hodierna eſt humana.* Akkor Hiv hát az Isten ma valakit a' Lelki-Páſztori Hivatalra belsőképpen, mikor valaki magában arra kedvet, 's hajlandóságot és tehetséget érez, melly Istennek ajandéka.

3) A' Predikátori Hivatalba való beállás Emberi munka által megy végben. Mert eggyik Lelki-Tanító sem vett magába észre valami érezhető Isteni sugallást, mikor a' Predikátori Hivatalra adta magát, hanemha ő a' Fanátikusok közül való, és kiki magától határozza erre-meg magát. — De nemis lehet addig senki Tanító, valamelly Ekklé'siában, mig annak tagjai őtetmeg nem hivják, és azok sem viſznekbe addig senkit magokhoz, mig a' Senior erre engedelmet nem ád, 's magát a' meghivott nem ajánlja. Emberi lévén hát a' Meghivattatás, minek mondjuk azt olly' igen tulajdonképpen való értelemben Isteninek, vagy ollyannak, mint volt a' Prófétáké 's Apostoloké?

4) Nintsenek semmi jelek, mellyekből megesmerhetnénk, a' mai Tanítóknak Eszközetlen Hivattatásokat, és ha valaki má látásokkal 's Isteni sugallásokkal ditsekszik, kinevetjük, 's a' Fanatikusok közül valónak mondjuk. — Mind ezekből a' következik, hogy a' mai Lelki Tanítóknak Hivattatása tsupán Eszközlött, Emberi és Külső, nem pedig tulajdonképpen való Belső és Eszközetlen.

Lásd: *Journal für Prediger.* 12 Tom. 257-308. oid.

XIII. §.

Kinek van jusa eredetiképpen a' Lelki Tanítónak Meghivásához?

A' Lelki Pásztornak Meghivattatása ezen Canon szerént: *Vocatio est penes plebem*, az egész Ekklésia' jusa, mert:

1) Az Ekklé'siát úgy kell nézni, mint Társaságot: a' Társaságnak pedig jusa van a'hoz, hogy a' melly Tisztviselőktől kíván igazgattat-

ni, azokat ő válaſſza, Az Ekklé'sia' akarván hát taníttatni és igazgattatni valakitől, annak Valaſztását és meghivását méltán maga juſsának tarthatja.

2) Az Apostolok' idejekben és azutánis, az Ekklé'sia válaſztotta-ki, és hivta-meg a' maga Tanítóját *Tsel.* 6, 2-6. 13: 2—4. Igaz hogy az Apostolok magokis tettekbe Tanítókat valamelly Ekklé'siában a' Népnek minden bele fojása nélkül — *Tsel.* 14, 23. *Tit.* 1, 5. de ez azért esett, mert a' Kereſztyén Vallásban még gyenge gyülekezetek, nem tudták még jól megválaſztani, hogy ki' légyen alkalmatos és igaz tudományú, ki' nem (olly' példa, mellyet a' tudatlan Falukra nézve mais kellene követni – 11.) Az Apostolok' ideje utánis, az egéſz Nép' juſsa vólt ez, mint, ezt a' 'Sinatoknak Végzései, és az Ekklé'siai Atyáknak irásaik bizonyitják. A' Niceai 'Sinat' Végzéseiben e' van: *Si quis forte Eccleſiæ Præsul obdormiverit: ius eſto, paulo ante receptis ſuccedere in locum demortui, ſi modo populus elegerit.* — Cyprianus pedig így ir: *Plebs ipsa maxime habet poteſtatem vel eligendi dignos Sacerdotes, vel indignos reiiciendi.* — *Sacerdos plebe præſente ſub omnium oculis deligatur.* — Ugyan ő így ir a' Római Puspöknek *Cornéliusnak* válaſztásáról: *Factus eſt Episcopus de Dei & Chriſti iudicio, de Clericorum omnium pene teſtimonio, de Plebis, quæ tunc adfuit, ſuffragio. Epist.* 68, 52.

3) A' Nép fizeti és tartja a' Predikátort, és így kinek fizeſsen, és kit tartson tanításáért, azt tsak ő határozhatja-meg. — A' Lelki Tanító, az egéſz Ekklé'sia' Predikátorának (*Miniſter Eccleſiæ*) neveztetik, a' mellyel megesmertetik, hogy az Ekklé'sia' hivhatja őtet eredetiképpen az Evangyéliomi ſzolgálatra.

Lásd: *Deyling Inst. Prud. Past.* 30, 161. *old.* -- *Volbort Antiq. Christ.* 54. *old.* — *Rosenmüllers Anleitung für angehende Geiſtliche zur Verwaltung ihres Amtes. Lipsiæ* 1792. 34 -- 36. *old.*

Jegyzés: Sok helyeken a' Nép az ô *Válaſztásbeli* juſsát, vagy az Ekklé'siai Presbyteriumnak, vagy annak eggyfôbb Tagjának, a' ki tô jóltévôje az Ekklé'siának. adta által, mellyet *Jus Patronatus*nak neveznek. -- E' más Orſzágokban nagy réſzint így van, 's nálunkis felette óhajtanák ſokan, ha a' Nép a' Predikátor' *Válaſztásabeli* juſsát ſok viſſzaélések eltávoztatásáért egyeneſsen az értelmesebb Tagokra, vagy a' mi még jobb volna, a' *Tractuale Conſistoriumra* bizná, hol a' Senior az ô Aſseſsor Társaival 's Secularis Coadiutor Curátorokkal, mint az Ekklé'siák' képviselôivel válaſztana valamelly Ekklé'siának Lelki Pásztort, a' kit oſztán az meghivhatna, a' minthogy a' Conſistorium, ſokſzor, vagy akarja, vagy nem, kéntelenis magát a' Nép roſſz válaſztása' megigazításában bele elegyíteni. -- Az elsô Ekklé'siában ugyan a' Nép *Válaſztotta* az Egyházi Szolgát, de egy az:

1) Hogy az akkor haſzonnal megeshetett, mert a' maga kebelében lévôk közül válaſztotta a' Tanítót, 's mivel akkor akármellyik Ekklé'siais kevés Tagokból állott, tehát tökéleteſsen lehetett egymást esmérni, 's ennél fogva a' tudománnyára, erköltsére, buzgóságára, munkáſságára 's a' t. nézve, legalkalmatoſsabb embert könnyû vólt ezen Hivatalra kiválaſztani. De e' már ma nem így van; mert ſokſzor tsak egy ſints az egéſz Ekklé'siában, a' ki esmerné azt, a' kit válaſzt, -- ſokſzor esméri egy vagy két ember -- olly' Predikátor pedig egy ſints, a' kit az egéſz Nép esmérhetne: és így ezek, mit válaſztanak abból, a' mit nem esmérnek! Ha pedig hogy egy két magok közül valókra bizzák a' Válaſztást, miért nem

lehetne ezt a' Conſiſtoriumrais bizni, a' melly annál az egy kettőnélis jobban esméri a' Predikátorságra alkalmatos Embereket, és a' melly minden Megyéjebéli Ekklé'siáknak Képviselője és Igazgatója. -- Más az

2) Hogy az Apostoli időkben, mikor nem ugyan azon Ekklé'siából való tétetett Predikátornak, magok az Apostolok válaſztották-ki a' Lelki Tanítókat nem pedig a' Nép, és magok küldötték azokat az Ekklé'siáknak, mint *Titust* Krétába, *Timóthéust* Efézusba, 2. *Tim.* 4. sőt világoſsanis mondatik, hogy az Ekklé'siák' Tagjai közűlis *magok az Apostolok* válaſztottak a' Gyülekezetnek Tanítókat, példának okáért, Pál és Barnabás *minden gyülekezetekben válaſztottak Seniorokat. Tsel.* 14, 23. -- Titustis azért hozta Pál Krétába, hogy *rendeljen Városonként Seniorokat. Tit.* 1, 5. Sőt mint hibás, és az Ekklé'siára nézve veſzedelmes dolog úgy emlittetik már az Apostoli időkben, hogy az Ekklé'siák *az ő kívánságok ſzerént ő magoknak gyüjtenek Tanítókat, mivelhogy az ő füleik viſzketnek.* 2. *Tim.* 4, 3. Külömbenis.

3) Az Apostoli időkben, mikor az Ekklé'sia váloſztott magának Tanítót, az Apostolok' jelenlétekben esett az meg. *Tsel.* 6: 2, 6, 13: 4. Mais tanátsosſabb volna, ha a' Tractuale Conſiſtoriumnak jelenlételében váloſztaná a' Nép a' maga Tanítóját. -- De hogyis tudja azt --

4) A' Nép megitélni, hogy ki' almatos a' Predikátorságra, ki' nem? Az a' Nép; mellynek nagy réſze oskolában nem járt, és a' melly járt, azis tsak olvasni, és énekelni tanult-meg, hogy' tudja, hogy mit kell tudni a' Predikátornak? -- biré az a' Vallás' tiſzta és fundamentomos esméretével? tudjaé, hogy hol, és miben kell inkább munkásnak lenni? hogy' kell azt, a' mit tud a' Nép' ſzükségeihez alkalmaztatni? mitsoda eſzközökkel kell élni a' közönséges és Lelki-

bajoknak eligazitásában 's a' t.? Azért, hogy vag
nak olly' Ekklé'siák, mellyeknek tanult, és okos Elő
járói vagynak, a' mit éppen nem tagadhatni, ne
következik, hogy mindenüt illyenek az Előljárók;
többségtől határoztatván pedig meg rendesen a' d
log; látni való, hogy haſznos volna az Ekklé'siákr
's a' Vallásra nézve ha a' Tanítók' váloſztása a' Tra
ctuale Conſistoriumra bizattatnék. -- A' mi pedig:

5) *A' Lelki Tanítókat illeti* melly gyalázatos, é
illetlen, 's a' Predikátori Hivatalt megalázó ſzokás a
a' melly ſzerént nagy réſzént Őket a' Nép *kivdlaſztani*
és *kitenni* ſzokta. Illő dologé Ötet a' Tsapſzékeke
válaſztani-ki, és ugyan ott tenniis-ki? Illő dolog
minden Ujj Eſztendőkor, mint valami Béresét úg
fogadni-meg Őtet az Ekklé'siának, mellyet *Pap fogá*
dásnak hivnak? -- Bizony, hogy olly' ſok meſterség
allyukakon megy-bé ſok Predikátor az Ekklé'siában
annak oka a' *Vocatióval*, és *Dimiſsióval* való viſſza
élése a' Népnek. -- Ha valami Előkelő embernek Attya
fia van, már az a' régi erdemes Predikátort kitéſzi
hogy Attyafit viheſsen-be. -- Vagy a' Leányát akar
valamellyik az Ujj Predikátornak adni; tehát az ör
get addig ſzurkálja, hogy ott kell néki hagyni
Ekklé'siát, és a' jövendő Vőnek a' Teſti Meny Aſſz
nyon eljegyzett Lelki Meny Aſſzonyt, a' Kriſztu
Ekklé'siáját által kell engedni. Annakis az okát, hog
olly' ſok alkalmatlan ember lelſa Predikátorrá ebb
kell keresni; mert most a' Tractuale Conſistorium
tartozik oda adni az Ekklé'siának, ha tsak éktel
kifogás nints ellene, a' kit a' Nép kíván, nem ped
a' ki annál érdemeſsebb volna, mert mindjárt az
felelet: *Vocatio eſt penes plebem*, 's az illy' ſok teki
tetben tsekély ember a' jó és fényes Ekklé'siát
Tractusban a' Nép' kedvezése által, nem pedig érd
méért elkapván már annál fogva kevés idő mulva
kívánja, hogy ő Aſſeſsor, Notarius, Senior, sőt P

pökis légyen, mert ô lakván a' legjobb Ekklé'siában, legérdemesebbnek képzeli magát, -- Azis tagadhatatlan igazság, hogy a' Predikátor szorosabban eljárna kötelességébe, ha a' *Vocatiot*, és *Dimissiot* olly' nagy erőben nem gyakorolná a' Nép; most pedig mivel a' Nép' gratiájából ment-bé: és abból áll az Ekklé'siában, tehát megemlékezvén a' jótételről, a' kiszórattatástól pedig félvén, bár lássais Halgatóit hibázni, nem meri úgy azokat a' mint érdemlenék. sem magánosan, sem közönségesen megfeddeni; -- a' mit pedig Pál Apostol néki kötelességül tett. 2. *Tim.* 4, 2. *Tit.* 1, 13. Ezzel annak a' Vallásra, és Erköltsökre nézve igen káros, és nagyon szokásban ment Laicusi kevélységnek, és Separatistaságnakis, mellynek pedig a' mai időben nagyon ellene kellene állni, nyaka szegettetnék, melly szerént ez vagy amaz Halgató, mihelyt a' Predikátorra megharagszik, azzal kíván bosszút állni, hogy addig a' Templomba nem megy, mig a' lesz a' Predikátor, a' kire ô megnehezelt, mellyel a' Népet lassanként arra veszi, hogy az elbotsáttatásbeli jussával élvén a' Predikátorát kivesse. Ez a' Canon: *Vocatio & Dimissio est penes plebem, vólt eleitől fogva a' többek között az oka*, mint *Pétzeli Joseph* Hazánkfia közönséges panaszból megjegyzette, *hogy ettől a' tiszteséges, és tzéljára nézve legnemesebb, de nálunk utálatban ment Hivataltól a' főbb Nemességü Személyeknek gyermekei elidegenittettek*, a' ki a' Népnek a' Pap' kiválosztása, és Elbotsáttotásbeli jussával való visszaéléséről így ir:

Sok Faluk bánnak így, Erdemes Papjokkal,
A' mint nem kén bánni Borjú Pásztorjokkal.
Ha a' legjobb Papra egy két elökelö
Megharagszik sokszor ott ki-nem telel ô.
Mert ezek ellene boron voxot vésznek
S' kis Karátson napján kitolói lésznek.

Mikor nagy ſereggel gyülnek a' Templomban
Kellé tovább a' Pap? kérdi egy goromba. --
Nékem nem kell, mond ez, mert már két tehene,
Négy diſzn'a van, ſok az, annyi nem kellene
Felhizott már köztünk azért beſzéll fennyen,
Fogadjunk mást ſzegényt, ő dolgára menjen. --
Más mond, hogy olly' jól tart mindenféle munkást,
Hogy miatta nem kap ſem kaſzást, ſem kapást.
Más, hogy dorgálodzik, más, hogy a' Papnénak
Drágább ſzoknyájja van mint a' Bírónénak. --
Más, hogy mikor felül a' kar' tetejére,
Gyenge ſzava hangja laſsan hat fülére.
Ezek egyhez, azok más roſſz okhoz kapnak,
Végre *dictum factum* menni kell a' Papnak.
Akkor két nagy rovást, mert nints köztök író,
A' Szür ujból kihúz a' botskoros Bíró.
A' *kitoló* vokſot metſzi az elsőre
Megeſik, hogy nintsis ſzüksége kettőre.
Másutt fehér, 's veres Tengerivel élnek,
Mellyet ſok bölts Faluk még ſzebbnek itélnek.
A' kimaró vóksra a' Bíró rőt ſzemet,
Erefzt a' Szür ujba, s' másikra fejérret.
A' Tengerit oſztán egygyütt felſzámlálják,
'S ha a' veres ſzemet ſzámosbbnak találják;
Akkor a' jó Papnak, ha nintsis mit enni,
Öt s' hat gyermekével ki kell onnan menni.
Ha mond, hogy ártatlan ſenki nem hajt arra
Könyvét, Fiát, magát hordják a' határra.

Ezt az illetlen ſzokást Erdélyben a' Fő-Conſiſtorium egéſſzen eltörlötte, s' mint más Orſzágokbanis gyakoroltatik, a' Predikátornak maraſztását, vagy nem maraſztását a' Venerabilis Superintedenntiának általadta. -- Útollyára:

6) Azt ſem lehet tagadni, hogy a' Népnek váloſztása, és meghivása a' Predikátorra nézve olly'

ſzükséges *Exmiſſiot*, *Cenſurát*, és *Ordinatiot* ſokizor ſemmivéteſzi, mivel ha a' Nép tsak ezt, vagy amazt veſzi-el Predikátorának, és mást nem vagy akarja, vagy nem a' Tractus, azt kell Exmittálni, és Ordinálni. Ellenben, ha a' Tractuale Conſiſtorium váloſztaná az Ujj Predikátorokat, úgy minden a' maga fontoſsága ſzerént, és rendben menne, -- az Ekklé'siának is megmaradna a' juſsa; mert annak küldötjei előtt visgáltottvánmeg a' kiváloſztott s' nevezett *Ujj* Predikátor, azt akkor, mint a' kinek ſem Tudományára, ſem Erköltsére nézve kifogást nem tehetne, meghivná. -- De a' Predikátorságra kéſzülőkis jobban tanulnának az Oskolákban, mivel látnák, hogy tsak Erdemért lehet valakinek juſsa a' jobb Ekklé'siákhoz.

Lásd: *Pétzeli Jósef XVIII-dik Meséjét* -- 118-120. *old.*

XIV. §.

Mire kell a' Predikátorrá lejendőnek a' Kiváloſztásra, és Meghivattatásra nézve gondjának lenni?

Hogy a' Predikátor a' Halgatóinak ſzeretetét megnyerhesse, és az Ekklé'siában békeségben, és ſok ideig lakhaſson, s' az Ekklé'siai Felsőség előtt magát már az ő Ekklé'siában való bemenetelekor törvénytelen tselekedetével meg.ne bélyegezze; illő néki magát az Ekklé'siában való meghivattatásra nézve okoſsan, és egyenes Lélekkel viselni: Minekokáért

1) Az ugyan ſzabados dolog, hogy valaki magát tiſzteſséges, és törvényes, útakon módakon másokkal megesmerteſse, egy ſzóval, hogy magáról gondoskodjon: mert a' nyilvánságos kevélység volna a' *Candidatusban*, ha ő az Attya' Házában megülvén, azt várná, hogy

ő rolla minden gondoskodjon, ámbár ő maga magáról nem gondoskodik, és ötet minden esmerje; ámbár ő magát ſenkivel nem esmertetis. Ha valaki abból az okból, hogy ő Theologus azt kívánná, hogy az Isten az ő Személlyére nézve valami kifogást tégyen, s' tsudálotossan indítson másokat az ő felkeresésére; az illy' fanaticus ember ſok eſztendeig — vagy örökreis Predikátorság nélkül fog lenni. — Tartsa hát magát, kiki a' Pál Apostol' intéséhez: *Viseljetek gondot ti magatokról — a' ki Püspökséget kíván jó dolgot kíván.* — 1. *Tim.* 3, 1. — De más réſzről:

2) Nem ſzabados, sőt vétkes dolog az, midőn a' Candidatus ajándekozás, ígéret, pénzel való megveſztegetés, Simonia (*Tsel.* 8, 16.) fizetésnek megtsonkítása, hizelkedés, a' Hivatalban lévő Egyházi Szolgának, vagy másoknak leſzollása, valami elökelö Személynek a' Házoſsági megbiztatás, Atyafiság, vagy *Nepotismus*, és más ezekhez hasonló illetlenségek, és gyalázotos Mesterségeskedések által nyér magának Ekklé'siát. — Az illy' tsalárdságok által foſztatnak-meg ſok öreg, és érdemes Predikátorok Hivataljoktól, — így kapnak a' legtudatlanabb, és roſſzabb Characterüek a' legjobb Predikátori Hivatalra, — így esnek a' legalkalmatoſsabb Személlyek a' legroſſzabb Ekklé'siában, a' hol megſzomorodván, holtig való nyomorulťak léſznek. Az illyenekre illik, a' mit a' Jésus mondott: *Ján.* 10, 1. *Bizony bizony mondom néktek, a' ki a' Juhoknak aklokban nem az ajtón megyen-bé, hanem másunnan hág-be, lopó az.*

A' millyen büntetésre méltó vétek pedig a' Simonia az Ekklé'siát vásárlóban: éppen olly vétek az, azazt eladó, és árúban ereſztő Igazgatók-

gatókban, vagy Ekklé'sia' tagjaiban, a' kik valaki eránt való jó indulatjokat pénzel, vagy máſsal engedik megvásároltatni. Mellyre nézve; mihelyt az Ekklé'siai Felsőség az illy' mesterségeskedést kitanúlja; azonnal büntetésül megtiltja, hogy az Simoniát gyakorló ember, a' megvásárlott Ekklé'siában nem mehet, s' az Ekklé'sia ſem viheti aztel.

3) Tsak úgy ajánlja magát az őtet meghivó Ekklé'siának, ha a' Seniornak, vagy mikor eggyik Tractusból a' másikba hivattatik, a' Seniornak és Superintendensnek, mikor pedig eggyik Superintendentiából hivattatik másikba, a' Seniornak, és Superintendentia' nevében a' Superintendensnek Irásba kiadott Megeggyezéſeket látándja; mert a' *Hivás* ugyan a' ſzokás ſzerént az Ekklé'sia' juſsa, de a' Seniornak megeggyezésével: *Vocatio eſt penes plebem, ſed cum consensu Senioris.* — Azért kell pedig a' Superintendentiának megegygyezése az olly' Emberre nézve, a' ki annak kebelében akar megtelepedni; mert a' Fő-Jurisdictio' juſsai közzé tartozik, a' Hivataloknak kioſztása, s' Hivatal' viselőknek kiváloſztása, — 's mint a' Polgári Statusban Indigenátust tsak a' Dieta adhat: így az Ekklé'siai Társoságban a' Fő-Jurisdictio a' Superintendentia incorporálhat valakit: minekokáért minden Ujj Predikátornak tsak a' Superintendentia adhat arra engedelmet, hogy az ő kebelében Lelki Páſztori Hivatalt viselhet.

4) Az Ekklé'siákban nagyon válogatósnak nem kell lenni; mert félő, hogy nagyravágyás' kormával motskolja-bé az ember magát. De a' betsületes ember mindégis reménylheti a' jobb Ekklé'siát. Azomban valamely Ekklé'siának Meghivását el-nem fogadni, és jobbra várakozni, ſzabados. Így tselekeſznek más Hivatalt

viselőkis, — A' jó Lelkű Tanító pedig abból a' tzélbólis tselekedheti ezt, hogy így egéſſzen tsak a' Hivatalának fekünne. — Egyébaránt az Ekklé'siának meghivását, tsak úgy kell elfogadni, ha mejjünk, ſzavunk, és tudományunk a'hoz az Ekklé'siához való. A' ki tsupa gazdálkodás' és nyereség' kivánásából válogat az Ekklé'siákban, arról igaz, hogy *kenyérért követi a' Kriſztust.*

5) Meghivattatás nélkül nem ſzabad valamely Ekklé'siába bémenni, ſem az Ekklé'siai Felsőség' ellenére azt elfogadni, engedvén a' nyakaskodó, és a' dolgot jól megfontolni nem tudó Népnek.

6) Gyermekeket vagy nagyon Ifjú embereket hivni nem ſzabad; mert azok még tapaſztalatlanok, sőt tudatlanokis lévén, az Ekklé'sia' igazgatására, Halgatóikkal való társolkodásra, és Hivataljok' minden réſzének tekintettel, és okoſsággal való vitelére nem alkalmatosok.

7) Ajánlván magát a' Candidátus az Ekklé'siának, a' Seniornál magát jelentse, és attól a' megvi'sgáltatás' idejét, 's az irándó Próba Predikatiónak Textusát kérje-ki.

XV. §.

A' Predikátori Hivatalra való Exmiſsióról, és az azzal edgyüttjáró Megvi'sgáltotásról, 's annak ſzükségeſségéről.

Bár meghivattatott légyenis a' Predikátorrá lejendő Személy valamelly Ekklé'siába, de abban addig Egyházi Szolga nem lehet, mig nem a' Tractuson a' Senior által *Exmittáltatik*, melly abban áll, hogy az ő Erköltse és Tudománya ſzoroſsan megvi'sgáltatván, a' Predikátori Hivatalra a' Tractualis Ekklé'siai Felsőségtől alkal-

matosnak itéltetik, 's énnél fogva az Evangeliom' predikállására közönséges hatalommal kibotsáttatik. — Az ekkor megeső Megvi'sgáltótás elmulhatatlanúl ſzükséges. Ezt ugyánis Pál Apostol tette az Ekklé'siai Felsőségnek kötelesſégévé. 1. Tim. 3, 10. *A' Tanítok elő-ſzőr megvi'sgáltaſsanak, és azután ſzolgáljanak.* — *Kezeidet hirtelen ſenkire ne veſsed.* 1. *Tim.* 5, 22. — De maga a' dolognak természéteis azt kívánja; mert a' Hivatal igen fontos, a' mellyben nem csak tanítani, hanem példátis kell adni, — a' tanítás' Matériáiis igen mellyek, és, ſzelleſsen kiterjedők; ha hát a' legalább való Hivatalokrais előre való ſzoros megvi'sgálás után léphet-bé valaki: ſokkal inkább ezen nagy fontoſságú, és méltoságos Hivatalba (Éfés. 4: 11, 12. Tsel. 20, 28.) nem lehet ſzoros megvi'sgálás nélkül beállani. Ha a' Gazda megvi'sgáljá annak hüségét, és alkalmatos voltát, a' kire az ő Nyájját bizza: ſokkal inkább meg kell azt az Ekklé'siai Felsőségnek vi'sgálni, a' kire azoknak Lelkeiket bizza; a' kiért az Ur Jésus meghólt. A' Hajóbanis csak az olly' embernek kezére bizzák a' Kormányt, a' kit arra alkalmatosnak tapaſztalnak: ſokkal inkább illő dolog, hogy a' kire ez vagy amaz Ekklé'sia Kormánnya' bizatik, és az Isten' ſzőllőjében az ő Anya Szentegyháza' mivelésére elől állíttatik, ollyan légyen, a' ki arra alkalmatos. Innen a' régi Ekklé'siában ez igen nagy vigyázzattal, és minden kedvezés nélkül ment végben. Nevezeteſsen már az Apostoli időkben ollyakat kellett kiváloſztani, kiknek *jó bizonyságok volt, és a' kik böltseſséggel telyesek.* Tsel. 6, 3. A' következendő időkben pedig a' kiváloſztatottnak Nevét táblára irták fel, és azt közönséges helyre tették-ki, vagy a' Gyülekezet előtt olvaſták-fel, hogy a' ki mit tudna

ınak vagy Tudománya, vagy Erköltse felől ondani, azt jelentené be.

Meg kell pedig a' Predikátorrá lejendőt ar- ıl vi'sgálni: 1) Ha *jó erköltsűé.* 1. *Tim.* 3: 2, a' t. *Tit,* 1: 6, 8. mert a' jó erköltsű Tanító evesebb tudománnyal mindenkor nagyobb ha- onnal fojtatja hivatalát, mint a' nagy tudomá- yú Erköltstelen. 2) *Ha tudé*, azértis a' fel- ebb kitett Tudományokból ſzoroſsan ki-kell tet kérdezni: mert az Apostoli Canonok, s a' Hivatal' terméſzete ſzerént, *tanításra al- almatosnak*, *'s igaz Tudományúnak kell lenni.* it. 3, 2. *Tit.* 1, 9. 3) Ha az *Ekklé'sia gondvi- lését* örömmél, és önként akarjaé magára fel- enni. 1. Pét. 5: 2. 4) Ha *rendes úton* módon ıenté arra, hogy valamelly Ekklé'siában Ta- ító leheſsen.

XVI. §.

Tractuson, és Superintendentián végben me- nő, Megvi'sgáltatásra nézve mire kell a' Pre- dikátorrá lejendőnek gondjának lenni?

A' Megvi'sgáltatásra nézve e' következen- ökre illő léſz figyelmezni:

1) A' Megvi'sgáltotándó, Predikátori ruhá- an, a' Senior által kiſzabott napra; a' Super- ıtendentián pedig a' Gyülést megelőző nap je- ınjen-meg.

2) Deák korától fogva való minden *Bi- onyságlevelei* magánál légyenek, nevezeteſsen z, a' mellyet a' Collegiumból való kijöttekor agy Rectoriára és Akadémiákra menetelekor ' Profeſsoroktól nyert, — úgy azis, mellyet a' ectoria' végeztével, annak, a' ki Rector vólt az kklé'sia vagy Tractus adott, — nem külömben

azis, mellyben az ő Akadémiai maga viseletéről, és tanulásáról tétetik bizonyság. — A' Superintendentialis megvi'sgáltatáskor pedig ezek mellé kell tenni a' Próba Predikátiót, és Exmisſióról 's Ordinatioról ſzólló Atteſtatumot, mellyet, végben menvén az Ordinatiója, a' Seniortól kérjenki.

3) Többſzöri Tractualis és Superintendentialis Censurákon jelenjen meg, a' Collegiumokban pedig ſzorgalmatoſsan tanuljon, így a' maga megvi'sgáltatására könnyebben elkéſzül.

MÁSODIK SZAKASZ.

A' már Hivatalban lévő Egyházi Szolgának gondos magaviseletéről.

XVII. §.

Öſszeköttetése ezen Szakaſznak a' fellyebb valóval.

Az a' Lelki Tanító, a' ki a' Predikátori Hivatal' tzéljával jó előre, nem tsak megesmerkedett, hanem arra magában különös kedvetis érzett, — a' ki ezen Hivatalra megkivántató minden testi, és Lélekbeli minéműségekkel bir, — azokhoz a' Tudományokhoz ért, mellyeket a' Vallás' Tanítójának tudni kell, — és ſzép Erköltsökkel ékeskedik, mind ezek mellett pedig mind az ő Váloſztatásában, mind Meghivattatásában, mind Megvi'sgaltotásában okoſsan viselte mágát, és az Ekklé'siai

Felsőség által az Egyházi Rendben beïs vétetett, 's bizonyos Ekklé'siába beállittatott, — Az illy' Lelki Tanítótól lehet reményleni, hogy haſznos, és kedves Tanító foglenni az Ekklé'siában. — Mindazáltal mivel az Ekklé'siába való beálláskor az egéſz Tereh az Ujj Predikátor' Vállaira tétettetett, a' ki az ő ſokféle foglalatoſságaiban, 's az embereknek *practice* való esméretekben még tapaſztalatlan; tehát hogy az ő Hivatalát mennél tökéletesebben fojtathaſsa, a' *Lelki Páſztori Gondviselés* mint Tudomány, bizonyos régulákat ir ő eleibe, mellyekre figyelmezvén, köteleſségeinek ſzerentséſsen eleget tehet, 's annál fogva a' Halgatói 's mások előtt kedves és igazán *Tiſzteletes* léſzen. Úgy nézi hát a' Lelki Páſztori Gondviselés az Egyházi Szolgát: 1) Mint Tanítót. 2) Mint Házi-Gazdát, 's Atyát. 3) Mint a' Halgatóival a' közönséges életben társolkodót. 4) Mint azoknak Lelkeikről különöſsenis gondoskodót. 5) Mint az Ekklé'siai fenyitéknek gyakorlóját 's a' t.

I. RÉSZ.

Közönséges Régulák, mellyekre az Ekklé'siában való beálláskor gondjának kell lenni a' Lelki Páſztornak.

XVIII. §.

A' Hivatalban való beálláskor mitsoda régulákra kell az Egyházi Szolgának vigyázni?

Sok függ attól, hogy az Egyházi Szolga miképpen kezdi el Hivatala' fojtatását; mert a'

Népnek ő rólla való első ítélettétele valamint legközönségesebb, úgy legtartósabb szokott lenni, de azis igaz, hogy soha az Ember jobban megnem bukik, mint a'hol ő reá nézve mind a' Hely, mind az Emberek, mind az Életmódja, eggy szóval minden tsupa ujj. — Az okosság kívánja hát, hogy az Ujj Lelki Tanító minden első lépéseire, szavára, beszédbeli hangjára, 's tselekedetére különösen vigyázzon, — Halgatóinak, és közelébbről az Előljáróknak megesmérésében foglalatoskodjon; — keveset tselekedjen, és mindenre figyelmezzen; — a' maga feltételeit, 's valami eránt való maga meghatározását ne tálolja ki egyszeriben, hanem mindenre időt várjon; — az ő régi és mostani állopotját se ne ditsérje, se ne gyalázza; — az előtte való Tanítóról illetlenül azok előtt ne szoljon, kik ő néki mint Ujj, és így még kedves Embernek hizelkednek, mert semmisem változóbb mint a' köznép, hamar szeret, hamar felejt, semmi nevezetes ujjitáshoz mindjárt eleinten ne kezdjen, hanem az okosabb Halgatóit készitgesse annak, a' mit ő rosznak lát magoktól való kitalálására, és megjobbítására; — a' mit az előtte való Predikátorban mindenek ditsérnek azt megrójja, és azt követse; — a' Mátriculát, és egyéb Ekklé'siai Jegyző könyveket, 's a' Parokhiához tartozó dolgokat, Ekklé'sia' pénzét, 's egyebeket az Előljárok előtt vegye által, és a' mit ott talált, azt irja bé az Ekklé'sia' Jegyző könyvébe, mellyet az Előljárókis nevek' alá irásával bizonyítsanak. — Egy szóval mihejt belép az Egyházi Szolga az ő Ekklé'siájában mindjárt gondolóra végye, és soha el ne felejtse azt, hogy ő abban az Ekklé'siában Lelki-Tanító, — Példa adó, virtusra vezető, Ekklé'siai fenyteket gyakorló Személly, és egyszersmind Polgáris.

XIX. §.

A' Halgatók előtt való Tekintetnek megszerzéséről, és fenntartásáról mindjárt az Ekklé'siában való bélépéskor gondoskodni kell.

A' melly Lelki Tanító a' maga tekintetét, melly nélkül a' közönséges Hivatalt viselő Ember semmisem, már az ő Ekklé'siájába való legelső belépésekor elveszti; az nem csak az, hogy keveset épít, hanem sokféle keserüségetis lát; minekokáért illő az *Ujj Predikátort* arra megtanítni, hogy miképpen kell azt néki nem csak megszerezni, hanem megis tartani. Nagy hiba vólna valósággal, ha ő ezt valami gögös rátartás, néptől való messze járás, Halgatóitól kitsikart megsüvegöltetés, valami nagy Szentségnek képzeltetése, Istennel való különös társolkodás, Isten és emberek közt való közbenjáróság, tsalhatatlanság, és másoknak itéletén fellyül valóság által akarná magának megszerezni, és fenntartani, mivel a' legigazabb legtartósabb, és legtisztelteteſsebb tekintet egyedül csak az, melly az *Erdemen* fundáltatik, — a' ki azért nem tartja az embert tekintetben, násért annyival inkább nem. • Az Ujj Lelki Tanító tehát, úgy szerezhet magának igazi és állandó Tekintetet, ha érti a' maga Mesterségét, Hivatalában szorgalmatosan eljár, fedhetetlen életet él, — Ekklé'siájában, nem *Nepotismus*, és *Simonia*, hanem egyenes úton ment bé, mindeneket megbetsül, — Az Isteni Tisztelettől üres órait kivataljához illő foglalatosságokkal tölti, tanúl, Házát okosan igazgatja, — a' gazdálkodásban nem merül el, — hivataljához illő tisztes'téges ruhában, és tsinosan jár, halgatóit meggyőzte árról, hogy a' mit ta-

nít, azt hiszi, Superiorairól mindég tisztelettel szóll, mivel a' kissebbek' tekintete akkor, és úgy áll meg, ha a' nagyobbaké nem veszett el, — az Ekklé'sia' dolgainak jobbításában örömmel belefoj; az Ekklé'siai Gyülésekben, és egyébütt-is a' dologhoz fontosan hozzá szóll, tsak betsületes emberekkel társolkodik, mert a' kit magáért le nem néznek, a' társáért megútálják, Egy szóval a' kinek mind szavában, mind tselekedetében, mind igyekezetében, mind maga viseletében az igazság' szeretet, egyenes szívűség, hivatalja eránt való buzgóság, álhatatosság, és illendőség tündöklik, az tarthat számot az ő Hivatalának, 's Személyének tekintetben való tartására.

II. RÉSZ.

A' Kathedrai, és mindenféle Liturgiai foglalatosságiban való gondos maga viseletéről a' Lelki Tanítónak.

XX. §.

A' Predikállásban és Sakramentomok' kiszolgáltatásában mire kell a' Lelki Tanítónak gondjának lenni.

A' közönséges helyen való tanítás fő kötelessége az Egyházi Szolgának, mellyet hogy Lelki esméretének helybenhagyásával, 's Halgatóinak megelégedésével viheſsen, a'ra vigyázzon, hogy soha készületlenül a' Kathedrába ne menjen, világosan, érzékenyen, fundamentomosan, a' Nép' felfoghatóságához, a' környül-

állásokhoz alkalmaztatva, a' Szent Irástól, és Confeſsiotól el nem távozva és épületesen tanítson, ſohà a' maga indúlatit a' Kathedrába ne vigye, ſenkit a' maga megsértéséért ki ne papoljon, 's a' mit tanít, azzal maga megeggyezőleg tselekedjen, eggy ſzóval, azon légyen, hogy mind Materiájára, mind Formájára nézve a' Predikátio jó légyen. Halgatói a' Kereſztyén Vallás' igazságiban megvilágosittaſsanak, a'rólmeg győzetteſsenek, és annak munkába való vételére felindittaſsanak. Ezen Hivatalbéli foglalatoſságáról a' Lelki Tanítónak tanítottam a' *Homiletikámban*, melly az Lelki Páſztori Theogiának *Első Réſze.*

A' mi a' *Sakramentomok' kiſzolgáltotását* illeti vigyázzon, hogy a' külsőkben ſemmi fogyatkozás ne légyen. Azon ſzokáson, melly az Ekklésiában már igen régi, kivált eleintén, bár roſſzis az magától ne változtaſson, és azutánis mindég a' Superintendentiális Előljárók' hirével. Az Ágenda értelmes, de nem mindég ugyan azon eggy légyen, de a' mellynek kéſzítésében peldául tégye, hogy a' ſzokástól el ne távozzon, a' már mindenfele mondatni ſzokott, és kinyomtatott Ágendákat. Jó' leſſz, ha az Ujj Egyházi ſzolga elöſſzör a' más' Ágendáját mondja, a' mihez már a' Nép hozzá ſzokott; mert ha ujjat mond legelöſſzör, azt gondolja a' halgató, melly a' dolgot megitélni nem tudja, hanem tsak a' változtatást vette éſzre, hogy ő azzal a' Vallá-son akar változtatni, eggy ſzóval, a'hoz a' ſzokáshoz alkalmaztaſsa magát, melly azon Superindentiában mellynek kebelében lakik uralkodik. — Azomba ſem itt, ſem mikor predikáll, ne azon ruhában áljon elől, mellyben az Aratói között forgott. — A' Liturgiai foglalatoſságokról ſzoktak tanítni a' *Liturgiában*, melly a' Lelki Páſztori Theologiának 3-*dik Réſze.*

XXI. §.

Tanúlásról, — Könyvszerzésről.

Tanítói hivalunkat úgy vihetjük mind haszonosan, mind ditséretesen, ha tanúlunk; mert a' *jó Pap* mint szokták mondani *holtig tanúl.* E're pedig ujjabb ujjabb könyveknek szerzése, azokkal, 's a' túdós világgal való félbe nem szakasztott esmérkedés kívántatik-meg. Igaz, hogy sok Tanító azt gondolja, hogy minekutánna már Tanítóvá lett, nemis kell néki a' Predikatión kívül egyebet tanúlni, és hogy az ő *halgatóihoz*, *'s fizetéséhez képest* eleget tud: ebből az okból sem könyvet nem vesz, sem tudományos Correspondentiákat nem fojtat. De eggy az, hogy többet kell mindég tudni a' Tanítónak, mint a' mennyi elég az ő halgatóinak; más az, hogy senki az Oskolában annyit nem tanúlt, hogy több ne férne reá, — sőtt a' mit tanúlt gyakorlás nélkül aztis elfelejti. Annál pedig rútabb mentség nintsis, mint mikor valaki az ő nem tanúlását azzal menti, hogy elég az, a' mit ő tud, és tselekszik a'hoz a' fizetéshez, a' mellyet ő vészen: mert a' hivatalbeli köteleségeket nem a' fizetésnek kisebb, 's nagyobb mértékéhez kell intézni. Eggy Predikátor sints, a' kit nagyobb jövedelemre ne kívánkozna: ezt pedig az olly' ember nem érdemelheti, a' ki mindenekben, tsak a' jelen való fizetés' tsekélységéhez szabja tanúlásbeli szorgalmatosságát, és minden hivatalbeli munkáját: Messzünnenis megkeresik a' tanúlt Tanítókat: azokat pedig, kik nem tanúlnak a' legkevelébb valók sem esmérik. Más Hivatalbeli emberek nem Tanítók, mégis olvasgatnak, és a' hivataljokat illető, 's más Tudományokat, tanúlgatják: sokkal inkább

annak, a' ki tanít, ezt tselekedni kell. Így felelhetünk-meg azoknak legegyenesebben, a' kik azzal ſzokták a' Prédikátort alázni, hogy a' Predikátiót akárkiis elmondhatja; mivel nem attól függ a' Predikátornak valóságos betsülete, hogy a' Predikátióit eltudja mondani, jóllehet e'sem utolsó munka, hanem attól, hogy egéſz Héten kereſztül abban izzad, Tanúló házában, hogy jó Predikátiót mondhaſson, és minden nappali 's éjjeli gondját a'ra fordítja, hogy halgatóinak haſználhaſson. Mint a' Szakátsot nem azért lehet betsülni, hogy az ételt jól kitálalta; hanem azért, hogy reggeltől fogva délig abban fött a' feje, hogy jó izű eledeleket kéſzítheſsen: így van ittis a' dolog. Valamint annak okáért a' Gazda a' maga épületét mendég tsinozgatja, ſzélesíti, és erősítgeti; így kell lenni a' dolognak a' Tudomány' azon epületére nézveis, a' mellynek az Oskolában tsak a' fundamentomát tettük le. Bizony a' Kereſztyén Ekklé'sia' Túdósai, nem az Oskolákban, hanem az ő Tanúlóházaikban formálták magokat nagy és kedves emberekké; ma ſem lehet azt másképpen reménylení. Külömbenis pedig igen illetlen dolog az, mikor valaki magát a' Tudósok' vagy Tanúlók' rendéből valónak tartja, és másokis abból valónak tartják, még ſem tanúl, 's élvén a' mai túdós világban, ebben nem él. — Timótheustól ugyan még a' Hivatalra való rendeltetés utánis megkívánja Pál Apostol, hogy tanúljon, *Légy úgymond figyelmetes az olvasásban, hogy a' te gyarapodásod nyilvánvaló légyen mindenek előtt.* 1. *Tim.* 4: 13, 15. Nem tselekeſzik hát a' Tanító jobbat, mintha a' Bibliát, kivált, az Uj Teſtamentomot eggy legjobb Commentatorral kereſztül megkereſztül olvaſsa. A' *Polemica*, és *Erköltsi Theologiá*ban magát tökéletesíti, mert amazt a' Kereſztyén Vallás' ellenségei, ezt pe-

dig az ő Halgatói néki ſzükségeſsé teſzik. Kivált az öreg Lelki Atyák az *Ekklé'siai Hiſtoriában* és *Utazók'* olvasásában legtöbb gyönyörűséget találnak. De ezek mellett a' melly Tudományra különöſsen hajlandó valaki, a'rais reá adhatja ekkor magát, és az ebben való tökéletesedés a' Predikátori Hivatalra haſznos foglenni; mivel a' Tudományoknak ſzoros öſszeköttetések van, és eggyik a' másikban éſzrevehetetlenül belévág.

Arra mindazáltal még ekkoris vigyázni kell, hogy *mit együnk*, *mivel ruházkodjunk*, mert a' Predikátori fizetések többnyire nálunk olly' tsekéllyek, mellyekből a' Lelki-Tanító, kiváltha familiásodik a' könyvek' ſzerzése mellett elnem élhet: tehát tanuljon ugyan a' jó Pap mind holtig, de azért a' gazdálkodáshozis, tsak hogy az módjával eſsenmeg, hozzá nyuljon. Vigyázzon arrais, hogy tsak a' maga értéke, 's erſzényéhez képest vegye a' könyveket; mert nints roſſzabb Capitalis a' könyvnél, melly ha legjobb vóltis a' mi időnkben, ugyan annak a' mi időnkben lemegy a' betse. És így nem ſok, hanem jó, és nem minden jó, hanem tsak a' leg ſzükségesebb jó könyveket kell megvenni; — vagy a' ſzomſzéd Predikátorokkal, 's olvasni ſzerető Világi Urakkal megkell a' könyvek' ſzerzésében eggyezni, hogy így a' mit eggyik megvéſz, azt a' másik ne vegye-meg, és egymáſsal könyveiket közöljék. Ha a' ſzegény Predikátor nem veſz könyvet az nem tsuda, de ha a' gazdag jövedelmű Ekklé'siabeli Tanító nem véſz már ez nagy hiba. — Azzal pedig a' Falusi Predikátor ki nem foghat, hogy tsekély fizetése, lévén, kéntelen, gazdálkodni, melly miatt nints ideje az olvasásra; mert Télen elég ideje van, de elég Falusi Lelki-Tanítók' peldája bizonyítja, hogy e' kettőt öſzve lehet kötni, és mind a'

kettőt ellehet végezni. Mitsoda könyveket ſzerezzen pedig a' Lelki-Pásztor azt meghatározni nem lehet, hanem hogy a' jobb Magyar Könyveket megkell ſzerezni, azt a' Hazafiúi kötelesség kívánja.

III. RÉSZ.

Az Egyházi Szolgának magános Életéről, vagy a' maga Házáról, 's familiájáról való gondviselésről.

XXII. §.

Miért kell az Egyházi Szolgának az ő Magános Életét, 's Házanépét, különös gondoſsággal kormányozni?

Különös okoſsággal kell a' Lelki Tanítónak az ő *magános*, *vagy Házi Életét* kormányozni; mert az ő halgatói úgy tartják őtet, mint követésre feltett példát, 's az Erköltsiség' *Ideálját*; neki hát, és az ő Házanépének fedhetetlennek kell lenni. Pál Apostol ugyan átallyába megkívánja, hogy a' *Püspök* vagy Lelki Tanító minden virtusokkal felékesittetett, különössen pedig ollyan légyen, *a' ki az ő Házában jól tudjon elöljárni, ki az ő Magzatit engedelembe tartsa, mert a' ki az ő tulajdon házában nem tud elöljárni, mi módon birhatja az Isten Anya Szentegyházát.* 1. *Tim.* 3: 2, 4, 5. — Azis igaz, hogy feletté ſok baj és gyalázat ſzármazik abból a' Lelki-Tanítóra; ha az ő Háza, 's maga Élete illetlen tselekedetekkel van megbélyegezve, valamint azt ſem tagadhatni,

hogy ebből temérdek ſok kár következik az Ekklé-'siára, a' mellyet bár nem véſzenis az ember olly' hamar, és könnyen éſzre mint más Hivatalbeli roſſz tselekedetnek következéseit: peldának okáért a' tudatlan Doctor megöli a' beteget, a' pazérló Gazda elſzegényedik; itt a' roſſz tselekedetnek egyſzerre látſzik a' következése; de éppen azért veſzedelmes a' Lelki-Tanítónak, és az ő Házának roſſz maga viselete, hogy az abból ſzármozandó kár nem egyſzerre tűnik ſzembe; hanem éſzrevehetetlenül ragad-el kitkit az ő peldájok', mellyel a' Nép a' maga roſſz tselekedeteit mentegeti, és oltalmazza, mivel azt fel ſem téſzi, hogy a' Lelki-Tanító, a' ki a' roſznak ellensége annak barátja lehetne, és a' mit másokban kárhoztat, maga követné.

XXIII. §.

Hogy kell a' Lelki-Tanítónak magát az ő Nőtelen állopotjában viselni, — 's tanátsosabbé néki megházosodni, vagy nem?

Ha a' Lelki-Tanító *Feleségtelen*, ſzükség néki magát úgy viselni; hogy külső maga viseletéből legkiſsebb gyanút ſe támaſſzon ſenkiis ő ellene, a' mi az egéſzséges és Iſjú emberre nézve leghamarább megesik. E' végre okoſsan tselekſzi, ha a' megházosodást ſoká nem halaſztja. — Megkell hát néki házosodni, jóllehet nem kénſzeritésből, mert a' mi principiumaink ſzerént ſzabad néki mégis házosodni, nemis; de tsak ugyan ha magának ezt a' Páſztori Theologiában fenn forgó *Problemát* tenné-fel a' megfejtésre: ha *tanátsosabbé a' Predikátornak megházosodni, vagy nem*, legjobban tselekſzik, ha mind a' két réſzre meghánnya veti a' dolgot, és

a' melly útra határoztatik az okok által, azt követi, Nevezetesen.

I. A' nőtelen állapotot a' kik javasolják, illyen okokkal élnek: hogy,

a) Ha ő egéſségtelen és a' terméſzettől v. más módon a' házaſságra alkalmatlanná tétetett — ha iſzonyú mértékben Myſantropus, vagy embert gyűlölő, úgy hogy ötet eggy ſzületett *Encratitanak*, vagy Maga megtartóztatónak kell tartani, — illyen esetekben fellehet hagyni a' házaſságal. — De

b) A' tapaſztalásis, bizonyítja, hogy a' házas Predikátor az ő hivatalában roſſzúl jár el, mivel feleségéről és gyermekeiről kell gondoskodni; melly által hivatalának jól való folytatásától elvonatik.

c) Keserüvé tétetik ez által a' Predikátori hivatal, mert a' feleség és familia által ſok olly' boſſzontatásra adatik alkalmatoſság mellyek a' nőtelen állapotban elnem következnek. Aziś tudni való:

d) Hogy ſokasodván a' Predikátor házanépe, fösvénységre 's a' t kell a' Predikátornak vetemedni, 's így kéntelen azokat a' bűnöket gyakorolni, mellyek ellen tanító.

e) Nem lehet arrólis elfelejtkezni a' Tanítónak, hogy az ő Özvegye, és Arvái az ő halála után a' legſzánakozásra méltóbb állapotba esnek; mert ſok Halgatók olly' háládatlanok és embertelenek, hogy bár a' Lelki-Tanító minden erejét az ő tanításokban meritetteis-ki, de valamint magának öregségében kevés betsülete van előttök: úgy mihelyt kidül, még az nap' midőn eltemették, megkérdik az özvegyétől, hogy mikor hordozóskodik-ki a' Parokhiából? -- 's mint a' búza kéve mikor elſzakad, úgy ſzaladnak

ſzél-

ſzéllyel az ő Árvái, 's leſznek a' gyalázatnak ſzomorú tárgyaivá. Végezetre:

f) A' Házaſság miatt a' Lelki-Tanítónak tekintete nem állhat fel, úgy a' mint kellene; mert az ő felesége, 's gyermekeinél fogva úgy öſzvezavarodik a' Lelki-Tanító a' közneppel, hogy meg se' esmerſzik tőle, — legalább, azzal közelebbről társalkodván, az ő házaſságok' erőtlenségeit megpillantatja, másokkal, mellyért kevesebb tekintetben tartatik azoktól. — Más részről:

II. Az egéſzséges Predikátor a' házaſsági életre való maga meghatározásában e' következendő okokat veheti, fontalás alá:

1) Azok a' kedvetlen következések, sőt bűnök, mellyek a' Predikátor' házoſsága ellen mint nehézségek úgy adattattak elől, nem ſzükségesképpen való következései annak; mert ha ő egéſzségtelen, vagy a' házaſságra alkalmatlan, úgy neki meg nem kell házasodni. Egéſzséges ember lévén pedig, nem következik, hogy ha megházasodik hivatalát roſſzúl folytaſsa; mert a' tapaſztalás bizonyítja, hogy a' feleséges Predikátor azt jólviheti, és hogy ſok feleségtelen Tanítók roſſzabbul folytatják azt mint a' felesége-sek. Ha a' feleség és a' gyermekek ſok keſerűséget ſzereznek; más felől ugyan ők ſok gyönyörűséggel édesítik meg életünket. — Hogy fösvény légyen a' feleséges Predikátor a' nem következik az ő hivatalából; mert hány feleséges Predikátor nem fösvény; ellenben hány feleségtelent fösvénynek lehet tapaſztalni; kiben tsunyább pedig a' kettő közzül a' fösvénység? — Hogy ſok Predikátornak árvái 's özvegyei nyomorúlt állapotra jutnak, az igáz: de más

emberekkelis köz az, és ezzel inkább az próbáltatik, hogy ſenkinek ſem kellene megházasodni. — De e' mellett e' ſem egéſzen igaz: mert ſokkal több feleséges Predikátor hagyja gyermekeit jó állapotban mint nem. — A' mi pedig a' *Tekintetét* illeti, azt a' házas Predikátornakis minden megadja, ha ő jó Predikátor ellenben a' nötelennek ſints ſemmi tekintete, ha roſſzúl viseli magát. Mind ezekből hát következik, hogy a' feltett nehézségek nem folynak a' Predikátor' házaſságából.

2) A' Predikátor egéſzséges ember lévén, érzi magában mint ember a' terméſzeti öſztönt, mellyet se' kárhoztatni, se' elnyomni, ſem törvénytelen módon megelégíteni nem ſzabad. — Külömben az Isten, emberekre, és így ő reá nézveis rendelvén a' házaſságot (mert azzal hogy Predikátorrá lett, nem ſzünt megember lenni) nem tarthatja az Isten' parantsolatjából magára nézve azt megtiltatottnak. — Az Ó Testamentomi Papoknak maga parantsolta az Isten, hogy megházosodjanak; — különösen pedig a' 'Sidó Fő-Papnak házas embernek kellett lenni, mivel az Atyáról a' Fiúra ſzállott által a' Fő-Papság: e' pedig az Istenhez legközelebb járt. — A' Prófétákis házaſok vóltak *Esa.* 8: 3. Az Apostolok közzül Péternek, kinek *Napát a' Kristus meggyógyította. Mat.* 8: 4. és másoknakis vóltak feleségeik. 1. *Kor.* 9: 5. *Luk.* 18: 29. A' későbbi Tanítokrólis felteſzik az Apostolok, hogy házasok leſznek, mert ő reájjok nézve házaſsági Törvényeket hoznak. 1. *Tim.* 3. A' minthogy a' Kristus' Ekklé'siaja Fő-Papjainak, az Érsekeknek 's Püspököknek ſzint' úgy mint a' kiſsebb rendüeknek ſzabad vólt eleitől fogva megházasodni 's megis házasodtak, és mais a' mi Ekklé'siánk tölünk ezt ſemmiképpen

nem tiltja, mivel Pál Apostol 'Sid. 13: 4. *tiſzteletesnek mondja mindenek közt*, és így a' Predikátorok közttis a' *házaſságot*. De nem is teſzi a' ſzentségtelenné az embert; mert ſok házaſságon kívül lévők ſzentségtelenebbek mint a' házasok. Hol vólt nagyobb ſzentség mint az ártatlanság' állapotjában, és ottis megvólt a' házaſság? de hogy' is lehetne az Isten' rendelése magában gondoltatván ſzentségtelen. Pál Apostol, mikor azt kívánja, 1. *Tim.* 3: 2. *hogy a' Püspök eggy feleségű legyen*, felteſzi a' házaſságnak ſzabados vóltát a' Lelki-Tanítóra nézveis, — és mikor azt parantsolja, hogy *magzatit engedelemben tartóztaſsa*, 1. Tim. 3: 4. azzal megesmeri, hogy a' házaſság az egéſzséges Lelki-Tanítókhoz nem illetlen.

3) Lehetetlen a' nemházas Predikátornak az ő hivatalát annak egéſz kiterjedésében tökéletesen vinni: mert

a. Ha a' *Kathedrába* nézzük ötet, vagynak olly' fontos és a' népre nézve felette ſzükséges matériák, mellyekről a' nőtelen Predikátor olly' haſznos következéſsel, fontoſsággal, érző ſzívvel, és maga megtartoztatás nélkül nem taníthat mint a' házas Tanító. Hogy tanít ő a' házaſsági életről, a' házas társ' okos megválaſztásáról, — a' házaſsági élet' bóldogsága' eſzközeiről, — a' házaſsági békeſségről és békételenségről, — gyermek nevelésről és az abban való legjobb módról? — A' Predikátor köteles mindenféle rendeletlen indúlatok, buja kívánságok 's paráznaság ellen tanítni, és annak eltávoztatására a' házaſságot eſzközül ajánlani; de tselekedhetié ő ezt az utolsót olly' bátran, maga házaſságon kívül élvén? Nem tarthaté attól, hogy az ő beſzédét mint a' házaſsági élet' megutálójának be-

ſzédét felsem veſzik? Melly ſokkal tartozunk ſzüléinknek erről ſokſzor kell a' nép előtt predikálni: úgy de miket tselekedtek velünk ſzüléink, 's mennyire érdemesek azok a' mi tiſzteletünkre, tsak akkor tudhatjuk vólta képpen, mikor gyermekeinkkel dajkálkodunk: a' melly Predikátor tehát Atya nem vólt, ezen materiáról ſem taníthat illendően és épületesen: mert a' ki olly' dologról beſzél, a' mellyről tapaſztalása nints, keveset vagy nemis épít. — Ellenben melly haſznos annak a' fellyebb kitett matériákról való tanítása, a' ki ezekbenis halgatóinak példát ád, a' ki peldánakokáért a' feleség' válaſztásában megmutatta, hogy melly nagy vigyázáſsal kell abban élni a' házaslandóknak, — a' ki az ő jó házosi életét követésül tette másoknak, a' kit mindenek nem tsak okos Atyának, hanem gyermekek' bölts nevelőjénekis esmernek; — a' ki mint edgy Kereſztyén férj a' házi tereh és nyomorúságok alatt, melly ottan ottan a' házaſsági élet' következése, a' kedves feleség' és gyermekek' betegsége, vagy halála alkalmatoſságakor eleven példát adott Halgatóinak a' Kereſztyéni békeſséges türésre, Istenben való megnyugovásra, és a' beteg és halálos ágyban eggymás eránt való köteleſségeknek telyesítésére másokat minteggy kézenfogva vezetett.

b. Ha a' *Kathedrán kivül* nézzük a' L. Tanítót, úgy vehetjük őtet mint Tanátsadót, 's vígaſztalót, a' ki mind ezen tekintetekben köteles az ő Halgatóinak ſzolgálatjokra lenni; de a' nötelen Tanító kevésre mehet itt. Ugyanis vegyük őtet úgy mint *Tanátsadót*. Tudjuk, hogy legalább a' betegekre nézve ſok érdeme lehet ezen tekintben a' Predikátornak: úgy de a' beteg Aſszonyok és leányzók, a' nötelen

Predikátornak velek ſzületett ſzemérmetesſégeknél fogva nyavalyájokat fel-nem fedezik: ellenben a' házas Lelki-Tanítót önként hivatják, és annak tanátsadásával kívánnak élni. — Vegyük ötet úgy mint *Vigaſztalót*, hogy' vígaſztalja ö a' gyermekeitől megfoſztatottat, a' ki ſoha azt nem érzette maga, hogy miben áll az édes Atyai ſzeretet. — Mikor a' Házasok köztt veſzekedés van, hogy ſerkenti őket, a' házaſsági életben való megmaradásra, és az edgymás kedve keresésére, mitsoda módot ir azoknak eleikbe? Hasonlóképpen a' tunya ſzüléket, hogy viſzi a' jó útra a' nőtelen és azokban a' miket beſzél tapaſztalatlan Tanító? — A' kinek ſpeculatiója és theoriája ámbár jó, de mivel az tsak az ő elméjében fogantatott, a' mások' ſzivében nem gyökerezhetik-meg, és gyümöltsöket nem hozhat elő.

6. Úgy tehet egyedül eleget a' L. Tanító hivatalának, ha ötet a' Halgatói *ſzeretik 's tekintetben* tartják; úgy de arra a' házaſságon kívül lévő Predikátor egéſz eröben nem tarthat ſzámot: mert a' köznép a' házaſsági életet mind betsületesnek mind fontosnak tartja, mivel magais abban él; azt akarja hát, hogy arról az ő L. Tanítójais, úgy ítéljen 's tselekedettelis mutaſsa-meg, hogy úgy ért arról, — Mikor pedig azt veſzi éſzre, hogy vagy fösvénységből vagy más tsekély okból mellőzgeti valaki a' házaſságot; már azért haragſzikis. Innen ſokſzor itél így a' nép a' Tanítóról: a' mi Predikátorunk egy derék ember, tsak hogy megházasodna! A' minthogy, midőn a' Predikátor megházasodik azon az egéſz Gyülekezet örül, és ő házasítja azt meg. — Azt is tudjuk, hogy a' nép akárkit hamar öſzveköt valakivel; mihelyt pedig gyanúja van a'

Népnek a' Predikátoráról, a' mit az egészséges nőtelen Predikátor el-se' kerülhet, már akkor az ő eránta való tiszteletnek nagy tsorbájja esett. Avagy a' Lelki-Tanítónak kellé hát botránkozás kövének lenni mikor azt ő reá nézve Sz. Pál Apostol megtiltotta. *Meglássátok úgymond, hogy valami módon a' ti szabadságtok botránkozásokra ne légyen az erőtleneknek.* 1. *Kor.* 8: 9. 1. *Kor.* 10: 23, 32. Tsak eggy kimenést se' tehet a' nőtelen Predikátor, hogy a' rosz szívvel, bírók, és kivált az ő belsőbb esmeretségére vágyakozók arra ne vígyáznának 's akarkihez való gyakori bemenésétis gyanúságba ne hoznák. – Bizonyos dolog utolyára, hogy a' maga hivataljában eljáró Predikátort legjobban szereti a' Nép: úgy de a' házosság által alkalmatosabbá tétetik arra a' Tanító; mert feleség nélkül maga vinné az egész Ház' gondját és terhét, a' mit a' feleségével megosztván jobban utánna láthat Hivatalának. — De azértis szorgalmatosabb hivataljában, hogy mind jó Ekklésiáját, mind Halgatóinak szokott adakozását, mellyekre minden familiás embernek szüksége van megtarthassa.

d. Mind a' Városi, mind a' falusi Predikátornak kell gazdálkodni, mert mindeniknek kell főzetni, enni, tiszteséggesen ruházkodni, — és öregségére eggyik se' akar koldulásra jutni: az úgy nevezett Gazda Asszonyi dolgokat hát tsak Asszonyra kell és lehet bizni; következésképpen a' Predikátor' Házábanis szükség van az Asszonyra, már az akár Gazda Asszonynak, akár szolgálónak nevezetsék. Úgy de a' Gazda Asszonysági tekintetből kire lehet többet bizni, a' szolgálóraé v. a' Feleségre? Kivel lehet inkább minden megszóllattatás nélkül ugyan azon eggy házban élni a' Gazda Asszony-

nyalé v. a' feleséggel? Nintsé tele mindennek a' ſzája azzal a' panaſſzal, hogy jó és igaz tselédet nem lehet találni? Vallyon a' ki nem magának, hanem az Urának keres, olly' hűségesé mint az a' ki magának keres? — De felteſzem, hogy talál valaki ollyan ſzólgálóra, a' ki az egéſz gazdaságot a' legjobb móddal viſzi; vallyon nem ſok kedvetlenségben kerülé ez a' Predikátornak? Mihelyt éſzre veſzi az illy' ſzemély, hogy az ő Gazdája egéſzen megelégſzik az ő Gazda Aſzſzonykodásával, mindjárt úgy nézi és viseli magát, mint a' ki a' Háznál a' felesége helyét pótolja-ki, és mindennek, még a' Gazdának-is parantsol, a' vagy nem ſokkal nehezebb járomé azmellyet eggy bérbe fogadott, — és tsak ſzolgáló téſz az ember' nyakára, mint a' mellyet a' Házasok hordoznak, mellyet ők eggymásra nézve ezer meg ezer gyönyörüségekkel téſznek könnyebbé? Ha annaokáért ſe Kathedrai, ſem azon kívül váló Predikátori és Házi foglalatoſságit a' nötelen Predikátor nem viheti jól; a' Házas ellenben azoknak inkább eleget tehet; látni való, hogy a' mi Ekkléſiánk ebben ſemmi tiltást nem tévén jobb, és tanátsosabb az Eggyházi ſzolgának megházosodni.

Lásd: *Journal für Prediger. T. 5. 282. -- Theologiſche Blätter, 1796. és 1797. eſzt. 278. és 305. old. -- Volborth Antiq. Chriſt. 61. old. -- Helv. Confeſſio. Bowles. 52. old. -- Krunitz, 342. old.*

XXIV. §.

A' Predikátornak mint házosulandónak a' feleség' válaſztásában való gondos magaviseletéről.

A' jó Házaſság az életet Paraditsommá; a' roſſz pedig Pokollá teſzi: minekokáért, hogy

a' Predikátor tsendes és bóldog életet élhessen, hivatalát örömmel folytathassa 's felesége a' nép' példaadója lehessen, 1. *Pét.* 3: 1—6. szükség neki a' feleség' vállasztásban szemesnek, mindent meghalgatónak, de senki szavának vaktában és megfontolás nélkül nem hivőnek lenni. Hogy pedig szerentsésebben választhasson nem árt bizonyos tapasztalásón fundált tanátsadásokra figyelmezni. Némellyek hát mint a' lejjebb megnevezendő Irók azt javasolják (de tsak ugyan nem átallyába való reguláknak ezek): hogy

1) A' Falusi Predikátor ha elkerülheti Városi leányt feleségül ne vegyen; mert mindenütt más féle élet neme, szokások, öszvekötetések, foglalatosságok 's a' t. lévén, sok Városi leány közülis alig válhat eggy két jó falusi Predikátorné. A' Varosi leány társaságokat szeret, ő nem tsak Vasárnap' hanem hétköznap'is látogatásokat tesz, és a' sétállást kedvelli; falun pedig mindenektől *Isolalva*-él a' Predikátor, a' hol a' hétköznapi de még a' Vasárnapi látogatások és társaságos sétállások sem lehetségesek. A' Városileány piatzhoz szokott, 's az ő Gazda Asszonykodása abból áll, hogy ott oltsón és kevesen vehet. Falú helyen kamara a' piatz, mellyben mivel mindent úgy fel-nem talál mint a' Városi piatzokon, ha sok van sem tetszik. A' Városon minden szükebb, de a' pénz bővebb, és ezen vehet a' mi kell. Falun pedig szükebb a' pénz, és a' mi élelemre való nélkül ott valaki szükölködik azt drágábban fizeti, mint a' Városi ember. A' Városi leány muzsikához, olvasáshoz, módihoz, theatrumokhoz, bálokhoz, vagy más palléroztt emberek' társaságában esett mulatságokhoz és kevés munkához van szoktatva; falu helyen ezek nintsenek, és azért a' Városi leány nintsis, a' falúval megelégedve, á' mi pedig magának a' férjnek legnagyobb haj-

2) Hogy a' Pál Apóstol' kívánságának: 1. *Tim.* 3, 11. eleget tehessen a' Predikátor, tiszteséges szülektől származott, jól neveltt jó természetű és erkölcsű, jó kedvű, mindenektől ditséretes, a' maga idejéhez nem vén, de nem is gyermek, maga nemzete és vallásabeli, tisnosságot szerető, de nem módizó, Gazda Aszszonysághoz értő és egészséges 's maga rangjához illő leányt válasszon magának feleségül. Mind ezekhez a' közönségesen megkívántató minéműségekhez pedig aztis hozzá adom, hogy ollyan legyen az, a' kit könnyen lehet pallérozni és szép szóval hajtani, mert tsak így lehet semmivé tenni a' leánynak nevelésbeli hibáit.

3) Tsupa pénzért okos ember soha sem házasodik, de nemis akar koldust venni, minekokáért a' jó erkölcs mellett, mellyek a' Venus' minden Gratiáinál kellemetesebbek, arrais nézzen, hogy a' leánynak légyen valamije. Mert a' melly Predikátornak hatszáz forintra reá megy a' fizetése, annak a' fejébe 10,000 forint Capitalis feksik, mellynek Interesét minden esztendőben huzza; és így megkívánhatja, hogy a' leánynakis legyen valamije. A' hol pedig tsekélyebb a' fizetés éppen abból az okból kell a' Vagyonrais nézni (de soha se' a' tsupa vagyonra) mert a' fizetés kevés. Utollyára úgy halhatmeg a' Predikátor nagyobb tsendességgel, ha tudhatja, hogy az ő özvegye és gyermekei nem szorulnak az ő halála után edgyszerre a' mások' könyörületességére. — A' ki pedig a' feleség' választásban tsak azt nézi, hogy annak sok pénze legyen; a' tudja-meg, hogy a' sok pénzű Aszszonynak magát eladta, és nem a' bóldog életet, hanem az Asszonyi uralkodást, szegénységének sokszori emlegetését, módizást, köznép-

nek-fel ſe vevését, 's ezekből ſzármazandó nyughatatlankodásokat vittebe a' maga házában.

4) Jó abból az Ekklé'siából házosodni mellyben valaki Predikátor; de ezt tsak akkor tselekedheti a' Predikátor kára nélkül, midőn olly' ember gyermekét veſzi-el a' ki az Ekklé'sia' Elöljáróival ujjat nem húz, az Ekklé'siának és annak javainak ſzeretője, 's mikor maga a' ſzemélyis ollyan, a' ki mind ranggal, mind tehetséggel, mind maga ſzép viselésével magát mások felett megkülömböztette, és a' ki mód nélkül való pajtási leereſzkedést az alattabb való leányokkal nem gyakorlott. Külömben az alább valókkalis öſzve ereſzkedett ſzeméllyel való öſzvekelése a' Predikátornak betsületétis lehuzza arra a' gradusra, mellyben felesége tartatott. Bizonyos tekintetekből pedig még jobban esik, ha a' Predikátor nem az Ekklé'siából házasodik: mert így nem fog illy' forma beſzédeket hallani, mikor a' fizetést beadattatni vagy javittatni kívánja: elég jó gazda az Ipa, ſegítse. — Mikor fát hordatni és ſzántatni 's takarittatni akar: ott az ipa' lova ökre viteſse végbe a' mit akar, jóllehet az az Ekklé'sia' köteleſsége vólna.

5) Arrais vigyázzon, hogy se' hirtelen és hebehurgya, se' idő huzó vonó ne légyen a' házasulásban, mellyre nézve mindeneknek ſzavát a' házasittásban meghalgaſsa, és a' kiben inkább megedgyez mindeneknek commendalása arra függeſſze figyelmeteſségét. — Ha a' leány, ábrázatjának piros egéſzségével a' ró'sát megſzégyenittenéis, és a' Gratziáknális kellemetesebb tekintettel birna, de az okos ember a' külsőt és a' belsőt, a' ſzükségest és mellesleg való dolgot eggyſzersmind nézi. A' mit más mond azt a' maga tapaſztalásával öſzve kell vetni. — A' Románt ſzerető, olvasáſsal kérkedő leányok,

kívül megaranyozott bábok — hamar lekopik az ő rólok. Jobb a' jó Gazda Aſſzony mint a' ſokat olvasott leány! Ha e' kettő eggyütt jár nagyon jó, el-nem kell ereſzteni; de a' Tudós roſſz Gazda Aſſzonynál nints ſzenyvedhetetlenebb Feleség. — Hogy pedig az ember a' ſok kerítőktől megmenekedhelſen, mert a' Predikátort minden házosítani akarja, és mindenektől egyenes itéletet hallhaſson; ezt kell régulául tenni: kit válaſztott ki magának arról mélylyen halgaſson, de hogy válaſztása meghatározztatott azt vagy, edgy vagy más módon jelentse ki, — ekkor oſztán kevésbé gondoskodnak róla mások, és annál nagyobb vigyázottal ſzólnak mind azokról, kiket ez előtt néki feltettek a' válaſztásra.

Lásd: *Nitſch Paſtoral-Klugheit* 451. — *Iſt es einerley, welche Perſon der Dorfgeiſtliche heurathet? Journal f. Pred. T.* 3. 266. *old.* — *Joh. Henr. Nölting, etwas von Predigerfrauen, Hamburg* 1778. *Bowles* 45, 46. *old.*

XXV. §.

A' Predikátornak mint férjnek a' Házaſsági állapotban való maga viseletéről.

Rendes úton módon megesvén a' Predikátornak Házaſsága, ſzükség, hogy békeſségben éljen a' feleségével: mert azon kívül, hogy a' házaſsági életet az eggymás közt való békesség teſzi boldoggá, — hogy ſerkentheti közönségesen tanításábanis, de kívált a' Házoſsági köteleſségeknek tellyesítésére, mikor maga azokat nem tartja-meg? — Hogy tsinálhat békeſséget az őſzve háborodott Házasok közt, midőn magán éppen azok az okok nem fognak, mellyekkel másokat akar az eggyeſségre birni? —

Hogy ha pedig a' feleség igen terméſzetes, és veſzekedő még ekkoris azon igyekezzen, hogy minél kevesebb hir menjen-ki a' háztól az ő békételen életekről, — maga megeröltetésévelis ennek nehéz terméſzetét türje-el, — mikor az Aſſzony öſzve akar veſzni, engedje hogy hadd beſzélje-ki magát, mert a' megharagosodott Aſſzonyból ſok beſzéd által ürül-ki a' harag, mint a' fazékból a' tajték az erős forrás által. — Ditsérje-meg a' felsége előtt, de azzalis ditsérteſse-meg az ő gyermekei köztt való ſzép eggyességét, valamint az olly' újj házasokatis, kiknek egyenetlenségekről még ſemmi nem hallatott. Mikor már ſemmire se' mehet a' durtzás feleséggel, akkor annak ſzüléit v. Attyafiait titkon kérje-meg, hogy őtet a' békeſséges életre ſerkentsék. A' fő mesterség abban álljon, hogy azt az órát kell mindenképpen eltávoztatni, mellyben legelőſzör megesik a' tsetepaté; mert a' mit eggyſzer a' nyelves Aſſzony megpróbál, azt mint eggy megedzettetvén már eggyſzer férje' lehurogatásában beretvához hasonló nyelve többſzöris megpróbálja. — Különösen jó leſz a' még ifjú Aſſzonyt arrais reáſzoktatni, hogy ő az Úri Aſſzonyságokat a' ruházatban majmolni ne kívánja, mert az egyebek felett az erſzénynek felette árt.

XXVI. §.

A' Predikátornak mint Atyának gondot kell viselni az ő gyermekei' nevelésére.

A' Predikátor úgyis mint Atya, úgyis mint Polgár, úgyis mint Lelki-Páſztor köteles az ő gyermekeinek jól való neveltetésén iparkodni. Valóba a' ſzülék ezen tekintetbenis úgy néznek ő reá az Eklé'siában, mint példaadójokra; mert ők a' neve-

lésről irtt könyveket se' nem olvashatják, sem arról nem gondolkodhatnak: ezen tekintetbenis tehát mindent tsak a' Lelki-Tanítótol várnak. — Ő az oskolai közönséges nevelésnek igazgatója; köteles hát sokkal inkább a' maga gyermekeinek jól való neveltetésén iparkodni. — De hogy' is tarthatna ő a' gyermek' neveléséről jó tanításokat ha a' maga gyermekei rosszul neveltetnek. Bizony Sz. Pál 1. *Tim.* 3, 4. midőn a' Lelki-Tanítónak azt parantsolja, hogy az ő *gyermekeit engedelemben tartsa*, azzal megkívánja, hogy azoknak jól való nevelésében szorosan eljárjon. — Hogy pedig némelly Edgyházi szolgáknak rosszúl neveltt gyermekeik vagynak, annak okait ezekbe kell keresni: hogy az Atyák a' gyermekek' neveltetését tsak Anyákra bízzák, hogy azoknak semmi Theoriájok a' gyermekek' neveltetésekről nem vólt, — 's a' mások gyermeki körül se' vóltak figyelmetesek, hogy mi azokban a' jó mi a' rosz, — mit tselekedett más azok körül okosan, mit bolondul, — továbbá, hogy senkit se látnak kivált falú helyen, a' ki őket meg tudná itélni a' gyermek' nevelésében, — különösenis pedig a' Mester a' Predikátor fijának felettébb kedvez, sőt megis kívánja sok kedvező Lelki-Tanító, hogy az ő gyermekét más szemmel nézze a' Mester mint a' többi oskolás gyermeket, — de találhatni ennek okát a' magoknak felettébb való tetszésbenis mert a' halgatók a' Predikátor' gyermekeiről többnyire jól szoktak itélni, azokat ditsérik, és a' felettébb kedvező 's magokat ámitni szerető szülék azt könnyen elhiszik 's gyermekeiket jóknak tartják, mert mások, kik talám egészen nemis tudják a' dolgot megitélni, jóknak mondják azokat. — A' Predikátor tehát ne huzza beegészszen magát a' Museumban, se' az ő hivatala' nehézségével ne mentegesse magát — se' tsupán

az Annyára ne bizza gyermekeinek nevelését, mert azok, az övéiis, — Pædagogiát tanító könyveket szerezzen és olvasson, — A' mások gyermekében a' mi jót vesz észre, azt gyermekei előtt ditsérje-meg. — A' jót gyakran megjutalmaztassa — olly' Históriákat mondjon-el előttök, mellyeknek hállására magokat a' jónak követésére, a' rossznak pedig utálására önként felindítsák p. o. Luc. 10: 30 - 37. Se' kemény se' lágy ne légyen. Kol. 3: 20. *Péld.* 22, 23. A' melly élet nemére veszi gyermekeinek hajlandóságát, arra készítgesse azokat, mindenekfelett pedig úgy szoktassa, hogy arra soha se vággyanak, a' mi ő hozzájok nem illik, 's az Attyok' erszénnyéből ki-nem telik.

XXVII. §.

A' Predikátornak mint Házi Gazdának gondot kell viselni az ő tselédjeiről.

A' jó Tseléd nagy haszmára van a' Háznak, a' rossz pedig legtöbb bajt, kárt, és sokszor gyalázatástis okoz: minekokáért az, a' kit a' Predikátor megfogad, tiszteséges, jó hirű nevű, dolgos és ne tsatska, 's hátalló személy légyen. Ha van Collegája annak szolgáját, kivált szolgálóját megne fogadja; mert senkiről sem kell kevesebbet tudni a' Predikátornak mint a' Collegája' Házáról; a' tselédeknek pedig az a' szokások, kivált mikor helyeket megváltoztatták, hogy az előbbeni gazdájokról 's Asszonyokról mindent öszve vissza elbeszéllnek. Ugyan ezen okból vigyázzon a' Predikátor, hogy a' tseléd ez a' Házi Spion, a' Háznak titkaiban bele ne pillanthasson, annyival inkább, hogy az ő, és felesége erőtlenségeinek tanúja ne légyen, mert ezek a' tseléd révén a' nép közzé előbb

utóbb kifojhatnak. Soha előttök a' mások házi állapotjáról nem kell beſzéllni, se' őket mint arról beſzéllőket meg nem kell halgatni, se' ſemmi titkot reájok nem kell bizni, mert a' tseléd eránt való meghittség utóbbis megboſzſzulja az embert. Illő hát hogy a' Gazda és Gazda Aſſzony tselédére nézve magát okosan és kevélység nélkül viſſza tartóztató légyen, mellyel azt viſzi végben, hogy az a' függésbeli köteleſségét elnem felejti, de nemis pletykálkodik az ember előtt, 's ſzereti az embert de tartis tőle. — Mivel pedig ſemmivel nem árthat jobban akárkiis a' maga Házának, mint ha a' tseléd ételét eléggé-ki nem adja, sőt ez által tolvajságra ſzoktatja azt, — a' pedig égre kiáltó vétek vólna, ha annak bérét elfogná, vagy azzal erején fellyül dolgoztatna: tehát ſzükség, hogy a' Lelki-Tanító az igazsághoz és egyeneſséghez alkalmaztaſsa magát, mert itt-is Tükör és példaadó ő, de áztis meggondolja, hogy a' legjobb tselédreis tsak úgy tehetni ſzert, ha illy' vádak nintsenek ellene. — A' Népet a' tseléd eránt való köteleſségre tsak a' tökéletes Gazda intheti.

XXVIII. §.

Mitsoda Házi v. magános életbeli virtusok ékeſitik különösen az Eggyházi ſzolgát.

Mivel a' Lelki-Tanító minden tekintetben Tükre a' Halgatóinak; tehát ſzükség, hogy ő benne mint Házi Gazdában különösen ezek a' virtusok tündököljenek, úgymint a' jó Rendnek fenntartása, Mértékleteſség, Takarékoſság Előrenézés, Munkáſság, Indúlatokon való uralkodás, tsinos Tiſztaság, Maga ſorsával való megelégedés, tiſzta életűség: ellenben a' Rendet-

lenség, Mérékletlenség. Fösvénység 's a' t esmeretlenek legyenek ő előtte. Főképpen a' Fösvénységtől, Telhetetlenségtől, Veſztegetéstől, és módizásbeli pompázástól oltalmazza megmagát és Házanépét. Mert mind a' telhetetlenség mind a' veſztegetés ſzembetünő jele annak, hogy a' Lelki-Tanító felettébb ragad a' földiekhez, és *nem a' Mennyeieket hanem az ide alatt valókat* ſzereti keresni, 's így' a' maga tanításaival örökös ellent mondásban van. Soha a' fösvény emberséges és jó lelkü ember nem lehet; de annál fogva megis erősödik az illyenre nézve az a' vélekedés, hogy csak kenyéréért követi a' Kriſztust. Azomba olly' alatsonyságokrais ragadja a' telhetetlenség az embert, melly éppen eltürhetetlen a' Predikátorban, sőt ez okoz legtöbbſzör veſzekedést, ő közötte és Halgatói között; mert a' fösvénység közönségesen ſzemtelenné, álnokká, irigygyé, hazuggá teſzi az embert. Az illy' ember eggy pohár borát ſajnálja a' vele legtöbb jót tevő Halgatójától, a' ſzegényebb és fizetni nem tudó Halgatói eránt könyörületlen, 's bár elégis a' fizetése, de mégis többet akar-ki préselni azokon, és néhik ſoha a' Jóltételbe például magát nem teſzi. A' Veſztegetés pedig ſzegénnyé, idő pazérlóvá, rongyoſsá, eſzem iſzomság kedvellőjévé, ſzéllyel járóvá és hivalkodóvá teſzi az embert. — Legyen hát a' Predikátor' háza tsinos, de nem mesterséges pompával tzifrázott, — felesége és gyermekei, magais öltözködjenek ékesen, de a' módizást ne esmerjék, — a' gazdaság után járſon, de azt hivatalával való felhagyáſsal ne üzze, — légyen takarékos de nem fösvény, — adakozó de nem veſztegető, — gazdálkodó *(hoſpitalis)*, de nem vendégeskedő, mert a' kevés fizetésből ſokra terjeſzkedni nem lehet, és félreis kell tenni abból a' gyermekek' taníttatásokra, az elnyo-

mo-

mortulhatásra és öregségre; eggy szóval tartsameg azt a'Lelki-Tanító a' mit ő tőle Pál Apostol mint házi Gazdától kíván: *Szükség úgy mond a' Püspöknek lenni józannak, gazdálkodónak, nem bor mellett ülőnek, nem nyereség' rútul kívanójának, hanem mértékletesnek, idegennek a' hartzolástól és a' fösvénységtől.* 1. *Tim.* 3: 2. – 4. 1. *Tim.* 4: 12. *Tit.* 1. – 98. 1. *Pét.* 3: 1. – 3.

Lásd: *Niemeyer Paſtoralwiſſenſchaft* 241. – 245. old.

IV. RÉSZ.

Az Eggyházi szolgának közönséges életéről, vagy annak a'Halgatóival való társalkodásában 's mulatságokban való magaviseletéről.

XXIX. §.

Miért kell az Eggyházi szolgának magát a' másokkal való társalkodásban-megkülömböztetve viselni.

Az Eggyházi szolga nem tsak a' maga háza' tselédjei, hanem közönségesen az ő Halgatói köztis forgolódik, azokkal társalkodik, és azoknak mulatságaikban ottan ottan megjelen, és e' neveztetik a' Lelki-Pásztor *közönséges életének.* Mennél külömbkülömbfélébb emberekkel kell pedig néki a' társaságokban öszve jönni: annál nagyobb megkülömböztetéssel viselje magát, ötet, ugyanis mindenek az Erköltsi jóság' *ideáljának*, és közönséges személynek nézik: a' honnan más hivatalbeli emberek, ha

elvégzik hivataljokat mindenektől betsültetnek, bár ſokakban megeſsenekis: egyedül az Eggyházi ſzolgák azok, kiknek valamint a' Kathedrában, és a' magok házakban, úgy a' közönséges életben 's társalkodásban fedhetetleneknek kell lenni: 1. *Pét.* 5, 3. Valamint pedig nagy betsület ez a' Lelki Páſztorokra nézve, hogy ő reájok mindenek különösen figyelmeznek, 's ő tőlök minden mindég jó és követésre méltó dolgokat vár; éppen úgy kell nékikis azon igyekezni, hogy a' mások' várásának 's hivataljok' rendeltetésének megfeleljenek. A' halgatók különösen úgy nézik őket a' velek való társalkodásbanis mint Tanítójokat, és az ő Lelkeknek gondviselőjet: ebből az okból a' Templomon kívülis tiſzteletre méltó figyelemmel néznek ezeknek minden magok viseletekre; ezeknek hát botránkozásúl lenni igen nagy gondolatlanság vólna. De jövünk ſokſzor olly' emberekkelis öſzve a' világi életben, a' kik az Eggyházi Rendet lenézik. Ezek mivel a' Lelki-Tanítók magok viseletét Argusi ſzemekkel vi'sgálgatják, és Cátói homlokkal rostálgatják: illő, hogy a' Lelki-Tanító a' közönséges életben, és társalkodásban úgy viselje mágát, hogy a' maga Rende' gyaláztatására okot ne adjon. — Aztis kell tudni, hogy ſokan tsak hogy a' magok roſſz tselekedeteiket mentheſsék, a' Lelki-Tanítónak hasonló tselekedeteire appellálnak; e' pedig a' millyen gyalázatos dolog az ő maga ſzemélyére nézve éppen olly' köteleſsége hivataljánál fogva ſemmiben ſenkinek roſſzra példát nem adni. A' köznép a' mint nem alkalmatos arra, hogy a' Lelki-Tanító' tanításait minden réſzben felveheſse: úgy erösen vigyáz az azt tanító ſzemélynek közönséges életére, megjegyezvén ha nem mondé ellent az ő élete annak a' mit hirdet és tanít. Minden tekintetben

illő dolog tehát, hogy a' Lelki-Tanító a' közönséges világi életben 's társalkodásban magát fedhetetlenül viselje.

XXX. §.

Illő, és szabados dologé a' Lelki-Tanítónak a' társaságokban 's mulatságokban megjelenni?

Emberhez, és így a' Lelki-Tanítóhozis illő dolog a' másokkal való társalkodás, — és mivel ezen hivatalnak nints megalatsonyítására, betsületes emberekkel, és tiſzteſséges helyen eggyütt lenni; — sőt a' Halgató abban nagy megbetsültetését helyhezteti, ha a' Predikátor meghivattatván hozzá elmegy ellenben a' megnem jelenést megutáltatásul veſzi, — mivel ezeken fellyül ſok esetekben a' Lelki-Tanítónak jelenléte haſznos némelly rendeletlenségeknek eltávoztatására, és magais ama Fő-Mester a' Jésus nem a' puſztákban és tsak az ő tizenkét Tanítványi' társaságában lakott, hanem mindenekkel eggyformán társalkodott, a' Kánai mennyegzőben megjelent, sőt az ő ellenségeiktől a' Farizeusoktól elhivattatván azoknak társaságokban evett. *Luk.* 7: 36. 11: 37. látni való, hogy ſzabados és Predikátorhoz illő dolog a' társaságokban 's mulatságokban megjelenni. — Ha eggyenként köteles a' Lelki-Tanító az ő Halgatóit ottan ottan házaiknál meglátogatni: miért nem jelenhetne-meg azon társaságokban, mellyekben öt hat 's több familiák magok mulatására gyülnek öſzve? Ha a' Lelki-Tanítónak a' másokkal való társalkodásban 's emberi ſzeretet' gyakorlásában példát kell adni a' Halgatóknak: ſzükségesképpen kikell neki jönni az emberek' tarsaságában: minekokáért, hogy őtet, kevélynek, durvának, betsület nem tudónak,

megromlott vérűnek, ember gyülölőnek 's másnak nem mondják, — sőt hogy szokott és terhes gondjaitól magának ottan ottan eggy kevés ürességet adjon, 's hivatalos munkájára magát annál inkább alkalmatosabbá tegye: illő, hogy ha hivattatik, és semmi hivatalbeli vagy más akadálya nints, a' betsületes emberek' társaságába elmenjen. — Menjen-el a' lakodalmakbais, a' hol tsak nem legjobb módja ván Halgatóinak megesmérésére, de a' szomoruak' társaságábanis elmenjen.

Lasd: *Teller Magazin.* T. 8, 27, 23. *old.* — *Journal f. Prediger.* T. 12. 151. *old.*

XXXI. §.

Mitsoda regulákra kell figyelmezni a' másokkal való társalkodásban, a' mulatságokban 's társaságokban?

Hogy az Eggyházi szolgának társalkodása és a' társaságokban 's mulatságokban való magaviselete, kellemetes és illendő légyen; szükség e' következendőkre figyelmezni:

1. Mindeneket szeressen a' Lelki-Tanító, de tsak kevés emberekkel társalkodjon, és tsak a' jó hirüekkel 's tiszteségesebekkel, az ezekkel való társalkodás se légyen mindennapi, mert a' társoságon kívül valók azzal szóljákmeg a' Predikátort, hogy nints dolga. — De olly' igen belső társalkodás se' légyen ez, hogy a' maga legbelsőbb titkaitis kibeszéllje másoknak, mert úgy mindjárt lessz az Ekklé'siában kitől félni, lessz ok a' miért ha azok hibáznak megnem fedheti, eggyszóval a' kieresztkedett confidentiának utoljára veszedelem a' vége.

2. Magát erővel senki nyakára ne kösse és semmi tselekedeteiből a' ne tesék-ki, hogy

tsak eſzem ' iſzomságért ſzeretí a' társalkodást. Rávárhatja a' Predikátor minden kevélység nélkül mint az Ekklé'siában fő ſzemély, hogy meghivják, és ha megnemhivják, betsületesebb dolog a' maga házában egyedül lenni, mint erővel való maga rákötéſsel, másoknak, kik őtet nem ſzenyvedhetik félſzeg nézéseket kiállni. Nem tsak, hanem kiis kell azt mutatni, hogy nem vágyik a' Lelki-Tanító olly' ſzerfelett valami mulatságra, kivált az ebédekre. Innen *Hieronymus* ugyan ezen tekintetből illy' regulát adott az Eggyházi ſzolgák eleibe: *Facile contemnitur Clerus, qui ſæpe vocatus ad prandium non recuſat. Nunquam petentes, raro accipiamus rogati. Neſcio, quomodo etiam ipſe, qui te precatur, ut tribuat, cum acceperis viliorem, te iudicat, & mirum in modum, ſi tê rogantem contempseris, plus te poſterius veneratur.*

3. Mind maga, mind felesége tiſzteſségesen felöltözködve jelenjenek-meg a' tarsaságokban, és ha valamelly Uri Házhoz hivattatnak ne bámuljanak az azokban lévő pompás dolgokon mert azzal a' magok tapaſztalatlanságát 's együgyüségét árulják-el, 's magokat mint ſzegényeket úgy akarják erővel nézettetni.

4. A' társalkodásban, beſzédben, és mindenféle magaviseletben magára és másokra erősen figyelmezzen. Vagdalódzó, illetlen, két értelmű, trágár beſzédekkel *Éf.* 5: 4. mosdatlan tréfákkal ne éljen. — A' Szent Irás' ſzavait jádzi elméſségből, tsupán nevetséget indító tzélból 's tréfa dolgokban, ne hozza-fel; mert nints annál illetlenebb dolog, mint mikor maga, az Evangyeliom' ſzolgája jádzik az Evangyeliom' ſzavaival. Tartsa maga előtt azt a' mit mond Pál Apostol: *Éfes.* 4, 29. *A' ti ſzátokból olly' beſzéd ſzármozzon, melly haſznos az épí-*

tésre, és a' melly kedves a' Halgatóknak. — Arrais vigyázzon, hogy a' maga Hivatalabeli foglalatosságiról imigy amugy ne szóljon; mert nem lehet kívánni, hogy más tiszteletlettel szoljon kivált vendégségben arról, a' miről magunk megvetve szollottunk. — Arrais mindég kell figyelmezni, hogy a' legkisebb Társaságis külömbkülömbféle emberekből áll, és ha az asztal mellett ülök megnem botránkoznánakis némelyeknek beszédeikben 's tselekedeteikben, de a' kik az asztal mellett ülőknek hátok megett állanak, és halgatnak megbotránkozhatnak, a' mit pedig kerülni kell, mert ezekis Emberek, és Kereszтyének.

5. Soha a' Halgatóival felettébb le ne ereszkedjen, mert mindég közönséges személy ő, a' kinek Tekintetének akár hol illendő tiszteletben kell tartatni. Mutasson tehát mind beszédében, mind tselekedeteiben kevélység nélkül való illendő maga reátartást, tiszteletet megérdemlő nyájjasságot, határt által nem hágó jókedvet, beszélljen de szelid bátorsággal, hogy tudatlannak ne tartasson, azomban másoknakis engedjen beszéllni, és mindeneket meghalgasson.

6. Bár meghivattasékis, de még se menjen-el az olly' társaságokba, a' mellyekben megjelenni néki kisebbségére, hivatalának meggyalázására, és némelly Halgatóinak megbotránkoztatására szolgálna: p. o. *Tántz Házakban, Kártya Companiákban*, annyival inkább azokban se ne tántzoljon se ne kártyázzon, nem azért, mintha a' Tántzolás és jádzás magába, és általánosan bűn vagy illetlenség volna, mert úgy ezeket a' világi, és igen betsületes 's nagy rangú embereknek se' volna szabad tselekedni, hanem ezeknek az Eggyházi szolgára való megnem engedhetésében, relativa, vagy raviteles megnem engedhetést kell keresni. Ugyanis a' Nép

ötet az Erköltsi jóságban követésül feltett Példának tartja, 's a' Predikátori hivatal' tzélja és rendeltetése ſzerént azis ő valósággal: úgy de tapaſztalt dolog, és ezt minden Halgató tudja, hogy ottan ottan a' *tántzban* ſok illetlenségek gyakoroltatnak: p. o. a' bujaság, kevélység, maga vetiség, maga mutogatása, pajkoſság: 's a' t. hogy tantzolhatna hát úgy a' Lelki-Páſztor, hogy ő benne az ő Halgatója, a' ki magára nézve ſzabadosnak tartja a' tántzot, mert ő reá mint magános emberre ſenki ſe néz, megne botránkozna. Így van a' dolog a' *Kártyázásra 's pénzre való jádzásokra* nézveis: mert a' kártyázás 's pénzre való jádzás ſem roſſz magában, de mivel abbanis ſok vétkek gyakoroltatnak: p. o. tsalás, esküvés, öſzveveſzés, mások megbuktatásán való igyekezet 's a' t. következései pedig ennek igen ſiralmasok: p. o. boſſzonkodás, kolduſság, maga gyilkoſsága 's a' t. azomban a' Halgatónak ſenki elég cautiot nem adhat arról, hogy az ő Lelki Páſztora ezen vétkek és következések közzül eggyikben ſem esik, mert ő is tsak ember; tehát inkább megkívánja, hogy ha a' ſzentség tükörül 's példajául tette magát a' Gyülekezet előtt, ne légyen annak botránkoztatására, olly' játékoknak jádzásával 's mulatságbeli magaviseletével mellyet bűn nélkül gyakorolni nem lehet. Bizonyára a' Halgatók előtt, a' mi tekintetünknek elveſztése, több kár mint a' Kártyán való nyereség. — A' köznépnek ítélete a' jó Lelki Páſztor előtt éppen olly' fontoſságú, mint a' pallérozott és az illyenekben éppen megnem ütköző felsőbb rangu embereké. Nemis ſzólja azért-meg ötet eggy okos emberis, hogy nem tántzol és nem kártyázik, tsak hogy az ötet untatóknak adja tudtokra, hogy ő azt nem azért tselekſzi, mintha másokban átallyában kárhoztatná, hanem a' Hivatalért Pél-

dául hozhatja-fel a' Fő Embereket, Uraságokat, a' kik mivel másoknak megitélői és közönséges világi személyek: tehát nem mennek a' kortsmákba 's kávéházokba tántzolni 's kártyázni; hanem a' magok Házaiknál és magok közt mulatják magokat, a' nagyobbak pedig állortzákban jelennek-meg a' köz mulattságokban, és úgy véſznek azokban réſzt. A' Predikátor tehát mivel akárkivel van az ő Ekklé'siájában, mindég a' maga Halgatójával van, a' kinek ő az Erköltsiségben például tétetett: látni való hogy ő a' tántzolást és kártyázo Compániákban való ülést a' magános Uri Házaknál ſe teheti. — Melly nagy illetlenség vólna az, mikor a' Lelki Páſztort a' Tántz közbe az ő Tántzoló Halgatói akaratjok ellen, de ſokſzor mint megſzokott' esni kéſzakartvais taſzigálnák, vagy a' tántzból hivnákel a' haldokló betegekhez, vagy tántzbeli módjáért 's öltözetéért megſzolnák. Avagy illenéké vasárnap' azokkal a' lábokkal a' Kathedrába menni, mellyekkel-ki világos kivirradtig tántzolt valaki! — Hasonlóképpen a' Kártyára nézve, vagy nyér ő vagy veſzt. *Ha nyér* haraguſznak reá a' veſztők és mindenféle vagdalódo ſzókkal ſzurkálják, jádzásbeli igazságoſságában gántsolódnak. — *Ha veſzt*, leſznek olly' negédesek a' kik azzal tsufolják, hogy a' Conventióját elnyerik tőle, mások pedig a' kereſztelésből, Eggyházkelésből 's a' t. bejövő pénzel (de ez mindég tsufosan esikmeg) biztatgatják, — mikor pedig mindenét elnyerik tőle, mindenek ő rajta ő pedig magán és elnyert pénzén sóhajtozik. — Azis igaz, hogy a' kártyázás ſok időt vonel, a' mit hivatalának kárával nem lehet elveſzteni. — De nemis egéſzséges bennülő 's gondolkodó embernek a' kártyázás, mellyben veſztég kell ülni, — e' helyett mind egéſzségesebb mind illendőbb vólna eggy kis sétállás. — Utollyára, hogy

taníthatna a' Predikátor azok ellen a' viſſza élések és bünök ellen, mellyek a' mulatságoktól vagy eggy, vagy más Halgatója réſzéről elválhatatlanok, ha magais ugyan azon mulatságokban réſzt veſz, mellyekben azok gyakoroltatni ſzoktak. — Nem tselekſzik hát okoſsabban a' Predikátor, mintha az Ekklé'siában való belépésekor mindjárt arra ſzoktatja Halgatóit, hogy ő azoknak mulatságaiktól ugyan nem idegen, de azokban se' nem tántzol ſoha, ſem kártya Compániákban nem ül, és ezt a' lakodalmakban ne félſzeg maga vonogatásával adja tudtára az ötet erőltetőknek, hanem *feverus* magaviseletéből olvastaſsa mindenekkel, hogy az ő tekintete megvan sértve, mikor ötet az ő Halgatói arra nógatják, a' mit ők magokis hiba sőt bünnékkül nem viſznek végben.

7. A' ſzabados gyönyörködtetéseket ne tiltsa-meg a' mulatságokban p. o. a' mu'sikát és a' tántzot, mert ellenéreis meghuzatják a' Hegedüt és ezzelis a' Tekintetét rontja. Jobban tselekſzik tehát, ha ekkor kötelesſségeis úgy hozván magával bútsut veſz a' társaságtól, a' midőn feleségét sőt gyermekeitis (ha azokis hivatalosok lévén ott vagynak) magával haza viſzi. De ha ott marad eggy darabig nem leſſz hozzá illetlen dolog, hanem hegedülni, danolni, producalni, valamint a' vőfényekkel a' lakodalmakban ſzóban elegyedni éppen nem illenek. Kivált a' vőfények az ő a' hivataljoknál fogva auctorizáltatva gondolják lenni magokat a' ſzemtelenségre, 's ennél fogva illetlenül ſzoktak mindeneknek felelni, a' mi a' Lelki-Tanítón az egéſz frequentia előtt nem kis tekintet veſztéſsel és megpirítáſsal esne meg; azért a' lakodalmakban, vagy akármi más illyes mulatságokban az előkelő, és tekintetben tartatni ſzokott em-

berekkel társolkodjon 's mulaſsa magát a' Lelki-Tanító.

8. Ha eggyik halgatójához elmegy a' mulatságba, meg ne veſse bizonyos és tudva lévő ok nélkül a' másik' hivását, mert abból harag támad. Különbenis a' Predikátor előtt az ő ſzegény és gazdag Halgatója mindegy, mivel mind a' kettőnek csak a' ſzívét kell nézni nem az erſzénnyét; sőt a' ſzegény de jó emberhez örömestebb menjen, mint a' gazdag de roſſz emberhez. — A' tarsaságban ſzinte úgy beſzélljen a' ſzegény ſorsú halgatóival, mint az urakkal, eggy ſzóval légyen Pál Apostolt követvén *minden mindenekben.* 1. *Kor.* 9: 10. — 23.

9. A' melly mulatságos társoságról pedig előre megtudná, hogy abba néki megjelenni kiſsebbségére ſzolgálna, abban ne menjen-el: minekokáért igen helyesen tselekeſzik a' Predikátor ha előre megtudakozza, hogy azon Companiában, mellyben hivattatik, kik leſznek megjelenendők és ha látja, hogy botránkoztató életű, veſzekedő, másokat kivált a' Predikátori ſtatust v. éppen őtet vexáló ſzemélyek vagynak a' Hivatalosok közzt, nem vét vele ha az Invitáló Gazdának hivatalát okosan és ſzép móddal deprecálja.

10. Vigyázzon arrais hogy a' Vendégségbe az étel előtt, és étel után való könyörgés és hálaadás elne maradjon 's ezután kezdődjön a' rendes mulatság. — Falu helyen pedig azis megesik, hogy lakodalmi és más vendégségi alkalmatoſsággal a' Predikátorra bizzák a' jó ſzivű Gazdák a' Vendégek lerendelését vagy ültetését. De ezt elkerülje a' Predikátor: mert az előbb vagy útóbb való ültesésért haragot veſz magára.

Lásd: *Niemeyer Paſtoral-wiſſenſchaft* 246 — 254. *Klugheitsregeln zum anſtändigen Betragen eines Predigers mit ſei-*

nen' Zuhörern — Journal f. Pr. T. 1. old. — 109 T. 12 old. 144 — 170 — Roſenmüller Paſtoral anw. 196 — 197 old. — Knigge über den Umgang mit Menſchen Hannover 1790 — 1 — 3 darab — Bowles 25 29.

XXXII. §.

A' Lelki Tanítónak Hivatalbeli társával, vagy Collegájával való társalkodásáról.

Némelly Ekklé'siában több Lelki Tanítóis van egynél, a' kik egymáſsal ha nem belső barátságban, legalább békeſségben élni és eggymás eránt bizodalommal 's illendő tiſztelettel tartoznak lenni. Mellyre nézve az egymáſsal való társalkodásban nem árt e' következendőkre figyelmezni:

1) Eggyik Prédikátor a' máſik felett valami prærogativát és kitetſző auctoritást ne tartson, ſe magát a' máſik által kivált halgatói előtt különöſsen betsültetni ne kívánja, ſe annak parantsoló hangon ne ſzólljon, bár időre és Ekklé'siai tiſztségre nézve kiſsebbis az ő nálánál; hanem mindenik igyekezze egymásnak ſzeretetét és tiſzteletét megérdemelni: minekokáért az ifjú Predikátor az Öreget illendő tiſzteletben tartsa 's annak mint tapaſztaltabbnak, tanátsira halgaſson: de az Öreg ſe utálja meg az *ifjú Timotheuſnak ifjúságát* 1 *Tim.* 4: 12. —

2) Egymás ellen a' Káthedrából *ſe directe, ſe indirecte* ſoha ne papoljanak: mert ezt a' Nép eſzrevévén nem csak megbotránkozik ebben, hanem réſzekre ſzakad, holott a' Tanítóknak kellene ezek közt a' Szenteknek eggyeſségét feltartani; de Hivataljokatis ez által foganatlanná téſzik ſok tekintetben: mert mikor familiákat akarnak öſszebékéltetni, ſemmire ſe mehetnek; mivel ha az, a' mit magok a' Tanítók tanítnak,

tulajdon magokra nézve nem foganatos, hogy lehetne annak valami erejét a' halgatókra nézve reményleni! Valamint az Ur Vatsorája' kiſzolgáltatáſakoris megütközve halgatná azt a' Nép, ha ötet az ö eggymáſsal békételenkedö Tanítói intenék a' megbékéllésre, sőt midön onnan a' megátalkodott bünösöket eltiltják; magok engeſztelhetetetlenül haragudván egymáſra, oda járulnak.

3) Ha a' régi Predikátornak több tiſztelöi vagynak, ne ütközzön meg azon az ifjú Tanító: mert azt az öſz hajis megérdemli; — azomba a' régi Predikátor az ö Gyülekezetével régtöl fogva való öſzveköttetésben élt, — nagy réſze az Ekkle'siának ö általa kereſzteltetett meg, — az ö vigyázáſa alatt taníttatott, — ö általa botsáttatott az Ur Aſztalához, — ö esküdtette öket öſzve a' házaſsági életre, — eggyiknek Kereſzt Attya, máſiknak táplálója, tanátsadója, vigaſztalója vólt, — ezen ſokféle öſzveköttetéſek, és hoſſzas haſznos ſzolgálat által nem tsuda ha mindeneknek tiſzteletét megnyerte.

4) Ha több Collegáiis vagynak a' Lelki Tanítónak, azok közül eggyet (ha mindenikkel barátságban élni nem lehet) magának barátjának válaſzonki mert az embernek egy barátjának ſem lenni, éppen olly' illetlen, mint barátját változtatni; hanem meglátſa, hogy ſenkit barátjának ne válaſſzon, míg megnem vi'ſgálta, hogy mikép' élt az ö ellébbeni barátival: mert ö eránt is olyan fog a' lenni, mint vólt amazok eránt. Minekokáért ſoká kell valakinek barátjává lenni; de ha azzá lettél állandó légy.

5) A' Matriculának gondviſelésére, és a' Stolának kioſztására, 's Hivatalbeli foglalatoſságra nézve a' melly törvényt tettek magok közt a' Collegák, azt kiki megállja.

XXXIII. §.

A' Lelki Tanítónak a' Káplánnál és Oskola Mesterrel való öſzveköttetéséről, 's az ezek eránt való maga viſeléſről.

Az öreg vagy beteges Predikátor maga mellett Káplánt tarthat, de a' kinek bevitele mindég az Ekklé'sia' és Senior' hirével eſsék meg. Ha az Ekklé'sia tekintvén a' Prédikátor' érdemeit a' rendes fizetéſen kívül ád még valamit a' Káplánnak, jó, — de ha nem ád, a' maga Conventiójából tartozik azt fizetni, és hogy minden izetlenkedés eltávoztaſsék, irásba adja ki a' Káplánnak a' Conventiót mellyet a' Seniorral már előre megerősíttetett. — Valamint a' rendes Predikátornak illetlen vólna a' Káplánját ſzólni ſzapulni: úgy a' Káplánnak ſem ſzabad az Ekklé'siaban a' rendes Predikátor eránt, a' ki neki kenyeret adott kedvetlenséget, maga eránt, pedig, hizelkedései által kedveſséget mesterkélni ki. — És az efféle illetlenségeknek tapaſztalása vette az Ekklésiai Felsőséget arra, hogy az actualis hivatalnak illy nemtelen útakon való kidolgozásnak gátot veſsen azon végzésével, hogy a' *Káplán ott nem ſuccedálhat, a' hol káplánkodott.*

A' mi az Oskola meſtereket illeti: ezek a' Hellybeli Predikátor vigyázáſa alatt vagynak, és egyeneſen attól függenek, 's azoknak ſubordinál tattak: de ez a' relatio nem tiltja meg a' Lelki Tanítókat, hogy azok eránt barátsággal ne viſelteſsenek, sőt hogy ezek máſoktólis illendő beſületben tartaſsanak, azon kell lenni; mert ha a' Mestert elhagyja a' Predikátor tapodtatni, sőt nagais eſzköz abban, azután ő következik, mivel a' Predikátor és Mester közt más ſzemélly áints. De az Oskolának java, és az Ekklé'sia' oldogságais ezt kívánja, hogy a' belső Sze-

méllyek ſzép eggyeſségben éljenek. A' Prediká-tori Hivatalnak pedig ſemmivel jobban nem árt a' Leiki Tanító, mint azzal, ha a' Mesterét mód nélkül alatsonítja, és halgatói előtt magá-hoz igen kitsinynek irja: mert úgy látſzik, hogy mikor ezt az igen megalatsonyított Embert a' Pre-dikátor maga helyében a' Kathedrába felállítja, talám magátis és Szent Hivatalát alatsonyítja, legalább a' Mesternek alatsonyítása, ſoha ſem ſzolgál a' Predikátornak magaſztalására.

Jegyzés: A' Predikátori Hivatal' tökélletesítesére nem legutolsó próba vólna az, ha a' gazdagabb Predi-kátorok Káplánokat tartanának magok mellett: mert a' tapaſztalt, és régi Predikátoroktól az ifjak sokat tanul-hatnának. A' Törvényt tanúlók, hogy jó Prokáto-rokká legyenek, bizonyos derék Törvénytudó mel-lett patvariſtáskodnak. A' Doktorá lendő minek-utánna kitanúlta az Oskolát Clinicumokban jár, hol a' Fő Doctornak út mutatáſa ſzerént gyakorolja ma-gát a' praxisban, — csak a' Predikátori Hivatal az, melly bár a' legſontoſsabb és igen nehéz Hivatal, mégis az ebben való tökélletesíttésére az Ifjúságnak úgy ſzolván ſemmi tulajdonképpen való Practicum Seminariumok nintsenek, mellyekből a' Candidatu-ſokat a' tapaſztalt Tanítok a' betegekhez 's a' t. ki-vinnék, 's őket az igen haſznos *Caſuiſticában* gyako-rolnák. A' ſem utolſó Projectum ezen tekintetben, melly ſzerént ſokan a' Püspökök mellé kívánnák az illy' *Seminariumot* rendeltetni mellyben a' Theologiæ Candidátuſok Oskolájok végeztével bemennének, és onnan alkalmaztatnának a' Predikátori Hivatalra.

V. RÉSZ.

A' Lelkeknek közönséges Gondviſeléséről *(Cura animarum generalis)* 's a' Lelki Paſztornak abban való okos maga viſeléséről.

XXXIV. §.

Mit értünk a' Lelkek' gondviſelésén — hányféle az, — miért neveztetnek a' Lelki Tanítók Lelkek' Páſztorinak?

A' jó Lelki Tanító, mint ſzokás mondani: *Mattertüt a' maga Kathedrájában áll*, az az, a' jó Tanító nem tsak a' Templomban, hanem azon kívűlis akárhol, és a' mint tsak lehet ſzüntelen a' Hallgatóinak idveſségét munkálódja: minekokáért nem tsak úgy társalkodik ő a' Gyülekezet' tagjaival mint Polgár, hanem mint azoknak Lelkeikre vigyázó, és azoknak Gondviſelője, — és ezért neveztetik ő *Lelki Páſztornak* jelentvén ezzel az ő a'beli foglalatoſsága, melly ſzerént a' Templombeli tanításain kívűlis az ő reá bizott Kristus' nyája' idveſségének munkálódását éjjel nappal ſzívén tartja, azt közönségeſen, és eggyenkéntis a' Kegyeſség' útán vezérli, az eltévejedhetéstől megörzi, Lelki betegségeiben orvoſolja, és az Anyaſzentegyházból kitérni nem engedni. Ezen foglalatoſság *Lélek Gondnak (Cura animarum)* hivattatik, mellyen a' Lelki Páſztornak a'beli ſzíves törekédéseit kell érteni, melly ſzerént ő a' Templomon kívűlis azon igyekſzik, hogy halgatóit az erköltsi jóságban 's Vallásbeli helyes eſméretben pallérozza, őket az ő különös ſzükségeikhez képest eggyenkéntis oktaſsa vigaſztalja, é jó tanáts adásival ſegélje. Ez a' Lélek Gond kétféle: *Közönséges* és *Különös*. *Közönséges* Lélek Gond

az, melly az egész Gyülekezetre ki terjed, — vagy a' melly a Lelki Pásztornak közönségesen minden Halgatóinak idvességére kiterjedő munkásságában áll. *Különös vagy magános* az, mikor a' Lelki Pásztornak a' Gyülekezet' ez vagy amaz tagjával van dolga, p. o. beteggel 's a' t. — Ez a' Lélek Gond, valamint le fontosabb; úgy legterhesebb és leg fáradságosabb része a' Predikátori Hivatalnak, kivált a' Népes Gyülekezetekben, hol ennek egészszen megfelelni nemis lehet, de azért ezzel felhagyni nem szabad; mint ezt némellyek *Commoditás*ból, mások pedig abból az okból tselekszik, jóllehet elég rosszúl, mivel az ő Egyházi szolgálatjokat tsak a' Prédikállásban és a Sakramentumoknak kiszolgáltatásában tartják lenni Azt kívánni, hogy a' Népes Ekklésiában tökélletesen megfeleljen valaki annak, a' mit a' Lélek Gond kíván, *extremum*; de azt legkisebbé sem tartani kötelességének a' mit a' parantsol, hasonló *extremum*; — okos ember mindég a' közép úton szokott járni. — Azomban a' kevés emberekből álló Gyülekezetben sem viheti ezt illendően végbén az a' Lelki Pásztor, a' kinek e' Világban semmi tapasztalása sints, — az emberi szívet se' Theoriából se praxisból nem esméri, — gyakorlott előre való nézéssel nem bír, — tudománya tsekély van, — és hivataljában Predikátzionál egyebet nem tanúl, — végezetre, a' ki a' maga erköltselensége, 's hivatalával való nem gondolás miatt halgatóinak szeretetét megnem nyerheti. —

XXXV. §.

A' Halgatókat ottan ottan Házaiknál megkell látogatni. — ennek haszna.

A' közönséges Lélek gondra tartozó foglalatosságának tartatik az a' Pásztornak, hogy *Halga-*

gatói azoknak Házaiknál meglátogatása, a' mellyet ő mikor annak jó módját látja, hivatlanúl viszen végben. Szükséges ezt tselekedni azon sok hasznokért, mellyek ezzel össze vagynak köttetve. Ugyan is:

1) *Magára a' Lelki Pásztorra* nézve felette hasznos ez: mert ennél fogva alkalmatosabbá tétetik az ő Predikátori hivatalának tökélletesebben való folytatására. Lehetetlen ugyanis a' Halgatókat jól tanítani, hanem ha a' Tanító azoknak gondolkodások' módját, a' jóban való előmeneteket, vagy fogyatkozásokat 's a' t. esméri? Úgy de ez a' Halgatóknak házaiknál való meglátogatása által legjobban eszközöltetik: mert ekkor beszédben elegyedvén halgatóival, által láthatja azoknak gondolkodásokat, nehézségeket, Vallásbeli esmereteknek hijjánosságát, a' köztök uralkodó tévelygéseket, valamint aztis, hogy mi az oka, hogy ez vagy amaz bűn lábra kezd állni, ez vagy amaz Virtus pedig kevésbbé gyakoroltatik? Mint a' Doktor, ha tsak a' nevéről esmeri a' nyavalyát, ha tsak a' *recipe*' irása mesterségét tudja, ha a' beteget maga soha sem nézi még, se' a' nyavalya' eredéséről régiségéről nem tudakozódik, szerentsésen nem gyógyíthat: így van a' Lelki orvosokra nézvels a' dolog. — Igaz, hogy már ma *Specialis* materiákrólis tanítanak a' jobb Tanítók, a' mellyekről való oktatásokat jobban magokra magyarázhatnák a' halgatók: de ha ők a' Gyülekezet' állapotjával nem esmeretesek, és arra való tekintetből nem beszélnek, sokkal kevesebb hasznot tehetnek, mint tehettek volna, ha azt esmerték volna. — Hogy juthatnak el pedig az ő Halgatóiknak megesmerésekre? Talám az Egyházfi vagy Curátor, vagy valami hozzájok bejáró hírhordók által? De olly' tökélletes relatiót tesznek é ezek, hogy azon a' Predikátor egésszen megnyugod-

haſson, és a' mint azt a' dolog' fontoſsága kívánja? Vallyon ſokſzor az Emberekről tett ítélet tételek nem a' legtiſztáta anabb kútfőből származnaké? A' Lelki Páſztoroknak köteleſsége a' beteget meglátogatni; úgy de hogy felel itt meg az ő köteleſségének, ha nem eſméri azt, a' kihez megy? hogy' vigaſztalja ezt és miből veſzi az ő megnyugtatására való okokat, mikor annak maga viſeletéről legkiſsebet ſem tud? — A' Lelki Tanítónak nem elég csak az útat megmutatni mellyen kell, járni, hanem aztis tudni kell, ha azon járnaké az ő halgatói, — tudni kell aztis ha értiké őtet az ő halgatói, és jól értiké, fogé rajtok az ő tanítása, — ſzeretiké őtet, 's vané hozzája bizodalmok? Utoljára, nem függé ſok a' beſzédtől, az előadásbeli módtól? a' mit pedig a' halgatókkal való gyakori eggyüttlétekből lehet legjobban megſzerezni. Hát annak nem örülé a' Lelki Páſztor, midőn maga hallja, hogy tanításán az ő Halgatói elmélkednek, 's azokból ez ezt, máſik mást tártott meg, mellyel az ő ſzíve' megjobbíttására 's megnyugtatására élt? Mind ezekből látni való, hogy a' Halgatóknak Házaiknál való meglátogatáſa igen *haſznos* a' Predikátorra nézve

2) Nem kiſsebb az a' Haſzon, melly ebből *a' meglátogatott halgatókra háruł.* Ugyanis ſokkal többet tehet a' Lelki Páſztor a' halgatók' Házaiknál való létekor azoknak Lelkeknek javára mint az ő Templombeli tanításival; mert azon kívül hogy ſokſzor azok nintsenek jelen a' prédikatzión, kiknek jelen kellene lenni, és ſok ember, nemis érti meg az egéſz Predikátziót, lehetetlen a' Káthedrában olly' Specialitáſokra leereſzkedni, mint mikor ez vagy amaz familia közt van a' Lelki Páſztor. p. o. a' nevelésről olly' haſznoſan nem beſzélhet, mint a' meglátogatott Szüleknél, mivel itt az alkalmaztatást az előttök álló gyerme-

kek' magok viſeletekből teſzi meg, a' mi a' Kathedrában így végben nem mehetett volna. Hány elſzakaſztatott Házaſsági köteleket köt azzal öſzve a' Lelki Páſztor, hogy a' Kétfelé vonſzó házas társakat meglátogatja? Melly ſokan éloltották ez által a' viſzſzavonásnak tüzét, melly az Atyafiakat és Familiákat már tsak nem öſzve égette! Nem valami Menyből alá jött Angyalnak nézié a' Lelki Páſztort a' ſzenvedő Kereſztyén, midőn őtet hivatlan meglátogatja? Sokan vagynak olly' állapotban, kik valamelly ſzerentsétlenség miatt elſzegényedvén mindeneket kerülnek, és a' ſzomorú magánoſságban épekednek: melly jól eſik ezeknek, ha akkor az ő Tanítójok őket meglátogatja, és vígaſztaló ſzávaival keſerűvéket enyhíti, máſokat pedig az ő ſegitségekre ſerkent és nógat. — Azis igaz, hogy a' halgatók, ha a' Predikátor nálok ottan ottan megfordul, jobban kezdik őtet megeſmerni, és nagyobb bizodalommal viſeltetnek hozzája, a' mi pedig az ő Lelkek' javára ſokat fog tenni. — Tudjuk, hogy a' Köznép köztis ſokan találtatnak ollyanok kik bizonyos Vallásbeli kételkedéſektől nyughatatlankodtatnak: avagy kitsiny jól tételé ezekre nézve, a' köztök megjelenő Lelki Páſztor által kéttségeiktől megſzabadíttatni? — Ha tehát a' Halgatóknak az ő Házaiknál való meglátogatáſokból olly' világos, és nagy haſznok ſzármoznak mind a' Tanítóra mind a' Halgatókra nézve: látni való hogy köteleſsége a' Lelki Tanítóknak azokat Házoknál ottan ottan meglátogatni. Így tselekedett Pál Apoſtol is, a' kit nekünk követni kell. Tsel 20: 20 *Semmi előtt nem vonogattam magamat, a' mi néktek haſznotokra való volt, hogy ne tanitnálak beneteket közönséges helyen, és házanként is.*

XXXVI. §.

Nehézségek, mellyek a' Halgatóknak Házaiknál való meglátogatásat lehetetlenné láttatnak tenni.

Akármelly nagy haſzon légyenis pedig a' halgatóknak házaiknál való meglátogatásában, — és akármint kívánják ezt a' Lelki Páſztori Theologiát író Tudóſok: mindazonaltal úgy látſzik, hogy az ő kívánságoknak lehetetlenség eleget tenni: Mert

1) A' népes Gyülekezetekben lehetetlenség hogy a' Lelki Páſztor minden Predikátori foglalatoſságok' elmollózéſe nélkül ezt végbe viheſse és halgatóit ſorba járhaſsa. — Ha pedig a' Falusi 's kevés Emberekből álló Gyülekezeteket veſzſzük fel, itt az a' kérdés, hogy: Mikor kell őket meglátogatni? Talám Vasárnap', mert ekkor mindnyájan othon vagynak? Úgy de ekkor a' Predikátor úgy elfárad a' tanulásban, és a' beſzédben, hogy a' nyúgodalom reája nézve éppen ſzükséges. — Vagy talám a' dolgozó hétköz napokon kellene halgatóit meglátogatni? Úgy de ekkor a' Férfiak 's Aſzſzonyok a' mezőkön vagy a' tsűrökben vagynak, 's más egyéb helyeken foglalatoskodnak. Haza hivatja hát már ezeket a' Predikátor, vagy ő megy utánnok? Mindenik illetlen és képtelen dolog vólna?

A' módjais ezen meglátogatásnak lehetetlenné teſzi magát a' dolgot. Mert vagy megizeni azt előre a' Predikátor ez vagy amaz Háznak, hogy azt meglátogatja, vagy nem. Ha megizeni, úgy rendbe ſzedvén magokat kevés alkalmatoſsága leſſz néki azoknak Lelkek' állapotjának megelmerésére. Ha megnem izeni, úgy mindent öſzve viſſza, és rendeletlenségben kapván a' házban éſzre vetetik véle kivált az Aſſzonyok, hogy

a' váratlan látogatást nem ſzeretik, annyival inkább ha a' Prádikátor ezért öket megis találja inteni. — Ezen fellyül, akár gyakran akár ritkán megy a' Lelki Páſztor a' halgatók házaikhoz, mindég a' van a' halgatók' fejében, hogy valamit hallott az felölök 's azért megy oda, és ennél fogva azoknak eránta való bizodalmát még előre elveſztette; — Félvén pedig attól, hogy a'mit bennek éſzre veſz, azt a' Kathedrára viſzi, vagy érte mindjárt mint Erköltsi Bíro megfeddi: tehát titkolódnak előtte, és magokat viſſza tartóztatják, úgy hogy ſokſzor a' leggazabb embertől úgy kell a' megtsalattatott Prédikátornak viſzſza menni, mint a' kit ő legjobbnak ítélt. — Azok a' vélekedéſek és kemény ítéletek pedig, mellyeket a' Predikátoroknak az ő Halgatóiknak házaikról való meglátogatásáról teſznek, a' legjobb Lelkü Páſztortis ezen foglalatoſságában megtsüggeſztik, p. o. hogy ők tsak idő töltésért, eſzem 's iſzomságért, halgatóiknak az ajándék' adásra való elkötelezéséért látogatják meg halgatóikat.

Mi megvaljuk, hogy ez a' Házaknál való meglátogatáſa a' halgatóknak ſok nehézséggel van öſzve kötve, és nemis illik többet kívánni a' Lelki Páſztortól, mint a' mennyit tselekedhetik: mindazáltal azért, hogy ez a' réſze az ő Hivatalának ſok nehézségekkel terheltetik, nem kell azt egéſſzen félre tenni. Minekokáért a' Népes Gyülekezetek' Prédikátorai ha annyi házat meglátogatnak eſztendő által, a' mennyit egy kis helységben lévő Falusi Prédikátor meglátogat, akkor ebbeli köteleſségeknek eleget tettek, és a' tsekéllyebb Ekkleſiabeli Tanítók nem fogják ellenek azt a' nehézséget tenni hogy a' nagy fizetés mellett, nem tselekeſznek annyit, mint ők a' kevés mellet, mivel ők

nem csak predikálnak, hanem halgatóikat is meglátogatják.

A' mi pedig azon visza éléseket illeti, mellyek ezen foglatosságban némellyekre nézve nem lehetetlenek, megkell jegyezni, hogy magát a' dolgot az azzal visza élőkért nem lehet egésszen semmivé tenni, hanem orvosságát kell keresni annak hogy azon visza élések, mellyek itt annál utálatosabbak, mivel a' Vallás szine alatt gyakoroltatnak, megne történjenek; mellyekre nézve, bizonyos regulákra kell a' Halgatókat házaiknál meglátogató Predikátorokat figyelmetessekké tenni. — Utoljára a' fellyebb ki tett főbb nehézségeket könnyen eligazíthatja az a' ki a' Krisztus' Példáját teszi magának fel a' követésre. Ő akár az Kútnál, akár az Útfélen, akár a' Templom' pitvarában találja az embereket, mindenütt tanít, és jobbít mindeneket: a' Lelki Pásztor is akár hol találja elő az ő Halgatóit, és akármitsoda időben, oktassa, és ha szükség fedje is őket.

Lásd *Krunitz Landpfarrer* 140 old.

XXXVII. §.

A' Halgatóknak az ő Házaiknál való meglátogatását illető Regulák.

Hogy a' Halgatóknak meglátogatása haszonnal, és a' tzélhoz képest essék meg, szükség ezen regulákra figyelmezni:

1) Az illy' látogatásnak, tsupán a' Vallásbeli hellyes esmeretnek, és erköltsi megjobbításnak terjesztése, 's a' Nép közt folyamatba ment tévelygésnek, 's halgatóknak esmérete 's babonáknak kiirtása légyen a' tzélja.

2) Úgy menjen a' Lelki Pásztor a' halgatóihoz, mint azoknak *Barátja*, nem pedig mint va-

lamely uralkodást rajtok gyakorolni akaró ſzemély, mert ekkor nem zárják be a' halgatók ſzíveiket előtte, ekkor terjeſztik eleibe a' Szomſzédjokkal 's Atyafiakkal való bajokat. — ekkor foganatoſsabb az ő tanátsa 's vígaſztaláſa. Igen illetlen tselekedetek vólt hát a' némelly Lelki Páſztoroknak, a' kik midőn be mentek a' halgatóik közikbe a' köſzönés helyett így ſzóltak: *Kereſztyének laknake ebben a' Házban!* melyre eggy Halgató tsendeſen ugyan, de igen elméſen így felelt: *az Ur eſméri az Övéit.* — Azomban ezen barátságos leereſzkedésben ſemmi tsapodárság 's hizelkedés ne légyen.

3) Úgy mennyen Halgatóihoz mint *bölts Tanító*, az az, a' ki azoknak különös környülálláſaikra figyelmezzen, és a' melly állapotban azokat találja, a'hoz képest bánjon azokkal. Ha *Beteg* a' kihez megy, vígaſztalja, és bátoríts azt. Ha *Öreg*, Erőtelen, és Szegény az a' kit meglátogatott, emlékezteſse azt az Iſteni gondviſelésre, 's a' világi, és jövendő jókra. Ha megſzomorodott *Özvegyeket* 's elhagyatott *Árvákat* látogat meg, vígaſztalja őket az Iſtennek jóságával, és az ő benne való bizodalmat ébreſſze fel azokban. Ha *egéſzségeſekkel* beſzél, ſerkentse azokat az egéſzségeſektől kitelhető köteleſségekre. Ha *Békételenkedők* a' kikhez megy, azok közt békeſséget tsináljon. A' Gyermekeknek meglátogatáſa ádnak neki alkalmatoſságot arra, hogy a' Szüléket azoknak nevelésére 's tanításra ſerkentse. Mind ezeket pedig nem valami Predikátzio formabéli beſzéddel viſzi végbe; hanem úgy beſzél azokkal mint az Attyafiaival, alkalmaztatván magát azoknak felfoghatóságokhoz követvén Pál Apoſtolt, a' ki így ſzóll 1 *Kor.* 9: 19 — 23. *Magamat mindeneknek Szolgájokká tettem, hogy többeket nyerhetnék meg. A' 'Sidók közt úgy tartottam magamat mint 'Sidó, hogy*

a' Sidókat megnyerném, — azok között a' kik a' Törvény alatt vagynak, úgy viseltem magamat mintha a' Törvény alatt volnék, hogy a' kik a' Törvény alatt vagynak, azokat megnyerném. A' Törvény nélkül valók között, mintha én is Törvény nélkül való volnék (magam nem vagyok Isten előtt Törvény nélkül való, hanem a' Krisztus' Törvényének alája vetettem:) hogy megnyerném a' Törvény nélkül valókat. Az erőteleneknek lettem úgymint erőtelen, hogy az erőteleneket megnyerném; mindeneknek minden lettem, hogy mindenestől fogva valakiket megnyernék. Ezt pedig mivelém az Evangyeliomért, hogy az Evangyeliomban a' Halgatókkal egybe részem légyen.

4) Önként és hivatlanúl tégye meg a' látogatást, de a' melly ne légyen felettébb gyakori, mert a' mi ritkán esik kedvesebb az.

5) A' jó embereket többször látogassa, mint a' rosszakat, valamint azokatis a' kik javulni kezdettek. — A' nagy Méltoságok' házait azért nem lehet gyakran látogatni, mert azoknak sokak a' foglalatosságaik. Különösen ezeknek meglátogatásában el ne felejtse hogy ő Predikátor. Itt hát ő kezet soha sem tsókol, de maga a' Méltosság sem kívánja azt meg, akármelly nagy légyenis az, hogy a' Krisztus' képiben járó Lelki Tanító a' halgatói kezét tsókolgassa, — azt pedig utálni fogja, ha a' Predikátor Udvari tsapodár Emberré változott által.

6) Minthogy vagynak ollyan idők, mellyekben kivált a' gonosz emberekkel könnyebben lehet bánni, mint másszor (mert semmi sints olly' erőtelen, mint a' rossz Lelki esméret, mivel azt egy tsekély történetis megzavarhatja:) tehát az illyenekre nézve az időt ki kell válaszlani. p. o. A' legmakatsabb emberis legjobban enged, mikor valami tsapás ment rajta kereszttül. Az

ekkor tett látogatásában való beszédjére nézve veheti észre a' Tanító, hogy *az alkalmatosan mondott ige olyan, mint az arany alma az ezüst rostélyokban. Pel* 25: 11.

XXXVIII. §.

A' Gyermekek' tanítására, és nevelésére, egy szóval az Oskolára való Gondviseléről.

Minthogy a' Gyermeki időtől függ az egész élet, és a' Historiák 's tapasztalás bizonyítják, hogy a' millyenek vóltak ez vagy amaz időben az Oskolák, ollyanok vóltak a' Gyülekezetek: tehát a' Pásztor semmivel jobban és közönségesebben meg nem mutatja az ő hallgatói' Lelkeiről való gondos vóltát, mint abban, ha az Oskolára, az az, a' gyermekeknek abban való tanítására és neveltetésekre vigyáz. Az Oskolára való Gond magában foglalja.

1) Az *Oskolai Tanítóra* való vigyázatott. Minekokáért gondja légyen a' Lelki Tanítónak arra, hogy az Ekklésia alkalmatos Tanítóra tehessen szert, vagy ha már az van, szemmel tartsa, ha hüségesen megfelelé kötelességének, — okosan viszié az Oskolai fenyitéket, jó erköltsűé az vagy nem? — Ha a' tanításban és nevelésben fogyatkozást lát; kötelessége arról a' Mestert megintení, de a' módotis megmondani, melly szerént azon jobbítani lehet. — Vigyázzon arra is, ha a' Tanítókat illető Törvényei megvagynaké a' Mesternek, — tellyesítié azokat, — úgy tanítié, és azt tanítjaé, a' mit, és a' mint a' Felsőség kívánja. E' végre kötelessége a' Lelki Pásztornak az Oskolát gyakran meglátogatni, — a' Mester' tanításait hallgatni, arra mindenkor vigyázván, hogy ha abban valami hibát talál ne Tanítványi előtt, hanem magánosan mondja azt meg.

2) A' *Tanulókra is kötelessége* a' Lelki Pásztornak vígyázni, ha tudniillik hirnak é azok, szükséges és a' Felsőségtől kirendelt könyvekkel — járnaké szorgalmatosan Oskolába, — mennek-é elébb elébb a' Tudományokba, vagy tsak egy állapotba vagynak, — a' szívek eggyütt pallérozta-tikéaz ő értelmekkel, — a' mit könyvnélkül tanulnak, értelemmel tanuljáké — értiké az ő fel foghatásokhoz képest a' Vallást. — Erköltseikre nézve jóké — a' Szegények és Árvák oktattatnaké olly' szerényen, mint a' Gazdagok fiai, — kik a' Tanulók közül azok, a' kikből inkább lehet valamit várni. — Mellyiknek mire van inkább hajlandósága. Mire nézve a' hellybeli Oskolát minden héten legalább egyszer, a' *Filiabelit* pedig minden négy hétben egyszer, meglátogassa, mellyet ha nagyon közel van a' Filia, sétálás kedvéből is végben vihet, ha pedig távolabb van, a' Filiatalálja benne módot, hogy azt végben vihesse.

A' mi pedig különösen ezeknek *tanítása' módját* illeti, arra itt paedagogica regulákat nem lehet adni; mindazáltal e' következendőkre tsak ugyan figyelmetes légyen a' Tanító: a) Hogy a' Gyermek a' gondolkodásra szoktattasson; mert nints semmi a' Vallásra 's Erköltsiségre nézve ártalmasabb, mint az, hogy a' mit a' Gyermekeknek tanulni kell, azt ők tsupa Mecha'nismusból tanulják meg, és arról nem gondolkodnak. b) Semmit a' Gyermekek ne olvasanak, és könyv nélkül ne tanuljanak, hanem ha azt, előre megmagyarázván a' Tanító, értik. — c) A' Tanító arra szoktassa magát, hogy sokat beszéljen, mert ez által viszi azt végbe, hogy a' Gyermek mindent jobban megért: Minekokáért mikor valamellyik részt kátekhizálja, mind az egész Oskola hallgasson, — a' mit elbeszélt, azt mindjárt kikérdezze, de a' kérdezés széllyel, nem pedig sorba légyen.

3) Examenkor, mellyre a' ſzomſzéd Predikátorok, sőt a' nagyobb Oskolákra nézve a' Senior és Coadjutor Curatorokis meghivattaſsanak, mind a' Mester', mind a' Tanulók' ſzorgalmatoſságáról az Ekklé'sia' Jegyző könyvében tegyen jegyzést, bele irván az Exameni Specimentis, hogy azt, a' jövő eſztendőbelivel őſzve leheſsen tenni, 's abból az Oskola' javulását megleheſsen itélni.

4) Az Ur' Vatsorájához legelőſzör járulókat az arra kirendelt Katekhismusból probálja meg. Mivel pedig ennek a' megvi'sgáltatásnak felette nagy haſzna van, mind a' Gyermekekre, mert ekkor az Ur' Vatsorajának terméſzetéről, tzéljáról, 's haſznáról megtanittatnak; — Mind a' Gyülekezetre, a' melly ebből bizonyos, hogy a' megvi'sgált Gyermekek a' Kereſztyén Vallás' fundamentomos ágazatit értik, és tudják, — Mind a' Szülékre 's KereſztAtyákra 's Anyákra nézve kik a' Kereſztséghor tett fogadáſokat annál ſzorgalmatoſsabban tellyesítik, mivel látják hogy az ő Gyermekeiknek tanítatáſokra 's neveltetéſekre olly' nagy gond van: tehát azt a' napot, mellyen ez a' *Confirmatio* megeſik olly' Solenniſsé tegye, a' millyenné csak teheti. Minekokáért csak Vasárnap' tegye meg ezt a' Confirmatiót, mikor az egéſz Gyülekezet a' Templomban megjelenhetik. Örökké a' Templomba ejtse azt meg, és az egéſz Gyülekezet előtt. — A' megvi'sgálás előtt tegyen rövid Tanítást: a' jó Kereſztyén embernek mind életében, mind halálában való boldogságáról, — a' Kereſztyén Vallásnak más Valláſok felett való méltóságáról, —'s más efféle Materiákról, a' mikor az alkalmaztatás a' mindjárt megvi'sgáltatandó, 's az által a' Gyülekezetnek valóságos tagjaivá lejendő Gyermekekre tétetteſsen. Ugyan ekkor az Ének, 's a' Könyörgés ezen alkalmatoſsághoz ſzabott légyen. Ezen

tzeremonia pedig az ezt megelőző Vasárnap' ki hirdetteſsen.

Jegyzés: Sok helyeken az Oskolában nem járó Iſjakat és Leányokat minden Vasárnap' Dél után megízokta az ekkor elmondott Katekhisaſtóból vi'sgálni a' Lelki Tanító, melly egy vagy két fertályig tart, ezeket az Iſteni tiſztelet' végeztével a' Templomban benn maraſztván. Azis ſzokás némelly helyeken, hogy a' Férjhez menők megvi'sgáltatnak a' Prédikátor' házánál; de ezen foglalatoſságokról akkor lehetne régulákat adni, mikor az Ekklé'siai Felsőség közönséges rendélésével ezeket minden Prédikátor köteleſségévé tenné, a' mi pedig jóis volna.

XXXIX. §.

A' jó könyveknek ajánlása és terjeſztése.

Igen ſokat tett az ő halgatóinak Lelkek' javára közönségeſsen az a' Lelki Tanító, a' ki azok közt a' jó Könyveknek olvasását közönségeſsé tette; mert a' magános olvasás által mind a' Vallásbeli esméret ſzélesíttetik, mind az erköltsök nemesíttetnek. Ajánlja hát közönséges tanításaiban is, de főképpen magánoſan halgatóinak a' Kereſztyén Vallást tanító legjobb könyveket, nem külömben az Imádságos, Énekes, és ollyan meteriákról irt könyveket, mellyek a' Házi kegyeskedést elő ſegéllik. Ellenben, irtsa ki azokat a' babonát terjeſztő Könyveket; melyeket a' Halgatók talám többſzör forgatnak mint a' Bibliát, 's helyekben ollyakat comendáljon, mellyek által a' Nép közt folyamatba lévő babona megfojtaſsék. — Nem lehet pedig azt mondani, hogy a' Halgatók nem ſzeretik a' Könyveket; mert tudjuk, hogy azokat a' régi Könyveket, mellyeket *Familia Könyveknek* lehet nevezni,

mivel azok firól fira mennek által, melly nagy betsben ſzokta a' köz nép tartani; tehát tsak Commendálók legyenek, leſznek Könyvvévök.— A' mindazáltal nagy kár, hogy a' Nagyoknak Aſztalai mái Világban inkább *Románokkal* vagynak tele, mint Valláſos Könyvekkel. Ezek annál veſzedelmeſebbek, hogy ezekben inkább az Aſzſzonyi Nem gyönyörködik, a' melly ezt nem érti. — A' pedig megsirathatatlan kár hogy ezek által akarják ſokan a' Leány Gyermekeket nevelni, és az erköltsökben pallérozni, mivel ezek elébb elrontják a' gyenge, és tapaſztalatlan ſzívet, mint tsak gondolni lehetne, mivel hogy ezek által rendeletlen indulatok ſzereztetnek ö bennek. Lehet mondani, hogy ritkán jó Aſzſzony az, a' ki ſok Románt olvaſott, mivel ritka az igazi jó és az erköltsöket tiſztaságban tartó, nem pedig megveſztegetö Román.

XL. §.

Az Ekklé'siábann a' jó Rendnek feltartása, — 's haſznos uj dolgoknak behozása.

Az egéſz Ekklé'ſiáról való gondoskodását még abbanis kimutatja a' Lelki Páſztor ha a' mi *jó Rend* van az Ekklé'ſiában, melly az erköltsiség' elömozdítására haſznos, ſzoroſsan megtartatja, és a' mikor jónak látja, magais a' Presbyteriummal eggyütt haſznos rendeléſeket hoz bé az Ekkléſiába. Igyekezzen nevezeteſen a' Lelki Páſztor, hogy a' mi rend van az Iſteni tiſztelet gyakorlásában a' megtartaſsék — hogy a' halgatók a' Templomba eljárjanak, mellyre nézve az Elöljáró, 's Uri rendeket igyekezze föképpen arra bírni, hogy kivált Vasárnap' Templomot ne mulaſsanak; de ugyan ezekkel egyggyütt tegyen olly' rendeléſeket, hogy a' károm-

kodás, heverés, Vasárnap' megrontása, a' Tsapszékeknek Vasárnap' két templom előtt való meglepése, és azokban addig való Hegedülés, mig a' templomból ki nem jönne a' Gyülekezet, a' halgatók közt erőt ne vegyének — Vigyázzon, hogy a' Presbyteriumba jóságokról esmeretes, a' közjót szerető emberek vétessenekbe, és hogy az Alamisna pénz, 's az Ekkle'sia' fundusa meg szaporodjon, mellyből az Ekkle'sia szegényei, 's az Árva gyermekek miképpen részeltessenek a' Presbyteriummal határozza meg.

VI. RÉSZ.

A' Különös Lélek-Gondról (*Cura animarum specialis*) vagy a' Lelki Pásztornak az ő különbféle gondoskodású 's, állapotú Halgatói eránt való maga viseletéről.

XLI. §.

Mit kell a' különös Lélek gondon értenü?

Mikor a' Gyülekezetnek ez vagy amaz tagja különös állapotbann, és környül állások közt lévén a' Lelki Pásztorához vagy hivatva, vagy önként elmegy, és azzal annak szükségéhez 's Lelki állapotjához képest bánik, azt tanitja, vigasztalja, vagy megfeddi, e' neveztetik: *különös Lélek gondnak.* Minthogy pedig a' halgatók nagyon különböznek egymástól tekintetekre, tudományokra, neveltetésekre, erköltsökre, hajlandóságokra, állapotjokra, és egyebekre nézve: látni való, hogy igen nehéz része ez, az Egyházi Hivatalnak, és tsak a' mehet itt valamire, a' kit az Ekklé'sia mind tudományért,

mind erköltsi maga viseletéért különösen szeret De az Egyházi szolgák közűlis, csak az igérhet itt valamit magáról, a' ki a' Szent Irásban, Theologiában, 's minden Predikátori Tudományokban jártos — a' ki esmeri jól az embereket, a' kinek az emberekkel való bánásban nagy tapasztalása van, és szemes előre való nézéssel tud mindent tsinálni. Tárgyai pedig ezen különös Lélekgondnak vagy Lelki Gondviselésnek.

1) A' Vallás eránt vagy eggy vagy más tekintetben magokat különösen viselők.

2) A' Szenvedők, minémüek a' Betegek 's a' t.

3) A' Vétkezők, minémüek a' Rabok, kiszententziáztatott személlyek 's a' t.

XLII. §.

Köteles a' Lelki Pásztor az ő Hallgatóinak Lelkeiről eggyenkent, és különösen gondoskodni.

Köteles a' Lelki Pásztor különösenis az ő hallgatóinak Lelkekről gondoskodni: mert a' kinek köteleztetése van az egész gondviselésére, az köteleztetik annak részeinek gondviselésére is. Ezen felyül a' Lelki Tanító *Pásztornak*, a' Hallgatók pedig Nyájnak neveztetnek a' Szent Irásban *Ezek* 34: 2 *Esa* 4: 11. avagy pedig nem álle' a' jó pásztornak kötelessége eggyenként a' juhokra, vigyázni? Neveztetnek még a' Lelki Tanitók, *Őrállóknak* is, és *Számadóknak*, kik a' Hivek' lelkeikre vigyáznak *Ezek* 3: 17. *Esa* 52: 8. *Sid* 13: 17. avagy pedig illeneke' ezek a' Titulusok a' Keresztyén Tanítókra, ha az ő hallgatóik Lelkekre eggyenkéntis nem vigyáznának?

I. TZIKKELY.

Az azokkal való bánás módjáról, kik a' Vallásra nézve, vagy ez, vagy más tekintetben magokat különösen viselik.

XLIII. §.

Miképpen kell a' Keresztyén Vallás' tsufolóival bánni?

Sokan találtatnak ollyanok a' kik, tudatlanságból vagy kötődésből — vagy a' *Naturalismusra* és *Scepticismusra* való hajlandóságból — vagy azért, mivel a' Keresztyén Vallás nem eggyez meg az ő tselekedeteikkel, 'a Keresztyén Vallást kisebbítik, és tsúfolják. Az illyenek a' Lelki Tanítóval való öszvejövést vagy egészen kerülik, vagy ha kívánják, ez tsak abból az okból esik meg, hogy ötet mint Keresztyén Vallás' tanítóját az ő elmés vagdalódzásaikkal sértegessék, 's meggyőzvén örülhessenek, hogy magán a' Keresztyén Valláson győzödelmeskedhettek — A' Lelki Tanítónak éppen nem áll kötelességében az illyen embereket felkeresni, mivel a' kiknek szájja tele van Keresztyén Vallás ellen való motskolodásokkal, azoknak füleik a' Keresztyén Vallás' Tanítójának szájjából nékik tetsző igazságot nem halhatnak — Ha pedig elkerülhetetlen az ezekkel való öszvejövés p. o. Valakinek asztalánál — sőt ha a' Lelki Pásztor észre veszi hogy az ő Ekklé'siájában van ollyan ember, a' ki a' Keresztyén Vallás ellen *Proselytusokat* vadász, 's halgatói közt olly' gondolatokat, könyveket, és írásokat terjesztel, mellyek az erkölcsiségre, 's a' Keresztyén Vallásra nézve ártalmasok, és más néhánelly kevésbbé fundatus lfjakat elis szédített, már ek-

ekkor köteleſségé' megsértéſe nélkül ez el nem nézheti, ha nem az illy' emberrel ſzemben kell ſzállani, és ha az a' ſzeretettel tellyes ſokſzori magános kérésnek nem enged, azzal a' fenyegetéſsel meg kell inteni, hogy ha az ő principiumait halgatói közt terjeſzteni meg nem ſzünik, a' Felsöbbségnek feladja.

Gyakran megeſik azis hogy valamelly Társaságban p. o. *Aſztal felett* támadtatik meg a' Lelki Tanító, vagy a' Kereſztyén Vallás az ő fülehallattára kéſzakartva gyaláztatik: ezen eſetben illy' formán viſelje magát:

1) Sem a' maga heveſségét, ſem félénk gyengeségét, ki ne mutaſsa, hanem magát illy' formán nyilatkoztaſsaki „ Ez a' Vallás, mellyről az Ur illy tsufolódva ſzóll, ollyan Vallás, mellyet a' jelenvalók nagy tiſzteletben tartanak, kímélje meg hát az Ur legalább ezeknek ſzemélyeket, és ne botránkoztaſson meg máſokat. — Bizonyára nintsen illetlenebb dolog, mint valakinek Vallását, melly ő elötte legſzentebb ótsárolni, és gyalázni. Nem is a' mulatságos Társaságokban 's tréfás beſzédek közé való a' Vallásról való diſcurſus — El hiſzem tudja az Ur, hogy a' jádzi elméséggel az igazságot a' gyengék elött eröltenne lehet tenni; de felfordítani nem lehet — Minden ember maradjon meg a' maga karikájában, és ſenkire eröſzakoſsan nem kell a' magunk vélekedéſeit kötnünk. — Legalább a' tagadhatatlan dolog, hogy a' mi magunk principiumainak elöadáſa, akkor érdemel meghalgattatást, mikor azt az okoſság vezérli, és a' ſzelidség, iga'ság, ſzeretet 's máſok megkiméllése ékesítik — Ugy gondolom hogy az Ur nem álmod maga felöl olly' nagyot, hogy azt meg ne engedheſse, hogy ezt a' Vallást mellyet az Ur illy' kiméletlentül bánt, ſok

„ túdós, pallérozott, és megvilágosodott embe-
„ rek igaznak hitték és vallották: Kár hát az
„ Urnak azt gondolni, hogy a' kik a' kereſz-
„ tyén Valláſon vagynak, és vóltak, azok kö-
„ zül egynek ſints eſze. Kár az Urnak magára
„ a' Kereſztyén Vallásnak motskolásánál fogva,
„ olly' béllyeget ütni, mellynél fogva ſenki az
„ Urat nem betsüli; mert a' *Vallás tsúfolói ſo-*
„ *ha ſem vóltak, nem is leſznek méltók az em-*
„ *beri nemzet tiſzteletére*, és pedig abból az ok-
„ ból, hogy ök Vallás tsúfolók. — Szeretném
„ én ha az illy' emberek mint az Úr, bölts Sa-
„ lamonnak ezen mondását: *Minden dolognak*
„ *rendelt ideje vagyon. Ideje van a' halgatásnak,*
„ *és ideje van a' ſzollásnak. Pred.* 3: 1. — ma-
„ gok Symbolumokká tennék, különöſsen pe-
„ dig ha az Ur magának ezt a' kérdést feltette
„ vólna: *Vallyon illiké a' Vallást illetö dolgok-*
„ *ról az ebédlö Aſztalok felett diſcurálni*, an-
„ nyival inkább, a' Társaságban lévöket a' Val-
„ lás' kinevettetésével mulattatni? — Én úgy
„ gondolom, hogy az Uris tagadáſsal felelne er-
„ re, mivel bizonyos, hogy tsak akkor eſik talp-
„ ra minden beſzéd, mikor az a' maga helyiyén
„ mondatik: itt pedig látni való, hogy a' Vallás-
„ ról való vetélkedésnek nints helye; mert itt
„ ſenki vetélkedni nem akar, nemis olly' tzélból
„ hívattattunk ide, nemis alkalmatos arra min-
„ den ember, hogy a' Vallás felett való diſcurſu-
„ ſokat viheſsen: avagy illö é hát itt máſokat né-
„ mává tenni, és tsak egy két embernek beſzél-
„ ni? — Rendeſsen az Aſztal felett magunkat
„ mulattató és öſszve viſzſza való tréfás beſzéde-
„ ket ſzoktunk fojtatni: minek hát ide a' Val-
„ lásról való beſzéd? — Annyival inkább illik é
„ itt a' Vallást nevetni, mikor nem tudja az Úr
„ ha mi az Ur értelmén vagyunké? De ha mi
„ azon vólnánkis, ezek a' hátunk megett álló

„ ki 's be jövő tselédek nintsenek; ezeket is pe-
„ dig kár megbotránkoztatni. En hát kérem az
„ Urat, hogy a' Kereſztyén Valláſnak tsúfolása-
„ sárol, mellynek én Tanítója és Őrállója va-
„ gyok, most tegyen le legalább az én ſzemély-
„ lyemnek kedvezzen.

2) Ha magános diſputátióira kél a' dolog, de a' miben tsak az a' Predikátor botsátkozhatik, a' ki magához bízik, már akkor az okokra kell a' tsúfolódót figyelmeteſſé tenni, a' ki ha azoknak nem enged, megmutatja, hogy kitsoda ő. — De azomban a' feltett ellenvetéſekreis meg kell felelni; mert a' Vallás' Tanítójának nem elég tsak tudni a' maga Vallását, hanem azt oltalmazniis kell tudni — Mindeneknek előlteis azt kérdezze meg az ő bajnok társától, ha érti é azon eredeti Nyelveket, mellyeken a' Szent Írás iratott? Ha nem érti adja tudtára, hogy úgy a' Kereſztyén Vallásról igazán nem is diſputálhat; mert a' miket ő abban megtámad, azokat nagy réſzént az eredeti Ígék' értésénél fogva el lehet igazítani.

3) A' Diſputatio régulái itt is meg tartaſsanak: azt pedig:

4) A' Lelki Tanító ne tselekedje, hogy az illy Vallás tsúfolónak ſzavára, tsak hogy az elhalgaſson, fejet bollantson; mert ezzel annak ſzájját még jobban felnyitja, és azután ő vele mint ſzavát feje hajtásával helybe hagyóval bizonyit; van é pedig nagyobb illetlenség, mint a' Kereſztyén Vallas ellen annak Tanítóját hivni bizonyságul? A' Kriſztus a' Farizeuſok' ellenvetéſeikre meg felelt, és azokat nem nézte el: az ő képében tanítónak ſem kell a' Kereſztyén Vallás' gyalázatjára mindenkor halgatni, sőt inkább akárkinek a' Valláſról való illetlen beſzédét úgy ſzájjában kell mettzeni hogy annak izét megérezhеſſe. Mindazonáltal,

5) Ez a' Vallás tsúfólóval való kikötés akkor legyen főképpen elmulhatatlan, mikor a' Vallás' tsúfoltatása, az ő és Halgatóinak fülehallattára eſik meg; mert a' Kriſztusis a' körülte való Népért elegyedett a' Farizeuſokkal való vetélkedésben. Ekkor ha betelikis rajta az a' mi van *Pred* 9: 7. *A' ki megfeddi a' tsúfolót, nyér magának ſzidalmat*, de azt tsakugyan betellyesítse a' mit ugyan a' Bölts kíván az illy eſetben: *Feleljmeg a' bolondnak az ő bolondsága ſzerént, hogy ne légyen bölts az ő ſzemei előtt.* — *Peld.* 26: 5.

Lásd: *Neues Magazin für Wochen und Leichen Predigten* 3. *B.* 2-tes *Stück*, *old.* 123. — *Journal f. Pred. T.* 12 *old.* 155 — 159.

XLIV. §.

Miképpen kell bánni a' Kereſztyén Vallás ez, vagy amaz igazságáról kétségeskedővel?

A' *Templombeli közönséges* tanításokbannis lehet azon materiákról predikálni, mellyekről veſzi éſzre a' Tanító, hogy halgatói közül némellyek *kételkednek*, tsak hogy azokbann inkább az igazságot támogató okok hordaſsanak elő, mint az Ellenvetések; mellyeknek megújjitása, a' kétséget megújjitja a' gyenge ſzívben — és az egéſz megtzáfolás úgy eſsenmeg, hogy a' kétségeskedő éſzre ne vegye, hogy az ő megtzáfoltatása van tzélba véve. — Mikor pedig a' *Templomon kívül* beſzéll a' Lelki Tanító, akár magokkal az illy' kétségeskedőkkel, akár máſok előtt ő rólok ezekre vigyázzon:

1) Ne kárhoztaſsa azért mindjárt a' kétségeskedőt, hogy kétségeskedik; mert nem minden kétségeskedésben van roſſz tzél, sőt úgy

leſz ſokſzor az igazság előttünk bizonyos, ha arról előſzör kéttségeskedtünk.

2) A' Kéttſégnek kútfejét vagy okát kereſſe ki, melly többnyire az értelemben, a' hajlandóságokban, erköltstelenségekben, 's világi ſzerentsétlen környülállásban találtatik. Mihellyt beſzéllünk az illyen emberrel, mindjárt észre lehet venni, hogy hol fáj néki, és mi az ő kétségeskedésének oka, mellyet kitalálván könnyebben lehet vele bánni.

3) Vi'sgálja meg, ha a' kéttség a' Kereſztyén Vallás' ſarkalatos ágazatit illetié, vagy pedig tsak valami Theologusi vélekedésről van a' kéttség, 's így nyulván a' dologhoz könnyebb leſz a' győzedelem.

4) Ha valami Sz. Írásbeli hellynek nem értéséből, vagy valami Könyvnek olvaſásából támadt a' kétség; azt olvaſsa el a' kétségeskedővel, és annak igaz értelmére taníttsa meg. A' Könyv irójának értelmét pedig annak életéből, gondolkodása módjából magyarázzaki, mellyet elbeſzélvén a' kétségeskedő megteſzi az ötet félre vivö könyvről az ítéletet, és ſzíve az iga'ság érzésétől megelégíttetvén, a' kétségeskedést magából egéſzen kigözölgi.

5) Akár a' házához megy a' Predikátornak a' kétségeskedő, akarván kétségét felfedezni, akár ő megy annak házához, mindenütt ſzelidséggel beſzéllyen ahoz; mert a' megſzomorittatáſsal tsak a' kéttség erősíttetikmeg.

6) Hogy a' Kéttségeskedőket annál könnyebben meggyőzhesſük, ſzükség hogy a' *Polemica Theologiát*, a' Kereſztyén Vallás' Iga'ságáról írt könyvéket ſzorgalmatoſsabban megolvaſsuk, mint azokat ma ſzokták olvaſni.

7. *Theoreticus* kételkedők a' tudatlan Halgatók közt nem igen találtatnak, hanem *Practicus*okra lehet találni, de a' kik mindjárt megad-

ják magokat, mihellyt a' Lelki eſméret ellenek ſeltámad; minekokáért az illyenek körül úgy kell a' beſzédet intézni, hogy *Lelkekben megkeſeredjenek*, mint a' Péter Apostol Halgatói, mert ezután ők is önként így kiáltanakfel: *Mit tselekedjünk Atyámfiai!* — Ha pedig Tudos emberrel van a' L. Tanítónak dolga, ennek azt verje fejébe, hogy a' Kereſztyén Vallás *légínkább tselekedetbenn áll*: ő hát tsak tselekedjen a' Kereſztyén Vallás' parantsolati ſzerént, már igaz Kereſztyén leſz, ha mindjárt ezen Vallás titkait meg nem fejtheti; 's méllységeit megnem lábolhatja is — Adja eleibe azt is, hogy a' Természeti Vallás, mellynek talám ő is a' *Deiſták* iráſai olvasáſa után oltalmazója, tele van olly' titkokkal, 's megfejthetetlen nehézségekkel, millyeneket ő a' Kereſztyén Vallásban nem tud ſzenvedni. — Kiválképpen pedig a' féltudományú, és *látſzatni ſzerető* Ifjakra nézve légyen figyelmetes, a' kik a' Vallásról ſoha nem gondolkodván, mégis arról módiból kételkednek, a' máſok ellenvetéſeinek tsak Echói lévén, azokat mint magokét mondogatják. Megkell ezeknek mondani, hogy ne gondollyanak abban valami nagyot, hogy arról kételkednek a' mihez nem tudnak; mert abban az együgyű embereknél nem nagyobbak, — valamint aztis ſzükség tudtokra adni, hogy a' kéttségek' fürkéſzése hihetetlenné teſzi az embert, holott ſemmit ſem hinni éppen úgy nem illik okos emberhez, mint tsak azért gántsoskodni valamiben, hogy máſoknál derekabb embernek tartaſsék.

8) Vagy ki akar a' kéttségeskedő, kétségeskedéseiből ſzabadulni, vagy nem? Ha nem: akkor azon igyekezzen a' Lelki Páſztor, hogy őtet kéttségeinek iga'ságai eránt hozza kéttségb n; melly úgy eſik meg, ha ſzívből ſzármazott indulattal eleibe terjeſzti, hogy nem illik okos

emberhez a' kéttségeskedéſekben erővel megmaradni akarni, és magát azokban bellyebb vinni; — hogy nagy kevélység ſenkinek ſzavára nem halgatni hanem tsak azt tartani igaznak, a' mi magának igaznak látſzik, 's úgy vélekedni, hogy máſoknak nints iga'sága: mert nem ehetiké a' meg, hogy az igaz lehet a' mit ő most tagad? — A' hihetetlenség 's kéttségeskedés minden vigaſztalástól megfoſztja az embert, a' melyre pedig ez élet' nyomorúságai közt és a' halálban akárkinekis nagy ſzüksége vagyon — Hogy ha pedig a' kéttségeskedő kíván az ő kéttségeiből megſzabadulni, mindeneknek előtte azt a' Kereſztyén Vallás' Históriai iga'ságaival kell megeſmertetni, de ezekből tsak ollyanokat kell felhozni, a' mellyekről ſoha ſenki ſem kételkedett, hogy ezeknek bizonyos vóltokból, a' több igazságokról maga a' kéttségeskedő hűzzon következést.

Lásd. *Nöſelt Vertheidigung der Chr: Rel:* 258. — 291 *old, Junge kurze Anweiſung zur Führung des Lehramts* 356 *old.*

XLV. §.

A' Separatistákkal hogy kell bánni?

Separatistáknak azok neveztettnek, kik a' közönséges Gyülekezettől magokat egéſzſzen elſzakaſztják, úgy hogy ſe templomba nem járnak — ſe Ur Vatsorájával máſokkal eggyütt nem élnek, — ſem ſemmi Ekkl'siai tzeremoniákat nem tartanak meg, és a' magok Házaknál tartják az Isteni tiſzteletet. Ezek azt vagy azéri tselekeſzik, mivel azt gondollyák, hagy a' magok Házaknál jobban tiſztelh-tik az Istent mint a' közönséges Gyülekezetekben, — vagy azért,

mivel mint a' régi Farizeusok, magokat másoknál szentebbeknek tartván, nem akarnak a' Publikanusokkal öszve keveredni, és azoknak rossz példáik által elrontatni — vagy azért, mivel a' Papi Hivatalt különösen a' Lelki Pásztort és ez vagy amaz tagját az Ekklesiának gyülölik. Ezen különbkülömbféle gondolkodású *Separatisták*kal való bánásban, ezekre kell főképpen vigyázni:

1) Halgassa meg tsendesen ezen maga elszakasztásnak okát, és ha,

a) Bizonyos Ekklésiai *tzeremoniákat* nem szenvedhet a' közönséges Isteni tisztelet módjában adja tudtára hogy a' Krisztus sem hagyta helyben, a' 'Sidóknak tzeremoniájokat, mert azok tsak a' külsőn kapkodtak; de azért mind ő, mind az Apostolok elmentek a' templomban, 's az innepeken megjelentek. Ha a' Keresztyéneknek tzeremóniái Lélek nélkül valók volnának, mint a' millyenekké a' 'Sidók a' magokéit tették; úgy lehetne az ő félre való vonását menteni: de igazságosan szolván, nints neki jussa arra, hogy a' Keresztyén Vallás' tzeremóniáiban megbotránkozzon mert azok kevesek, — mindnyájoknak erköltsi tzéllyok van, — tapasztalt dologis, hogy azok a' Keresztyéni virtusoknak legalkalmatossabb eszközei, — és hogy azok a' mi vigasztatásunkat 's idvességünk felöl való megerösítésünket eszközlik, — egyszóval ezeket a' Krisztus szerzette, a' ki hát ezeket megnem tartja, a' nem igaz követője a' Krisztusnak. — De különben is minden Társaságnak vagynak bizonyos törvényei, mellyek szerént annak tagjainak kell magokat rendelni: az Ekklésia is társaság lévén ennek tagjainak is szükség az abba bévett törvényekhez 's parantsolt tzeremoniákhoz magokat alkalmaztatni — Minekokáért ha a' *Separatista* az ő gyermekeit nem akarván megkeresztelteti,

sőt azt a' felsőbségnek köteles a' Lelki Pásztor béjelenteni.

b) A' kik azt tartják, hogy a' *magok házaiknál* idvességesebben viszik végben az Isteni tiszteletet, ezen magános kegyeskedéssért ugyan meg kell őket ditsérni; de azomba eleikben kell aztis rakni, hogy jó példa adásokkal kötelesek másokátis a' jóra vezérelni. — Aztis tudtokra kell adni, hogy mások ezt kegyességbeli maga mutogatásnak vagy hypakritaságnak nézik ő benne, mellynek tsak a' gyanújátis el kell a' Keresztyén embernek magáról háritani. — Meg kell továbbá őket az ő Házi Isteni tiszteléseknek hijánosságával esmértetni, mivel, (hogy egyebeket elhalgassunk) a' közönséges tanittást vivő személlynek nem közönseges Tudományún k Kell lenni, hogy a' Bibliát hellyesen magyarázhassa, és épületesen tanithassa. — Maga a' Krisztus és az Apostolok a' közönséges Gyülekezetekben megjelentek, — sőt az Apostolok a' Krisztus' követöitis egész Gyülekezetté formálták meg parantsolván nekik *hogy el ne hagyják a' Gyülekezeteket* 'Sid. 10: 25. — Hogy pedig mások is ezeknek példjoknál fogva a' Templomot oda ne hagyják, tanittson a' Lelki Pásztor a' Templomban való járás' hasznáról, — a' közönséges Isteni tiszteletet' betséről — a' vallásbeli kép mutatásról, a' melly tanitásokban észrevehető tzélozás legyen az Eklésiától magokat élszakasztottakra.

c) A' kik a' magok *Szentségekkel* ditsekednek, ezzekkel úgy kell bánni, mint bánt a' Jésus a' Farizeusokkal, mivel ezek tsak abba különböznek a' régi Farizeusoktól hogy ma élnek. és hogy ők Keresztyén, nem pedig 'Sidó Farizeusok. A' Krisztusnak ama példa beszédjében mellyel megparantsoltatik, hogy a' *konkoly az aratásig együtt legyen a' búzával* az

XLVI. §.

Az Enthusiastákkal vagy Fanaticusokkal (Rajosokkal) hogy kell bánni?

Találtatnak ollyanokis ottan ottan, kik azt képzelik, hogy az ő Lelkek szoros öszveköttetésbe áll az Istennel, mellyben a' Sz. Lélek eszközetlenül munkálodván látásokat látnak, és magokban Isteni ihletéseket éreznek. Ezeket szoros Diaeta, — munkára való szoritás, — mysticus Könyveknek olvasásától való eltiltás, — 's Doktorok által lehet inkább eszekre hozni, mint az okos beszéd által. Mind az által addig nem kell az ő gyógyitásokhoz fogni, mig rajosságoknak okát ki nem találhatni, és azt kitalálván nékik ellent nem kell mondani, hanem a' tapasztalásból kell őket inkább megtzáfolni. P. o. a' *látásokat látótol*, ha ötet valami szerentsétlenség érte kérdezze a' Predikator, hogy miért nem kerülte ő ezt el? kéttség kivül a' lessz reá a' felelet: mert előre nem tudta, — reá nézve egészen váratlan vólt a' veszedelem. Akkor is, mét azt lehet kérdezni: miért nem jelentetett meg néki az előre mint látásokat látónak? az ő szokások szerént e' lesz reá a' felelet: mert nem vóltam eléggé kegyes. Akkor a' Predikátor igyekezze elhitetni véle, hogy ő ollyan életü ember, hogy ha a' dolog tsak eddig volna, — ő a' látásokra méltó lehetne, — de magátis felhozhatja például, hogy ő is kegyes életet él még sem lesznek néki soha látások. Ekkor a' rajos a' maga állitásait maga kéttségbe hozza.

XLVII. §.

A' Vallást változtatókkal hogy kell bánni?

Ha valaki a' mi Vallásunknál más Kereſztyén felekezet Vallását igazabbnak látja, azt maga ſzabadságára kell botsátani, mert a' ki a' fundamentomos meggyözettetésnek erövel ellent áll, az a' Lélek esméretenn uralkodik, a' mit mind a' Szent Irás, mind az okoſság megtilt. Ellenben a' ki tsak haragból, — haſzon reménnylésböl, — vagy más illyes nemtelen okból akarja ezen változtatást tenni; már akkor köteles a' Lelki Páſztor ötet tsendesíteni, 's a' dolog meggondolására inteni, mivel többnyire a' haſzonból, egyſzóval meg nem győzettetésből esett vallás tserélés utóbbis Lélekbeli nyughatatlanságot okoz. Ha pedig más vallásból jö valaki által a' mi vallásunkra, azt ha ö *Zsidó*, *Török* vagy *Pogány* a' Kereſztyén Vallásra való meg tanítás utánn meg kell kereſztelni; a' Romano Catholicusra és Évangyelikusra nézve pedig utánna kell járni, ha meggyözettetésből akarja e' vallását változtatni? Különössen a' Romano Catholicust addig a' mi Ekle'siánkban be nem lehet venni, mig a' kiállott hétheti Censuráról, a' Plebanustól vett bizonyság levélnél fogva a' Predikátort bizonyoſsá nem tészi. — Ha észre venné a' Lelki Páſztor, hogy nem az igazság meg-esméréséböl, hanem más valami nemtelen okból jönne által valaki a' mi Vallásunkra; tanátsoſsabb az általjöhetést reá nézve inkább nehezíteni, mint könnyíteni: ellenben, ha meggyözettetésből esik a' Vallás változtatás, a' vallás' tserélövel még jobban meg kell vallásunkat ſzerettetni; de azt éppen nem kell tselekedni, hogy azt a' Vallást, a' mellyet

a' Vallás változtató oda hagyott, motskoljuk vagy vele megátkoztatsuk. Az Evangyéliom Tanítójának illyet tselekedni nem ſzabad. — Azt ſe hidgyük, hogy valaki meggyőzettetésének a' volna az igazi jele, ha sérlegetőleg beſzél árról az Ekle'siáról a' mellyből kijött; sőt inkább az olly vallás tserélőnek meggyőzettetését lehet igaznak tartani, a' ki-mostis ſzereti az általa oda hagyott Ekle'sia tagjait, noha azokat mint tévejgőket úgy nézi; — a' Zsidóknak, 's más egyébb e' féléknek megkereſztelese módjárol tanítok a' Lyturgicában.

II. TZIKKELY.

A' Lelki Páſztornak a' Szenyvedők eránt való magaviseléséről.

A. XLVIII. §.

E' Világi Szerentsétlenségekkel küſzködő Halgatóival hogy banjon a' Lelki Páſztor? —

Ha a' Lelki Páſztornak ez vagy amaz Halgatóján valami ſzerentsétlenség esik, maga az emberiségis azt kivánja, hogy ő annak vigaſztalására önként elmenjen, de a' hívatalais azt hozza magával — A ſzerentsétlennek vigaſztalásában vígyázni kell

1) Azon ſzerentsétlenség nemére, és okára, mellyben a' ſzenvedő esett, annak grádúsára. és arra, hogy mitsoda mértékben esik az a' ſzerentsétlennek nehezen.

2) Megindult ſzívvel kell a' ſzerentsétlen panaſzait halgatni, az az a' Lelki Páſztornak ábrázatján láſsa az a' ſzánakozást, vegye észre

hogy az ő panaſzolkodási néki nintsenek terhére, 's azokat érző kebelében minden titkolódzás nélkül kiöntheti.

3) Örökös régulája legyen az' vigaſztaló L. Paſztornak, hogy *mikor vigaſztal, ugyan akkor jobbítsonis.* A' mit hogy végbe vitt e' abból tudhatja meg, ha a' ſzerentsétlenség alatt kesergő magát ottan ottan *illy formánn* fejeziki: „ E' világi nyomoruságok, könnyebbek annak, „ a' ki Isteni gondviselést hiſz. Az Isten né„ kem édes Atyám: avagy viseltethetnéké az „ én hozzám ſzeretetlenséggel? — Bizony nem „ tsordulki az én ſzememből egy könnyis, a' „ mit ő nem látna — nem párádzik ki edgy só„ hajtásis ſzámon, a' mit éſzre ne venne: mert „ a' ki, a' ſzemet teremtette, nem látnaé, és „ a' ki a' fület alkotta, nem hallanaé? — Ő azt „ tselekedheti én velem a' mit akar, mert ő „ Mindenható: de éppen e' nyugtat meg en„ gem', hogy az Isten, a' kiben, én bízok, „ Mindenható, mert ezt a' nyomorúságot, mel„ lyet, reám botsátott rólam elfordíthatja, de „ ha el nem fordítjais, hiſzem, hogy ebbenis „ az én boldogságomat illető tzélja van az Isten„ nek. A' legkiſsebb férgetis annyi jóban ré„ ſzesíti a' Teremtő, a' mennyi annak elég: „ hát engem' Nemes Teremtését boldogtalanná „ tenneé? — Semmi világi jót ſem tudok én, „ a' mi nem ő tőle jőne, valamint a' Világi ſze„ rentsétlenségekis ő tőle függnek; mert a mint „ az Irás ſzólI: *Nem a' felséges Isten' ſzájjából* „ (akaratjából) *jő e' ki mind a' jó, mind a' go„ noſs?* — Ha azért a' jó napokat, mellyeket „ értem, Isteni gondviſelésből ſzármaztaknak „ tartottam, ezen ſzerentsétlenségemnek ſem le„ het oka a' vak történet, mert mindent a' mi „ esik ő határozott meg öröktől fogva. De azt„ is tudom, hogy mint a' jó Napokban velem

„ vólt az Ur, úgy most sem hágyel; mert ő
„ jól tudja hogy erötelen teremtés vagyok, de
„ aztis tudja, hogy én tsak ő benne bizom. —
„ *Ha az ő akaratja nélkül még tsak edgy ve-*
„ *reb sem eshetik le a' fészkéből*; oh nem va-
„ gyoké én ő előtte drágább az égnek minden
„ madarainál? Hogy ne gondoskodna az én
„ rólam, a' ki a' mezőnek füveiről gondosko-
„ dik, és hogy ne vigyázna reám, mikor tsak
„ fejemnek hajszálais tudtára vagyon néki? a-
„ vagy nem drágábbé az én Testem és Lelkem
„ a' mezőnek füveinél, és fejemnek hajszálinál?
„ El hervad a' mezőnek virága, de tavasszal
„ az Ur megeleveníti azt, és régi ékességét visz-
„ sza adja: igy az én mostani szerentsétlensé-
„ gemetis jóra forditja az Isten. Ha ő nehéz
„ próbákra teszíki az embert: de ugyan ő se-
„ gíti azt annak kiálhatásában. A' melly kéz
„ megsebesit, ugyan a' békötöz, és ha minden
„ jó akaróim elhagynakis ezen szerentsétlensé-
„ gemben: de az Ur velém leszen. Minekoká-
„ ért: *En Lelkem mire tsüggedszel, mit keser-*
„ *gesz ennyire, Bizzál Istenben nem hágyel,*
„ *Kiben örvendek végre, ki nékem szemlátomást, nyújt kedves szabadulást, nyilván meg-*
„ *mutatja nékem, hogy tsak ő az en Istenem.*
„ — Nem zúgolódom hát mert ezt az Ur tse-
„ lekedte. De megis érdemlem a' látogatást;
„ mert bűnös vóltam, 's talán jobbanis elme-
„ rültem volna a' világnak mód nélkül való sze-
„ retetében, ha ezen szerentsetlenség által visz-
„ sza nem tartóztatott volna. — Ez a' szeren-
„ tsétlenségemis jómra fordul, és azon igye-
„ kezemis, hogy arra fordulhasson; mert a-
„ zoknak *kik az Istent, szeretik mindenek ja-*
„ *vokra vagynak*. Mellyre nézve esedezemis,
„ Édes Atyám! hogy te magad segéllj enge-
„ met, hogy ezen látogatásodat javamra fordít-

„ has-

„ haſsam, és egéſz erőben elmondhaſsam,
„ *Jomra lőn Uram nékem, hogy megalázal en-*
„ *gemet, hogy megtanúlnám a' te akaratodat.*"

4) Ha a' ſzerentsétlen *zúgolódó és vigaſztalhatatlan*, azt a' Zúgolódás' vétkes vóltára, — Isten' akaratján való megnyugvásra, — a' világi ſzerentsétlenségeknek haſznos vóltokra, — Isteni jóságra, — a' nyomorúságnak tsak képzelődésből ſzármazott nagyságára — más ſzerentsétleneknek ſorsára — a' ſzerentsétlenségből kiſzabadultaknak példájára; de edgyſzer'smind az ő magok viſeletekből kitetsző kevélységekre — még nagyobb ſzerentsétlenségekre való érdemeſségekre — az Isten' ſzabados tettzésére — a' megesett dolgoknak változhatatlanságára — és a' jelen valóknak megváltozhatóságokra kell emlékeztetni *illyen formán*: „Nehéz a' nyomo-
„ rúságoknak ſzenvedése, de azoknak zúgoló-
„ dás nélkül való kiállása Kereſztyén ember-
„ hez illő Virtus. Millyen Kereſztyén valaki,
„ a' nyomorúságok mutatják meg, — a' ki e-
„ zek alatt békételen, nem érdemes az az Is-
„ ten' világi áldására, mert ezek ſzínte azon
„ Atyai kézből jöttek, mint amazok. A' zú-
„ golódó ember tsak addig hiſz Istent, Isteni
„ gondviſelést, míg inye ſzerént folynak a' dol-
„ gok: bekövetkezvén pedig a' nyomorúságok,
„ már azokat tagadja Nem tsak Tavaſz, nem
„ tsak Nyár van a' termeſzetben, hanem Tél-
„ is. A' hol Nappal van, kell ott Ejtſzakának
„ is lenni: igy van az életnekis Tavaſza és
„ Nappala, de kell ebben lenni Télnek, és
„ éjtſzakanakis. Mind más vólna, ha tsak te
„ vólnál, a' kire az Isten ſzerentsétlenséget bo-
„ tsátott: de köz ez minden emberrel, sőt
„ egy ember sints a' ki az ő Világi pályáját
„ tsupa virágok közt futotta vólna le! Magad-
„ ra tamaſztom a' dolgot, van-é a' Te ſze-

„ rentsétlenséged olly' nagy, mint ama kegyes
„ Jóbé? — van-é olly' irtóztató, mint az első
„ Kreſztyéneké, és Martyroké? a' kiknek jóſzá-
„ gaik elvétettenek, betsületek eltaptodatott,
„ karjaik közül gyermekeik kiragadtattak, ve-
„ rettettek, tömlötzöztettek, megégettettek?
„ Sőt a' kit te is tartoznál követni, a' Kriſz-
„ tus' ártatlan létére, nem tudodé hogy a' leg
„ rettenetesebb kínok alattis így ſzólt: *Atyám*
„ *ne úgy légyen a' mint én akarom, hanem a'*
„ *mint te akarod.* — Hány ember ſzabadul ma
„ ki a' ſzerentsétlenségből, a' kire nézve pe-
„ dig mi kéttségbe estünk? Miért vetne meg
„ egyedül tsak tégedet az Isten? Hát megrövi-
„ dülneké az Urnak karjai, és kevésbé Min-
„ denható 's Könyörülőé ő te reád nézve mint
„ másokra nézve? — Teis meglátod az Úr-
„ nak ſzabadítását, tsak hogy a' te réſzedről a'
„ kívántatik meg, hogy az ő látogatásai alatt
„ tsendesen viſeld magadat — az ő akaratjá-
„ ban nyugodj meg, és mivel minden jó on-
„ nét fellyül jő, az égből, könyörögj az Is-
„ tennek az ő ſegittségiért, mellyet az ő hoz-
„ zá felkiáltóknak ekképpen igért meg: *Hívj*
„ *ſegittségül engemet a' te nyomorúságodnak*
„ *idején, és én megſzabaditlak tégedet, te pe-*
„ *dig ditsőiteſz engemet.* — Ezen esetben élhet-
„ ni e' következendő Sz, Irásbeli helyekkel.„
Hos. 6, 1. 1, *Sam.* 2, 6. *Esa.* 45, 9. *Job.* 9, 4.
Mik. 7, 7.

5) Vagy maga oka az ember az ő ſzeren-
tsétlenségének, vagy nem. — *Ha nem maga*
oka az ő ſzerentsétlenségének, beſzéllyen a'
L. Páſztor a' ſzerentsétlen előtt az Isteni gond-
viſelés' titkos útairól, — a' jó Lelki esmeret' be-
tsíről — a' Híveknek megpróbáltatásokról, —
Vigaſztallya azzalis, hogy a' nyomorúságok
nem jelei annak, hogy ez vagy amaz ember

másoknál nagyobb bűnös vólna, — és hogy az Isten több jóval látogatja meg őtet mint ſzerentsétlenséggel. — Éllyen itt a' Szent Irásnak ide illő ſzavaival, mert ezeknek mint Isten beſzédeknek, nagyobb erejek van a' ſzenyvedő' megnyugtatására, mint egéſz árkusnyi beſzédeknek. P. o. a' Kárvallottat vagy ſzegénységre jutottat vigaſztallja ezen Sz. Irásbeli Hellyekkel: *Péld.* 11, 28. *Mate.* 6: 19. 20. 21. 1. *Timoth.* 6: 7. 8. 9. 10. 17. — Közönségen pedig éllyen ezekkel: *Solt.* 119: 71. 75. *Péld.* 11, 31. 1. *Pet.* 4: 16. 18. 19. *Rom.* 8, 28. Példának felveheti Jóbot, a' Kriſztust, az Apostolokat, az elsö Kereſztyéneket, a' Martyrokat, és a' maga idejebeli kegyes embereket, a' kikre az Isten hasonló ſzerentsétlenségeket mért. — Megmondhatja aztis, hogy azok a' Világi jók, mellyektől a' Tűz vagy más ſzerentsétlenségek által foſztattatott meg terméſzettel veſzendők, — sőt még károsokis, és a' roſſz emberekkelis közösök, — elébb utóbb itt kell azokat hagyni. — Ha pedig valaki *tsak képzelődésből* nagyítja a' maga világi nyomorúságait, azt á' maga mások felett való boldogságával, és az Isteni igázgatásbeli bölcseſséggel kell megesmertetni. —

Ha *maga okozta magának* a' ſzenvedő a' ſzerentsétlenséget, ſokaknak vélekedések ſzerént, nem kell a' L. Páſztornak ezeknek vigaſztalásokra menni, mivel ezeknek ſzenyvedések, nem Kereſztyéni ſzenvedés. De az emberiség, 's a' Kereſztyéni ſzeretet-egéſzen mást parantsol. Hát a' Kriſztus a' kinek nyomdokit kell követnünk, nem vigaſztaltaé, sőt nem gyógyíttaé meg ama beteget, a' ki a' maga keserves következései alatt 38 eſztendeig jajgatott? — Kitsoda a' mi Közülünk, a' ki azt mondhatná magáról: *Tiſz-*

ta, az én ſzívem. — Vallyon ama jó Kereſztyén, a' kinek megvigaſztalására ſeregenként mégyünk, minden vétek nélkül valóé? — Az a' ki magának okozta a' ſzerentsétlenséget, éppen úgy ſzükölködik a' mások vigaſztalása nélkül, mint a' ki nem vólt oka annak a' mit ſzenved. — Bár ne tartsa is hát valaki az illy ſzenvedést *Kereſztyéni ſzenvedésnek*, de lehet azt *kereſztyenivé* tenni. Minekokáért el kell az illyeneknek vigaſztalására menni, de valamint másutt, úgy kivált itt hamis és hizelkedő vigaſztalásokkal nem kell élni — annyival inkább mentegetni a' bűnt nem ſzabad, mert a' hamis fundamentomonn épült vigaſztalások tsak ideig óráig munkások, 's éſzre vévén a' ſzenvedő azoknak minden fundamentom nélkül való vóltokat, újj és nagyobb keserűségbe esik. — De az erköltsiségre nézve veſzedelmesekis azok. P. o. Ha a' felettébb lágy ſzülék az ő roſz nevelések által elromlott gyermekeknek ſzerentsétlen halálán epekednek, nem kell az ő hibájokat kiſsebbíteni, sőt engedni kell hogy hadd érezzék az ő roſz neveléseknek kárát; mert így az ő több gyermekeiket, jobban igyekezik nevelni. Valósággal a' ſzerentsétleneket jobbítani kell, nem pedig hizelkedő vigaſztalásunkal elrontani, és mindég igazat kell mondani, ha nem mindennek okos ſzelidséggel és ſzemeſséggel kell megesni. — Vigaſztalni pedig tsak akkor kell az illy ſzerentsétleneket kezdeni, mikor azok megesmerik bűneiket, — azokat ſzívek ſzerént bánják, és magokat minden jóra ajánlják.

XLIX. §.

B. *Lélekbeli ſzorongattatások, és Kisértetek közt lévők. — Régulák.*

Sokan ſzenvednek a' Halgatók közül *Lélekben*, és pedig külömbb-külömbbféle okokból, vagy t. i. a' Lelki esméret' reájok való támodásiból, — vagy az ő jóra való tehetetlenségekből való epekedésekből, — vagy annak képzeléséből, hogy a' Sátán sugalja a' roſz gondolatokat az ő Lelkekben, vagy az Isten' irgalmaſságáról való kétségbenesésből, — 's annak magokban való nem érzéséről. Azok a' kik illyes gondolkozások és képzelődések miatt ſzünte len ſzomorúak 's lelkekre nézve nyughatatlanságot ſzenvednek *Lélekbeli ſzorongattatások 's kisértetek közt* ſzenvedőknek, — *Vallásbeli Hypocondriacusoknak, és Melancholicusoknak* neveztetnek. Ezekhez menvén vagy hivattatván a' Lelki Tanító köteleſsége:

1) Úgy nézni ezeket, mint valóságos és nagy betegeket: következésképpen ezeknek képzelődéseiket bár akár melly furtsákis azok, ne neveſse ki, ſem mint hitván dolgot meg ne veſse; mert a' Lélek' nyavajájánál nints nehezebben orvosolható nyavaja. Hogy pedig ezek bizodalommal viſelteſsenek ő hozzája, 's mindent annál bátrobban ki beſzélheſsenek, ne támodja meg őket az ő ſzánokozást érdemlő képzelődéseikért, ſe ellenek ne mondjon le hurogatván őket a' leg első öſzvejövésben, hanem bajaikban réſzt vevő indúlattal viſelteſsen erántok. —

2) Vegye gondolóra, hogy az illy' Lélekbeli ſzzrongattatásoknak 's Háboruságoknak oka vagy az Értelemben van, vagy a' Szívben, —

vagy a' ſzomorúságra való terméſzeti hajlandóságban, Melancholiában, — vagy a' roſz nevelésben — gyermekkori hibás tanításban, a' bűnnek eredetéről, — és a' kereſztyéni tökélletességről való roſz megfogásban, — némelly Sz. Irásbeli helyeknek hellytelenül való értésekben, — a' világi jóknak elveſztésekben, — valami tzélnak elnem érésében, — titkos (mysticos) Könyveknek, és elragadó képzelödésekkel tellyes Románoknak olvasásában 's a' t. Kitalálván a' Lélek' nyavajájának okát, a' ſzerént bánjon a' beteggel. Nevezeteſsen

3) Ha látja, hogy ezen bajnak oka a' *meg romlott vér*, vagy más testbéli okok; commendálja hogy a' Doctortól kérjen tanátsot, a' kinek ő már előre adja tudtára az illyen Embernek állopotját. De ajánlja a' mellet néki a' gyakori sétállást, a' társaságban való eljárást, vig mulattságokról irt könyveknek olvasását, valami fontos munkában való fogást, és elmejének a'ra való reá adását.

Azoknak a' kik a' *Sátánnal* bajoskodnak a' Bibliából mutaſsa meg, magokkal olvastatván el a' Szent Irásbeli helyet, hogy a' Sátánnak ſemmi hatalma sints a' jó kereſztyén Emberen, mert a' Kristus azért *jött hogy az Ördög' tselekedeteit meg rontsa.* 1. *Ján.* 3, 8. 2. *Pét.* 2, 4. *Tsel.* 26, 18. *Sidó.* 2, 14. Apelláljon a' Lelki Páſztor a' maga tapaſztalására t. i. hogy ő ſoha ollyas sugallását a' Sátánnak nem érzett magában, — és az Ekklé'siában ſem érzett ſenki, de más Ekké'siában ſem érez ſenki: Mondja meg hogy az Ur Jeſus, és az Apostolok *nem* a' Sátán' sugallásából, hanem az emberi meg romlott terméſzetből fojtatják le a' bűnt: *Mát.* 15, 19. *Jak.* 1: 14. 15. *Ef.* 4: 17. 19. Tégye a'rais figyelmeteſsé, hogy ha valaki azzal mentené magát valamelly bűn' végben vitelében,

hogy azt a' Sátán' sugallásából tselekedte, be nem vennék az ő menttségét. A' Teremtő előtt is hijjában apelláltak a'mi első Szüléink az Ördögre: és így minden tekintetben maga az Ember oka az ő Lelkében elő jövő vétkes gondolatoknak, nem pedig a' Sátán. A' Sátán' kiüzésére való könyörgéseket nem kell az illyenekkel mondatni, mert ezzel nem orvosoltatnak, hanem ki újjíttatnak az ő Sebei: mivel a' beteg az által meg erősíttetik abbéli képzelődésében, hogy van az, mert van a' Sátán' ki üzésére irt könyörgés.

A' kik azt hitették el magokkal, hogy ők *Sz. Lélek ellen való* vétekbe estek, és azért retteghetnek, mivel az Irás azt mondja hogy az *meg nem botsáttatik*, azoknak magyarázza meg a' Lelki Pásztor, hogy mi volt régen a' Szent Lélek ellen való bün, és hogy az már ma nints: — de meg bótsáthatlan bün van, t. i. ha valaki meg átolkodva meg marad büneiben.

A' kik az ő *Lélek' Esmérete hánykodási* miatt szenvednek, ezeket a'ra kell meg tanítani, hogy hol, és miképp' találhatnak lelkeiknek nyúgodalmat.

4) Az illyenek barátit és Attyafiait hivassa a' Lelki Pásztor magához, 's azokat tanítsa meg, hogy miképp' bánjanak Lelki betegségben lévő barátjaikkal vagy Attyokfiával.

Lásd: *az általam kiadott Keresztyén Hittudományt*, §. 36. *és* §. 64. *Nro.* 10.

C. A' Betegek' meg látogatásáról, 's azok körülvaló maga viſeléséről a' Lelki Páſztornak.

§. I.

Köteles a' Lelki Páſztor a' Beteget meglátogatni.

Valamint legterheſsebb foglatoſsága: úgy elmulhatatlan köteleſsége az a' Lelki Páſztornak, hogy ő *beteg halgatóit meglátogaſsa.* — Kötelezi e're ötet az emberiség, — de az ő Hivatalának terméſzeteis ugyan ezt hozza magával. Ő ugyanis mint az Evangeliomnak hirdetője; köteles annak vígaſztalásival a' vígaſztalás nélkül ſzűkölködő halgatóját élleſzgetni. — Ő int másokat, hogy a' betegek' látogatására el menjenek, mivel a' Jeſus azt, mint kereſztyén jó tselekedetet úgy nézi az ítéletkor. *Mát.* 25, 36. hogy ne kellene hát neki magának azt tselekedni, a' mit mint Kereſztyéni Virtust halgatóival gyakoroltatni meg kíván! — A' jó Lelki Tanítónak ſemmi eſzközt és alkalmatoſságot el nem kell eréſzteni, melly által halgatóit a' megjobbúlásra vezetheti.: hol tehet pedig többet, mint a' beteg' meglátogatásakor nem tsak a' betegre, hanem az ő körülötte sirón' ozó Atyafiakra 's ſzomſzédokra nézveis. *Pred.* 7, 2. De külömbenis parantsolja a' Sz. Irás, hogy a' betegek hivattaſsák a' Lelki Páſztort. *Betegé valaki ti közületek? hivaſsa az Edgyházi ſzolgát és imádkozzék érette. Jak.* 5, 14. *Thes.* 5 14. ezzel a' tétetik fel, hogy a' Lelki Tanítónak Hivatalbeli köteleſsége a' beteghez elmenni. — Azzalis hogy a' Pap és

Lévita minden megilletődés nélkül mennek el a' vérben fetrengő útas mellett; a' Samaritánus pedig hozzá ment, vígaſztalta és segített rajta, az Adatik tudtokra az Isten' Papjainak, hogy főképp' az ő köteleſségek a' betegeket 's halálos állopotban valókat vígaſztalni, — Innen mint nagy vétket úgy hányja az Isten ſzemekre a' Lelki Páſztoroknak, hogy ők az ő ſzenvedő, és beteg halgatóik körül való köteleſségeket nem viſzik végben. *Embernekfia* (így ſzoll az Isten) *prófétálj az Izráël Páſztori ellen Jaj az Izráël Páſztorinak: A'vagy nem a' Páſztoroknak tiſzteké hogy a' Juhokat legelteſsék? Az erőtleneket nem erősítettétek, a' betegeket nem gyógyítottátok, a' megtöröttet nem kötözgettétek, és az elesteket fel nem emeltétek Ezék.* 34: 2. 4. Maga a' Fő Mester, a' kinek nyomdokit kell követni az ő képében járóknak, el ment a' Kapernaumi Századosnak ſzolgájához; hogy nem menne hát el a' Lelki Tanító a' ſzenvedő Kereſztyénhez és a' maga tulajdon Halgatóihoz? — Hogy a' betegnél tudát tégyünk azt ma egy okos ember ſe kívánja, és a' ki téſz, az Ámító: hanem azt kötelesek vagyunk meg tenni, a' mire az Apostolok minket, mint a' Tanítói hivatalban az ő *Succeſsoraikat* kérnek, hogy a' nyomorúságban esteket vígaſztaljuk. *Kérünk* úgymond Pál Apostol *titeket Atyámfiai! Vigaſztaljátok azokat a' kik félelmes ſzívűek. Áldom az Istent a' ki meg vigaſztal minket, hogy miis vigaſztaljunk minden nyomorúságba esteket.* 1. *Thes.* 5, 14. *Kor.* 1: 3, 4. Holis érezhet a' Lelki Páſztor nagyobb gyönyörűséget, mint az ő beteg halgatója körül? Mikor azok tsendes Lélekkel mennek ki e' Világból, bizonnyságot teſznek az Isten és Emberek előtt, hogy a' Lelki Páſztor az ő Lelkeknek jó gondviſelője vólt: ellenben ha ſok

hijánoſság vólt a' beteg halgatóban oh ígyis sieſsen a'hoz a' L. Páſztor! mert meg vallom, hogy azon beteg a' bünös, de vallyon nem a' Lelki Páſztor leſzé az oka, annak hogy olly' nagy bünös? Mert vallyon jól tanítottaé ötet? intetteé ſzorgalmatoſsan? és munkálkodotté különöſsen 's minden töle kitelhető erövel annak Lelkének meg jobbításában? — Utoljára a' betegségben és halálos ſzempillantásokban van legnagyobb ſzükſége a' Halgatónak az ő Lelki Páſztorára: mert míg a' beteg egéſséges vólt, magais tudott elmélkedni az Istenről 's az ő köteleſségéről 's a' t. és az Isten' beſzédéből 's a' maga telekedetének kedves érzéséből magát vígaſztalni: most ellenben, ezeket a' Fájdalmaknak miatta elegedendőképpen nem teheti: elmulhatatlanúl ſzüksége van tehát az ő Lelki Páſztorára. — A' halálos ágy reánk nézve a' legutolsó és legretteneteſsebb viadalnak hellye: itt lévén hát az erötelen betegnek legnagyobb ſzüksége a' bátorítóra avvagy el hagyhatnáé a' jó Lelki Páſztor akkor az ő halgatóját, a' kinek való ſzolgálatját haláláig ajánlotta. Imé a' Lelki Páſztornak azt mondja az Isten *Ezek.* 3: 17. 18. *Ha a' hitetlen meg hal az ő Álnokságában, és te ötet meg nem inted, annak vére a' te Kezedből kívántatik meg.*

§. LI.

Hivatva menjené a' Lelki Tanító a' beteghez, vagy hivatlanúl?

Hogy a' Lelki Páſztor az ő betegei körül való köteleſségét haſzonnal tellyeſítheſse: Úgy látſzik, itt ezt a' regulát kellene Sinormértékűl fel venni: *A' Lelki Páſztor menjen el a' beteg-*

hez ha attól, vagy annak feleitől hivattatik, mellyel nem azt akarjuk, hogy hivatlan ſoha ſe menjen a' beteghez, hanem azt, hogy az ő betegek látagatásabeli kötelesſégének (mellyről hoſzſzaſsan ſzoktak a' Papi Gondról írók beſzélni, de többnyire határozatlanúl) a' feltett regula légyen a' sinormértéke. Ezt pedig ezen okból állítjuk hellyesnek lenni.

1.) Az igen népes Gyülekezetekben nem tudhatja azt a' Lelki Páſztor, hogy ki beteg ki nem; és így ő ha beteget látogat tsak az esmerőſe' betégeit látogatja meg; holott ő az egéſz Gyülekezetnek Lelki Páſztora. — De ſzemélly válogatásnakis nézhetik azt mások ő benne, hogy tsak az előbb kelők' betegeit látogatja meg. Hogy hát az ő ebbeli kötelesſégeit többek eránt ís gyakorolhaſsa, és ezt tőle mindenek a' Gyülekezetben megkívánhaſsák, leg jóbb réguláúl azt tenni, hogy azokhoz a' betegekhez menjen el a' Lelki Páſztor a' kikhez hivattatik.

2) Sok betegnek, vagy annak Attyafiának valami neheztelése van a' Lelki Tanítóra, úgy hogy ötet nemis ſzenvedhetik, 's látni ſem kívánják ſem a' Templomban ſem magoknál: vallyon illyen esetben rajta meheté a' Lelki Tanító az ötet gyűlölő betegre, és Atyafiakra, — 's nem háborítjaé fel ezzel mind a' beteget mind az a' körül valókat, a' kik neki ellenségei?

3) Sok beteg a' magánoſságot 's tsendeſséget óhajtja, úgy hogy még tsak Gyermekeit 's Attyafiait ſem kívánja bizonyos időben maga körül látni, és azok által az ő tsendeſségét megháboríttani; a'vagy haſznos és okos dolog vólnaé az illyen betegen hivatlanúl rajta törni, 's azt a' maga tsendeſségében meg zavarni 's ezzel nyavajáját öregbíteni?

4) Tsak nem minden betegről igaz az, hogy vagynak reájok nézve olly' szempillantások és órák, de a' mellyeket előre nem lehet egéſz bizonysággal meghatározni, a' mellyekben alkalmatoſsabbak-ök a' Vallásbeli elmélkedéseknek haſzonnal való halgatására; nem hijában járé hát a' Lelki Tanító, ha éppen nem a'ra a' pontra megy a' beteghez, mellyben annak Fájdalmai tsendesebbek? 's ennél fogva nem haſznosabbé ötet hivni, hogy éppen azon ſzerentsés órára meheſsen az ötet óhajtó beteghez, a' mellyet ő, a' beteg körül nem forgolódván a' maga házánál előre nem tudhatott?

5) Ha a' Lelki Tanító, kivált a' népesebb Ekklé'siákban ſzüntelen és hivatlanul a' betegek' látogatásába foglalatoskodik, azzal felette igen terhelné magát annyira, hogy rendes Templombeli foglalatoſsági ſem vihetné, — 's az egéſz Gyülekezettel felhagyna, 's az ő egéſséges halgatói ſok kárt vallanának, mellyből a' következik, hogy a' halgatók önként magok ezt a' regulát tennék fel Prédikátorjoknak: *Hogy az egéſz Gyülekezet 's az egéſségesek kárt ne valjanak tsak akkor menjen el a' beteghez, mikor a'hoz hivattatik.* De

6) Ártalmasis ſok betegre nézve, ez a' hivatlanúl ejtett, és idején kívül való látogatása a' Lelki Páſztornak; mert ſokan az ő látogatását a' halál' postájának tartván retteneteſsebbé téſzik halálokat jő előre képzelvén magoknak a' Predikátor' látogatásánál fogva annak bizonyos és hamari elkövetkezését de ha maga hivatja a' Predikátort, akkor nem fél attól.

7) A' betegnek öſzve viſſza való látogatása a' Lelki Tanító' élete kotzkáztatása nélkül nem eshetik meg: mert ollyankor mehet valamelly ragadó nyavajájú beteghez mikor az legjobban elragadhat, — a' mikor tsak a' Doctor jelen-

léte ſzükséges, — és azis félve jár a' körül, — a' mikor utoljára ſemmi jót ſem tehet azonn eſzén kívül, és érzés nélkül való beteggel. — Egy elveſztett haſznos és minden tekintetben legjobb Lelki Tanítóban pedig több kára van az egéſz Ekklé'siának mint abban ha ő egy vagy több beteget hivatlanúl meg nem látogat, a'kik körül mikor azok már jobban lettek, és hivatva haſzonnal forgolódhatott vólna.

8) A' Szent Irásis azt parantsolja; hogy a' beteg hivaſsa a' Lelki Páſztort, a' ki ha meg hivatott a' meglátogatást el nem mulathatja. *Beteg úgymond Jakab Apoſtol valaki közületek hivaſsa az Egyházi ſzolgákat és imádkozzának érette.* Abban az időben nem vóltak az Ekklé'siák olly' népesek mint ma, és könnyen meg tudhatták vólna a' Lelki Tanítók, hogy ki beteg az ő Halgatóik közül; mindazáltal hogy az ő látogatások haſznos legyen, hivatva parantsoltatnak el menni a' betegekhez. Illő hát a' mai Lelki Páſztoroknak és Halgatóknakis, az Apostolnak ezen rendeléséhez 's az első Ekklé'sia' ſzokásához alkalmaztatni magokat.

Azt pedig nem lehet itt *ellenvetésül* tenni, hogy az *Emberiség* kötelezi az Egyházi ſzolgát mint Embert, hogy hivatlanúlis elmennyen a' beteghez; mert a' Lelki Tanító mikor hivatala ſzerént a' beteghez megy *több mint csak Ember*; a' honnan többetis kíván ő tőle a' beteg mint az ötet meglátogató ſzomſzédjától. A' Predikátori hivatalának ezt a' réſzét, kell hát néki hivattatva végbevinni, hogy a' látogatás haſznos leheſsen; mint ember pedig tartozik ezt tselekedni, és ha nem tselekedné akkor vetkezné le az Emberiséget. A' honnan mikor a' beteget megnemlátogató Predikátort megbüntetik, nem úgy büntetik meg ötet mint embert, hanem mint Predikátort. —

Azt ſem lehet itt kifogásúl tenni, *hogy a' mi eggyſzer kötelesség nem kell annak tellyesítésére ſenkit hivni*; mert mikor a' betegek' meg látogatása kötelességéül tétetik a' Lelki Páſztornak, az úgy tétetik néki kötelességül, hogy az hàſznos légyen: úgy de ez a' látogatás ha tsak az alatt a' feltétel alatt lehet haſznos, ha a' Lelki Páſztor meghivattatik: látni való, hogy olly' kötelesség ez, a' mit hogy az ember gyakorolhaſson tudni kell előre, hogy ki az, a' kire nézve azt gyakorolni kell, 's mikor van olly' idö pont, a' mellyben azt gyakorolhatja. — Mennyen el hát az Egyházi ſzolga mint ember hivatlanúlis a' beteghez: de mint Egyházi ſzolga ezt a' kötelességét hivatva gyakorólja, és ha meghivattattik ſoha azt el ne mulaſsa, sőt Predikatzióibanis intse a' Halgatóit, hogy ötet hivaſsák.

LII. §.

Mi a' tzél a' betegek' meg látogatásában, mellyre a' Lelki Tanítónak vigyázni kell?

Sokan azt tartják, hogy a' betegek' meg látogatásában való *Tzélt* már elérték, ha a' beteget megimádkoztatták, — akkor pedig mindent tökélletesen véghezvittek, ha annak az Ur' Vátsoráját feladták, de a' kik tsak ennyit tselekeſznek azok keveset tselekeſznek; mert a' betegek' látogatásában e' következendöket kell a' Lelki Tanítónak tellyesíteni:

1) A' beteg az ö akkori állapotjához 's felfoghatóságához képest a' Kereſztyén Vallásból *tanítaſson*, 's ennél fogva a' Lelki Páſztor a' betegnek mostani állapotját annak *erköltsi megjobbúlására* haſználhaſsa. — Minekokáért emlé-

kezteſse ötet a' lejjebb megiratott regulák ſzerént az ö eddig való gondolkodása, és tselekvése modjára, — annak a' jelenvaló és következendö életbeli következésére, — beſzélljen az Istennek a' nyavaja' reánk botsáttásában való tzéljáról, a' nyavaják közt való magunk viſeléséről, — a' Jézus' halála' haſznairól, — az egéſségeseknek és betegeknek köteleſségeiről, — 's Istenben való bizodalomról, Továbbá az itt a' tzél, hogy:

2) A' Lelki Tanító a' beteget *vigaſztalja*, lelkiesméretében megnyugtaſsa, a' haláltól való rettegéseiben *bátorítsa*, — a' boldog kimulásra imádkozásokkalis kéſzítgeſse, 's ha kívánja (de a' *Liturgikában* előadott regulák ſzerént) az Ur' Vatsorájátis adja fel. — E' pedig úgy esik meg ha (feltévén hogy a' beteg jó Kereſztyén) a' betegnek az ö eddig való kegyes élete 's Kereſzténi tiſzteiben való hív el járása ſzeme eleibe terjeſztetik, — ha az Isten' irgalmaſságáról 's hozzánk való ſzeretetéről rövid de fontos Kereſztyéni beſzédek tartattatnak előtte, — és ha a' Kriſztus' halálának haſznával, a' Feltámadásnak, halhatatlanságnak 's boldog örök életnek reménységével élleſzgeti ötet a' Lelki Tanító. — A' ki ezt a' két tzélt jól öſzve tudja kötni a' Mustrája lehet a' többi Lelki Tanítóknak. — Utoljára úgy jelenhet meg a' Lelki Páſztor a' betegnél mint: 3 *Tanátsadó*, a' ki ha a' Nép' gyogyítása veſzedelmes, azt meg tiltja, az okossággal, 's Doctori principiumokkal megegygyező 's a' tapaſztalás ſzerént haſznos orvoſságokat comendál, a' beteg körül forgolódókat a'ra inti, hogy a' Doctornak adjanak hirt, 's az attól parantsoltmód ſzerént, 's időben adják bé az orvoſságot a' betegnek, és eztis annak bévételére ſerkenti.

LIII. §.

Mitsoda babonaságok vagynak öszveköttetve a' betegnek a' Lelki Pásztortól való meglátogatásával! — hogy kell ezeken orvosolni? — 's a' Lelki Pásztor' látogatását a' betegre nézve haſznoſsá tenni?

Hogy a' Lelki Pásztornak látogatása a' betegre nézve haſznos leheſsen ſzükséges hogy:

1) *A' betegnek a' Lelki Pásztor' látogatása tzéljáról hellyes megfogása legyen*, mivel nem is lehet gondolni, mélly ſokféle babonaságot köt öſzve azzal a' Nép: illyenek ezek, a' Lelki Atya' látogatása által nem tsak a' nyavaja kiſsebbedik meg, hanem az egéſség is viſzſza ſzereztetik. — Ha ő elmegy a' beteghez már változhatatlanúl ki van mondva a' Sententia az Égben a' betegre nézve. — Ha a' beteg a' Lelki Pásztorral könyörögheti, már üdvezült, akár millyen ember vólt, — kivált ha az Ur' vatsorájával élhet a' testi fájdalmak azonnal meg ſzünnek 's a' t.

Az okosabb Halgatók nem léledzenek ugyan illy' vastag tévelygésekben: mind azon által ők ſem üreſsek némelly bal vélekedésektől, mellyek a' Lelki Pásztornak a' beteg' meglátogatásában való forgolódását haſzontalanná téſzik. Sokan ezek közül azt tartják, hogy a' Lelki Tanítónak tsupán tsak úgy kell a' beteghez menni, mint látogató *Barátnak*, a' ki a' betegnek állapatjáról tudakozódik, 's ujság' mondásokkal, és egyébb öſzve 's viſzſza való beſzédekkel múlattja azt; az ő eddig való gondolkodása 's erköltsi vóltáról pedig legkisseb-

sebbet se ſzoljon- — és hogy a' beteg se gondoljon illyest neis menjen ahoz Papi ruhában.

2) *A' beteg maga hivaſsa* a' Lelki Páſztort. Ez annak a' jele, hogy ő mind tanítatni mind a' kereſztyén Vallásból vígaſztaltatni kíván: következésképpen az illyen emberrel haſznosabb következéſsel beſzélhetni.

3) *Idejében hivaſsa* a' Lelki Páſztort, míg tudniillik, a' nyavaja erőt nem veſz, mert mikor már halálra válik a' beteg, a' Lelki Páſztor' ekkori jelenléte többnyire háſzontalan, mivel már ekkor érezis nemis a' beteg, és az ő hartzában elfáradván vagy nyugſzik, vagy elalélván ſenki beſzédére nem figyelmezhet.

4) A' Halgatók *egéſséges korokban társolkodjanak a' Lelki Tanítókkal*, és gyakran hivaſsák azokat magokhoz; mert hogy beteg korokban haſznosan forgolódjon a' Lelki Páſztor körülöttök esmérni kellet az ő életeknek módját, mivel abból veſz a' Lelki Tanító a' betegre nézve legalkalmatosabb tanításokat és Vígaſztalásokat. Minekokáért nem elég a' Lelki Tanítót tsak a' kathédrában látni, és tsupán annyiban esmérni, hogy minden Vasárnap' ő predikáll; hanem meg kell azt látogatni, és magunkhozis elkell hivni. Még a' körülis keveset tehet a' Lelki Tanító, a' kit ő jól esmert egéſzséges korában; mert a' testi fájdalmak, házi baj, familiáján való kesergés, hivatala nem vihetésén való búsúlás ſok változást teſzn ő rajta: mennyivel kevésbé haſznos hát az esmeretlen betegre nézve az ő látogatása?

5) A' Lelki Tanító' elmenetele után, azokról a' dolgokról elmélkedjen a' beteg mellyekről az ő előtte elmélkedett. A' játékok, tréfa beſzédek, mellyekkel némellyek ſzeretik a' beteg' Melancholiáját üzni jó ugyan; de a'

Lélek' betegsége' könnyebbíttésénis kell igyekezni.

6) Úgy éljen az ember egéſzséges korában, hogy betegségében kívánhaſsa a' Lelki Tanítónak látogatását; mert a' Lelki Tanító nem ſzerezhet a' gonoſz léleknek nyúgodalmat, és ki *mint vetett* egéſzséges korában: úgy fog betegségében *Aratni.*

7) Hogy pedig a' betegek ezekről meg tanítaſsanak, és a' Lelki Tanítóknak látogatósai; haſznosok leheſsenek, ſzükseg érői Predikatziót tartani a' Gyüleke.et előtt, felvévén: *Mat.* 25, 26. *Jak.* 5, 14. 's a' t. A' mikor az itt fejjebb elő adott materiákon kívül, még ezekről is lehet tanítani: A' bünbotsanatért tsak ſzájjal tett könyörgés ſemmit ſem teſz. — A' Kereſztyén ember' egéſz élete a' boldog halálra való kéſzület. — Nem mind egy az az Isten előtt, ki mint 's hogy élt. — Az boldog halálában, a' ki életében jó kereſztyén vólt. — Az Ur' Vatsorájával való élés tsak a' jó emberekre nézve idveſséges. Ugyan tsak a' gyülekezet előtt tartándó Predikátziókban lehetne a' beteg körül lévőketis megtanítni abbéli köteleſségeikről, hogy a' Lelki-Tanítót hivaſsák az ő betegeikhez, de nem akkor mikor már ſem a' Doctornak, se' másnak nints a'hoz ſemmi reménysége. Ezt pedig annyival inkább kell tselekedni; mert a' Lelki-Páſztornak nem hivása, vagy már későn való hivása rendesen érzéketlenségből esik-meg, vagy ſzeretetlenségből, mikor a' beteghez tartozók rá unván a' betegre vagy halálát óhajtják, mint a' hüségtelen gyermekek és oſztozni ſzerető Atyafiak, és tsak magának hagyják azt, — vagy továbbá abból a' babonaságból tselekeſznek így, mert azt tartyák, hogy tsak az ütolsó ſzempillantásban való jelen létele haſznos kíváltképpen a' Lelki-Páſztornak, mivel ennek ekkori meg-

áldása kinyitja a' Menyország' ajtaját, — vagy utoljára abból az okból, mert mindég reménylték, hogy meggyógyúlhat az ő betegek, — mindenik esetben méltók az illyenek a' megfeddésre.

Lásd: *Teller Magazin. Tom.* 10. 142. – 47. *old.*

LIV. §.

Miért irtózik sok beteg a' Lelki-Pásztornak látogatásától?

Sok beteg irtózik hivatni a' Lelki-Pásztort, mivel azt gondolja, hogy a' kihez beteg korában a' Lelki-Pásztor megy a' közel van a' halálhoz, jóllehet ezen bal itélettételnek a' tapasztalás ellene mond, és a' Lelki-Pásztoris azzal tzáfolhatja ezt meg, hogy ne tsak a' már halálra vált, hanem a' nem halálos beteg halgatóihozis eljárjon. Sokan még azért sem hivatnak beteg ágyokban Predikátort, mert némellyek szüntelen tsak a' halálról szoktak beszélni. — Mások rosz életet élvén, — mások nagy lelkűséget akarván még az ő utolsó szempillantósaikbanis mutatni, — mások végre az ő szabad és tévelygő gondolkozásaikban még akkoris megmaradván nem szeretik látni a' Vallásnak Tanítóit, kiket egészséges korokban kerültek és utáltak.

LV. §.

A' betegek' meglátogatását illető közönséges Regulák.

A' betegek' meglátogatásában egyebek közt e' következendő közönséges regulákra kell figyelmezni:

1. Minthogy külömbkülömbféle̊k a' betegek, és az ő betegségek; a' betegekkel való bánás pedig magábanis igen nehéz dolog: tehát ſzükség, hogy a' Lelki-Tanító magát ezen foglalatoſságra jól elkéſzítse, és azokat a' könyveket megſzerezze, mellyekben a' betegekkel való bánás' módja taníttatik. — Minek előtte pedig a' beteghez menne, hogy azzal valamire meheſsen, ſzükség magának illy' kérdéseket feltenni: Esmeretesé előttem az a' beteg a' ki engemet hivat? — Mitsodás vólt annak élete? — Szeretteé a' kereſztyén Vallást? — miben mutatta azt ki? — hogy ſzólljak hozzá? — mit kérdezzek elébbis tőle? — mint feleljek néki? — hogy tudhaſsam ki az ő Lelkének állapotját, és ha az háborús, miképpen tsendesítsem? — ha ſzomorú miképpen vígaſztaljam, — ha kéttséges miképpen erősittsem és olly' állapotban miképpen teheſsem, hogy a' kereſztyén Vallás' vígaſztalásait arra kiáraſzthaſsam?

2. Mivel a' betegre nézve valami öſzvefűzött és Predikátzió forma beſzéd nem haſznos; — 's jobbis ha az ember azt annyira viheti, hogy a' mint lehet maga beſzéljen egy keveset, mert abból tudhatni-meg, hogy mitsoda állapotba van az ő Lelke; és utoljára, mivel a' Szent Irásnak ide tartozó mondásai méljen béhatnak és megis maradnak a' ſzívben; tehát ſzükség, hogy a' Lelki-Páſztor olly' Szent Irásbéli helyeket tudjon könyv nélkül, mellyek az illy' alkalmatoſsághoz valók, és e' mellett tudja azt a' mesterségetis, hogy miképpen kelleſsék azokat, a' betegnek jelen való állapottyára alkalmaztatni. Illyenek ezek: 1. *Mós.* 32: 10. *Péld.* 28. 13. *Sólt.* 50: 15. 71: 12, *Luk.* 18: 13. *Ján.* 11: 4. *Rom.* 8: 28. 15: 4. *Kor.* 1: 30. 1. *Pét.* 1: 67.

3. A' látogatás ſem hoſſzú, ſem minden napi ne légyen, — és azomban ſzegényhez gazdaghoz egy formán elmenjen. és akár melly időben, kivévén azon órákat, mellyeken a' közönséges foglalatoſságokat köteles tenni.

4 Ha a' betegség ragadó és veſzedelmes: oda kár hivatni a' Lelki-Tanítót, mert azon kívül, hogy az illyenek ritkán lévén eſzeken, velek nem beſzélhet, 's nyavajátis kaphat, sőt megis halhat: az *elveſztett jó Lelki-Páſztor pedig melly nagy kára az Ekklé'siának!* Ha mindazon által ollyan helyreis hivják, parantsolja-meg az őtet hivó ſzemélynek, hogy etzettel, vagy fenyővel füstöljék-meg a' házat, míg ő oda menne, — üres gyomorral ſoha a' beteghez ne menjen, — ne üljön olly' helyre, és olly' közel 's ólly' linéaba, hogy az illy' beteg' ſzájából kipárádzó lehellet egyeneſsen az ő ſzájába, vagy órába meheſsen, mezítelen kézzel, annak izzadó testéhez né érjen. — Ott létében a' nyálát le-ne nyelje, és ónnét elmenvén ſzáját öblítseki, 's más alsó ruhát vegyen magára.

5. Az illy' forma nehézségekre, mellyeket ottan ottan a' kegyes emberekis felteſznek kéſzen légyen a' Lelki-Páſztor. Miért ſzenvednek a' jó kereſztyén nmberek nagyobb kínokat mint ſok gonoſz életűek? — Miért rettegnek azok annyira a' haláltól? — Miért nem vét az Isten hamarább véget a' kegyes ember' nyavajájának? — Illyenkor a' ſzent emberek' de kivált a' Jésus' példáját hozván fel *illy' formán* ſzóljon: „ Ki' vólt valaha ártatlanabb mint a' „ Jésus, és mégis ki' ſzenvedett többet mint ő? „ — Ő is rettegett a' haláltól mert így könyör„ gött: *Atyám ha lehetséges múljék-el tőlem e'* „ *pohár;* de ő tőle tanuld-meg kereſztyén Atyám„ fia, hogy a' halálos fájdalmak köztis, mi„ képpen kell a' jó kereſztyén embernek ma-

„ gát viselni. Ő azt mondja: *Mindazáltal*
„ *Atyám! ne úgy légyen a' mint én akarom,*
„ *hanem a' mint Te akarod.* Nyúgodj-meg hát
„ teis az Istennek akararatján. A' jó Atya az
„ ő legkedveſsebb fiátis ſokſzor kiteſzi a' pró-
„ bára, hogy hűségét tapaſztalhaſsa, 's annál
„ jobban kezéhez ſzoktaſsa: a' te jó Atyád az
„ Isten, te annak fia vagy; avagy olly' ſze-
„ mekkel nézhetedé hát a' te nyavajádat mint
„ az istentelen emberek a' magokét? — E' fél-
„ het attól, hogy meghal, mert a' pokol retten-
„ ti őtet: te pedig nem retteghetſz a' haláltól,
„ mert a' Menyorſzág áll nyitva te előtted.
„ Szenvedéseid kevés ideig tartának, és az élet-
„ tel elvégezödnek; de a' gonoſz ember' ſzen-
„ vedési, által mennek ő vele eggyüt a' más
„ életre. Tudod azt a' példa beſzédet, mellyet
„ a' Jésus mond a' *Gazdagról* és a' *Lázárról*;
„ abból tanúld-meg, hogy e' világ ſzerént ſzen-
„ vedő jó emberek a' más életben boldogok
„ léſznek. Minekokáért teis Atyámfiá ſzíved-
„ ben tsendes lehetſz, mert kereſztyén köte-
„ leſségeidet, a' mint lehetett tellyesítetted.
„ Oh nyithatnád-fel tsak az istentelen ember-
„ nek ſzívét, majd láthatnál ott olly' kimond-
„ hatatlan kínokat, mellyeknek ſzemléléſére
„ azt ſzánnád, magadat pedig boldognak állít-
„ hatnád! — Tudod végezetre mint jó Ke-
„ reſztyén, hogy mind ezek az Isteni bölts ren-
„ delésből lettek, ezeken hát nyúgodj-meg.
„ De aztis tudod, hogy az Istentől ſok jókat
„ vettél: ugyan hát *ha a' sok jót elvetted*, a'
„ kevés roſſz alatt zugolódnálé? — Reád nézve
„ az Istennek jó tzéljai vagynak ezen beteg-
„ ségnek reád való bótsáttásában, mert az által
„ akar bűneid' megesmérésére hozni, így pro-
„ bálja-meg a' te hitedet, bizodalmadat, álha-
„ tatoſságodat. — Az a' jó Kereſztyén, a' ki a'

„ ſzenvedések köztis így ſzokott ſzollni; *Ö az*
„ *Ur úgy tselekedjék a' mint néki tetſzik, áldott*
„ *légyen az Urnak neve ezértis.*"

6. Hogy a' beteg' meglátogatatásabeli Tzél könnyebben elérettetſsék, jó leſſz a' külömböző élet időre, — állapotra, — öſzveköttetésreis vigyázni; mert az öregség, ifjúság gazdagság, ſzegénység nötelenség, házaſság 's a' t külömb külömbféle matériákat adnak a' Lelki-Tanító kezébe; — valamint az Atyai, Anyai, fiúi, közönséges Tiſzviselői Birói Kurátori, kötelesſégekben való hüséges eljárásból vett okokbólis haſznosan vígaſztalhatni és jobbíthatni a' beteget.

7. A' beteg gyermekeketis meg-kell látogatni, és ha azok már Oskolások vóltak emlékeztetſse, azokra, mellyeket ezek a' Katekhizmusból tanúltak, mindent azoknak foghatóságokhoz adván elő. Ha pedig vagy tsetsemök a' betegek, vagy ollyanok, a' kik előtt még hijjában beſzélne a' Vallásbeli dolgokról; tehát tsak a' ſzüléket vígaſztalja és tsendesítse az Isten' akaratján való megnyugvásra, a' Jób' 's Dávid' példájával és a' Szent Irásból 's okóſságból vett okokkal ſerkentse, aztis elejbek terjeſztvén, hogy mitsoda tzéljai vagynak az Istennek a' gyermekeknek olly' hamar való kiſzollításában, — és hogy a' mi kedveseinket a' más életben meglátjuk.

8. Ha a' beteg az ő Lelkének állapotját akarja felfedezni a' Páſztornak, és azt veſzi észre, hogy ezt mások előtt nem akarja tenni, valamint ha az Atyafiaktól előre megtudja, hogy magánoſsan akarna beſzéllni a' beteg ő véle, és Lelkében megnyugtattatni: ekkor küldjönki mindeneket a' házból, vagy pedig az oda való menetelkor, még oda ki tegyen olly' rendelést, hogy egy kevés ideig tsak maga akar len-

ni a' beteggel, addig hát hivatlan ſenkij a' házba bé ne menjen. Ha valami titkos bűnét vallja-meg a' beteg a' Lelki-Páſztornak, azt örökös hallgatásban tartozik tartani; a' beteget pedig mint a' ki azt ſzíve ſzerént megbánta, az Isten' irgalmaſságával vígaſztalja-meg, és vele az ő bűne' botsánatjáért könyörögjön.

9 Ha a' beteg Testamentomot akar tenni, és a' Predikátort arra kérné, hogy az ő akaratját tegye-fel, ezt ugyan megteheti; de hogy a' Testamentom a' világi törvényſzékeken megálhaſson, legalább hat, vagy hét betsületes embereket hivjonbé 's mikor azok eggyütt vagynak, azok előtt, és a' beteg előtt, olvaſsa-el a' megírt Testamentomot, 's megesmérvén a' beteg azok előtt, hogy az az ő utolsó akaratja, íraſsa alá azokkal egyenként a' neveket, a' mellyik pedig nem tud irni, annak nevét maga irja alá; de a' kezè' kereſztvonását a' húzza oda, utollyára megis petsételteſse velek azt, ha petsétjek van. — A' betegis irja alá a' nevét vagy ha az irni nem tud a' jelen valók előtt irja ő oda annak nevét. — Megkérheti a' beteget kivált a' Gazdagabbat, hogy Testamentomában a' helybeli Oskola', és Ekklé'sia' ſzükségére 's Collegiumokra hagyjon valamit: de ez úgy eſsen-meg, hogy ezen utolsó alami'snálkodását ne tartsa a' haldokló ollyannak, melly által idveſséget lehetne nyerni: mert az alami'sna *ſzent élet nélkül* ſemmit ſem ér, mivel ha az egéſz világot Templomokra, Ispotáljokra, Klastromokra testálnáis valaki, de ha meg-nem tért bűneiből, az ótet a' kárhozattól meg nem menti: 1. *Kor.* 13: 1--3. 5. *Mós.* 15: 3.--5.

A' mi pedig magát a' Lelki Páſztort illeti; megérdemli ugyan ő hogy a' beteg az ő körülötte való fáradozásáért neki valamit adjon: de a' beteget arra verni, hogy az Oskolákat el-

mellőzvén néki felesleg testáljon, még pedig úgy, hogy annak tsak ő, hivatalbeli ſucceſsori pedig ſoha haſznát ne veheſsék, ez illetlenség; a' honnan mások ötet a' haldoklónak vígaſztalásival *kereskedőnek 's nyereségnek rútúl való kívánójának.* 1. *Tim.* 3: 3. Árvák' és az Ekklé-'sia' megrontójának tartják.

10. Ha mindjárt éſzrevennéis a' Lelki-Páſztor, hogy a' beteg' nyavajája halálos, mind-azáltal azt annak ne jelentse-meg; mert, ő vígaſztalója a' betegnek; nem minden betegnek vígaſztalója pedig az, a' ki azt mondja annak, hogy *meghalſz.* Inkább ha azt a' házi dolgokra nézve ſzükségesnek tartja máſsal valakivel: p. o. Atyaſiakkal viteſse végben.

11. Ha a' beteg vagy eſzén kívül van, vagy már nem érez, és mégis hivattatik a' hoz a' Predikátor, akkor tsak a' jelen valókkal könyörögjön a' nehéz kínok közt lévő, vagy haldokló betegért.

Lásd: *Drelincourt Látogatásai, és Vigaſztalásai.* -- *Hiv Lelki-Páſztor.* -- *Oemler Prediger an dem Krankenbette.* 5 *Tom.* 1774. -- 1783. -- *Becker über die Beſuchung der Kranken.* 1781. -- *Witting vom rechten Verhalten des Predigers bey Kranken. Lipsiae* 1797.

LVI. §.

Különös regulák — Miképp kell a' jó kereſztyén beteg emberrel bánni?

A' jó 's roſsz embert nem lehet egy formán vígaſztalni, az ő beteg ágyokban. Ha tehát mindenek előtt *kereſztyéni jóságáról esmeretes* emberhez hivattatik a' Lelki-Páſztor, a' fejjebb mondoſt regulákon kívül különöſsen azon légyen, hogy

1) A' beteg, a' Lelki-Páſztornak külső maga viseletéből éſzrevegye, hogy ő réſzt veſz annak fájdalmiban, buzgóan kívánja, hogy azoktól megſzabadúlhaſson.

2) A' beteg' nyavajájáról, 's akkori nehezebb, vagy könnyebb állapotjáról beſzélgetvén, annak sóhajtásiból, 's kegyes beſzédiből, fohászkodásiból végyen magának a' Lelki-Páſztor alkalmatoſságot, hogy valami erköltsi beſzélgetésre menjen által. Nevezeteſsen jegyezzemeg: hogy még a' mi külömb külömbféle nyavajáinkbanis kitetſzik az Istennek böltseſsége, — hogy ezek-ſokſzor arra valók, hogy ezeknél fogva esmérheſsük-meg a' mi nem tsak erőtelen, hanem még erköltstelen vóltunkatis — és hogy az Isten a' mi békeſséges türésünket 's kereſztyéni alázatoſságunkat próbálja azok által. Ezen beſzélgetések újra illy' igazságoknak kitalálására vezetik a' beteget, és a' Lelki-Tanítót: A' nyavajáknak ſzenvedéseiben ſemmi minket annyira nem vígaſztal, mint a' jó Lelki esméret. — Semmi világi boldogság nem ér azzal a' kedves érzéſsel, hogy mi míg egéſzségesek vóltunk, az Isten' tervénnye ſzerént igyekeztünk élni: minekokáért nemis büntetések a' nyavaják a' kegyes embereken, hanem Atyai látogatások. Ollyanok ezek mint a' Jónathán' veſſzeje, mellynek eggyik végéről méz tsepegett-le. Hogyis gondolhatnánk azt, hogy a' kikért a' Kristus megholt, 's eleget tett, azok megbüntettethetnének? Nem de nem az Irás mondjaé, hogy: *ſemmi kárhoztatások nintsen immár azoknak, kik a' Jésus Kristusban vagynak, kitsoda kázhoztat minket, Kristus az a' ki megholt, és felis támadott.* Róm. 8. 1: 34.

Míg a' Lelki-Páſztor a' beteget e' képpen tanítja, és vígaſztalja; bégyülnek a' házba az ő Gyermekei, Attyafiai, Baráti, és Szom-

ſzédi, a' melly környülállást így fordíttsa annak vígaſztalására: „ Mennyire megvígaſztaltatha- „ tól kedves Atyamfia! midőn ezeket a' te be- „ teg ágyad körül álló Gyermekeidet látod, „ a' kiket te, mint ezt mindnyájjan tudjuk a' „ kereſztyén Vallásban taníttattál, és Atyai kö- „ teleſséged ſzerént jó emberekké, a' Polgári, „ és Ekklé'siai Társaságnak haſznos tagjaivá „ felnevéltél! Imé itt vagynak a' te ſzomſzé- „ did, Atyádfiai, és Barátidis, a' kik valamint „ egéſzséges állapotodban réſzt vettek a' te „ örömeidben, úgy most ezen betegségedben- „ is réſzt kívánnak venni a' te fájdalmidban. „ Ezek akarnak Tanúi lenni a' te békeſséges „ türésednek, Isten' akaratján való megnyugo- „ vásodnak, és a' Jésusban vetett hited' álhata- „ toſságának. Jertekis édes Atyámfiai! és néz- „ zétek, hogy a' jó Lelkű ember melly ból- „ dog az ő beteg ágyában. Igazán ittis béte- „ lik az, a' mit Dávid mondot: 'Sólt. 37, 37. „ *Nézd-meg a' tökélletest, és vedd eſzedben az* „ *igazát, mert az effélé embernek végezetreis* „ *békeſsége léſzen.*“

LVII. §.

Ha a' beteg gonoſz életü vólt, hogy kell azzal bánni?

Ha a' *gonoſz életéről esmeretes* ember betegségbe esik, ahozis elmennyen a' Lelki Páſztor, és hogy meghivattaſson, abban magais mások által munkás légyen; mert ki' tudja, hát ha azon beteg állapotjában nyerheti-meg azt a' Kristusnak, a' ki míg egéſzséges vólt, a' megtérésről nemis gondolkodott. Az illy' gonoſz életü emberre nézve ezeket tartsa a' Lelki-Páſztor maga előtt:

1) A' leg elsö meglátogatáskor való beſzélgetése ſzelid, és megindúlt ſzívből való legyen; mert ha látja a' gonoſz életü ember, hogy a' Predikátor ſzeliden bánik vele, nagyobb bizodalommal viseltetik eránta.

2) Azon bünöket, mellyeket a' közönség' tudtával gyakorlott, ekkor elöſzör ne feſzegesse, se' valami módon ſzemére ne lobbantsa: mert ezzel tsak néki boſſzantatnék a' beteg, melly által az ö betegsége neveltetik. De nem is engedné a' megharagudott, 's ez elöttis a' Vallás' Tanítóit gyülölö beteg, hogy a' többé hozzá mennyen, vagy ha hozzá menneis, nem engedne az ö Intésinek, mert a' kire megharagſzunk, azt örömmel nem halgathatjuk. Minekokáért éppen nem lehet helyben hagyni azon Lelki Páſztoroknak tselekedetét, a' kik így köſzönnek bé az illyen betegekhez: *Kereſztyén beteg fekſzike e' házban vagy Pogány? — Nem a' pokol' ſzélén állóké most, mikor a' te ágyad elött megállottam. A' te magad gonoſzsága tanítson meg tégedet, és a' te Istentöl való elſzakadásod dorgálljanak meg tégedet.* 1. *Kor.* 4: 21. *Jer.* 2, 19.

3) A' mint nem kell kétségbe ejteni a' nagy bünöst az ö beteg ágyában; éppen úgy nem kell azt mindjárt a' legelsö öſzve jövéskor egyeneſsen a' Mennyorſzágba repítni, 's mint a' legjobb kereſztyén embert úgy eztis a' Kristus' ö érette lett halálával, 's a' más életbeli boldogsággal vígaſztalni. Mert midön valaki ezen gondolatlan vígaſztaláſsal, olly' könnyüvé téſzi az Idvezülhetést; tehát mind ezt a' beteget, mind másokat abban a' káros vélekedésben erösít-meg, hogy tsak egynehány ſzempillantásában kerül az embernek az a' dolog, hogy idvezülheſsen, és hogy a' Lelki Páſztornak meglátogasától függ a' Mennyorſzágba való béme-

hetés. Ezeknél fogva, *ſzéles kapu, és tágas út* nyittatik arra, hogy a' bűnös a' míg tsak lehet, vétkezzen, és tsak betegségében hivassa a' Lelki Páſztort, azzal az egéſz dolog helyre van hozva. Azomban azis igaz, hogy ſemmi haſznot ſem tett ezzel a' Lelki Páſztor a' betegre nézve; mert kedves dolgok ugyan azok ő reá nézve, és ſzeretné, ha úgy lehetne a' dolog, mint a' L. Páſztor őtet megbíztatta: de elébb utóbb feltámad benne a' lelki esméret, és akkor ezen vígaſztalásoknak reája nézve ſemmi foganatjok nem fog lenni, 's meglehet, hogy már akkor ollyan állapotban leſſz a' megtsalattatott beteg, hogy őtet ſem vígaſztalni, ſem téríteni többé nem lehet.

4) Ne tsináljon abból magának ſemmi nehézséget, hogy az, a' ki őtet hivatja, minthogy egéſz életében roſſz ember vólt, lehetetlen hogy *halálos, ágyában megtérhe ſſen.* Mert igaz ugyan, hogy a' haldokló ágyban ketséges a' megtérés; mert hátha eſzén sints akkor a' beteg, és a' fájdalmaktól kínoztatván, kevésreis méhet az ember, 's a' mire mehetett, aztis ſok betegben inkább a' félelem, mint az önként jóra való maga meghatározás mivelte. Mindazáltal egy emberről se' lehet azt mondanunk, hogy ahoz többé ſemmi reménységünk nem lehet: mert a' megjobbulhatóság a' gonoſz életű emberre nézveis mindég lehető dolog: mert az *Istennél nintsen lehetetlenség*, mint erre példánk van a' Kereſztfán függő tolvajban. Ki' tudja, hát ha az Isten őtet kegyelmébe véſzi, mint ama bűnös Aſſzonyt, a' *kinek ſok bűnei megbotsáttattak. Luk.* 7, 47. Az Isten a' megtérő ſzívet ſoha ſem útálja-meg, ſzereti pedig azt, a' melly bűneit, megbánván, és útálván, életét tsak azért óhajtaná, hogy a' mit elmulatott, kipótolná, 's men-

nél több jelét adhatná az ő megjobbúlásának. Igaz, hogy ezen tsekély kezdetinél fogva a' megjobbúlásnak nem bíztathatja magát a' halálos ágyon megtérő beteg azzal a' boldogsággal, mellyben azok réſzeltetnek, kik egéſz életekben jó emberek vóltak: mindazonáltal nagy vígaſztalás ez ő reá nézve, hogy nem minden jó élet felől való reménység nélkül múlik-ki a' világból, és hogy a' bűnnek ekkori megesmérése, 's megbánása, és az Isten' irgalmaſságához való ragaſzkodás annak 'a' virtusnak elhintett magva, melly az örökké valóságban ő meg, ottis virágzik, és ott hoz gyümöltsöket. Utollyára, a' haldokló embernek ágya mindég leghathatóſsabb Kathredrája vólt az élőknek: és így' az illy' betegnek ezen késő megtérése, ekkori maga viselete haſznál az ő körülte álló Attyafiainak, 's egyebeknek.

5) Másodſzori látogatásakor tegye-fel magában, a' L. Páſztor, hogy ha a' megtérésnek jeleit nem veſzi éſzre az ő betegében, megkérdi ötet a' felől, hogy mi' gondolatja van az ő Lelkének ez élet után való állapotjáról? De ennek is ne menjen egyeneſsen néki, hanem beſzéljen a' beteg előtt a' Lélek' halhatatlanságáról, — annak abbéli tudásáról, a' mit itt tselekedett, — a' feltámadásról, — itéletről, — megjutalmaztatásról, — Isten igazságáról — az ő bűnökben megátalkodtaknak keserves állapotjokról. Ezen materiakról való beſzédjét úgy fojtaſsa, hogy a' bűnös betegnek Lelki esmeréte megdobbanjon, a' mit éſzre vehetni a' beteg' sóhajtásiból 's kérdezgetéseiből. Hogy pedig még annál jobban és tartóſsabban gondolkozzon a' maga állapotjáról, beſzéljen a' L. Páſztor az ő tőle való ekkori elváláskor, és éppen akkor, a' mikor már mindjárt jönni akar arról, hogy: az Isten előtt nem mindegy a' jó, és roſsz ember —

hogy a' Kriſztuſsal megfeſzíttetett két gonoſz tévők közűl tsak az eggyik, a', ki tudniillik bűneit megbánta, nyerte bűne' botsánatját. — Hogy az Isten minden túdó, és a' bűnös hijába titkolódzik. Ezen gondolkozásban hozott állapotjában hagyja ott a' L. Páſztor az ő betegjét, ha a' nem felettébb beteg.

6) Harmadſzori hozzá menetelekor ha a' beteg maga elől nem hozza, a' Predikátor' beſzelgetesének ő reá nézve lett resultátumát azomban, a' betegségis nem múlik, sőtt jobban erőt veſz; tehát hogy az illyennek megtérését eſzközölheſse, keményebben bánjon vele, nevezzen hát meg eggynéhány ollyan bűnöket, mellyek a' beteg előtt kedveſsebbek vóltak, és azoknak undokságát, büntetésre méltó vóltokat elevenen adja elő, 's mondja-meg, hogy a' kik az efféle bűnökben meghalnak, és azokat megnem bánják, nagy ſzámadásra mennek, Itt már hordjon fel olly' Sz. Irásbéli hellyeket, mellyekben a' megnemtért bűnösök fenyegettetnek-meg. *Jer.* 2, 19. *Peld.* 28, 13. *Rom.* 2: 4. -- 6. — Az illy' emberrel azért kell keményebben bánni; mert ő ſzeretne megvígaſztaltatni', de tsak könnyű ſzerrel. Annak, a' ki a' maga megjobbítását nem igéri, régi bűnein való bánkodásainak még a' halálos ágyban ſem adja ſemmi jeleit, azomban azt kívánja, hogy a' Lelki Páſztor őtet vígaſztalgaſsa, annak utolljára az igazat nyersen, 's világos ſzókkal kikell mondani, hogy tudni illik: „ A' Lelki Páſztor tsak akkor vígaſztalhat- „ ja a' bűnöst, ha annak megjobbúlását látja, „ 's tsak azoknak igérheti az idveſséget, a' kik „ arra érdemesek. De te mit reménylhetſz? „ a' te nyavajáid tsak sújjosodnak, ki' tudja, mi- „ kor mondja néked amaz igaz Bíró: *Adj „ ſzámot a' te ſafarságodról.* A' halál' órája bi-

„ zonytalan, a' más életbeli bűntetés bizonyos,
„ a' mellytől minden megnemtért ember ret-
„ teghet; mert az Isten *kinek kinek az ő cse-*
„ *lekedete ſzerént fizet-meg.* Talán a'hoz a' Sz.
„ Irásbeli hejhez támaſzkodol. *A' Kristus meg-*
„ *hóit az egéſz világ' bűnéért*, és így a' tiei-
„ dértis: de én világoſsan megmondom néked,
„ hogy az Isten tsak azoknak Irgalmas és ke-
„ gyelmes a' Kristusért, a' kik megesmérik bű-
„ neiket, azokat igaz ſzívvel megbánják 's éle-
„ teket megjobbítani kívánják; tenéked pedig
„ még mostis tettzenek a' te bűneid, mert azok-
„ nak útálatos vóltokról annyi próbáim utánis
„ nékem ſemmit se' ſzóllál. Avagy reményl-
„ hetedé, hogy te ama' megboldogult Szen-
„ teknek ſeregébe mégy által, midőn a' világi
„ életet a' bűnben való megmaradáſsal rekeſz-
„ ted-be? Én tőlem mindent eltagadhatſz: de
„ tudd meg, hogy a' minden tudó Isten minde-
„ neket tud, és tégedet *Itéletre vonſzon.* Ke-
„ rűld-el hát Atyámfia, mikor elkerülhedd a'
„ más életbéli bűntetéseket. Szereted a' te
„ boldogságodat: útáld-meg hát, és bánd-meg
„ a' bűnt, melly téged boldogtalanná téſz, 's
„ könyörögj azoknak megbotsáttatásokért. Az
„ Isten olly' jó, hogy akármikor *kiált ő hozzá*
„ *a' bűnös, meghalgatja.* Gondolkodj hát a'
„ te lelked' állápotjáról, és önként ne taſzítsd
„ magadat abba a' veſzedelembe, melynek vé-
„ ge ſoha ſem léſzen.“

7) Minekutánna a' bűnös megesmérte magát, megbánta bűneit, 's azokat ſzíve ſzerént gyűlöli, a' jót pedig ſzereti, és az Isten' Irgalmaſsagához ragaſzkodik, akkor nyuljon a' Lelki Páſztor a' kereſztyén Vallás' igéretihez, és vígaſztalásihoz, és azoknak előhordásával az ő félelmét 's fájdalmát tsendesítse, tegye bizonyoſsá az Istennek azok eránt való ſzeretetéről,

téről, a' kik ő hozzá megtérnek, előhozván, és megmagyarázván ezen Sz. Irásbeli helyeket: *Elek én Isten, nem akarom a' hitetlennek halálát, hanem hogy a' hitetlen megtérjen és éljen. Ezékiel.* 33: 11. *Térjetek meg, és fordúljatok el minden álnokságaitoktól, szerezzetek magatoknak újj szívet, és újj Lelket és miért halnátok meg óh Izráel Háza. Nem gyönyörködöm a' halálra valóknak halálában, azt mondja az Ur. Térjetek meg, és éljetek. Ezék* 18 - 30. 32. Élhét a' Dávid, Péter, Mária Magdaléna, kereſztfán függő Tolvaj, és a' tékozló Fiúnak példájokkal.

LVIII. §.

A' Halálhoz közelgetőkkel hogy kell bánni?

A' már halálra vált, de eſzén lévő, és érzékenységével bíró, 's jó Kereſztyén beteget többnyire a' Sz. Irásbeli Hejekből vett vigaſztaláſsal éleſzgeſse 's bátorítsa, millyenek ezek. *Luk.* 18: 13. 1 *Kor.* 1: 30. *Luc.* 23: 46. *Tsel.* 7: 59. *'Solt* 38: 22, 23. 71: 12. 31: 6. Ha imádkozik vele, a' tsak rövid fohászkodásokból áljon. — Ha kívánja, hogy a' Bibliából olvastaſsék valami előtte, olvaſsa a' Kriſtus' Szenvedése' Historiáját, — Sz. János 1. Levele 2. réſzét, *'Solt.* 25. 6 - 18. - 39: 5 - 14 és az 51. 90. 102 *'Soltárokat.* Ha azt kívánja, hogy maga a' L. Páſztor beſzélgeſsen előtte ekkor az örökkévalóságról, — Halhatatlanságról, — Feltámadásról, — Hívek' boldogságáról, — Isten' irgalmasságáról, — a' Kristus' halála' haſznáról beſzéljen, 's utólsó beſzélgetése közt illyen kérdéseket tegyen fel a' halálhoz közelgető betegnek: "Meg-
„ esmeredé édes Atyámfia, hogy te bűnös vagy?
„ Bánodé igazán bűneidet? Óhajtodé azoknak
„ botsánatját? Hiſzelé a' Jésus Kriſztusban? és

„ ő általa kívánſzé idvezülni? Megengedſzé
„ kéſz ſzívvel minden Te ellened vétőknek?
„ Kéſz vagyé botsánatot kérni azoktól, a' ki-
„ ket valaha megbántottál? Érzeſzé magadban
„ tökélletes meghatározást a' Sz. életre, mel-
„ lyet gyakorolnál, ha az Istennek tetſzene te-
„ ged' továbrais életben megtartani?„ Ezekre állítóképpen felelvén a' beteg, így ſzólljon hozzá a' Lelki Páſztor, kiterjeſztvén kezeit ő felé: "Énis tehát kegyes Lélek, megbotsátom
„ a' te bűneidet, az az hirdetem azoknak a'
„ Kristusért olly' bizonyoſsan való megbotsát-
„ tatásokat, mint a' mely ſzíved ſzerént te e-
„ zen Vallástételt téſzed. „ — Ugyan akkor vagy a' körülte lévőkkel, vagy tsak maga imádkozzon. — Miképpen keljen pedig az Úr' Vatsoráját a' haldoklóknak, és egyébb betegeknekis feladni, azt a' *Liturgicában* adom elő. Egyébaránt mindazáltal ittis közönséges réguláúl ſzolgálhat az, hogy azt a' haldokló betegre kötni éppen nem kell, de ha kívánja, felkell adni.

LIX. §.

A' Beteggel mondandó Imádságról — Materiák — Régulák.

A' L. Páſztornak ottan ottan kell a' beteggel könyörögni; mert az őtet azértis hivatja, — de nemis tud a' fájdalmakkal küſzködő beteg magától jól imádkozni, jóllehet ő néki az ő megtéréséért, és bünebotsánatjáért ſzükségesképpen kell könyörögni. Külömbenis kötelességekké teſzi ezt a' Lelki Páſztoroknak *Sz. Jakab 5: 14. Betegé úgymond valaki köztetek, hivaſsa az Egyházi ſzolgákat, és imádkozzanak érette.* Az ekkori könyörgésnek materiái ezek lehetnek: Megesméri a' beteg, hogy minden az

Isten' igazgatásából van, — hogy az Isten jó, és nyomorúságunkatis javunkra fordítja. — Bűnös voltunknak megesmerése, — annak bánásáról való Vallástétel. — Hálaadás, hogy az Isten eddig erőt adott a' fájdalmaknak eltűrésére, — könyörgés, a' nyavalya' megrövidítéséért, — a' békeſség's türésért, — egéſzség' viſzſzaadásaért, — a' gyógyító eſzközök' megáldottatásáért. — Bűnbotsánatért, — és ha Istennek úgy tetſzik, a' boldog kimulásáért.

A' Könyörgést illető Regulák ezek.

1) A' betegnek nem kell arra a' vélekedésre okot adni, mintha a' Lelki Páſztornak tsupa könyörgése őtet idvezíthetné.

2) Jó könyörgést tsak úgy mondhat a' Lelki Páſztor, ha magát a' beteg' állapotjában tudja gondolatjával tenni, mert így azt foglalja a' könyörgésben a' minek a' beteg' ſzívében kell lenni.

3) Minthogy a' beteg erőtelen, a' könyörgés hoſzſzú ne légyen, sőt a' haldoklókra nézve tsak fohászkodás légyen a' könyörgés, és annak mondása közbenis ſokſzor az ſzók' végén megnyúgodjon.

4) A' beteg néha tsak maga könyörög a' Lelki Páſztorral, néha a' Lelki Páſztor tsak maga könyörög — néha ugyan e' könyörög a' jelenvalókkal a' betegért.

5) Ha a' testi jókért könyörög, p. o. a' betegség' könnyebbítéséért, egéſzség' viſzſzaadáſáért, mindég ezen feltétellel könyörögjön: *Add meg ezt Uram, ha Tenéked jónak látſzik*, és hogy én élvén, eddig való fogyatkozásomat jó életem által kipótolhaſsam.

6) A' beteghez tartozókértis kell könyörögni, hogy tudniilik az Isten vígaztalja, és e-

rősítse ezeket, adjon ezeknek arra való kegyelmet, hogy e' jelen való példát haſznokra fordítsák, és halálokról egéſzséges korokbanis haſzonnal megemlékezheſsenek.

7) Minthogy a' könyörgést a' betegnek ſzükségéhez, és környülállásához kell alkalmaztatni: tehát nem lehet minden beteget egy *formulare* ſzerént imádkoztatni; p o. A' nagy kínban lévőt másképpen kell imádkoztatni, mint a' ki nagy fájdalmakat nem ſzenved, — A' haldoklót, mint a' még magát könnyen érző beteget.

8) Ha a' beteg már nem eſzmél, és rendes a' hangot nem hallja, annak fülében se ne sugdoſson a' Lelki Páſztor, se ne kiábáljon, hanem inkább magában, vagy a' jelenvalókkal imádkozzon.

III. TZIKKELY.

LX. §.

Kötelesé a' L. Páſztor a' kiſsebb és nagyobb vétkezőket érdemeikhez képest különöſsen, vagy tsak magánoſsan meginteni?

Sok L. Tanítók vagy azért, mivel Predikátziójoknak felette ſokat tulajdonítanak; vagy azért, hogy ők tsendeſsen akarnak élni, vagy azért, hogy azt ſem tudják, mi' az ő juſsok 's köteleſségek, behunyt ſzemmel nézik Halgatóiknak akárminémű tselekedeteiketis: holott a' Lelki Tanítóknak ſzoros köteleſségekben áll az ő vétkező Halgatóikat különöſsenis megfeddeni. Ugyanis, ha akármely embernekis köteleſségében áll vétkező Felebarátját a' roſzról meginteni: a' Lelki Páſztoris, mint ember magát ezen köteleſség alól ki nem vonhatja. különöſsen pedig a' Predikátori Hivatal köteleſségévé téſzi

azt a' L. Páſztornak, hogy ő az Erköltsiséget minden módon a' keze alá bizottak közt elősegélje, az erköltstelenséget megakadályoztaſſa: avagy elnézhetié hát jó lélekkel a' L. Tanító, hogy az ő Ekklé'siájában a' Familiák, Szülék, és Gyermekek, 's a' Házastársak közt való haragoskodás, gyűlölség jobban jobban megfeneklik, — és hallatlanokká tehetié azokat a' káromkodásokat, 's hamis esküvéseket, mellyeket tulajdon maga hall azoknak a' Halgatóknak ſzájjokból, a' kik előtt azt predikálja hogy hamiſsan esküdni, 's káromkodni vétek? A' mint hát nem ſzabad a' Polgári Tiſztviselőnek azt elnézni, hogy valaki lopott: úgy a' L. Tanítónak mint közönséges Ekklé'siai ſzemélynek kötelesſégében áll az ő kiſsebb és nagyobb bűnbe esett Halgatóit megfeddeni. A' minthogy világoſsanis inti őket, a' Sz. Irás ezen kötelesség' tellyesítésére. Azt mondja az Isten *Ezék.* 3: 17 — 18. a' Profétának: *Embernek Fia! őr' állónak adtalak én téged' az Iſrael' Házának, hald meg azért az én ſzámból, az én beſzédemet, és intsd meg őket az én nevemben. Ha én mondándom a' hitetlennek: halállal meghalſz, és te őtet meg nem inted, a' hitetlen meg hal az ő álnokságában, de az ő vérét a' te kezedből kivánom meg.* Pál Apostolis meghagyja Timotheusnak, hogy *feddődzön, és dorgálódzon, 's intse minden kémélles nélkül a' Krétabélieket a' hazugságért* 2 Tim. 4: 2 Tit 1: 3 Tsel 20: 31. 'Sid 13: 17. Ézék 33: 7. — Utóljára, magok a' Halgatókis jó neven veſzik, ha ők hibáikról 's bűneikről megintetnek tsak hogy az okoſsággal, és ſzép módjával eſsen meg: mert ez által az ellenkezők közt ſokſzor mind a' két réſzről óhajtott békeſség ſzereztetik, a' nagyobb bűnösök pedig meghunyáſzkodnak, 's magokat jóra határozzák 'Sólt: 141: 5.

LXI. §.

A' közönséges Reguláknak, mellyekre a' kiſsebb 's nagyobb bűnösök' megfeddésekben köteles a' L. Páſztor vigyázni.

Hogy a' L. Páſztor' intése a' bűnösökre nézve haſznos, magára nézve pedig minél kevesebb roſzſz következés nélkül való légyen, ſzükség egyebek közt ezekre figyelmezni:

1) Tsak az olly' bűnösöket ſzollítsa-meg, a' kikről tsalhatatlanúl tudja, hogy ez vagy amaz bűnt követték el: minekokáért az ő házához bejáróknak, s némelly tsahos embernek beſzédén el-ne induljon; de maga ſe fürkéſzſze, a' Halgatók' bűneit, azomban el se halgaſsa azokat, ha azok világoſságra jönek.

2) Akár hozzá megy a' bűnös, megakarván megvallani az ő bűnét, akár ő megy a'hoz mindenik esetben ſzeliden, nem sértegető kifejezésekkel, nemis Bírói, hanem Lelki Páſztori hangal, és egéſz *sinceritáſsal*, 's az emberi erőtlenségeken való ſzíves megindulláſsal, és a' megtérőkön való öröme' kijelentésével beſzéljen.

3) Nem tsak az alatsony, hanem a' nagyobb rendű emberek' vétkeitis véteknek tartozik tartani, és azért ſzót tenni: de sem egygyikkel ſem máſikkal nem kell ſzeme ſzöktiben bánni. Különöſsen a' nagyobb rendű emberekre nézve rá kell az alkalmatoſságot várni vígyázván azoknak magok kinyilatkoztatásokra, és az ezeknek bűnéről elterjedett hirre, a' melly környülállásnak nagy haſznát lehet venni. Hogy a' nagy embereknekis meglehet valamit ſzép módjával mondani, világos egyebek közt *Burnet* Anglus Reformatus Püspöknek tselekedetéből, a' ki 1679-ben egy hoſzſzú Leve-

let irt II-dik Károly Királynak, mellyben az ő bűneit nagy alázatoſsággal, de ſemmit nem titkolódzva, ſzeme eleiben terjeſztette. De más réſzről ezen Fejedelemnek maga viselete, a' ki a' Püspöknek dorgálódzásait helyeſseknek látta lenni, pelda lehetne sok mai embereknek, a' kik ha már a' Presbyteriumban béléptek, vagy az Ekklé'siában előbb kelők, már úgy tartják, hogy őket megsem lehet ſzollítani, 's éppen ezen oknál fogva lett már tsak nem semmivé köztünk sok hellyeken az Ekklé'siai Fenyíték, mivel az illyenek nem engedvén magokat megdorgáltatni, — máson sem lehet ezt gyakorolni.

4) Ha a' bűnös valami bűnét megvalja a' Papnak, azt ki ne beſzélje, mert a' bűnös' kitzégérezése nélkülis megeshetik a' megfeddés és a' bűn' megbánás.

5) Ha hallja, vagy látja, hogy vétkezik az ő halgatója, azt hallatlanná ne tegye, hanem ha jó módját látja, akkor mindjárt fedje meg. Ha pedig veſzi éſzre, hogy az ő akkori intésének ſemmi haſzna se leſzſz, p. o. a' réſzegekre 's a' verekedőkre nézve, akkor tsak a' jelenvalóknak beſzéllyen azon bűnöknek utálatos vóltokról, hogy ezeknek példájából tanulják meg azok az afféle bünöket útálni, és elkerűlni, magát pedig a' vétkezőt másſzor fedje meg, okokkal megmutatván az ő bűnének otsmány vóltát.

LXII. §.

Hogy kell a' Lelki Páſztornak magát bizonyos haragot tartó ſzemélyeknek öſzvebékéltetésekben viſelni?

Eggy Ekklé'sia sints, mellyben vagy az Atyaſiják, vagy a' Szomſzédok, vagy néha a' Há-

zastársak Szülék, és Gyermekek közt valami öszveveszés, haragtartás vagy egyszer, vagy másszor ne volna. Ezeknek öszvebékéltetését kötelessége a' Lelki Pásztornak önként magára vállalni; mert ő a' Szenteknek eggyességét eszközölni, és az Ekklésiában minden szakadásnak eleit venni tartozik Ha pedig vagy egygyik vagy másik fél magában szálván. vagy az öszveveszésben nem részes Atyafiak megkérik a' Lelki Pásztort, hogy az Eggyességet állítsa helyre az egymás eránt ellenséges indúlattal viseltető hallgatói között; már ekkor az erre való kötelezetés alól semmiképpen ki nem bújhat, a' melly nehéz munkában hogy jobban boldogulhasson, szükség hogy:

1) Az Erköltsi Tudományban jártos költes légyen, mivel az egymás eránt való kötelességeket, mellyek itt megsértettek, abból tanúlhatni meg fundamentomosan.

2) Az öszvebékéltetésben ne Bírónak, hanem békeség' szerzőnek, és részre nem hajlónak mutassa magát; mert így ő is másképpen veszi az ellenkezők' panaszkodását, és azokis jobban kiöntik elötte panaszszaikat, 's így könnyebb leszsz a' megbékéltetés.

3) Minekutánna mind a' két részt külön külön meghallgatta, és azoknak okaikat a' maga házánál előre jól megfontolta, úgy mennyen az egymásra haragvó személyekhez, a' mikor az azoknak ellenvetéseikre könnyebbenis megfelelhet. Ugyan ekkor aztis megmondhatja annak, a' kit hibásabbnak tart de titkon, és minden szeretettel 's okossággal; hogy néki ő látszik hibásabbnak lenni, de azomban a' másikat ne mondja ez előtt ártatlannak. — Illő, hogy azt kérje meg minden módon, a' másiknak való megengedésre, a' ki legelőször adott okot a' haragoskodásra; mert a' kevésbé bűnös, lát-

ván hogy amaz annyira, a' mennyire megesméri az ő hibáját, könnyebben megenged. — Azis jó leſzſz, ha legelőſzöris az okoſsabb, és legöregebb ember körûl teſz a' Lelki Páſztor próbát: mert a' kinek több eſze van, 's nem ollyan ſzeles, mint a' másik, inkább lehet attól valamit várni, mint mástól. — Aztis megmondhatja, hogy mind ez mind a' másik réſz miben hibázott. Ha pedig valamelly réſz a' másiknak holmi régi erőtlenségeit feſzegeti, mondja meg annak, hogy azt ő néki ugyan meg mondhatja, de mikor ſzemre hivatja őket, akkor azt elő ne hozza; mert a' másik fél ennél fogva újjra nekikeseríttetik, és ők ezzel annak kívánja jelét adni, hogy nem akar megbékélni. A' régi hibákat el kell felejteni, az újjakat megkell orvosolni.

4) A' környülállás és a' dolog, elég okot adhat itt a' Lelki Páſztor' kezében: mindazonáltal e' következendőkkelis serkentheti az ellenkező réſzeket a' megengedésre: (Úgy tselekſzik az ember az okossággal megegyezőleg, és nemesen, ha nem az indúlatok az ő tselekedeteinek vezéri. — Az oktalan állat megy az indúlatja után, de az ember az okoſságra halgat: de még az oktalan állatnak dühöſségeis megſzûnik; hogy tarthat hát az okos ember örökös haragot? A' Kereſztyén Vallás azt parantsolja, hogy *egymást ſzereſsük*, *'s egymásnak megengedjünk Efés* 4: 2—4. *Rom.* 12: 19—21. 1 *Pét* 3: 8—9. Hányſzor nem rontjuk mi meg az Isten' Törvényét, és ő mégis ſzeret. A' Kristus peldát hagyott nékünk az egymás ſzeretetre: 1 *Pét* 2 21 Miért nem követnénk hát őtet, ha az ő követői akarunk továbbis lenni? A' magunk boldogságais azt kívánja: mert a' megengedés által teſzſzük ellenségeinket barátinká, a' megnem engedés pedig több roſzſz akarókat

— szül. Így lehet tsendes Lelkünk esmérete, — így nem adunk másnakis rosz példát, — így dugjuk-bé a' mi rajtunk nevetőknek szájokat.

5) Mivel kitsiny dologtól sokszor igen nagy dolog függ: és bizonyos Nemzeti tzeremoniáknak végbevitele által egész dolgok megkészülnek: tehát a' megbékéllés jelétül jó leszz kezet fogatni a' megbékéllő személlyekkel. Mikor pedig a' megsértett felek közül eggyik sem akarja a' kezét a' másiknak megbékéllés' jelétül által adni, azt gondolván, hogy annak ügye fog igazságtalannak itéltetni, a' ki azt legelőször tselekeszi: tehát a' Lelki Pásztor víg ábrázatot mutatván, fogja meg mind a' kettőnek jobb kezét, és maga tegye eggyikét a' másikéba, és a' maga kezével azokat általfogván áldja-meg őket.

LXIII. §.

Küllönössen a' Familiák közt támadt viszszavonásoknak letsendesítésében miképpen viselje magát a' L. Pásztor?

Sokszor megesik, kivált a' Nemes Helységekben, hogy az osztalyos Atyafiak, 's *Compossessorok* közt per támad valami Rész *(portio)* felett, a' melly esetben úgy gyűlölik ezek egymást, hogy még ugyan azon egy Templomban sem szeretnek eggyütt lenni. Ezeket látván a' L. Pásztor, lehetetlen, hogy magát a' haragos felek közt közben ne vesse, tsak hogy arra vigyázzon, hogy magát a' polgári dolgokban soha belé ne avassa, — a' fennálló perben sententiát ne hozzon, mivel ő reáis tartozik az, a' mit a' Jézus magáról mondott, mikor illy' osztályos dologban ötet megkérték: *Ember! kitsoda tett engemet ti közöttetek Bíróvá, vagy*

pſztóvá Luk 12: 14. Itt tehát ő ennyit tehet. — Intse a' perlekedőket, hogy Lelki esméret ellen eggyik se' tselekedjen, — a'mi a' másé, azt tudva el ne idegenítse — a' per a' Törvényſzéken folyván, várják annak elvégződését, — példát másoknak az erköltstelenségre ne adjanak, és ha a' dolog tsekélység, vagy másképpen kipótolható, vagy eggyik se' ſzorúlt arra olly' igen, tehát magok közt ſzépen igazítsák azt el. Terjeſſze aztis a' perlekedők eleiben, hogy olly' dologért engeſztelhetetlenek egymásra, mellyet meglehet, hogy a' jövő órában megſzünnek birni, — mellyet a' más Világra el nem vihetnek, de elviſzik az ő bűneiket, és a' mások' megrontásáért vádoló Lelki esméretet. Utollyára, terjeſſze eleibek azon sokféle gonoſzokat, mellyek a' Familiai egyenetlenségeknek következései: millyenek ezek: hogy a' Familiabéli gyermekek megtanulják az Attyoktól egymást útálni. — eggymásnak kárt tenni, — eggymást gyalázni, — magokatis a' Proceſsus, és boſzſzonkodás megeméſzti — Familiájokat elalatsonyítják, elſzegényítik, — tündöklő hirét pedig gyalázatos homályban borítják. — A' Jó'sef' Historiájából, és 133-dik 'Sóltárból haſznos intéseket tehet.

LXIV. §.

A' Házastársok közt való villongásokra nézve hogy kell a' L. Tanítónak magát viselni.

A' Házastársok közt előljövő bajokat okozzák többnyire a' Szülék, az Ipak, és Napak, a' kikkel az ő komorságok, 'sémbelődések, és há'sártoſságok miatt az ifjú Házasok öſzve nem férhetnek. Sok Napa maga sürgeti a' Fiát hogy Feleségét keményen tartsa, üſse verje. Sok

Férj felbújtató nélkülis ſzeles, és puskapor indúlatú. Sok Feleség természetes, — a' Férj' oktatását fel se' vevő, és a' házaſság' rontó vén Aſſzonyok' ſzavára nagyonis figyelmező, — kivált a'hol a' Házosok nem ugyan azon eggy Valláson vagynak, ott igen ritkán lehet a' Házaſsági bajokat elkerülni, valamint az eggyeſség' megſzerzéséreis nehezen mehet az illy' párok közt a' Lelki Páſztor, azért, mert a' Házasoknak Vallása, melly a' költsönös ſzeretet' megerősítetésére a' legjobb eſzköz, nem eggy, vagy azért, mert a' Gyermekeknek más más Vallásban való taníttatások ſzüntelen való okot adnak az eggymáſtól való idegenkedésre. Utollyára azis okozza a' Házaſági veſzekedéseket, ha az Aſſzonynak több van, mint a' Férfinak 's a't.

A' Házasok' öſzvebékéltetésekben főképpen ezekre vígyázzon a' Lelki Tanító: Mihelyt éſzreveſzi a' Házosok közt való egyenetlenséget, mindjárt igyekezze azt megorvosolni; mert itt mennél későbbi az orvoslás, annál gyógyíthatatlanabb a' sebb. Vegye külön a' Ferjfit, annak Szüléit, Attyafiait 's barátjait. Így tselekedjen az Aſſzonyra nézveis, és mikor látja, hogy mindenik lépett már eggyet, hivja magához mindeniket külön külön, és mondja meg mindeniknek, hogy melly kéſz mindenik a' megengedésre, 's eggyiket a' másiknak nevében köveſse-meg, 's úgy vigye a' dolgot, hogy minél előbb valami jó embernél öſzvejövén, újjra azokat egymásnak megnyerje. — Úgy bánhatik pedig könnyebben, az illy' ſzemélyekkel, ha megtudja, hogy mitsoda kútfőből ſzármaznak köztök az egyenetlenségek.

Az öſzve békéltetésben pedig illyen okokkal élhet: Terjeſzſze eleibek eggyenkéntis, de ha öſzveveheti őket, akkoris az egymást elhagyó,

vagy egyenetlenségben élő Házasoknak ſzerentsétlenségét, — a' roſſz hirt nevet, — másoktól való gyaláztatást. — Adja tudtokra, hogy az ő Gyermekeik' neveltetése tsak úgy lehet jó, ha az Atya, és Anya egy tzélra dolgoznak, és hogy rettentő dolog az, midőn a' ſzüléiktől tanúlják-meg a' Gyermekek az ő hozzájok leg közelebb valókkal való veſzekedést. Adja azt is eſzekre, hogy melly sokſzor teſznek ſzerentsétlen Házaſságot a' roſſz Házaſságban élőknek gyermekeik! — E' Világi Boldogságot, 's gazdagságban való előmenéstis tsak ott lehet várni, a'hol a'. Férj, és Feleség eggyütt munkálódnak. — Az életnek keserűségei kevesebbek, ha van eggy állandó, és örökös barát, millyen az eggyet értő Férj, és Feleség. — Emlékeztesse őket azon boldog Napokra, mellyeket békeſségben lakván töltöttek-el, — arra az örökös hűségre, mellyet eggymásnak esküdtek. — Végezetre azokat az erőtlenségeket, mellyeket egymásnak ſzemére vetnek, igyekezze úgy adni elől, hogy mindenik esmérje magát hibásnak lenni, hogy ennél fogva az egymásnak való megengedést könnyebben eſzközölhesse. Nevezetesen, a' ki azt hántogatja, hogy neki *több van*, mint a' Férjének, vagy Feleségének, adja tudtára, hogy az Isten éppen azért rendelte őket öſzſze, hogy eggyik a' másikon segítsen. Kérdezze-ki tőle aztis, hogy mikor Feleségül ajánlta magát, gazdagságra nézetté, vagy a' jó erköltsökre, 's a' *Sympáthizálló* indúlatokra? Ha a' gazdagságra nem nézett, nints oka a' mostani oldalózásra. Ha nézett, miért ment ſzegényhez, mikor a' magán állott? — Külömbenis így esvén meg az ő Házaſságok, Isteni Gondviselésből és végzésből van az; azon pedig megkell nyúgodni. — Ha pedig *búja élettel* vagy *veſzekedéſsel* vádolja eggyik réſz a' másikat meg-

kell inteni őket, hogy minekutánna mindennek jól utánna jártak, azután szólhatnak, — gyanúságból ne ítéljenek, hanem valóságból. A' veszekedésre nézve pedig kitkit az indúlatokon való uralkodásra, a' veszedésből származható károkra tegyen figyelmetessé, és kivált az Aszszonyt intse, mert ezek legvisszább pattogók. A' Férjfit hasonlóképpen a' Felesége' gyengeségének elnézésére, 's a' heveskedésnek veszedelmes következésére teheti figyelmessé. — A' megbékéllés után az egymással megbékéllőket gyakran meglátogatsa, hogy így alkalmatosságá lehessen köztök az eggyességet erősebb lábra állítani.

LXV. §.

A' tzégéres bűnben esőkkel való bánásáról a' Lelki Pásztornak.

A' tzégéres bönökkel, minémüek a' gyilkosság, lopás, paráznaság, minekutánna megestek, a' Polgári Tisztviselők ügyelnek: a' Prédikátor tehát ne kurkászolódjon a' felől, hogy igazé valamellyik halgatójáról, hogy ez, vagy amaz tzégéres bűnben esett; mert ezzel a' bűnös néki tüzesedik, mivel ezt attól való gyaláztatásnak nézi, a' kitől azt várta, hogy nem örül azon, ha a' halgatója valami bűnben esik. — Még keservesebben esik a' Predikátornak ezen maga viselete akkor, ha ki-nem világosodik, a' mi után kurkászolódott. Várja hát a' dolognak a' Törvényszék által, vagy valami más módon való kivilágosodását. — Mikor a' dolog világosságra jön, és maga a' bűnös elmegy a' Lelki Tanítóhoz, akarván az ő lelkének háborúit felfedezni, szeretettel bánjon a' bűnössel, a' kinek kivált ezen állapotjában szép szóval minden igazságot meglehet mondani, és

a' megtérésre, és a' megtett bűnnek szíves úttallására ekkor legjobban lehet őtet felserkenteni. Mindazáltal az illy' emberekkel való bánásban külömbséget tegyen az olly' bűnös között, a' ki valamely bűnt gyakorol, és a' közt, a' ki abban tsak egyszer, 's akkoris erőtlenségből esett bele.

LXVI. §.

A' Rabokat gyakran megkellene látogatni, és jó volna azok előtt Predikátziókat tartani.

A' tömlötzöknek nem tsupán tsak büntető, hanem jobbító hasznoknakis kellene lenni. Minekokáért illő volna, ha a' rabok meglátogattatván, azok előtt *Predikátziók tartattatnának*, mellyekben a' Lelki Tanító elől adná, a' bűnnek undok, és veszedelmes voltát, — őket annak megesmerésére, megvallására, — megbánására, — serkentené, és kinekkinek a' jóra való maga meghatározásra való kötelezettsét, valamint aztis hogy melly nagy jót veszt az el, a' ki betsületét és szabadságát úgy veszti-el, mint ő, eleibek nyerjesztené. Valósággal az illy' tanításokkal több hasznot lehetne tenni, nem tsak ezen fogságban lévőkre, hanem az egész Társaságra nézveis, mint azzal, hogy 50 vagy 60 vágatnak erre, vagy amarra a' bűnösre, a' mit sok fel sem vesz; mert alig megy-ki a' tömlötzből, már újjra azt a' bűnt viszi végben, a' miért megvágták. Minekokáért illő volna, hogy ezek nem tsak páltzákkal, a' mellyek tsak félelmet szereznek, hanem erköltsi okokkalis jobbíttatnának, a' mellyeknek van egyedül az az erejek, hogy az emberrel a' Virtust szerettessék, a' bűnt pedig útáltassák. — Ha az akasztófára itéltetett rabhoz elkell menni a' Lelki

Páſztornak, hogy azt a' megtérésre réá bírja, miért nem kellene hát azoknak tanításokra bémenni a' tömlötzben, a' kik közűl való vólt az az akaſztófára itéltetett rabis, és a' kik közűl még sokan kijőnek a' Társaságban, 's annak tagjai léſznek? A' kisententziáztatott rabnak, mikor a' Lelki Páſztor hozzá megy, már az eſze sints helyén: a' tömlötzbeli rabok pedig még eſzeken vagynak, és a' megjobbításra alkalmatosok, 's idejekis van a' megjobbúlásra; ezeket tehát még inkább léhetne meglátogatni, mint amazokat. — Ha ezek, a' kik többnyire ollyanok, kik sem Oskolába, sem templomba nem jártak, ezen alkalmatoſsággal kötelesſégeikről megtaníttatnának, és a' bűn, 's a' Virtus előttök igazi ſzínekben festettetnének: így ezek a' Tanáts előtt olly' ſzeme ſzöktiben nem hazudnának, nem esküdnének, és mind a' Biráknak kevesebb baja lenne vélek, mind magok megvallván igazán bűneiket, kevésbé vétkeznének, — kiſzabadúlván pedig a' tömlötzből, jobb emberekké változnának által. Külömbenis avagy megſzünteké ezek azzal Kereſztyének lenni, hogy most tömlötzben vagynak egy ſzóval hogy bűnösök? Hát tsak a' jó embernek kell hirdetni a' Kristus' Evangyeliomát, és a' bűnösöknek nem, mikor a' betegek ſzükölködnek orvoſság nélkűl, nem pedig az egéſzségesek? Kiknek kell hát a' Kereſztyén Vallás' ezen kívánságát hirdetni, hanem ha illy' bűnösöknek: *Térjetek meg, hagyátok el bűneiteket és bánjátok meg azokat?* Avagy nem térjedé-ki ezekre Kereſztyéni ſzeretet? Nintseneké ezen ſzenvedők közt olly' ártatlanok, mint a' kik előtt a' Templomban predikállunk? Ha imádkozunk a' fogjokért, és ártatlanúl ſzenvedőkért a' Lelki Tanító után? Miért nem

le-

lehetne azoknak magoknak imádkozni a' Lelki Tanító után? Mi kérjük az ő bűnök' bótsánatját, imádkozván az Eggyházi Szolgával: miért nem lehetne, és nem kellene hát azt tulajdon magoknak az Egyházi Szolgával kérni? Fellehet tenni, hogy ezek a' ſzerentsétlenek ezen állapotjokban nem tudhatnak helyeſsen imádkozni, kivált mikor többnyire tudatlanok: nem kell hát őket azzal büntetni, hogy míg ott leſznek, ſoha se' tudjanak jól imádkozni. — Így a' közönségis a' kiſzabadúlt rabot, mint a' Társaság' megjobbult tagját úgy nézhetné, és a' véle való társalkodástól nem irtózván, valamit tenne annak megjobbúlására. — Utollyára maga az Ur Jésus, a' legnemeſsebb és főbb jutalomra méltónak nézi azt, ha *valaki azt, a' ki fogoly volt, és tömlötzbe volt meglátogatta.* *Mat.* 25: 36. — 43. Pál Apostol pedig ekképpen inti a' Kereſztyéneket: *megemlékezzetek a' fogjokról* — a' minthogy a' régi Ekklé'siákban a' Diakonusoknak különös gondjoknak kellett lenni a' Kereſztyén fogjokra. Mind ezekből látni való, hogy haſznos dolog vólna a' rabokat gyakran a' Lelki-Tanító által meglátogattatni, és előttök Predikátziókat tartattatni.

LXVII. §.

Mitsoda Regulákra kell figyelmezni, a' foglyokkal való bánásban.

Ha a' Lelki Páſztor a' rabok' tanítására és erköltsi jobbítására béjár a' rabokhoz, azon igyekezzen, hogy:

1) Mivel a' rabok többnyire tudatlan emberek: tehát a' kereſztyén Vallás' igazságairól adjon nékik jó megfogásokat, nevezeteſsen ezekről: hogy az Isten Mindentúdó, — Szent, —

Igaz, — Mindenüttjelen való, — hogy a' Kristus csak azokért hólt-meg, a' kik jó emberek, — és hogy Isteni igazgatásból van az', hogy ők kézben kerültek.

2) Erköltsi Matériákról tanítson inkább, mint másról, és mivel külömb külömbféle vétkeket vittek végben, tehát ſpecialitásokról beſzéljen: p. o. A' tolvajságról, káromkodásról, 's a' t.

3) Mindenféle bűnöket elevenen, és a' magok igaz ſzínekben adjon elől, valamint az azokkal ellenkező virtusokatis, és pedig úgy, hogy ez, vagy amaz virtust gyakorló embert, mint boldogot, tegye mindgyárt öſzve, az azon virtuſsal ellenkező bűnben élő embernek boldogtalanságával. Adjon arról jó megfogást nékik, hogy: mi a' jó, — mi a' roſſz, — mi a' ſzabados, — mi a' tilalmas dolog?

4) Beſzéljen előttök a' bűn' igaz megesmérésérőL, — megvallásáról, a' jó Lelki esméretnek haſznáról, a' büntetéseknek ſzükséges vóltokról, — a' titkos bűnöknek, és ártatlanságnak világoſságra való jövéséről, 's a' más életben való állapotról, 's a' t.

5) Soha előre való kéſzület nélkül a' rabokhoz nem kell menni, mert tudni való, hogy a' bűnös mesterséges ember lévén, nehéz azzal bánni; azomban, tud-tlanokis ezek következésképpen ſzint úgy kéſzülni kell arra, hogy miképpen adjon ezeknek valamit elől, és pedig rövid idő alatt — mint arra, hogy mit adjon elől.

6) Hogy valami vígaſztalást nyújthaſson eggyenként a' raboknak, vegye gondolóra a' Lelki-Tanító, hogy mi nyughatatlankodtatja inkább *ez* vagy amaz rabot: p. o. *A' végbevitt bűnnek nagysága*, a' mit nemis kell kiſsebbíteni, de hogy ennél fogva az Isten' Irgalmaſsága fe-

löl kétségben se' elsen, vígasztalhatni öket, a' Dávid' és Péter' peldájokból. *Sólt.* 31. *Tsel.* 2: 38. — *Az örökké való büntetés*is nyughatatlankodtatja őket; ekkor tehát megkell magyarázni, hogy a' bűnökben megátalkodott emberek fognak azzal megbüntettetni, ellenben a' kik megbánják, és elhagyják bűneiket, a' Kristusban hisznek, 's jót tselekesznek, azokhoz az Isten kegyelmes. *Ján.* 3: 16. — Sokan a' *meggyalázatás miattis nyughatatlankodnak*, a' kiknek adja tudtokra, hogy ők azt megérdemlették mert ki ditsérhetné-meg azért: p. o. A' tolvajt, hogy lopott? Mindazáltal vígasztalja azzal, hogy a' megjobbíttatott élet által az eltöröltetik, és így nem örökös szenny az az emberen. Ha a' Kristus ártatlan lévén, rettenetes gyaláztatásokat állott-ki; ők bűnös létekre a' meggyaláztatásról nem panaszolkodhatnak. — Még az ő *árváikról való gondoskodás*is nyughatatlankodtat sokakat; mindazáltal vígasztalhatja őket az Isteni gondviseléssel, az Atyafiaknak szeretetével 's a' t.

7) A' rabokkal mondandó könyörgésnek matériái ezek legyenek: esmérjék és vallják meg az ő bűneiket, — bánják-meg azokat, fogadjákmeg, hogy ők magokat a' jóra határozzák, — kérjék az Istentől bűnök' botsánatját, és arra kegyelmet, hogy enńekutánna a' bűnt kerülhessék.

LXVIII. §.

A' Halálra kisententziáztatott rabokkal hogy kell bánni?

A' halálra sententziáztatott gonosztévőknek készíttésére nézve ezeket jegyezzük-meg:

I. A' Magistratusnak kötelessége a' sententziának kimondása után mindjárt L. Tanítót hivatni a' rabhoz de olly' L. Tanítót, a' ki azzal eggy hiten és Valláson van; mert ezen szo-

morú órában kegyetlenség vólna azt, más Vallásbéli Lelki Atyának hozzá hivásával meghábortani, és néki arra gyanút ſzolgáltatni, mintha az ő Vallását akarná véle megváltoztatni. Minden Vallásbéli felekezetből valónak a' maga Lelki Attyához van legnagyobb bizodalma: és így a' rab' kéſzítését arra kell bizni, a' ki által reménylhetni, hogy a' kéſzítés, foganatoſsabb leſſz. De azis igaz, hogy minden ember az ő Vallása ſzerént való megvígaſztalást, és bátorítást óhajtja, a' rabnak tehát bátorítására, 's vígaſztalására a' véle eggy Valláson lévő Lelki Atyát kell küldetni. Még azis köteleſsége a' Magistrátusnak, hogy a' kisententziáztatottat olly' helyre hozattaſsa, ahol a' Lelki Páſztor maga ekkori terhes foglalatoſságát tsendeſsen, bátorságban, és egéſzségének romlása nélkül fojtathaſsa.

II. A' L. Páſztor minden látogatásaiban azon munkálódjék:

1) Hogy a' rabnak eránta való bizodalmát megnyerheſse, és hogy azt arról meggyőzheſse hogy ő nem annak gyötrésére, hanem lelke idveſség e' java munkálódására ment ő hozzá.

2) A' Rabbal való öſzvejövéséből, ha még az előtt a' Rabot nem esmérte, éſzreveheti, ha értié valamennyire a' kereſztyén Vallást; de megis kérdheti, ha járté a' Rab Oskolában vagy nem. Ha éſzreveſzi: hogy tudatlan, és az ő mostani bajjának is fő oka tudatlanságból van, tanítsa, de tsak rövideden a' Vallás' fundamentomos ágazatira; mert a' ſzükséges esméret nélkül, hogy lehetne az illy' emberben igaz hitet, és megtérést ſzerezni, a' mellyek nélkül pedig lehetetlen idvezülni. — Még azoknak kéſzíttéseis a' kik láttatnak érteni Vallásokat, ne tsak az éneklésben 's imádkozásban álljon, hanem mivel akkor van reménység a' bűnös' id-

veſségéhez, mikor az, az ő gondolkodása módját megváltoztatja, gyűlöli azokat a' maximákat mellyek által a' bűnre határoztatott, a' roſſz tselekedetnek következéseit magára nézve veſzedelmeseknek tartja: tehát ſzüntelen azon légyen, hogy a' Rabban ezeket a' változásokat megteheſse.

Ha illy' változásokat veſz éſzre a' Lelki Páſztor a' Rabban, megbiztathatja azt az Isten' irgalmaſságával, a' ki az igazán megtérő bűnöst kegyelmébe ſzokta venni, és ezt mondja: *Térjetek-meg, hogy éljetek.* — Hogy pedig ezen vígaſztalását a' Lelki Páſztornak jobban elhiheſse a' Rab: olvaſsa-el előtte a' Bibliából, vagy ha az tud olvasni, olvastaſsa-el azzal. *Ezék.* 18: 30. 32. — *Ezék.* 33. 11. Valamint Dávidnak, Péternek, a' kereſztfánn függő tolvajnak, és a' Kriſztus' megölésén ſzívekben megkeseredteknek históriáját. — Mindazáltal megkell néki mondani, hogy az ő boldogságát nem várhatja olly' nagy Gráduſban valónak, mint a' millyennel a' jó emberek birnak.

3) Ha a' megtérést mutatott halálos Rab az Ur' Vatsoráját magának felakarja adattatni, azt a' Liturgicába előladott mód ſzerént kell végbenvinni.

4) Ha éſzreveſzi a' Lelki Páſztor, hogy a' bűnös megátalkodott, adja eleibe az ő bűnének veſzedelmes vóltát, a' más életbeli megbüntettetést, — beſzélljen az Isten' igazságáról, — a' Lélek' halhatatlanságáról. — Test' feltámadásáról, — beſzéljen az ő elmaradott kedveseinek, — Attyafiainak abbéli örökös nyughatatlanságokról, hogy ő elkárhozott. Aztis megmondhatja néki, hogy ő felteſzi a' megátalkodott bűnösről, hogy ő mostis ſzereti azt, hogy vétkezett, és még nagyobb 's több bűneiis lehetnek, mellyek bár a' Magistratus' eleiben nem

jöttekis; de a' mindentúdó Isten előtt tudva vagynak, a' miért mostis, de örökkéis fog Lelke' esméretében ſzenvedni.

5) Ha a' tanúlt, és Vallást fel ſem vevő Rabok valami haſzontalan és hoſſzas disputatiót kívánó kérdéseket téſznek fel a' L. Páſztor eleibe; mondja-meg, hogy neki nem az a' kötelesſége, hogy ezen kevés időt olly' kérdések. kel való disputatióra veſztegeſse, mellyeknek haſznok nints; de nékikis azon kell elméiket jártatni, hogy a' más életben ne légyenek boldogtalanok ha már ebben magokat azokká tették. — Ha pedig az illy' Vallás'-tsúfoló még akkoris, megmarad az ő makatſságában, és a' kereſztyén Vallást annak Tanítójával eggyütt gúnyolja, a' Rabot a' Magistratus' tudtával magának kell hagyni, megintvén utollyára, hogy azon egynéhány ſzempillantásokat, mellyek még hátra vagynak igyekezze ſzegény lelkének javára fordítani. — Nem lehet ezekre nézve némellyeknek azt a' ſzokását helybehagyni, hogy mikor azok már éppen a' veſztő helyen állanak, akkor ſzoktak meſſziről hozzájok kiabálni, ha akarnaké megtérni, és Ur' Vatsorájával élni, 's absolutiót nyerni: mert mi haſzna van az illy' ſzóval való megtérésnek 's az Ur' Vatsorája vételének? Nem kell hinni, hogy a' L. Páſztor azt tselekedhetné ekkor, a' mit a' kereſztfánn függő tolvajjal tselekedett a' Kriſtus; — mert a' L. Páſztor tsak ember, — azomban az a' tolvaj ſem vólt olly' gaz ember (mert arról nem iratik, hogy a' Kriſztust ſzidalmazta vólna) mint a' millyenek az illyen megálalkodott Vallás tsúfolók, kik a' Kriſztust tudománnyával eggyütt mind életekben, mind halálokban megvetették.

6) Ha a' Rab az ő megitéltetésében való igazságtalanságot feſzegetné, a' L. Páſztor igye-

kezze ötet arról meggyőzni, hogy a' Magistratus mindennek jól utánna járt, hogy az ő reá nem haragſzik, hanem a' törvény ſzerént a' bűnét bűnteti-meg, és hogy a' Magistratusis ſzámot ád nem tsak a' világi felsőségnek az ő megitéléséről, hanem az Istennekis, 's ha igazságtalanság találtatna az ő itéletében világ ſzerénti-is megbűntettetnék.

7) A' Raboknak ezen nehézségére: Lehetetlen, hogy illy' rövid idő alatt eggy régi bűnös megtérheſsen, úgy feleljen-meg, hogy az azt tsekély dolognak se' láſsa, de kétségbe eſsen; mert a' megtérés a' mint ſoha ſem lehet igen idején valo, úgy igen kéſő ſem lehet, és jobb késöreis megtérni, mint ſoha ſem. Hogy a' Kriſztus még a' büntetésnek helyén ſem veti elmagától a' megtérni akaró bűnöst, arra a' kereſztfán függő tolvajban példa adatott.

LXIX. §.

Haſznos és illő dologé a' Rabot a' Veſztő helyre Lelki Páſztor által kísértetni-ki?

Régtől fogva vítatják a' Tudósok ezt a' Kérdést: Vallyon haſznos és illendő dologé a' Rabot Lelki Páſztor által kísérteni-ki a' Veſztő helyre. Okot ſzolgáltatott erre *Steinbart*nak illy' tzimű munkája. *Iſt es rathſam, Miſſethäter durch Geiſtliche zum Tode vorbereiten, und zur Hinrichtung begleiten zu laſſen? Berlin* 1769. mellynek az a' foganatja lett, hogy a' Burkus Birodalomban megtiltatott, hogy a' Protestans Rabokat a' Veſztő helyre többé Pap kísérje-ki. Így tselekedtek Hamburgbanis 1783-ban. Azután még többen találkoztak ollyanok, kik ezen dolognak illetlen és káros vóltáról írtak mint *Sturm*is ezen munkájában: *Über die*

Gewohnheit, Miſsethäter durch Prediger zur Hinrictung begleiten zu laſsen. Hamburg 1784. Ezeknek okaik ide mennek-ki:

1) Vagy megtért már a' gonoſztévő a' tömlötzben vagy nem: *Ha megtért*, úgy nints néki elmulhatatlanúl a' L. Páſztorra ſzüksége, mint a' ki eddigis éppen azon tzélból járt hozzá, hogy ötet megtéritheſse, — mert az ugyan nem egyedül való tzél, hogy az illy' gonoſztévőt vígaſztalja a' Lelki Páſztor, mivel, ha a' Magistrátus azt akarja elérni, úgy minekis ſzomorítja azt meg? *Ha meg nem tért* egéſz addig míg tsak akaſztófára nem viſzik, sőt azt nemis kívánta, hogy megtérheſsen, úgy az ő veſztő helyére való utjában megnem tér, a' mikor tudniillik, minden gondolatja egéſzen öſzvezavarodott, eſzén ſints, hallis, nemis és tsak féltében, 's kínjába mondotta, hogy bánja a'mit tselekedett, a'mit ha igazán bán magábanis elmondhatja. Vallyon a' népnek akkori lármája miatt leheté a' Rabot haſzonnal tanítani, és magais a' L. Páſztor taníthaté ekkor haſzonnal?

2) Az a' Tzél, a' miért azon gyalázatos és közönséges helyen való megbűntetése esik a' Rabnak, a' L. Páſztor által való kikíſérés által ſemmivétetik. Mert ahol a' Pap megjelenik, a' ki az ő Vallásbeli foglálatoſságaiba tsak ſzent Helyeken forgolódik, azt gyalázatos helynek nem tartják lenni. — Az által, hogy a' nép azt hiſzi, hogy mivel a' Pap a' Rabbal mind utolsó ſzempillantásáig jelen vólt, az elnem kárhozhatik, azt eſzközli, hogy ſok ember ne annyira rettegjen ezen halál' nemétől. — A' megátalkodott és nagy Lelkűséget mutató *(oh legkiſsebb lelkű)* ember pedig tsufságot űz abból, hogy ötet mikor megakarják gyalázni, olly' betsületes emberrel viſzik egy kotsin, mint a' millyen a' Pap, 's ebből magának komediát tsinál.

3) Az Egyházi Hivatal ez által nagyon megalatsonyíttatik, hogy a' L. Páſztor ekkor a' Hohér Inasok közt forgolódik, és a' Vallás' tsúfoló ott tsúfolja őtet 's a' kereſztyén Vallást. Meglehet azis, hogy a' kísérő L. Páſztornak egéſzségeis megbomlik, és holtig való nyavalyás leſz; mivel a' tanúló emberek, ritkánis jövén elől az illyen történetek gyengébbek, és érzékenyebbek, mintsem az illy' dolgokat felettébb való nagy változás nélkül kiállhatnák: melly nagy kára van pedig az Ekklé'siának ez vagy amaz jó L. Páſztora' elveſztésében, lehet gondolni.

4) A' Bibliában erről ſohol ſemmi parantsolatunk nints, és ſem a' 'Sidó, ſem a' kereſztyén első Ekklé'siában annak nyomát nem lehet találni, hogy a' gonoſz tévőket Pap kísérte vólna ki a' veſztőhelyre: mert vallyon az ollyan gaz ember, kit a' Status az emberi társaságból méltónak ítélt erőſzakosan és gyalázatos halállal kiveſzteni, 's ebből az okból a' Hohéroknak általad; méltóé arra, hogy az Ekklé'sia pompássan az Isten' Papjaival kísérteſse azt ki a' veſztőhelyre?

Mindazáltal ott, ahol a' Magistratus a' még el nem rontott ſzokásból megkívánja, mint nálunkis, hogy a' gonoſztévőt az Eggyházi Szolga kísérje-ki: köteles ő azt a' felsőség eránt való engedelmességből véghez vinni. Az úton tehát imádkoztaſsa a' Rabot, és a' Sz. Irásból olly' Szent Irásbeli helyeket mondjon előtte, mellyek néki, mint megtérést mutató embernek vígaſztalására ſzolgálnak. — Imádkozzon azzal a' Veſztő helyenis, és utollyára ezen kérdéseket kérdezze tőle:

1) „Bánodé igazán, hogy az Isten' Törvé-
„ nyét a' te bűnöd által (itt megnevezi azt a'
„ bűnt mellyért megölik) megrontottad?“

2) „Óhajtodé annak bötsánatját, egyedül „ a' Jésusnak érdeméért?“

3) „Kész vagy e' mindenektől engedelmet „ kérni, a' kiket megbotránkoztattál, és a' kik „ ellen vétettél, és viszont mindeneknek meg- „ botsáttani, a' kik ellened vétettek?“

Ezekre ha *állitóképpen* felel, a' Lelki Pásztoris vígasztalja-meg ötet a' keresztyén Vallásnak azzal az igéretével, hogy az Isten kész a' megtért bűnösöknek megengedni, és illy' kívánásal hagyja a' Hóhér' kezei között: „*A' könyö-* „*rülő Isten légyen az ő kegyelmével a' te bű-* „*nös Lelkeddel.*“

Jegyzés: Tudni való dolog, hogy nem mindenik Egyházi Szolga alkalmatos a' Rabokkal való bánásra; mert illy' esetekre magát különösen eggyik L. Tanító se' készítette; ezen fellyül némely Egyházi Szolga terméfzettel félénk 's ennél fogva alkalmatlan ezen foglalatosságra; — de külömbenis nem látszik igazságos dolognak, hogy azok az Egyházi Szolgák, kik olly' Városban laknak, ahol a' Vármegye Széke van, tsak azért mert ott laknak köteleztetnek a' Tömlöztbe béjárni, s' a' Veszтő helyre kimenni; mivel mindenik L. Pásztor tsak a' maga Halgatóit tartozik ápolgatni; ezek a' Rabok pedig nem az ő Halgatói, mert külömb külömbféle Helységekből valók azok: legjobb vólna tehát, ha 4. szomszéd Vármegyék öszve állanának és eggy Catholicus, eggy Reformatus és eggy Evangelicus Lelki Tanítót illy. Tituluſsal: *Vármegye Predicátora* formáltatnának, a' kiknek kötelességek lenne magokat a' Rabokkal való bánásra jól elkészíteni, és sorba minden Vasárnapon a' Vármegye Tömlötzeinél eggy különös Házba a' kihozott Rabok közt Erköltsi Materiákról Predikálni, — azoknak akkor, mikor a' Gyülekezetben kiszolgáltatik a' Communio, az Ur' Vatsoráját (de nem mindennek, hanem tsak a' maga fe-

lekezetéből valónak:) kiszolgáltatni, — és a' Veszető helyekre, ki ki a' maga felekezetéből valóval kimenni. Ha gondoskodnak a' Vármegyék az ő kebelekben lévő betegekről, Doctorokat és Fertsereket tartván azoknak: ezen Lélekben betegekis megérdemelhetnék a' Vármegyék' szánakozását és könyörületességét.

Lásd: *Williams Howard über Gefänguisse und Zuchthäuser mit Anmerkungen und Zusätzen, von Koster. Leipz.* 1780. — *Wagnitz über die moralische Verbesserung der Zuchthaus-Gefangenen, Halle* 1787. — *Oemlers Prediger bey Delinquenten und Missethätern. Jena* 1775. — *Unterhaltungen für gefangene Missethäter. Zürich* 1772.

VII. RÉSZ.

Az Ekklé'siai Fenyíték' gyakorlásáról, 's abban való okos magaviseletről.

LXX. §.

Szükség az Eggyházi Szolgának, az Ekklé'siai Fenyítékről jó megfogásának lenni.

Eddig úgy gondoltatott az Egyházi Szolga, mint Tanító, a' Sakrámentomoknak kiszolgáltatója, az egész gyülekezetnek Példaadója, különösen pedig eggyenként kinekkinek vígasztolója, tanátsadója 's a' t: de van néki olly' foglalatosságais, mellyet a' gyülekezetből kiválasztott Presbyterekkel hajt végre. Ez a' foglalatosság illeti az *Ekkle'siai fenyítéknek gyakorlását*, mellyben mivel a' fő részt ő viszi, — de sok helyeken nemis alkalmatosok a' Presbyterek az Ekklé'siai fenyítéknek illendő okossággal való gyakorlására, — a' Népis többet hajt a'

Lelki-Tanító'szavára, és inkább attól kíván megintettetni, mint mástól, mivel végezetre sokszor a' Presbyterek, nem örömest gyakorolják, az Ekklé'siai fenyítéket, a' magok vétkező Attyokfia, 's Házok népe ellen; és azis bizonyos, hogy ha valami hiba esik az Ekklé'siai fenyíték' gyakorlásában, egyenesen az Egyházi Szolgát vészi azért az Ekklé'siai Felsőség kérdőre: tehát hogy ezen köz foglalatosságban se' ő, sem a' Presbyterek, ne hibázzanak, és ollyanban ne avatkozzanak, a' mi nem az ő jusok, 's kötelességek: szükség az Egyházi Szolgának, az Ekklé'siai Fenyítékről jó megfogást szerezni, és annak gyakorlására nézve bizonyos Regulákkal megesmerkedni.

LXXI. §.

Az Ekklé'siai Hatalomról, — és különösen az Egyházi Fenyítékről való megfogás.

Valamint a' polgári Társaságban, úgy az Ekklé'siábanis, mint erköltsi társaságban, háromféle hatalom van: *Törvényt hozó fő Hatalom* (suprema legislativa potestas) *Igazság' szolgáltató fő Hatalom* (judiciaria potestas) és *végrehajtó fő Hatalom* (executiva potestas). Miképpen gyakorolja pedig az Ekklé'sia ezen ő Hatalmát, az Ekklé'siai törvényeknek hozásában, Zsinatok' gyüjtésében, Confessioknak, avagy Vallástételeknek irásában, avagy azoknak megváltoztatásában, Liturgiáknak készítésében, Ekklé'siai pereknek megitélésében 's a't: mi ezekről nem szóllunk, mivel nékünk a' kezünk alatt lévő Tudománynak természete szerént, csak az Ekklé'siai Hatalom' *Végrehajtó* részének egyágáról, az *Ekklé'siai Fenyíték'* gyakorlásáról kell értekeznünk. Az Ekklé'siai Fenyítéken

pedig, azon Ekklé'siai büntetéseket kell érteni, mellyekkel az Egyházi Szolga, a' Presbyterekkel eggyütt, az Ekklé'siai Felsőség által eleibek adott Rendelések ſzerént azokat, a' kik az Ekklé'siában az ő bűneikkel, 's a' jó rendet megháborító magokviseletével botránkozást okoztak, hogy ezek megjobbíttaſsanak, mások pedig ezeknek példájok által meg-ne veſztegetteſsenek, megfenyíti. — Minthogy pedig itt Ekklé'siáról, és így erkőltsi testről van ſzó: látni való, hogy az Ekklé'siai Hatalom, következásképpen a' Fenyítés' módjais *különbözik a' Polgári büntetésektől.* A' Polgári Hatalmat gyakorolhatják Pogányok, és Aſſzonyokis: de az Ekklé'siai hatalmat pogány a' kereſztyén Vallás' tekintetéből. Aſſzony pedig Pál Apostól' parantsolatjából nem gyakorolhatja. 1. *Kor.* 14: 34. 1. *Tim.* 2: 11, 12. — Itt továbbá ſemmi erőſzak, ütés, verés, tömlötzözés, jóſzágok, polgári hivatalától, annyival inkább élettől való megfoſztás nints, mivel itt minden kérésből, intésből, 's dorgálásból áll. Utollyára a' polgári Hatalom a' tselekedetnek tsak törvényiſségére vigyáz.: az Ekklé'siai Hatalom pedig a' Léleknek állapotját véſzi tzélban, 's azt miveli, hogy az emberek önként tselekedjék a' törvényt, 's belsőképpenis olly' indúlatúak légyenek, mint a' millyenek külsőképpen a' tselekedetek.

LXXII. §.

Az Ekklé'siai Bűnökről.

Az olly' tselekedet, melly által a' Társaság, a' maga tzéllyaiban megakadályoztatik, Bűnnek neveztetik. *Ekklé'siai Bűn* tehát a' leſsz, mikor valaki, az ő rendetlen tselekedete által, az Ekklé'siát, az ő Tzéljaiban megaka-

dajoztatja. E' szerént Ekklé'siai Bünnek lehet tartani.

I. *Az Ekklé'siának akarmely erköltstelen tselekedet által való meggyalázását.* Ugyanis az Ekklé'siának az a' Tzélja, hogy az Erköltsi Jóság, vagy kegyesség, az ő tagjai közt gyakoroltassék: nem mindegy hát néki, akár erköltstelenek az ő tagjai, akár nem. De a' polgári Státus előttis lemenne az olly' Ekklé'siának betsülete, 's nem tartaná méltónak az oltalmazásra, melly előtt mindegy akár jó légyen valaki, akár rosz, 's a' melly azon éppen nem igyekszik, hogy az ő vétkező tagja megjobbuljon. Illy' erköltstelenségek pedig ezek.

a) *A' Készakartva való Tudatlanság.* Ugyanis méltó az az Ekklé'sia' megfeddésére, sőt megútálására, a' ki tagja akarván lenni, valamely Vallásbeli Társaságnak, 's mégis 'a' szükséges Vallásbeli esméretekre, készakartva nem akar szert tenni; mivel ez az egész Ekklé'siáról, azt az itéletet hozatja másokkal, hogy az olly' Ekklé'sia, melly a' nagy tudatlanság, és Vallásbeli hellyes esméretek mellettis felálhat. Melly sokat árt pedig ez az itélettétel valamelly Ekklé'siának! Mert kimegy az olly' Társaságba által, mellyben a' Tudatlanság pártfogásra talál, 's az által a' Státusnak virágzása, és boldogsága, azon Társaság által akadályoztatik. Ezért fenyíti-meg az Ekklé'sia, a' Templomba nem járókat, a' Lelki-Tanítóknak betstelenítőit, a' Templomban, a' mások figyelmetességét, lármázásával, 's illetlen magaviseletével megháborítót.

b) *A' tulajdonképpen való erköltstelenség*, millyenek a' lopás, gyilkosság 's a't, mivel ezeket az Ekklé'sia, mint Erköltsi Társaság büntetés nélkül természettel-nem nézheti. — Második Classisára tartoznak az Ekklé'siai Bünnek.

II. *Az Ekklé'sia Tudományának, és Tzéllyának hamiſsan való előadása, vagy' valamelly veſzedelmes Tudománynak, 's Vallásbeli hibának az Ekklé'siára való reá költése.* Ezeket ha más felekezetbéli ember tselekeſzi, a' polgári Státus bűnteti-meg: ha pedig olly' ember tselekſzi, a' ki azon Ekklé'sia' tagja, mellyre illyeneket fogott, az ötet méltán úgy nézheti, mint azon Ekklé'siára nézve bűnöst. Illyen bűnökben estek a' régi kereſztyének közzül azok, kik a' pogány Vallásra által menni akarván, által menéseket azzal a' reáfogáſsal ſzépítették, hogy a' kereſztyének, öſzveesküvés, és bujálkodás tzélból gyülnek öſzve, 's így a' kereſztyén Vallást, mint valamelly Bűnöknek Systémáját, úgy adták elől.

Mint Ekklé'siai Bűnt úgy ſzokták megbüntetni, *a' más Vallásra való általmenetelt*, de tulajdonképpen, e' nem Ekklé'siai Bűn, 's nemis lehet ézért valakit az Ekklé'siának megbüntetni. Mert minden Ekklé'sia, tsak a' maga kebelebéli vétkezőt büntetheti-meg, mivel az, azon Ekklé'sia' Tagja lévén, annak tzélja ellen tselekeſzik: úgy de a' más Vallásra által ment ember, már nints abban az Ekklé'siában, mellyet oda hagyott: annak hát ezen már tovább juſsa sints. Az az Ekklé'sia pedig, a' mellyben a' Vallása változtató által ment, azt bűnnek nem nézheti, mert minden Ekklé'siai Felekezet azt tartja, hogy néki van igazsága; az Igazság megesmeréséért pedig, ſenkit ſem lehet üldözni, és megbüntetni. — De nemis tselekſzik ezzel egyebet a' Vallást változtató ember, mint azt, hogy declárálja, hogy ez, vagy amaz Ekklé'siának Vallásbeli Systemáját többé nem követi, mivel annál igazabbra tett ſzert. Ezen kihyilatkoztatás által pedig az Ekklé'sia' tzélját, legkiſsebbé ſem sértette-meg; mivel az azon

Ekklé'siábáliek, kiket elhagyott, ö nála nélkülis gyakorolhatják a' közönséges Isteni Tiszteletet, és magokat az Erköltsiségben jobbíthatják. — Azomban ha ő úgy állna más Vallásra, hogy az elébbenire nézve szentségtelen dolgot tselekedett; p. o. az Ur' Vatsorájához való edényekkel szentségtelenül tselekedett; akkor ötet ezen tselekedetéért, de nem a' Vallás' változtatásáért, a' Status büntetheti-meg.

Némellyek *a' más Felekezetbélieknek térítésében való munkásságotis*, Ekklé'siai bűnnek gondolták lenni, holott ez éppen nem az. Mert az Ekklé'sia, mellyben valaki másokat béviſz, a' térítőt megnem büntetheti, mivel másokat az igazságra vezérelni nem vétek. Az az Ekklé'sia sem nézheti ezeket bűnösöknek, mellynek kebeléből az illyenek térítenek, mivel nem az ő kebelekből valók ezek. Itt hát a' Státus a' Biró, nem pedig az Ekklé'sia. A' Státus sem tarthatja pedig, az illy' térítőt bűnösnek, míg az ezt szabados útón viszi végben az az, *tsupa tanítás* által. Ellenben a' Státus bűnösnek ítéli azt a' térítőt, a' ki a' térítést a' Status' tzélja megháborításával tselekszi: p. o. ha a' gyermeket erővel vészi-el a' Szülektől, vagy azokat ellopja, és valakit addig eröltet 's ijeszt, míg Vallását megnem tagadja. Az illy' nemtelen térítés' neme, világosan ellenkezne, mind a' Szent Iráſsal, mind az Okoſsággal, mind az Apostoloknak térítésbeli módjokkal, a' kik tsak tanítottak, és úgy térítettek. Az illy' Felekezet Mahumedana Valláſsá formálná magát által ezen tekintetben, a' melly eggyik kezében mint Mahumed, a' maga Felekezete Systémáját, másikban pedig Fegyvert, és erőszakot villogtatna.

Lásd: *Versuch eines natürlichen Kirchenrechts aus der Natur des Begriffs Kirche entwickelt. Berlin* 1799. 147. – 173.

LXXIII. §.

Mitsoda nemei vagynak az Ekklé'siai fenyítéknek.

Az Ekklé'siai Fenyíték áll *Megdorgálásból*, és *Excommunicatióból.*

1) A' Megdorgálás, vagy Magános, vagy Közönséges. *Magános* az, mellyet az Egyházi Szolga tsak maga gyakorol, a' Presbyterek nélkül, és a' mellyet, vagy a' maga házánál viſz végbe felhivattatván oda a' vétkező Személlyt, vagy annak házánál vagy akárhol a' vétkezőt elől kapja, ott mindjárt azt megintvén, gyakorol. — *Közönséges* az, mellyet az Egyházi Szolga a' Presbyterekkel eggyütt a' Parochiális Háznál viſz végbe azonn a' vétkező Személlyen, a' kinn a' magános Ekklé'siai Fenyíték semmit nem fogott *Mát.* 18: 17. 1. *Kor.* 5: 6. Itt már az a' büntetés, hogy közönségeſsé tétetett az a' Bűn, mellyet valaki tselekedett.

2) *Excommunicatio*, melly a' Bűnösökhöz képest Kiſsebb, vagy Nagyobb. A' *Kiſsebb* abban áll (melly a' régi Ekklé'siában *Abstentionak* neveztetett) mikor valamelly bűnös az Ekklé'siának dorgálásait fel nem vévén botránkoztató tselekedeteiről le nem teſz, tehát az illyet, az *Ur' aſztalától* 1. *Kor.* 5: 11. addig az ideig, míg megjobbúlásának jelét nem adja, a' Presbyterium el tiltja, de minekutánna azt az egéſz Gyülekezettel éſzre vétette, hogy megjobbúl, minden mások előtt végben vitt pœnitentia tartás nélkül, az Egyházi, Szolga declaratiojánál fogva ismét oda botsáttatik. — *Nagyobb kitiltás az*, midőn valami nagy bűnös,

úgy tiltatik el az Ur' aſztalától, hogy a'hoz addig nem járulhat, míg pœnitentiát nem tart, melly régen a' Templomban, ma pedig a' Prédikátor' Házánál, a' Presbyterek előtt ſzokott megesni.

Sokan úgy tartják, hogy a' *Nagyobb Kitiltás*, magában foglalná, a' *Templomból*, es így az *Isten' beſzéde' halgatásától való kitiltást* is. Mi ezek ellen azt állítjuk, hogy az Ekklé-'sia senkit az Evangyéliom' hallásától, 's a' Templomtól el-nem tilthat, és ha azt a' régi időben tsináltákis a' keménykedő *Montánisták 's Novatiánusok*, de azt követni éppen nem kell; mert parantsoltatunk az Evangyeliomot, *minden Teremtett állatnak hirdetni Márk.* 16: 15. Szabad ezt mais halgatni, 'Sidónak, Pogánynak egyformán; miért tiltatnék hát ettől a' bűnben esett Kereſztyén? — Az Isten' beſzéde, az ember' megjobbúlásának, 's a' Kegyelemnek eſzköze; ettől hát valakit megfoſztani, az Isten' tzélja ellen való dolog vólna. — Külömbenis a' Státus megnem engedheti azt, hogy valamelly Ekklé'siai Felekezet ajtó bézárva tartsa a' maga Vallásbeli öſzvegyűléseit; minekokáért ez vagy amaz Felekezet' Templomában, a' más Felekezetbeli ember bémehet, 's az ott való tanítást halgathatjais: mert hogy ne lehetne azt a' Tudományt halgatni, mellyet mint igazat, a' Status pártfogása alá vett 's külömbkülömbb Könyvekben a' Világ előtt forog. Ha hát más Ekklé'siabeli emberis, halgathatja a' mi Templomunkban, a' mi Tudományunkat, és a' Státus' akaratjából a' Templombeli öſzvegyűlések, titkon és bézárkozva nem tartathatnak: miért zárattatnék-bé az, a' magunk felekezetebeli, de Ekklé'siai bűnbe esett ember előtt. — Tsak abban az esetben lehet valakit a' Templomból kirekeſzteni, ha ő a' közönséges Is-

ten tiſztelet alatt, semmit a' gyakori intésekre nem ügyelvén, olly' botrankoztató tselekedeteket vinne végbe, mellyek miatt az Isteni tiſztelteletet nem gyakorolhatni, mivel ő ekkor a' Pogánynális alább való, de nemis tartja az Isten' beſzédét, az ő megjobbúlása' eſzközének, és inkább az egéſz Gyülekezetre, mint egy emberre kell tekintetnek lenni. — Mások a' *Nagyobb Kitiltást* abban határozták meg, hogy az áll, valakinek, az Ekklé'siából való kiátkozásából, Ekklé'siai, és Polgári juſsoktól, jóſzágtól, és hivataltól való megfoſztásban. Ez a' Neme a' Kitiltásnak vétetett a' 'Sidóktól, a' kik némelly bünösöket, a' 'Synagogákból és Jéru'sálemből, hogy ott ne áldozhaſsanak kitiltottak, nem tsak hanem jóſzágaiktól, és polgári Juſsoktólis megfoſztották, 's az illyenekkel társalkodni sem volt ſzabad *Ján.* 9: 22. 1. *Kor.* 5: 1—13. 2. *Ján.* 10: 11. De ezen ſzokását a' Zsidó Ekklé'siának, nem kellett vólna a' Kereſztyén Ekklésiába általhozni: mert az ó Testamentomi ſzokásokat, még azokatis, mellyeket Mó'ses rendelt, a' Kriſztus eltörölte; sokkal inkább a' mi emberi ſzerzésből lett, annak a' Kereſztyén Ekklé'siában helye nintsen. Ezt a' Kitiltásbeli büntetést, a' Jéru'sálemi Nagy Tanáts, és így a' Világi fő hatalom gyakorlotta: következesképpen ez polgári büntetés vólt. Ezen Világi hatalmat tehát a' Kereſztyén Ekklé'siai hatalommal nem kellett vólna öſzvezavarni. — Azis tudva való dolog, hogy a' Zsidó Ekklé'sia a' polgári Társasággal öſzve vólt köttetve, a' mi a' Kereſztyén Ekklé'siára, és polgári Társaságra nézve nem úgy van: és így a' mi ott a' két Státusé vólt, azt itt az Ekklé'sia magának tulajdonává nem tehette.

A' mi a' fellyebb kitett *Kiſsebb Excommunicatiót* illeti: erről többnyire olly' értelem-

ben vagynak sok Tudósok, hogy ennek sem lehet a' Kereſztyén Ekklé'siában helyének lenni; mert ki'vólt valaha nagyobb bűnös Júdásnál, még sem tiltotta őtet el az Idvezítő, ama legelső Úri Vatsorától. — Az Apostolokis, mindeneket hivnak az Ur' Vatsorájával való élésre 1. *Kor.* 11: 26—28. Az Ur' Vatsorája a' Megjobbúlásnak leghathatoſsabb eſzköze: meg akarván hát valakit jobbítani, miért zárjuk el azt, a' megjobbúlás' eſzközétől? — Az Isten fel hozza az ő napját, mind a' jókra, mind a' gonoſzokra: ha a' terméſzeti joktól nem fo'ztja meg maga az Isten a' bűnösöket: miért foſztanák meg az emberek azokat a' Kegyelemnek javaitól! A' Kriſztus a' bűnösöket maga hivogatja magához: *Jöjjetek úgymond én hozzám mindnyájan, kik megfáradtatok, és meg vagytok terheltetve, én megkönnyebbítelek titeket*; minek tiltaná hát el az Ekklé'sia a' bűnöst a' Kriſztushoz való mehetéstől? — Meglehet hogy az a' parázna, vagy Tolvaj (mert tsak illy' testi bűnökért, *delicia Carnis*, ſzoktak a' bűnösök az Ur' aſztalától eltiltatni) ezen bűne mellet jobb ember mint azon örökös haragot tartók, Kevélyek, Irigyek, fösvények, 's más Lelki bűnökben lélegzők, kik oda ſzabadon járulnak. Utollyára, nintsis semmi világos parantsolat arról, hogy a' vétkező az Ur' Vatsorájához ne ereſztetſsék: mert 1. *Kor.* 5: 2, 13. mondja ugyan Pál Apostol, hogy: *Veſsétek ki a' gonoſz embert ti közzűletek*, de miben áll ez a' kivetés, abbané hogy vele többé ne társalkodjanak, vagy hogy az Ur' Vatsorájához ne botsáttaſsék, nem határoztatik meg.

Mindazáltal az Ekklés'iának van arra juſsa, hogy ő magától, mint Társaságot formáló test meghatározhatja, hogy azok a' kik az ő tagjai közzül a' Szent Iráſsal ellenkező Tudományt ta-

nítanak, gonosz életet élnek, az Ekklé'siai rendeléseket felsem veszik, 's így ezt a' Szentéknek társasaga' Egygyeſségét megzavarják, megfenyítteſenek, és a' módotis a' határozhatja meg, hogy miképpen fenyítteſsenek meg. A' honnan már a' 2-dik Században, mint *Tertullianusból* megtetſzik, az Ur' Vatsorájától egy darab ideig való eltiltást, mint Ekklé'sia Fenyítéket úgy gyakorolta az Ekklé'sia, 's attól fogva ſzokott fenyítéke ez az Ekklé'siának; hanem a' mai időben ezis már sok hellyeken nem gyakoroltatik.

A' mi pedig ezen ſzónak *Excommunicatio* az eredetét illeti, azt az úgy nevezett *Elesteknek* (Lapsi) Historiájából fojthatni le. A' Kereſztyén Hitben megmaradt Ekklé'sia ugyanis (Stantes) azokat, a' kik az üldözés miatt a' Kereſztyén Vallástól elállottak, nem esmerte többé maga tagjainak, a' mit azzal jelentett-ki, hogy azokat többé, az Ur' Vatsorájához, melly egyedül a' Hivők' ſzámára rendeltetett nem botsátotta. Innen lett, hogy idővel mind azok, a' kik az Ur' Vatsorájától eltiltattak, *Excommunicatusoknak* neveztettek.

Lásd: *Verſuch eines natürlichen Kirchenrechts, aus der Natur des Begriffes Kirche entwickelt* Berlin 1799. oldal. 161—173. — *Wichmanns Bibliſche Hand Concordantz*, ez alatt a' ſzó alatt: Bann. — *Mori. Commentarius in ſuam Theologiæ Chr. Epitomen T. II.* 658—673.

LXXIV. §.

Az Egyházi Fenyítéknek gyakorlása, kötelesſége az Egyházi Szolgának.

A'hol az Ekklé'siai Fenyíték gyakoroltatik, ott azt az Ekklé'sia' képében gyakorolja az Egyházi Szolga a' Presbyterekkel eggyütt. Igaz

hogy sokan elakarnák ezt az Egyházi Szolgáktól disputálni, fundálván magokat 1. Kor. 12: 28. a'hol e' van: az *Isten adott némelly eket Tanítókat, vagy Doktorokat, némellyeket pedig igazgatókat* (κυβερνητης) és így mások a' Tanítók, mások az Igazgatók, 's Ekklésiai Fenyíték' gyakorlók. Amazok az Egyházi Rendből, ezek a' Világi közzül valók, és mint ezek nem taníthatnak közönséges hellyen; úgy azok sem fojhatnak bé az Ekklésia' igazgatásába, 's Egyházi Fenyíték' gyakorlásába. — Más részről pedig magok az Egyházi Szolgák sem sokat törődnek rajta, hogy ezen többnyire gyűlölséges foglalatosságot elvészik róllok, sőt magokis igyekeznek azon, hogy azt magokról lerázhassák. De hogy az Ekklésiai Fenyítéknek gyakorlása az Egyházi Szolgákatis jus szerént illeti, és erről nékik nemis szabad le mondani, sem attól öket másoknak megfosztani, abból világos, mert

1) Olly' titulusok tulajdoníttatnak nékik a' Szent Irásban, mellyeknél fogva egy átallyában kötelezteínek az' Ekklésiai Fenyítéknek gyakorlására. — Ők neveztetnek, *Pásztoroknak, Krisztus' képében járóknak, Isten' Követinek, Tanítóknak, Doctoroknak*; de mitsoda Tanító az, hogy egyebeket elhalgafsak, a' ki tanít ugyan, de azzal nem gondol, ha menneké abban a' mit tanít elébb a' Tanítványok, vagy nem, sem azoknak erköltseikre nem vigyáz! Ki elégedne meg az olly' Magistrátussal, a' melly tsak hozná a' jó törvényeket, de azzal legkissebbet sem gondol, ha meg tartják é azokat a' polgárok, vagy nem. *Boules* így ír erről: *Vel naturae dictamen hoc suggerit, ut eiusdem sit renuentem castigare, cuius est instruere. Secus monita eius vel toto conatu impressa, non solum irrita, sed et ludibrio erunt. An non*

ludit operam ludimagister, cui pueris erudiendis profecto omnis castigandi auctoritas adempta? perinde nonnisi cachinno se exponet fervidus in suorum vitiis obiurgandis concionator, cui contumaciter obluctantes, omnis coërcendi potestas erepta. — De

2) Világoſsanis parantsoltatik a' Szent Irásban, hogy az Egyházi Szolgák, a' Kriſztus' Ekklé'siáját igazgaſsák, és az abban magokat roſzſzul viselőket fedjék, 's dorgálljják. A' *Püspöknek* (Tanítónak) úgymond Pál Apostol *ollyannak kell lenni, ki az ő házában jól tudjon előjárni; mert a' ki az ő tulajdon házában nem tud előljárni, mi' módon bírhatja az Isten' Anyaſzentegyházát?* — Ugyan Pál Apostol így inti az Egyházi Szolgákat: *Viseljetek gondot a' nyájról, mellyben a' Szent Lélek titeket vi yázókká tett.* — *Feddőzzél, dorgálodzál, fedjed minden kéméllés nélkül a' hazug Krétabelieket.* Sőtt régulátis ád Pál Apostol Timotheusnak, és minden Tanítóknak mellyre kell vigyázni az Ekklé'sia' külömb külömbféle tagjainak megfenyítésében 1. *Tim.* 5: 1, 2, 3, 19, 20, 21. — A' Kriſztus maga az egéſz Ekklé'siához, és így annak Lelki Páſztorához is igazítja, a' békéltetők' ſzavának nem engedő embert. — *Mát.* 18: 17.

Azzal pedig hogy Pál Apostol így ſzóll: *az Isten rendelt né mellyeket igazgatókat*, nem a' következik, hogy az Egyházi Szolgáknak, az Ekklé'siai Igazgatáshoz, és így a' Fenyíték' gyakorlásához is semmi juſsok sints, 's abból őket ki kell rekeſzteni; hanem az hogy nem *mindeneknek* kell Ekklé'siai Igazgatóknak lenni, hanem tsak *némellyeknek*, mivel a'hol minden igazgat, ott senki sem igazgat, és a' tudatlan köznép, melly erre alkalmatlan rendetlenséget okoz, holott az Ekklé'siában mindeneknek jó

rendel kell menni. De külömbenis Pál Apostol maga magának ellent nem mondhat, a' ki a' fellyebb elöhordott Szent Irásbeli hellyekben arra kötelezi a' Lelki Tanítókat, hogy az Ekklé'sia' igazgatását, 's fenyíték' gyakorlását, mint Kötelességeket úgy tartsák: és így azzal, hogy az Ekklé'siában *némellyek* mondattatnak *Tanítóknak*, *nemellyek Igazgatóknak* lenni, nem következik, hogy az Ekklé'sia' Igazgatásából 's fenyíték' gyakorlásából, az Egyházi Szolgák kizárattatnának. — Külömbenis, itt Pál Apostol tsak azt adja elő, hogy az Isten, a' mint nevekedett az Ekklé'sia időről időre rendelt abban tanítókat, és mikor már Gyülekezetekis, formáltattak igazgatókatis.

3) Lehetetlenis az Egyházi Fenyítéket, a' Lelki Tanító nélkül, gyakorolni; mert bány olly' tudatlan Faluk vagynak, mellyeknek Elöljárói, az Ekklé'siai Fenyítéket gyakorolni nem tudják? Hányszor öszve nem zavarnák ők azt a' Világi büntetésekkel? Hányszor gyakorolnák illetlenül, mikor ők azt sem tudnák megitélni, hogy ki' mennyiben távozott-el a' Keresztyén Vallástól, sem valami Erköltstelenségről annak egész kiterjedésében igazi itéletet nem hozhatnának. Az illy' Falukban úgy szolván maga a' Lelki Pásztor tsak az okos ember; és ezen egy okos embernek kezéből is kitekerni akarni az Ekklé'siai Hatalom' Végre hajtó részének egy ágát, 's azt erővel tudatlan kezekre bízni, viszszafordult dolog. Végezetre, a' Lelki Pásztort maga a' Gyülekezet úgy hivta meg, de az Ekklé'siai Felsőségis azért rendelte őtet valamelly Gyülekezetben, hogy mint közönséges személly, abban mindenféle Ekklé'siát illető foglalatosságokat vigyen: avagy megleheté hát őtet az Egyházi fenyítéktől foltztani?

4) Az Apostoloktól fogva, egéſz a' mai napig, időről időre meglehet mutatni, hogy az Egyházi Szolgák, az Egyházi Fenyíték' gyakorlásában, mindég a' fő réſzt vitték, — és a' mi különöſsen az Apostolokat illeti, nemis bizhatták ők azt senkire annyira, mint a' Lelki Tanítókra, mivel azok választattak-ki valamelly Gyülekezetből Lelki Tanítónak, a' kik tudományokra, erköltsökre, buzgóságokra 's tekintetekre nézve leg alkalmatoſsabb emberek vóltak.

Ezzel pedig nem az állíttatik, mintha az Ekklé'siai igazgatás, és Fenyítékbeli Juſs *tsupán* tsak az Egyházi Szolgáké vólna; mert az Ekklé'siai Hatalom eredetiképpen, az egéſz Ekklé'siáé, mivel a' Kriſztus az egéſz *Gyülekezetet* téſzi Bíróvá, a' vétkező Kereſztyén' ügyében *Mtt.* 18: 17. A' Gyülekezet, pedig nem tsupa Egyházi Szolgákból áll. — A' Jérusálemi, *Apostoli Zsinatban* is nem tsak az Apostolok, és Presbyterek (kiken abban az időben Ekklé'siai Tanítók értettek) hanem a' Gyülekezetis jelen vólt azis, voksolt, és a' mit így állítottak meg, a'hoz kellett magokat az Ekklé'siáknak tartani. *Akkor* úgymond Lukáts, *tetſzék az Apostoloknak, és Sénioroknak az egéſz Gyülekezettel egyetemben, hogy magok közzül választott embereket küldjenek 's a' t. Tsel.* 15: 21—26. — Az Excommunicátiois az egéſz Ekklé'sia' dolga vólt; és így nem különöſsen tsak a' Laicusoké, vagy tsak az Egyházi Szolgáké; mert Pál Apostol az egéſz Korinthusi Gyülekezetnek irja, hogy *veſse-ki a' gonoſz embert maga közzül.* Így 2. *Thes.* 3: 13—15. — A' Historiákis eléggé bizonyítják, hogy az Ekklé'siai Igazgatásban, 's Fenyíték' gyakorlásában, az Egyházi Szolgák vitték ugyan a' fő réſzt: de abban a' Laicusokis *Konstantinus Csáſzártól* fogva hathatóſsan belé folytak. — A' mi pedig

közelébbről minket illet, bizonyos hogy a' *Helvetica Confessiónak* megvi'sgálásában, és hellyben hagyásában a' világi Urakis részt vettek. — Az Ó Vári Zsinatban 1554-ben sok világi renden lévőkis megjelentek. — Az Egri Völgyben irt Confessio, az azon völgyben volt, gyalog és Lovas Katonaság' ésNemesség' nevében adatott be 1562-ben *Isö.* Ferdinándnak, sőt a' Gelei' XII-*dik.* Cánonjában a' van, hogy senki a' Liturgiát illető tzeremoniákban, *a' Fejedelem' és Reformatus Státus' hire nélkül változást ne tégyen.* — Ugyan Kánonok' szerzője Katona István azt mondja ezen Cánonokról, hogy ezeknek készítése végett Rákótzi György fejedelem hivta öszve a' Zsinatot Szathmár — Németibe — és ezek megkészülvén 1648-ban a' Református Mágnások által 1649-ben, maga által a' Fejedelem, és annak Tanátsosi által vi'sgáltattak meg, és hagyattak hellyben.

LXXV. §.

Vané szükség az Ekklé'siai Fenyítékre, a' Polgári Törvények 's Predikállás mellett?

Sokan a' Polgári Törvények és Prédikátziók mellet egy átallyában szükségtelennek tartják az Egyházi Fenyítéket. De a' mi *a' Polgári Törvényeket illeti*: vóltak azok akkoris mikor a' Krisztus, és az Apostolok éltek, 's tudtais mind a' Krisztus, mind az Apostolok, hogy lesznek azok mind Világ' végezetéig: mind azáltal az Ekklé'siai Fenyítéknek gyakorlását kötelességekké tették a' Tanítóknak, és a' Gyülekezetnek. — A' Keresztyén Tsászárok és Királyok a' Polgári Törvények mellett, az Ekklé-'siai Fenyítéketis gyakorolták, sőt mint *Theodosius* Tsászár' példájából világos, magokonis meg engedték azt gyakoroltatni. — De szükség

is azt az Ekklé'siának megmutatni a' Polgári Társaságnak, hogy ő semmiféle bűnöket nem ápol at: ezt pedig azzal lehet leg ſzembe tűnőbbképpen megmutatni, ha azokra nézve bizonyos Fenyítéket gyakorol az Ekklé'sia a' minthogy a' három első Századokbanis ebből az okból gyakoroltatott olly' erőſsen az Ekklésiai Fenyíték a' Kereſztyén bűnösökön, mivel a' Pogányok a' Kereſztyéneket, a' legroſzſzabb embereknek, és az ő Vallásokat, minden bűnök oſzlopának lenni tartották. Utollyára, a' Polgári törvények megbüntetik a' bűnöst a' már végbenvitt tselekedetért; de az Egyházi Fenyíték által, annak tzélja ſzerént az eſzközöltetik, hogy azt a' bűnt, se' maga többé a' bűnös, se' más az ő példája által megintetvén ne tselekedje! Hogy törvényeſsen *(legaliter)* vagy betű ſzerént légyen valaki jó azt mivelik a' Polgari Törvények: de az Ekklé'siai Fenyíték a' Tselekedetnek, mind erköltsiségét, mind törvényeſségét egygyaránt kívánja eſzközöltetni; mivel a' Kereſztyén Vallás igazi jó emberekké akar bennünket formálni: dé a' tselekedet' törvényoſsége mellet, a'mire néznek, egyedül a' Polgári Törvények, még igen roſzſz ember lehet valaki. Ha annakokáért az Ekklé'siai Fenyíték által a' Szív tétetik jobbá, mivel az által bűnbánat, és a' Szent életre önként való meghatározás ſzereztetik a' bűnösben: látni való, hogy a' Polgári Törvények mellett nagy ſzükség van az Ekklé'siai Fenyítékreis.

A' mi pedig a' *Predikallást* illeti. hogy e' mellettis ſzükség van az Egyházi Fenyítékre onnan bizonyos, mert az Apostoli Ekklé'siában is prédikáltak; de azért az Egyházi Fenyítékis gyakoroltatott. Ha még akkoris mikor prédikálnak, és az Egyházi Fenyítékis gyakoroltatik, roſzſzak az emberek: reménylhetnié hogy

tökélletesebbek lesznek, a' tsupa prédikállásnál fogva! A' honnan Pál Apostol mint szükséges dolgot, úgy köti a' Tanításhoz a' Fenyítéket: *Némellyek* úgymond *hivattattak az Isten' Anyaszentegyházában, az irás' magyarázatjára, mások a' tanításra, — az Intésre, igazgatásra Rom.* 12: 6—8. 1. *Kor.* 12: 28, 29.

LXXVI. §.

Lehetè valakit kènszerìteni, hogy magát az Ekklé'siai Fenyìtèknek alàja adjà.

Akármellyik Ekklé'sia' tagjais, köteles magát, az Ekklé'siai Fenyítéknek aláadni, és ha ezt nem tselekedné, jussa van az Ekklé'siának, az illy' embert arra kénszeríteni. Ugyanis a' Szent Irás kötelez kitkit mindenfélo felsőségnek, vagy hatalomnak való engedelmességre. *Minden Lélek* úgymond *Pál Apostol a' felsö hatalmasságnak engedelmes légyen, mert a' melly hatalmasságok vagynak, Istentöl rendeltettek*; az Ekklé'siai Felsőségnekis tehát, midőn az az Ekklé'siai Fenyítéket gyakoroltatja kötelesek vagyunk engedelmeskedni. — Ezen fellyül, az Ekklé'siai Fenyitő törvény vagy a' *Szent* Irás' világos parantsolati, vagy Ekklé'siai felsőség által hozattattak. Ha a' Szent Irás' parántsolati: úgy azoknak minden Keresztyén ellene álhatatlanúl tartozik magát aláadni; ha pedig az Ekklé'siai felsőség által hozattattak, úgyis engedni kell azoknak; mert azok az Uralkodó Felség által hellyben hagyottak, 's törvenyül tetettettek, a' Halgatóknak a' szerént való megitélesékre bizonyos Ekklé'siai személlyeknek általis adattattak: a' mi pedig ekképpen törvényül tétetik, annak magát mindennek alá kell adni. — Utollyára a' Társaságnak akarmelly

tagjais köteleztetik magát azon Törvényeknek aláadni, mellyeket maga hozott, vagy az ő Képviselői által hozatott magának: és így az Ekklé'sia mint Társaság kitkit kötelezhet arra, hogy magát az Egyházi fenyítéket illető Törvényeknek aláadja. Külömbenis mint a' Polgári Törvények mindeneket köteleznek: így az Ekklé'siai Törvényekis, mindenekre kiterjedők; sőt szégyen vólna azoknak magokon nem engedni gyakoroltatni az Ekklé'siai büntetéseket, a' kik azokat másokon gyakorolják.

LXXVII.

Miért van ma olly' kevés foganatja, az Egyházi Fenyítéknek?

Hogy az Egyházi Fenyíték már ma, tsak hang az Ekklé'siában, e' tagadhatatlan dolog, a' minek okait ezekben lehet keresni:

1) Miben álljon a' mai Ekklé'siai Fenyíték, — hogy, es kiknek kelljen azt gyakorolni, 's meddig ér az azt gyakorlóknak hatalmok, mints meghatározva.

2) Sokan tsak emberi találmánynak lenni tartják az Ekklé'siai Fenyítéket, mintha tudniillik, azt tsak a' *Papok gondolták* vólna ki, hogy így a' megjobbítás' ízíne alatt a' bűnösökön, és így az ő halgatóikon uralkodhassanak; következésképpen ezeknek értelme szerént e' tsak a' *Hierarchiának* fundamontoma, 's a' lelki-esméreten való uralkodásnak oszlopa. De akarmelly viszsza élések vóltakis eleitől fogvak, az Ekklé'sai Fenyíték' gyakorlásában: mindazáltal tagadhatatlan dolog, hogy Idvezitő Urunk' akaratjából, 's az Apostolok' parantsolatjából, mint ez a' Timotheushoz, és Títushoz,

irt Levelekből világos továbbrais gyakorolni kell. — Ezt kívánja a' Tarsaság' természeteis, melly á' roſsz embereket büntetés nélkül maga kebelében nem tarthatja. Nem igaz hát hogy az Ekklé'siai Fenyítékeket, tsak a' Papok gondolták vólna ki; hanem hogy annak gyakorlását a' Papok legjobban sürgetik, a' tagadhatatlan dolog, mivel ők minden eſzközt, melly az Erköltsiséget előmozdítja, kötelesek az Ekklé'siában elővenni. — Attól sem félünk, hogy a' *Papi Hatalomnak*, 's Lelki-esméreten való Uralkodásnak oſzlopa vólna az Egyházi Fenyíték; mert ha az Egyházi Szolga, úgy él azzal, a' mire az Ekklé'sia köteles vígyázni, mint a' Kriſztus parantsolta, 's az Ekklé'siai Felsőség akarja; abból Papi Hatalom főképpen mi köztünk nem Leſzen. Az Ekklé'siai Fenyítéket ugyanis az Ekklé'sia' tudtával, vagy a' ki nevezett Presbyterekkel eggyütt gyakorolja a' Lelki Páſztor: hogy válhatna hát az Papi Hatalommá, mikor azt magával az Ekklé'siával, vagy annak képében, mint Közönséges, és ehez legjobban értő Személly úgy gyakorolja a' L. Páſztor. — A' Lelki-esméreten való uralkodás pedig eggyátallyában meg-van tíltva, mert az *Urnak ötökségein nem ſzabad uralkodni.* — 1. *Pét.* 5: 3. — Pál Apostolis azt mondja: *Nem uralkodunk a' ti Hitteteken* 2. *Kor.* 2: 4. De nemis tselekſzik egyebet, az Ekklé'siai Fenyítéket a' Gyülekezet' nevében gyakorló Lelki Páſztor, hanem tsak azt declárálja, a' mi megesett, hogy t. i. a' bűnös magát a' Kriſztus', és a' Szentek' eggyeſségétől az ő büneivel, 's nem Kereſztyéni tudományával elſzakaſztotta, — a' ki azon Szentek' eggyeſségének tsak akkor lehet újjra réſzese, ha büneit elhagyja, 's tévelygéséből ki tér. Mikor a' régi Ekklé'siai Fenyíték semmivé lett az Ekklé'siában, akkor kezdtek

némellyek valakinek nem csak személlyén, és jószágán, hanem Lelki-esmereténis uralkodni: És így az igazi Ekklé'siai Fenyíték, nem a' Lelkeken való uralkodás. Hogy némellyek valamivel viszszaélnek, nem szabad azért a' dolgot semmivé tenni, hanem jobbítani kell azon; kivált mikor valami nintsis, mint nálunk a' Papi hatalom, minek félünk attól.

3) Magok az Egyházi Szolgákis segítik nagy részént az Egyházi Fenyítéknek semmivé való létét, kik közzül némellyek commoditás' keresésébőll az ő Hivataljoknak ezen nehezebb részével, örömmel felhagynak. Mások úgy gondolkodnak, hogy az ő Kötelessségek, tsupán a' Prédikállásban és Sákramentomoknak kiszolgáltatásában áll, — mások pedig mivel látták, hogy ennek gyakorlása, legtöbbször, gyűlölséggel, sokszor pedig Ekklé'sia' veszteséselis öszve van kötve, tehát önként bé fogják szemeiket (a' mi köteleség ellen való tselekedet) hogy az ő Halgatóik' erköltselenségeit ne lássák.

4) Az Egyházi Szolgáknak *illendő Tekintetben* való nem tartattatásokbanis lehet ennek fundamentomát keresni, — a' minek okát újra ezeknek szegénységekben, — fizetéseknek tsekélységében, — a' mai Világnak a' Vallás 's annak Tanítói eránt való hidegségében, — a' nép által végben menni szokott Papkivetésben 's a' t. találhatni. Az Egyházi Tekintetnek, 's Auctoritásnak ezen elaljasodásáról való panasz bár sokszor a' millyen nagyított, éppen oly' igazságos légyenis: mindazáltal mi erről itt nem szóllunk, elégnek tartván ezen matériáról tsak azokat jegyezni meg, és tsupán abból a' tekintetből hogy nem éppen a' mai időben kezdett a' Lelki Tanítók' tekintete semmivé tétetni, mellyeket *Osterwáld Friedrik János* Neoconumi Református Prédikátor a' Keresztyének közt ural-

kodó *Romlottság' Kutfejeiről való elmélkedésének 2-dik ſzakaſzában* megirt, és a' mellyeket a' Debretzeni Magyar Kiadás ſzerént, a' 35—42-dik 129, 130, 150, 152-dik oldalokon lehet olvasni: így ſzóll ama buzgó, és tudós Iró, a' Magyar forditás ſzerént: *Úgy látjuk hogy az Evangeliomnak ſzolgai közönségeſsen ſzóllván nem igen nagy betsületben tartatnak. Sok helységek vagynak a holott a' Reformátziónak egy réſzét abban helyheztetik, hogy az Egyházi Szolgákat, minden Ekklésiai Hatalomtól, és mindentől a' mi őket tiſzteſségesekké tehetné a' Közönség előtt, megfoſzſzák, és alávaló hitvány állapotra juttaſsák. — Az ő Hivatnljok alá valóvá, sőt ugyan gyülölségeſsé lett, és naponként jobban jobban azzá léſzen. — Honnan ſzármazik pedig ezen megutálás könnyü feltalálni. Ha igazat kell mondani: Önnön magok a' Tanitók okai ugyan ennek; mert Hivataljokat meg-nem ékesitik, roſzſzul fojtatják tiſzteket: de abból nem következik, hogy ſzabad őket megutálni; sőt inkább azon kell igyekezni, miképpen leheſsen őket Sz. Hivataljok' jobb móddal való követésére birnunk és mozditanunk. Ha ſzabad volna a' Tiſztségeket, és Hivatalokat azért megutálni, hogy azokat némellykor érdemetlen emberek birják, és azokkal viſzſza élnek: így a' Biroság és más afféle külsö Hivatalok' gyakorlása, valósággal alávalók, és gyalázatosok volnának. Es vallyon nem igazán mondhatnáké eztis, hogy a' Tanitók azért fojtatják hibásan a' magok' Sz. Hivataljokat, hogy ők magok utálatban mentek? — Mindazáltal ennek a' gonoſz dolognak kiváltképpen való okát tulajdoníthatjuk annak hogy a' Reformátio a' mult Seculumban* (1698-ban iratott ez a' Könyv.) *nem mehetett tökélleteſségre, és nem lehetett a' jó rendet egeſsſzen fel állitani, az üldözés, az ellenkező Hatalom,*

és

és a' szegénység miatt. A' nagyok és a' Fejedelmek (a' kik reformálódtak) *magoknak foglalták az Ekklé'siák' jövedelmeit és Auctoritássát 's nem hagytak az Evangyéliom' szolgáiknak egyebet a' prédikállásnál, és az Ur' Vatsorájának ki szolgáltatásánál, tsupán tsak Tanitókká, vagy mint egy Praeceptorokká tették őket, a' melly rendszerént nem igen nagy respectus, és tiszteséget szerző Hivatal. A' Tanitóknak megútálása azt okozza, hogy a' Vallásnak, és az Isten' Igéjének kevés ereje légyen az embereknek lelkeken; lehetetlen lévén, hogy azt az Urat betsüljük, a' kinek szolgait megútáljuk, és hogy az illyetén szolgák, a' kiknek semmi Hatalmok és Auctoritássok nints a' Népet fenyítékben tartsák; mert semmit sem szoktunk engedelemmel és alázatossággal venni, valami illyen elvettetett személlytől származik, a' kit se' nem szeretünk sem nagyra nem tartunk 's a' t.*

5) A' hol gyakoroltatottis az Ekklé'siai Fenyíték, ottis lassanként semmivé tették azt az abban ejtett hibák, minémüek ezek: Az *Excommunicatio* bár a' leg nagyobb büntetés, még is az aprólékos hibákrais elővétetik, és ebben rendkívöl való kevélységet, a' bünösnek lenézését, 's magában való boszszú állásokat gyakorolnak némellyek. — Átallyában véve pedig az Egyházi Fenyíték tsak két 's három bünökre nézve gyakoroltatik p. o. A' Paráznának ki kell állni az Ekklé'siai Fenyítéket; azomban a' Kevélyek, rágalmazók, fösvények, részegek, 's tsalárdok 's a' t. számban sem jönnek. — A' Személlyre való tekintetis olly' hiba melly minekutánna az Ekkl'é'siában a' legelső emberre nézve végben vitetett, már másra nézveis a' kívántatik meg, hogy behunnya a' szemét.

LXXVIII. §.

Az Egyházi Fenyítéket illető Reguláknak.

Hogy az Egyházi Fenyítéknek gyakorlása a'hol ugyan az gyakoroltatik, a' vétkezőkre haſznos, a' L. Páſztorra nézve pedig káros ne légyen, illő hogy

1) Szoroſsan meghatároztaſsék, az Ekklé'siai Felsőségtől, hogy mikben állyon az Ekklé'siai Fenyíték, 's meddig nyuljon az ezt gyakorló Egyházi Szolgának hatalma, 's mennyiben vegyenek abban réſzt az úgy nevezett Presbyterek.

2) Míg *ezen materiában bizonyos megállítás* nem leſsz, a' közönséges Egyházi Fenyítéket, millyen az Ur' Vatsorájától való eltiltás, mindég a' Presbytérium' végezésénél fogva gyakorolja; mert úgy a' vétkező nem fogja mondani, hogy az tsak a' Predikátór' akaratja, ſem ezt uralkodásra nem magyarázhatja. — A' Templombeli *Pœnitentia* tartásra pedig, erővel ſenkit ſem ſzabad hajtani (mivel a' bűn bánatnak önként valónak kell lenni) hanem ha valaki ezt kéſz végbevinni, azt örömmel elkell fogadni, nem ennek meggyaláztatásáért, hanem a' mások' megjobbításáért.

3) Mind azt a' mi az első Ekklé'siában vólt, nem kell ma gyakorlásba venni akarni; mert az akkori fenyítékbeli keménység azért gyakoroltatott, mivel a' Pógányok ſokféle bűnöknek megſzenvedésével vádolták a' Kereſztyéneket; megkellett hát azoknak mutatni, hogy ha azokban Kereſztyén esik, keménnyen megbűntettetik. Különbenis nem lehetett a' feslett élethez ſzokott Pogányt, 's a' kereſztyén Vallástól, az üldözés közt könnyen elálló kereſztyéneket, a' magok köteleſségekben megtartani.

4) Semmit magános paſsióból se' maga ne tselekedjen, se' ne engedjen tselekedtetni; mert az ez által megmérgesíttetett Halgató kéſzſzebb akármi veſzedelemreis magát kitenni, mint a' paſsióból diktált, és indúlatoskodásból gyakorlott fenyítéket kiállani. Akkor haſznos a' fenyíték, mikor a' vétkező látja, hogy magunk ſzeretnénk, ha a' fenyítékhez nem kellene nyulni.

5) A' tsekéllyebb hibákat nem kell a' legkeménnyebb fenyítékkel jobbítani akarni, — elég ide a' magános, de ſzeretettel végbevitt intés. Hásonlóképpen a' nagy bűnöket, tsekélly hibáknak nem kell nézni.

6) Mindent tsendesen, és igazságſzerető Lélekkel maga vi'sgáljon-meg az Egyházi Szolga: következésképpen, a' tsupa hirre, 's vádlásra, ſoha ſenkit meg-ne fenyítsen. 5. *Mós.* 13: 14.

7) Vigyázzon az Egyházi Szolga a' *Tselekedet' mivoltára*; mert az *első* vétség, nem olly' nagy büntetésre méltó, mint az abba való *viſſzaesés*. Valamint a' *kiſsebb*, és *nagyobb* bűnöket ſem lehet egyformáknak venni. — A' melly bűnök *közönségesen* 's mindenek megbotránkoztatásával esnek, azoknak büntetése közönségeſsebb légyen, a' mint ezt Pál Apostol kívánja: 1. *Tim.* 5, 20. *A' kik mindenek előtt vétkeznek, mindenek előtt fedd-meg, hogy egyebekis félemljenek-meg.* A' mellyek pedig nem mások' megbotránkoztatásával esnek-meg, magánosan fenyítteſsenek-meg. 1. *Kor.* 2: 6, 5. *Mós.* 17: 13.

8) A' Vétkező ſzemélyreis lehet bizonyos meghatározáſsal tekinteni; mert az *emberséges*, de *egyſzer* bűnbeesett embert a' *gonoſz*, és *több* izbenis vétkező embertől megkell különböztetni, és amazzal ſzelidebben kell bánni,

mint ezzel. Vagynák ollyanok, kik magoktól által látják az ő bűnöknek undokságát, és azt szégyenlik; — ezekre nézve hát nem szükség az ő bűneiknek otsmányságát festegetni; mert így a' megátalkodott és szemtelen emberrel kell bánni. Pál Apostol *a' mindenkor hazug Krétabéliekre nézve* azt parantsolja Titusnak: *Fedjed őket, minden kéméllés nélkül:* ellenben a' betsületes de hibázó embereknek megintését *bizonyságok által való meggyőzettetés* után kívánja tselekedtetni: 1. *Tim.* 5, 9. 's ezeknek megintéséről így' ír: *Feddőzzél de minden szelidséggel.*

Nevezetesen a' *Tisztségben lévők*, és Tisztségnélkül valók' megfenyítése külömböző légyen. E' nem olly' nemtelen szemre före való tekintet, melly' akár kibenis gyalázatra méltó dolog, hanem az okosság' javaslására való vígyázás. Akkor vólna ez személyre való tekintet, ha a' bűn valakinek személlyére való tekintetből megnem fenyíttetnék: de mi ezt nem mondjuk, hanem tsak a' *Fenyiték' mondjában* való okosságra kívánjuk a' Lelki Pásztort figyelmetessé tenni.

9) Ha a' vétkező az ő *titkos* bűnét megvalja a' Lelki Pásztornak, azt ő, hanem ha a' Társaság' tsendessége' megháborítását, 's az egésznek kárát tárgyazza, ki-ne mondja: mert az illy' embert, a' ki azt önként megvalja, a' mit tsak maga tudott, úgy kell nézni, mint bűnét igazán megbánót, a' ki a' Lelki Pásztorban megvígasztalóját, nem pedig töttének kitrombitalóját kereste. — De e' mellett, az eddig titokban tartatott, és mindeneknek tudta nélkül megejtett bűnnek kinyilatkoztatása által közönséges megbotránkoztatás okoztatnék, — és mások az illy' eset által elijesztetvén bár lelkek' felháborodjonis, de bűneiket megvallani, és a' két-

ségbe való esés ellen a' Lelki Páſztor kebelében vígaſztalást keresni nem bátorkodnak. — Utollyára, nemis lehet attól félni, hogy a' maga bűnét önként megvalló bűnös ismét abban beleeſsen, a' mit útálva vallott-meg, ha mindjárt ki nem tzégéreziis azt a' Lelki Páſztor.

10. Az Ur' Vatsorájától való eltiltás, tsak addig tart, míg a' bűnös a' maga bűnét megbánja, és megjobbúl, a' melly megesvén bé kell ötet az Ekklé'sia' kebelében venni, örömöt mutatván mind ſzóval, mind tselekedettel annak megjobbúlásán, Pál Apostolnak ezen intése ſzerént: *Elég az illy' embernek a' közönséges dorgálás, annyira, hogy inkább viſzont meg kelljen engednetek néki, és ötet vígaſztalnotok, hogy valami módon a' felettébb való keserüségtől megne emészteſsék az illyen ember; azért kérlek titeket, erősítsétek-meg az ő hozzája való ſzeretetteteket.* 2. *Kor.* 26. – 8. — Ne hidjük, hogy az Ekklé'sia' Szentsége azzal megsértetnék, ha valakit másodſzori, vagy harmadſzori elesése utánis viſſza veſz a' maga kebelében, mint ezt a' regi Atyák közzül némellyek mind állították mind gyakoroltákis, mert a' Kristus maga parantsolja, hogy *nem tsak hétſzer hanem hetven hétſzersis megkell másoknak botsátani.* *Máte* 18: 21, 22.

11. Arrais figyelmezzen az Egyházi ſzolga, hogy az *Ekklé'siai* hatalom a' *Világitól* egyáltaljában külömbözik: minekokáért ſemmiféle kereſztyén Papnak nints arra juſsa, hogy valakit jóſzágától, hivataljától annyival inkább életétől megfoſſzon, tömlötzbe veſsen, 's megveretteſsen, mert ez a' Világihatalom juſsába való vágás, és bűntetésre méltó tselekedet vólna.

VIII. RÉSZ.

Az Egyházi Szolgák' fizetésekről, — gazdaságos állapotjokról, 's ezek körül való okos magok viseletekről.

LXXIX. §.

Miből áll az Egyházi Szolga' fizetése, — és megkívánhatjae — azt, hogy őtet mások fizessék?

A' három első Századokban nem vólt a' Lelki Tanítóknak meghatározott fizetések, hanem tsak az ő Hallgatóik' ajándékaikból éltek Nevezetesen az üldözések miatt szántóföldeket 's a' t. nem birhattak; hanem Nagy *Constantinus* Tsászár kereszt yénné lévén a' Pogány Templomoknak 's Papoknak jószágaik a' kereszt yén Templomokra 's Papokra szállottak által, és kinekkinek rendes és állandó fizetés rendeltetett az Ekklé'siában. — Már ma az Egyházi Szolga' fizetése közönségesen szólván áll: tiszteséges szabad szállásból bizonyos summa pénzből, szántóföldből, rétből, kertből, szőllőből, holmi termésekből, Stolából. Az Anabaptisták után nem régiben — *Mendelsohn* azt vítatta, hogy az Egyházi Szolgáknak *nem kell fizetést kívánni* szolgálatjokért: mivel nintsenek képtelenebb öszveköttetések ezeknél: Vallás és Zsold, — Virtus' Tanítója és fizetés, — Isteni félelem' Predikátora és Bér. Valyon vané az olly' böltsességnek valamelly foganatja, mellyet pénzért és a' többet igérőknek ád el valaki? Állítását ő is valamint másokis, kik a' Lelki-Tanítótól még aztis irigylik, hogy munkájáért fizetnek néki, a' Kristus' ezen mondásával támogatják: *Ingyen vettétek, ingyen adjátok*, Máte. 10, 8. De

1) A' mi a' Mendelsohn' okoskodását illeti: **Nem** a' Vallásért kell a' Lelki-Tanítónak fizetni; hanem azért mert ő annak Tanítója, a' ki **ember** lévén, emberi szükségei vagynak néki, **mellyeken** ő nem segíthet, ha minden idejét, **erejét** 's gondolkodását a' mások' tanítására, vígasztalására 's jóbbítására fordítja. — Abbanis mitsoda öszveköttetés vagyon, hogy a' Vallás' tanítása tsak úgy hasznos, ha azért a' Tanítónak megnem fizetnek: ellenben ha azért megfizetnek haszontalan lessz az? Tegyünk-fel ollyan Tanítót a' ki a' maga hivatalát egyátaljában rosszúl viszi, ennek ha soha sem fizetnekis meg: mégis haszontalan lessz a' tanítása.: ellenben a' jó és fundamentomos Tanítónak predikátziói hasznosok lesznek, bár megfizetsenekis azért: következésképpen a' fizetésnek nints olly' befojások a' tanításokba, hogy annál fogva, rossz lessz a tanítás, hogy a' Tanítónak megfizetnek. — Igaz, hogy a' Kristus azt mondja: *Ingyen vettétek ingyen adjátok*: de nem a' mai Lelki-Tanítóknak, hanem az Apostoloknak mondatott egyedül, a' kik a' Szent Lélek által tanittatván-meg, és a' tsudatételre való ajándék velek közöltetvén, ezek nékik semmi pénzekbe sem került: ők tehát arról intettetnek-meg, hogy mikor valakit gyógyítanak ingyen gyógyítsanak, mert ők azt a' tehetséget ingyen vették, és ha a' tsuda tételre való ajándékot adják másoknak, azzal ne kereskedjenek, hanem ingyen adják; mert az *Istennek' ajándéka pénzen nem vétettethetik. Tsel.* 8, 20. Ha hát ez az Apostoloknak mondattatott, és a' mai Egyházi Szolgákat az illy' kötődő emberek nem tartják az Apostolok Succesorinak; tehát az ő tulajdon principiumoknál fogva nem minékünk szóll ez a' Letzke: *Ingyen vettétek, ingyen adjátok.* — De abbólis megtetszik, hogy itt a' Kristus nem

arról tanít, hogy a' Tanítóknak nem kellene fizetni: mert a' 10-dik Versben azt mondja: *Méltó a' munkás az ő bérére.* És ebből az okból parantsolja-meg az Apostoloknak mint Tanítóknak, hogy az *útra semmit se' vigyenek*; — Magais a' Kristus elvette az ő általa megtanítatott *Johannának és 'Su'sánnának sáfárkodásokat. Luk.* 8, 3. — Utoljára nemis igaz az a' mai Tanítókról, hogy ők a' mit tanítanak *ingyen vettek vólna*; mert ez nékik sok' fáradtságokban, elmetörésekben, szenvedésekben 's költségekben kerül: ők hát mivel semmit ingyen nem vettek; tehát semmit semis adhatnak ingyen, és mivel mindent pénzen vettek; a' ki adott pénznek Intereſsét pedig törvényesen megkívánhatni: látni-való, hogy a' mai Tanítók megkívánhatják, hogy a' kiket tanítanak, azok nékik fizeſsenek. — A' minthogy példátis adtak ebben az Apostolok a' Lelki-Tanítóknak, a' kik az azon Ekklé'siától való fizettetéseket megkívánták, mellyeket tanítottak, és hogy erre juſsokis van illy' okoskodáſsal mutatja-meg Pál Apostol: *Kitsoda vitézkedik valaha a' maga Zsoldján? Kitsoda plántál szőlőt, hogy annak borából ne innék? avagy kitsoda legeltet nyájat, hogy a' nyájnak tejéből ne élne. Nintsené a' Törvényben megirva: Ne kösd-fel a' nyomtató ökörnek a' száját. A' ki szánt reménység alatt kell annak szántani. Ha mi tinektek Lelkieket vetettünk, nagy dologé ha mi a' ti testi marháitokat aratjuk. Nem tudjátoké, hogy a' kik az oltár körül forgolódnak az oltárról együtt veſsik el részeket? Ekképpen rendelte az Úris azoknak, kik az Evangyeliomot predikálljak, hogy az Evangyeliomból éljenek.* 1. *Kor.* 9: 4. — 14. A' későbbi Kereſztyéneknekis ekképpen teſzi ezt Szent Pál köteleſségekké: *Az olly' ember a' ki tanittatik az Evangyeliom' tudománnyára közölje*

minden javait azzal, a' ki őtet tanítja. Gal. 6, 6. Már ha minden Vallásbeli emberek tiſzteſségesſen ſzokták a' magok Papjaikat fizetni, a' mit különöſsen a' 'Sidók Isteni rendelésből tselekedtek: miért vólna hát tsupán tsak a' kereſztyén Valláshoz illetlen dolog, annak Papjait fizetni? — Bizonyára a' Lelki Páſztornak éppen az a' juſsa és köteleztetése van a mi más embernek és polgárnak. Nem kötelesé magát ſzabados úton boldog állapotba helyheztetni? Nem eshetiké maga a' Lelki Páſztor vagy az ő feleſége, gyermekei betegségbe? Nem kötelesé hát ő úgy vígyázni az ő háza' állapotjára, hogy ezeken akkor segítheſsen? Ő ſzínte úgy megöregſzik mint más: avagy nem kellé hát az öregség' erőtelen eſztendeiről jó előre megemlékezni és most azt gyüjteni, a' miből akkor élheſsen? — Ha megkívánja a' Biró az igazság' kiſzolgaltatásáért a' fizetést, és a' Statusis érdemesnek tartja őtet arra, 's nem leſſz annál fogva az Igazság igazsagtalanság, hogy azért megfizetnek: miért nem tarthatna arra just a' Lelki Páſztoris? Miis vólna igazságtalanabb dolog mint az egéſz Ekklé'siának arról éppen nem gondoskodni, a' ki az egéſz Ekklé'siáról gondoskodik? Valyon a' ki olly' térhes Hivatalt viſz mint a' Lelki Tanítói Hivatal, mellyet eddig leirtunk: nem érdemlié-meg a' fizetést, mikor a' legtsekélyebb Hivatalokat ſem viselik ingyen? Utóljára, az Ekklé'sia' haſznais ezt kívánja: mert a' melly Lelki Tanítónak jó fizetése van, az egéſz erővel hivatalának fekhetik, de megis lehet tőle kívánni, hogy tsak annak fekűdjék.

LXXX. §.

Mitsoda regulákra kell figyelmezni az Egyházi Szolgának az ő fizetése' beſzedésére, nevelésére és megkiſsebbítésére nézve?

Az Egyházi Szolga' Fizetésére nézve jó leſſz mind az Ekklé'siának, mind magának a' Predikátornak ezekre figyelmezni:

1) Az Ekklé'siának köteleſsége a' Predikátor' fizetesét fogyatkozás nélkül, és idejében a' köztök végben ment Egyeség Levél' ereje ſzerént beadni. Melly hogy könnyebben és a' Predikátornak belefojása nélkül eshetne-meg, tanátsos vólna, ha minden Ekklé'sia olly' Caſsát gyüjtene magának, melyből a' Belsö Személlyek fizettetnének. E' végre minden Búza, Arpa, 's a' t. melly eddig *Pap Bér* név alatt járt, azon Caſsához tartozna, és mind a' kéſz pénzt, mind a' Conventió Búzát 's a' t. ebből adná ki a' Curátor, ne pedig garasonként és félmérönként hordaná azt be a' Predikátornak az Egyházfi, 's neis a' Pap ſzedné azt be, hanem maga az Ekklé'sia. — Mivel pedig

2) Sok helyeken a' régi roſſz ſzokáson nem akarván jóbbítani a' Predikátor' fizetésének beſzedetése magának a' Predikátornak köteleſsége, és mivel ez ſokſzor külömb külömbféle izetlenkedéſsel, 's az Egyházi Szolgálatnak gyaláztatásával megy végbe, (mert ſenkire ſem haraguſznak hamarébb-meg az emberek mint az adóſságot kérökre) tehát, hogy ittis minél nagyobb okoſsággal viselje magát ſzükség, hogy ha ő néki erről Predikállani kell, nagy tüzzel a' dolgot ne sürgeſse, se' ki-nekeljen némellyek ellen, kivált mikor ſzük a' termés és ideje ſints a' befizetésnek, — de neis a' maga ügyét sürgeſse ott hanem az Ekklé'siáét. — Minekokáért

illő, ha kívántatik Predikátzióbanis, de magános beſzélgetésekbenis megmagyarázni a' Népnek, hogy mit kell a' *Pap Béren* érteni. Azt tudja ugyanis, a' tudatlan község, hogy a' mit roſſzúl *Pap Bérnek*, *Pap Buzájának* hívnak, a' a' mind a' *Papé*, holott tsak az ö neve alatt ſzedik azt be, mint az Ekklé'sia első Conventioſsa nevé alatt; de az éppen nem az övé egéſzſzen; mert a' Mestert, Kántort, Leányok' Tanítóját, 's Egyházfitis ebből fizetik, és az Ekklé'sia' ſzükségeitis ebből teſzik: ennélfogva ezt inkább *Ekklé'sia' Pénzének*, *Ekklé'sia Búzájának* nevezteſse, úgy nem fogják oſztán ſem *telhetetlennek* mondani a' *Pap' Zsákját*, mert tudják, hogy a' mit a' Nép ád, nem mind a' Pap' Zsákjába megy az, — ſem abból az okból nem hâborgatják, hogy már meggazdagodott', mivel minden tudja, hogy tsak kevés réſze annak a' Predikátoré a' mit beadnak a' *Pap Bér* név alatt. Ezt a' nevet hát *Pap Bér* 's a' t. egyátaljában elkell törölni, minthogy ebben igazságtalanság van, és azértis mivel annak a' mit az Ekklé'sia beád, az Ekklé'sia nem pedig a' Predikátor a' tulajdonoſsa. Az Ekklé'siára nézveis haſznos leſſz ez a' név megváltoztatás: mert ſok Halgató haragſzik a' Predikátorára, tehát hogy megboſſzulhaſsa rosta ajját 's a' t. küld búza helyett néki, a' mivel az Ekklé'siának tétetik kár: mert a' Lelki-Tanító tsak ollyan Búzát veſz-el, a' millyen a' Conventióban van. Így pedig a' maga Ekklé'siájára ſenkisem haragudván, minden a' legjobb módon adná annak-be a' mivel tartozik.

3) Többet a' Lelki-Tanító nem kívánhat mint a' Conventiója tartja: de azt egéſz juſsal egy fillérig megkívánhatja. Hogy pedig kevesebb baja legyen Conventiója bevevésében, vígyazzon, hogy eſztendőről eſztendőre kine

hagya a' fizetését, hanemha olly' nagy a' ſzükség, hogy azt a' Nép be nem adhatja: mert igen oda vélz az, a' mi a' másik eſztendőre kinn marad, mivel az újj Egyházfi és Curátor nem igen ſzeretnek azután járni a' mit az előttök valók kinn hagytak, mivel a' magokénak beſzedéseis elég tereh nekik. De a' Népis azt gondolja, hogy a' Predikátornak nintsis már arra ſzüksége, legalább, hogy a' nélkül már minden megſzükülés nélkül ellehet. Azomban megesik, hogy néha a' rendes Conventiót Vármegye' erejével kell beſzedetni: de ez tsak a' legutólsó ſzükségben, az Előljárók' akaratjából, és az Ekklé'siai Felsőségnél ez eránt előre tett jelentés után eſsék-meg.

4) Nem ſzabad ſemmiféle okból a' Predikátornaka' Predikátori *fizetését megkiſsebbítetni engedni;* minekokáért mihelyt az Ekklé'sia ebben mesterkedik, azonnal fojamodjon a' Tractushoz, a' ki a' dolgot a' maga utján elfogja végezni. — Ellenben ſzabad azt *megneveltetni;* de abban ne a' telhetetlenség légyen az indítóók, hanem a' Conventiónák tsekélysége, — a' ſzük idő, a' maga érdeméhez való bizakodás, — a' megnem élhetés. Annak örüljön az Ekklé'sia, mikor olly' Predikátora van, a' kiabból az okból kér, hogy ő azt megérdemli, és hogy e' ne változzon, jobb néki illendő fizetést adni mint elbotsátani; mert a' roſſz Papis tsak annyiért tanít mint a' jó, és ſzintúgy javítást kér mint a' legjóbbik; inkább a' jót kell hát megtartani jó fizetéſsel, mint fizetésért roſſzat tartani. Mindazáltal a' fizetésbeli Megnevelést ne maga oktából tegyemeg, fellyebb vivén: p. o. a' Stolát, hanem az Ekklé'sia tegye azt, és az arról való Irást 's újj Conventiót vígye-el a' Seniorhoz, a' ki azt a' Tractus Gyülésén Authentizálja, és a' Tractus Protoculumába beiratja.

5) A' rendes és authentizált Conventiójából valamit elengedhet a' Lelki Tanító: de hogy a' következendő viſſzaéléseknek eleje véteſsék, és azt ne mondják, hogy a' Conventiót meg engedte kiſsebbítetni, *elébb vegye azt* be egéſzſzen, és mikor már annak törvényes birtokában van, akkor azt ha egéſſzen viſſza adjais ſzabad. — Mind a' Stolára, mind más fizetésre nézve könyörülő és adakozó légyen inkább mint irgalmatlan; mert a' ki másokat int az adakozóságra, magának kell abban a' ſzegényekre nézve peldátadni.

6) Azért, hogy valamiben a' Fizetés annak idejére nem tellyesíttetik, hivatalát olly' ſzorogalmatoſsan vigye a' L. Páſztor, mintha azt beadták vólna; de a' Curátoris azon legyen, hogy a' Prédikatornak panaſzſza, és magáé miatt fogyatkozása ne légyen.

LXXXI. §.

A' Lelki Páſztornak az Ekklé'siától való fizettetése mitsoda just ád a' köz népnek a' Predikátoron, — és mik azok a' Viſszaélések, mellyeket ennél fogva a' nép a' L. Páſztoron egéſz a' botránkozásig ottan ottan elkövet?

I. Az Ekklé'sia a' maga L. Páſztorától azon az okon, hogy ezt fizeti, jus ſzerént megkívánhatja, hogy mindenféle Predikátori kötelesſségeket, mellyeknek minél tökélletesebben lehető gyakorlására magát esküvéſselis kötelezte, híven tellyesítsen. Meg kívánhatja tehát, hogy ő a' Népet a' közönséges Isteni tiſztelet' hellyén az igaz Kereſztyén tudományra, és ſzorgalmatosan tanítsa, — a' Sákramentomokat az Ekklé'siai rendelések ſzerént kiſzolgálltaſsa, — a'

gyermekek' neveltetésekre, egyszóval az Oskolakra különös vigyázattal légyen, — a' maga tudományát időről időre nevelje, és öregbítse, — az Ekklé'siában jó rendet tartson, — a' Matriculát hűségesen vigye — az Ekklé'sia' javai' öregbítésen igyekezzen, — a' Curatoroktól 's Egyházfiaktól a' Presbyterium' jelenlétében minden esztendőben számot vegyen, — kinek kinek illendő betsületét megadja, — mind maga, mind Háza népe jó erköltsökkel tündököljön, — illendő tekintetet tartson, — halgatóit házaiknál meglátogatsa, — a' Lelki háborúkban szenvedőket, 's világi szerentsétlenségekkel küszködőket vígasztalja, — a' Betegeket még a' legveszedelmesebb környüllállások köztis meglátogatsa, mint jó pásztor kész lévén életétis a' juhokért adni, a' harag'tartókat megbékéltetse, — az Ekklé'siai Fenyítéket gyakorolja 's a' t. Ezeket jus szerént megkívánhatja az Ekklé'sia a' Predikátorától; mert a' ki miért felveszi a' fizetést, igazságos dolog, hogy azért szolgálljon is meg. De más részről

II. Lehet tapasztalni, hogy a' Nép annál fogva, hogy ő fizeti a' Papját külömbbkülömbbféle *Vissza'élésekeet* követel azon, a' miben sokszor oh fájdolom! még az Tanultabbakis beléesnek. Úgy nézi hát a' Nép a' Papját, mint a' kinn néki tökélletes hatalma van arra, hogy őtet a' maga kénnye szerént minden igaz ok nélkül, tsupa pasioból, egy két lármásabb embernek ellene való törekedéséből, vagy igen igen alá való és a' Predikátori Havatallal semmi összefüggésben nem lévő okból 's prætextusból elbotsáthatsa, — kitehetse, — 's ezért, szokták ötet *a' Béreshez* hasonlítani így okoskodván: A' Bérésemet, a' kinek én fizetek, akkor botsátom el, mikor akarom, 's nékem tetszik; a' Papnakis én fizetek: a' mit hát a' béresemmel

tehetek, ezenis éppen olly' jus gyakorolhatok. Ezért szokták egy bizonyos időtől fogva az Elökelőbbek a' Papot Deákúl tsak *Ministernek*, nem *Verbi Divini Ministernek*, vagy *Minister Ecclesiænek* is nevezni, sőt irni, — jóllehet Pál Apostol soha se mondta magát δουλος-nak, hánem hozzá tette Ιησυ χριστυ az-az, *Jésus Kristusnak Szolgája*, a' kinek szolgájának lenni nem olly' mint valami Gazda Béreséének vagy szolgájának lenni; mert ez a' szó δουλος, *Minister*, *Szolga*, meltóságot jelentő titulus, mint az Ó Testamentomban: *Jehovának Szolgája Jós.* 1: 1. *Solt.* 132: 10. és ma a' *Királynak Minister vagy Szolgája.*

Ezen Viszszaélésekre e' következendőket jegyezzük meg:

a) Abból, hogy a' nép fizeti a' Prédikátort nem a' következik, hogy az őtet mikor akarja maga kénnyéből, bár nintsis érdeme reá elbotsáthatja; hanem az, hogy az a' kinek fizetnek, ne másnak, hanem annak szolgálljon, a' ki fizet.

b) Minden Prédikátor kétszer szegődikbe (ha szinte meghagyjukis ezt a' botránkoztató Béresfogadási kifejezést) Egyszer a' Statusnak olly' feltétellel, hogy az őtet *garantirozza* a' felől, hogy ő holtáig Vallás' tanító, és erköltsi nevelő fog lenni; e' pedig azt igéri, hogy ő tsupán a' Prédikátori Hivatalra készül, annak fekszik egyedül, és semmi más mesterséget nem üz, melly által ezen hivatalától elvonattatnék. — Másodszor pedig ez, vagy amaz Ekklé'siának szegődikbé; de nem úgy, hogy az őtet mihelyt neki kedve tartja rajta elébb adjon, — mert igy ugyan nem vólna annak esze, a' ki Papságra készülne, 's magát és familiáját a' nép' éretlen discretiojának tenné ki tárgyául, 's Már-

tirjául. Nem lévén hát a' szegődéskor olly' Egyezés, hogy a' Nép ötet mint a' laptát hányhatsa, vethesse; a' Status pedig az ő állandóságát mind addig míg betsületes ember garantirozván, nemis lehet hát ötet, mihelyt a' Népnek tetszik, elereszteni.

c) Mikor a' nép Vallást választott magának, 's maga közé Vallás' tanítókat kívánt rendeltetni, ezt a' Polgári Status engedelmével tselekedte, és ha ekkor úgy nyilatkoztatta vólna ki magát, hogy ő az ö Vallás' tanítóját tsak ollyannak nézi mint a' Béresét, a' kit mihelyt néki gondolja magát mindjárt elereszt: az illy' képtelen és a' rendel 's a' Vallás' meltóságával ellenkező Kinyilatkoztatást a' Status el nem fogadta vólna; és így az Ekklé'siák a' Statussal való Egyezéseknél fogva nem tarthatják az ő Papjaikat ollyanoknak, mint az ő Béreseik, a' kiknek idejek mihelyt a' Gazdának tetszik, már kitölt. A' fő Gazda a' Status, (*sensu negativo*) ez vagy amaz Ekklé'sia pedig tsak *subalternus* Gazda.

d) Bérességre senki sem készül; a' bérest hát odébb lehet eresztení, mivel az ha gazdát nem talál, másképpenis el él: de a' Prédikátor gyermekségétől fogva egyedül erre a' hivatalra készült, és mást nem tanúlt, minthogy neki a' Status, és az Ekklé'siai Igazgatói Test, azt fogadták, hogy ő Prédikátorságból fog a' Statusban élhetni.

e) Ha a' Gazda elbotsátja a' béresét, kap mást, és ha nem kap, magais viheti annak foglalatosságit: de ha minden Ekklé'siában a' Pap tsak ollyan, mint a' Béres, a' kit az mihelyt akarja, elbotsát: úgy az Ekklé'siák rövid idő mulva Pap nélkül maradnak; mert ki költene és fáradna azért sok ideig, hogy tsak Béres lehessen? Ki egyezne meg adban, hogy

ötet

ötet a' Hálgatója úgy tegye fel 's le, mint a' Süvegét? Nem lévén pedig Papja az Ekkle'siának a' L. Tanítói Hivatalt az Ekkle'sia tagjai nem vihetik; mert ők arra nem kéſzültek, — de senki semis akarja az ő idejét a' más tanítgatására 's nevelésére veſztegetni, mikor azzal nem kéntelen. Abból pedig ha az Ekkle'siáknak L. Tanítójok nem lenne; ki mondhatatlan kára következne a' Vallásnak, Ekkle'siának, 's a' Státusnak. Minekokáért a' Status nem engedheti meg, hogy a' Nép, bár fizetiis az ő Prédikatorát, azt csak Béresnak tartsa. Ezért köttettetett ezen sok Viſzſzaélést okozó Cánonhoz: *Vocatio est penes plebem*, ez a' megſzorítás: *Sed cum consensu Senioris*; csak hogy már ma ennek az utólsónak; ha a' kettő öſzve ütközik kevés vagy semmi erejé sints, leg alább egyik a' másikat törvényes erejéből kivéſzi.

f) Különösenis pedig az alátsony Béresi titulus nem illik a' L. Tanítókra; mivel, azon felyül hogy ezek emberekkel, és nem barmokkal bánnak, nekik a' Bibliában olly' Nevek adattatnak, mellyek a' Béres névvel öſzve nem férhetnek, p. o. *Istennel együt munkalódó Szolgák, Isten titkainak Sáfári, Istennek, Kristusnak; Evangeliomnak Szolgai Püspökök, Tanítok. Úgy iteljén*, úgymond Pál Apostol, *mi felőlünk azember, mint a' Kriſtusnak ſzolgaiſelől, és az Isten titkainak Sáfári felől.* — *Istennel együtt munkalódó Szolgák vagyunk 's a' t.* 1. Kor. 3: 9. 4: 1. De a' Vallásnaki's nagy gyalázatjára ván az, hogy annak Papjai béresekhez hasonlóknak tartatnak, 's úgy bánnak velek, mint béresekkel. — A' Béres mondatik a' *Bér*től a' melly annak igértetik, de az Egyházi Szolgák fizetések nem *Bér* hanem csak *Honorarium* mint a' Vármegyék Tiſztviselőinek fizetések; mivel az a' tsekély fizetés, mellyet

az Ekklé'sia nekik ád, az ő szolgálatjok nagyságával, fel nem ér. — Nemis ostorral vagy korbátsal tanít a' Lélki Tanító mint a' Béres, mert ő erköltsi tanítója és nevelője az Isten' Országa tagjainak. — Bizonyára a' Protestans Vallás azt, hogy a' nép úgy ereszthetí el a' Papját mint a' Béresét, mihelyt akarja, nem akarhatja; mert ha a' más Vallásbeliektől való kiszórattatást Ország Törvénnye által megtiltattatni kérte (*A.* 1647. *Art. V. n.* 3.) hogy engednék ezt meg magok a' Protestansok magoknak!! — Végezetre

9) Ezekből láthatni aztis, hogy a' L. Pásztort annál fogva hogy a' néptől fizettetik, képtelenség, *tsupa Mandatarius*nak tartani, mivel az sem a' L. Pásztori méltóságal, sem a' Ekklésiá' javával nem egyez meg, hogy az ő Prédikátora tsupa mandatarius legyen, a' mi ha tsak addig van, a' leg alább való szolgálatot, és tsupa Mechanismust tészen; a' mi az erköltsi nevelésre telyességgel nem elég. De erről másutt.

LXXXII. §.

Szabad e' az Egyházi Szolgának gazdálkodni?

Sokan, vagy a' Predikátor' gazdasági előmenetelének irigyléséből, vagy abból az okból, hogy az Egyházi Hivatal nagyobb tiszteletbe és méltóbb Tekintetbe helyheztetnék 's a' Lelki Pásztor tsupán tsak a' maga Prédikátori kötelességének fekhetnék, azt kívánják, hogy az Egyházi Szolga *ne gazdálkodjon.* Az igazis, hogy *jobb volna* ha a' Prédikátori fizetések úgy organizáltattathatnának, hogy a' Prédikátorok ne kéntelenítttetnének gazdálkodni; mert sokak' értelme szerént az Egyházi Szolga által fojtatott

Paraſzti gazdálkodás az ő Auctoritáſsának illendő tekintetben való fen tarthatásával egyátaljában ellenkezik; mivel a' gazdálkodást üző Lelki Tanító ezer meg ezer esetekben öſzve keveredik halgatóival, ő azokkal tserél, elébb, és jóbban ſzántat, nagyobb aſztagot rakat, a' munkásokat jobban tartja mint más, a' mellyek által ezer meg ezer indúlatokat gerjeſzt maga ellen halgatóiban; azzal pedig hogy paraſzti munkához intézett hányt vetett ruhában jár, 's a' t. sokféle meg ſzóllattatásokba keveredik. — Mindazáltal mivel ezeket orvosólni nem lehet; tehát akár mint satirázzais valaki, a' gazdálkodó Lelki Tanítót, de tsak bátran foltathatja azt. Mert ha a' Halgatóknak 's másoknak meg ſzóllását veſſzük fel, mikór olly' dologért ſzólják meg őtet, a' mi másképpen nem lehet; akkor a' lehetetlenség az illy' embernek eléggé meg felel. Tudjuk, hogy a' Prédikátori fizetés *olly' tsekély* sok Ekklésiában, hogy a' ból, kivált familiásodó embernek lehetetlenség el élni. Még a' gazdálkodás mellettis hány Prédikátor rongyoskodik; hát ha nem gazdálkodna mi lenne belőlle! — De úgyis vagynak a' Predikátori fizetéseink organisálva, hogy a' Prédikátornak ſzükségesképpen gazdálkodni kell: mert a' mi Lelki Páſztoraink' fizetése fő réſzét a' Szántó földek, rétek, kukoritza, kender, kápoſzta alá való földek, tavaſzi és öſzi vetés, ſzőlők 's a' t. teſzik; ezeket, vagy ezeknek nagy réſzétis pedig sok helyeken a' Prédikátorn k magának kell mivelletni, és betakaríttatni, különben kinn véſz: tehát ha a' Lelki Páſztor meg akarja fizetését kapni, ſzükségesképpen hozzá kell néki a' gazdálkodáshoz nyulni. — Hogy pedig annyirais belé kell néki a' gazdálkodásba ereſzkedni, hogy ottan ottan magának-is munkálódni kell a' Lelki Tanítónak, az ab-

ból esik meg; mert falu helyen, mikor a' dolog' ideje fel kél minden magának dolgozik, 's munkást kapni nem lehet: azonban mivel többnyire mindenütt szélről van a' Prédikátor rétje, szántóföldje, a' mit csak abból az ökörből is leg több veszedelem ér: tehát hogy az Isten áldását kezei közzül el ne veszejtse, magának is meg kell néha a' dolog végét fogni. — Azis igaz, hogy sokszor a' Halgatók, idejében *be nem adják* a' Prédikátor' fizetését, de valami csapás érvén őket be sem adhatják: mihez nyúl illyenkor az Egyházi Szolga, ha nem gazdálkodik? — Azt sem lehet tagadni, hogy a' Prédikátori fizetésnek nagy része egyátaljában *bizonytalan* p. o. a' Stola; mert ki' tudja hány kereszteltető; hány eskettető, és hány Prédikátzios halott lesz esztendő által? Avagy a' Búza vetést és Szőlőt nem érheti e' valami csapás: illyen esetekben ha a' Predikátor csak az ő fizetésére támaszkodik, mivel él? — A' Prédikátornak, mint tanúló embernek újjabb újjabb könyveket kell szerezni, és az illyenek az ő Fiaikatis inkább taníttatják mint mások: úgy de ezek a' rendes tsekély fizetésből ki nem telhetnek. — Ezt pedig a' tapasztalásból tudjuk, hogy az Egyházi Szolgának csak addig van kenyére, míg szolgálhat, mihejt tartósan egészségtelenkedik, mást visznek helyette, vagy Káplánt kell néki tartani, — meg halálozván pedig, az ő árváinak 's özvegyének senki semmit nem ád: hogy tehát ezeknek légyen valamijek és koldus tarisznyára ne szoruljanak, nem tsuda ha a' tsekély fizetés mellett a' gazdálkodáshozis hozzá nyul. — Ha nem vonattatik el a' Lelki Tanító az ő gazdálkodása által Hivatalbeli kötelességeitől; akkor azt lehet néki gyakorolni; annyival inkább hogy a' Prédikátori gazdaságnak némelly része tsupa ártatlanság, p. o. a' Méh-

tartás: Úgy de a' Lelki Tanítónak gazdálkodása tsak úgy megengedhető, ha a' miatt a' kettő öſzve ütközvén Hivatalát a' gazdálkodásnak eleibe teſzi, a' minthogy a' tapaſztalás eléggéis bizonyítja, hogy felette sok Lelki Tanítók vagynak kik Hivataljoknak, halgatóiknak tökelétes meg elégedésével meg felelnek, és attól való üreſs órájokon gazdálkodnakis. — Mi' betsületesebb dolog mint a' módjával ejtett Gazdálkodás? A' Status oſzlopa a' ſzántás vetés és a' Gazdalkodás. A' Fejedelmek jutalom feltételénél fogvais serkentenek erre mindeneket. Az Orſzág' Nagyai nem tartják ezt magokhoz illetlen dolognak. A' Pátriárkák Próféták, gazdálkodtak. Pál Apostol a' mellett hogy azon Ekklé'siáktól, mellyeket tanított meg kívánta a' segedelmet, *sátor' tsinálásbeli mesterségét gyakorolta* 1. *Kor.* 4: 12. *Tsel.* 20: 34. Az elsö Kereſztyén Püspökökis gazdálkodtak, söt ezek kereskedtekis, kiknek hogy a' kereskedés könyebbségekre légyen a' Vám nekik már Konstantinus által elengedtetett.

LXXXIII. §.

A' Gazdálkodást illetö Reguláh.

A' Egyházi Szolgának a' gazdálkodásban ſzükség e' következendökre figyelmezni:

1) Gazdálkodjon de ne kupetzkedjen, mert ez egyátaljában illetlen az Egyházi Szolgához.

2) Ha a' Gazdálkodás és az ö Hivatalbeli foglalatoſsága ütközik öſzve, mindég a' gazdálkodáson kell inkább tágítni, mint a' Hivatalon: mert azt tsak úgy lehet fojtatni, ha ezen annálfogva leg kiſsebb tsorba sem esik.

85. 1. 743

Oldal.	Sor.	Hiba.	Jobbitás.
169 —	32	azt eſzközli,	az eſzközöltetik.
173 —	19	jóſzágok,	jóſzágtól.
175 —	28	vallása,	vallását.
180 —	22	*delicia*,	*delicta*.
186 —	12	ugyàn,	ugyan azon.
193 —	24	*Excommuni-catio*,	*Excommunicatio*, melly.
193 —	27	magában való,	magános,
193 —	37	ſzemét,	ſzemét az Ekklé'siái fenyítéket gyakorló ſzemély.
199 —	16	befojások,	befojása.
207 —	1	jús,	just.

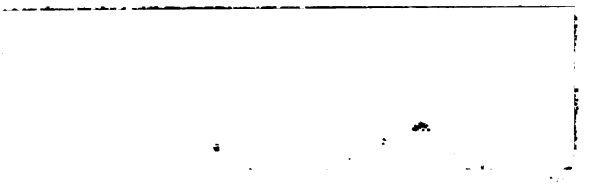

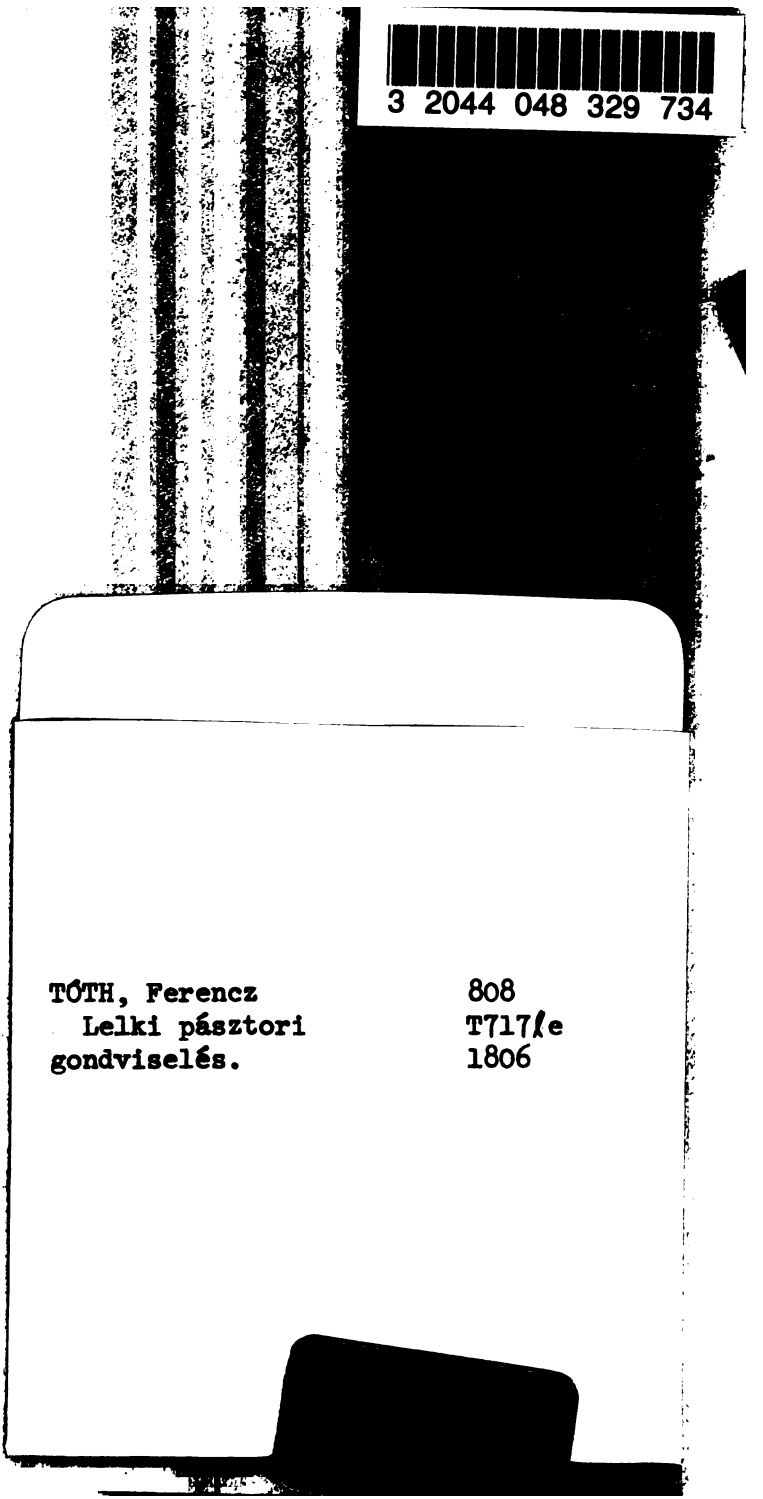
3 2044 048 329 734

TÓTH, Ferencz
Lelki pásztori
gondviselés.

808
T717/e
1806